

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT

editate și prefățate de
EUGEN NEGRICI

1941–1945

HUMANITAS

Lt.-col. (r) Dumitru Păsat (1981)

Când ne-am mai liniștit sufletește, coloana a pornit prin viscol și zăpădă spre necunoscut. Am mers fără a ne opri, fără mâncare, trecând prin locurile pe unde luptasem. În drumul nostru, morții încă nu fuseseră strânși, zăceau în toate pozițiile, așa cum îi apucase nemiloasa moarte, departe de cei dragi, fără plânsete, fără jale din partea nimănui.

memorii | jurnale

Dumitru Păsat s-a născut la 20 mai 1906, în satul Călina, județul Vâlcea, fiul Mariei și al lui Alexandru Păsat (soldat în Regimentul 42 infanterie, mort în 1918 de tifos exantematic). În 1920 este primit copil de trupă în Regimentul 2 infanterie Râmnicu Vâlcea. La 18 ani este înrolat ca soldat. Între 1925 și 1926 urmează cursurile liceului militar din Iași, apoi este admis la școala militară de la Sibiu. În 1928 primește gradul de sublocotenent. În 1930 se căsătorește cu Maria Brăcăcescu, care îi va fi soție devotată timp de 43 de ani. La Bazargic este încadrat ofițer cu aprovizionarea în Regimentul 40 infanterie. În 1937 se mută la Balcic, în Regimentul 4 grăniceresc din Divizia a 2-a de gardă, cu grad de căpitan.

În 1941 participă la înăbușirea rebeliunii legionare la Ploiești. În 1942 este mutat la centrul de instrucție Sărata, din Basarabia (unde sunt concentrați în vederea reabilitării pe front mai ales infractori, legionari condamnați etc.), și i se dă comanda unei companii a Batalionului 991. În 1942, în bătălia de la Cotul Donului, este luat prizonier și ajunge în lagărul de la Libidiansk, apoi în lagărul 74 de la Oranki.

În 1945 se întoarce în țară cu Divizia „Horea, Cloșca și Crișan”. La Curtea de Argeș i se dă comanda Batalionului 1. Împreună cu locțiitorul politic al regimentului formează o echipă artistică și merge în satul natal, Călina, unde înființează filiala ARLUS. În același an este mutat în cadrul Diviziei a 9-a infanterie Constanța; este numit comandant secund politic. Devine membru de partid. Ține conferințe la sate și în fața muncitorilor din port. Este o perioadă în care se simte privit cu circumspecție de foștii camarazi („generalul Poenaru [...] s-a făcut mai negru decât era, mi-a întins mâna și mi-a spus: «La revedere» [...]”. Când i-am spus că am venit în țară cu Divizia «HCC» a plecat imediat de lângă mine, fără să mă mai întrebe ceva. Motivul acestei întâlniri reci este destul de ușor de ghicit.”)

La 23 august 1946 este înaintat la gradul de locotenent-colonel. În 1947 devine cadru disponibil („fără pensie, fără nimic, și, ca să trăiesc, a trebuit să mă apuc de muncă brută”). Pentru a-și întreține familia, acceptă diverse slujbe ocazionale – hamal în portul Constanța, inspector la magazinele de stat din județ, director administrativ la o școală de contabili, șef de depozit. În 1951 este repartizat ca funcționar la Direcția Regională de Muncă din Constanța. La 1 ianuarie 1952 este reactivat în cadrul armatei. Devine vicepreședinte al AVSAP (Asociația Voluntară pentru Sprijinirea Apărării Patriei) pe regiunea Constanța. Se mută apoi la Râmnicu Vâlcea. În 1966 își cumpără un Trabant, cu care colindă prin țară și cu care, în 1968, ajunge la Balcic, unde îi rămăseseră „două case și cele mai frumoase amintiri din tinerețe”.

După ieșirea la pensie și după moartea soției urmează ani de singurătate. În 1974 își oferă serviciul pe linie militară în cadrul gărzilor patriotice din Râmnicu Vâlcea. Din 1976 funcționează ca secretar al veteranilor de război din județul Vâlcea. În mai 1977 este înaintat la gradul de colonel. Se stinge din viață la 17 ianuarie 1994, în Drăgoești, județul Vâlcea.

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT

editate și prefățate de
EUGEN NEGRICI

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Iuliana Glăvan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Tipărit la Fedprint

© HUMANITAS, 2015

Lucrare apărută cu acordul COPYRO –
Societate de Gestiune Colectivă a Drepturilor de Autor.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Păsat, Dumitru

Memoriile căpitanului Dumitru Păsat / Dumitru Păsat;
ed., pref.: Eugen Negrici. – București: Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-4813-6
821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

CUVÂNT ÎNAINTE
de Eugen Negrici

Nu ar trebui să ne mire interesul – ca și inexistent – al scriitorilor români pentru cel de-al Doilea Război Mondial. În primii ani ai ocupației sovietice, „războiul de la Răsărit“ – început ca un război de reîntregire a teritoriului național – a fost declarat drept criminal și a fost, practic, făcut să dispară din conștiința publică. Subestimată a fost și contribuția armatei române pe frontul din Transilvania, Ungaria și Cehoslovacia, unde, firește, doar Armata Roșie s-ar fi putut acoperi de glorie. Nu numai istoricii, ci și prozatorii adevărați s-au lămurit repede despre ce era vorba. Terorizați de oficialități sau avizi de notorietate, câțiva scriitori au adoptat punctul de vedere al ocupantului, înfierând, în cărțile lor, aroganța ofițerilor noștri și laudând prietenia ce s-a legat între prizonierii români și minunații oameni sovietici. Apoi tema războiului a fost înlocuită cu altele care aveau căutare, servind politici de îndoctrinare ideologică: tema luptei de clasă, a colectivizării, a industrializării, a formării omului nou etc. Deși nu scutită de derapaje, literatura, cu timpul, a intrat, cât de cât, pe făgașul ei. Dar, la 70 de ani de la sfârșitul unui război sângeros, cu consecințe teribile asupra evoluției noastre istorice, constatăm că nu ne putem gândi la un singur text care să ne satisfacă – dacă nu prin artisticitate, măcar prin bogăția faptelor de viață și prin probitate.

Din această perspectivă, e demnă de toată lauda inițiativa Editurii Humanitas de a publica amintirile (din războiul

din Rusia și din perioada prizonieratului) ale colonelului Păsat, care mi le-a încredințat, în anii '90, în scopul tipăririi lor.

Colonelul Păsat – căpitan în anii '40 – nu este ceea ce se cheamă „un scriitor în vremuri de război“, precum prozatorii războiului prim mondial. Crescut, cu enorme sacrificii, de o văduvă de război, a fost mai întâi copil de trupă și mai apoi ofițer, prin străduința și calitățile lui omenești.

Cititorii acestor „amintiri“ nu vor putea descoperi trăsături scriitoricești, fiorituri stilistice, eforturi vizibile de înfrumusețare. Semnatarul lor se arată interesat doar de descrierea întocmai a evenimentelor, de relatarea exactă a faptelor.

Aflat tot timpul în postura ofițerului care, ca să folosim un termen militar, „raportează“, el ne scutește de descripții patetice și lăbărțate, de alunecări pilduitoare, de comparații fastuoase, de panseuri disproporționate, care debilitează vigoarea faptelor. Dar tocmai această indiferență față de „frumos“ conferă expresivitate și măreție întâmplărilor, oferindu-ne una dintre cele mai frisonante reprezentări ale războiului din câte ne-a fost dat să întâlnim.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ofițerul Dumitru Păsat și-a scris memoriile, după cum reiese din notațiile sale, în mai multe etape. Manuscrisul integral este alcătuit din două volume de 202 pagini, respectiv 159 de pagini dactilografiate, și cuprinde amintiri din perioada 1906–1978, la care se adaugă cinci poezii ale autorului, precum și o scrisoare adresată primarului, părintelui Nicolaie și cetățenilor comunei Dobrovăț (unde a fost înmormântat tatăl său, care a făcut parte din Regimentul 42 infanterie).

În prezentul volum au fost selectate doar amintirile despre cel de-al Doilea Război Mondial, pe care autorul le-a așternut pe hârtie la puțină vreme după întoarcerea din prizonierat, în 1947, și asupra cărora a revenit cu completări în 1974 (amintirile din copilărie și tinerete, care nu sunt cuprinse în paginile de față, au fost consemnate începând cu anul 1979).

Manuscrisul a fost încredințat de autor profesorului Eugen Negrici în vederea publicării, așa cum reiese dintr-o scrisoare datată 1990:

Donez, de bunăvoie și nesilit de nimeni, domnului profesor universitar și distins scriitor Eugen Negrici acest buchet de duioase aduceri aminte din războiul 1941–1945, momente pe care le-am trăit cu multă durere și suferințe, considerate de multe ori ca imposibile și supra-realistice. Rog pe domnul profesor ca, atunci când aceste amintiri vor putea vedea lumina tiparului, ele să reprezinte viața mea autentică și amintirea numelui, colonel Păsat Dumitru, născut în comuna Prundeni, sat Călina, județul Vâlcea, la 20 mai 1906. Col. rez. D. Păsat, 1 octombrie 1990.

Reproducerea textului a ținut seama de particularitățile de limbă ale autorului. S-au aplicat regulile ortografice actuale și s-a intervenit la nivelul punctuației atunci când a fost necesar. Au fost explicate între paranteze drepte unele abrevieri (AA, ac etc.), iar altele au fost întregite (PC – postul de comandă, M. St. M. – Marele Stat Major, PM – pușcă-mitralieră etc.). Toponimele și, în unele cazuri, numele de persoane au fost corectate, înlăturându-se variațiile.

Manuscrisul se încheie cu următoarele cuvinte:

...Un exemplar din ceea ce scriu acum vreau să-l depun la Arhivele Statului, că poate, cine știe, vor ieși la lumină vreodată și vor vedea viața mea zbuciumată, bucurii și necazuri, și vor trage poate ceva învățăminte din tot ce am scris [...]. Acum în sat nu am la cine mă mai duc, fără de cimitirul satului, unde este înmormântată mama și unde mă duc când pot să-i aprind o lumânare. Am scăpat multe din amintirile mele, dar nici eu nu am căutat să le scriu pe toate, că și eu le-am mai uitat. M-am oprit aici, că vreau să le duc la legat așa cum am făcut și cu primul volum.

MEMORIILE
CĂPITANULUI
DUMITRU PĂSAT

1941–1945

*Martor al rebeliunii legionare
de la Ploiești*

eram cu Regimentul 4 grăniceresc la Ploiești și se întâmplase să am compania întreagă în cantonament. Aveam gradul de căpitan și în fața tuturor ofițerilor și a comandanților de regiment treceam drept unul dintre căpitani pe care se putea conta în orice împrejurare.

De aceeași stimă mă bucuram și din partea ofițerilor din comandamentul Diviziei a 2-a de gardă din care făcea parte regimentul nostru și pe care o comanda atunci generalul Davidescu Vintilă, un om înalt și cu un corp athletic, a cărui prezență impunea.

În ziua de 21 ianuarie 1941, trupa și ofițerii am fost consemnați în cantonamente, însă în stare de alarmă. De dimineață, colonelul Lăzărescu fusese invitat la comandamentul diviziei, după care, la orele 9.30, am fost chemați, telefonic, la postul de comandă al regimentului, toți comandanții de companii. În câteva cuvinte, ne pune în situație cu evenimentele, arătându-ne cum fuseseră ridicați de pe stradă un colonel și alți ofițeri de către legionari și închiși într-o casă ca ostatici. Ne-a mai spus cum au luat legionarii de la o unitate militară echipament și armament, și să avem grijă să nu ieșim în afara cantonamentului, să dublăm sentinelele, să nu permitem nici unui grup de legionari să intre în cantonamentele noastre. Când dezarmaseră și luaseră armament, muniție și echipament, se folosiseră de anumiți ofițeri care simpatizau cu ei și doreau să fie avansați de regimul legionar,

dacă vine la putere. Au fost destule pramatii din rândul armatei și chiar din regimentul nostru: maiorul Gușu Vanghele, slt. Balamoti și mulți dintre soldați, toți de origină macedoneană. Aveam și eu în companie destui și odată i-am surprins, fără să vreau, tocmai când aveau ședință de cuib, cum spuneau ei celei mai mici organizații. Dar știau cu cine au de-a face, știau bine ce pot și că nu mă temeam de nimic, fiindcă, în afară de legionari, toți soldații companiei mă considerau ca pe un părinte. Îmi luasem și eu măsuri pentru orice eventualitate, mai ales că știam tot ce pun la cale, ce planuri au prin omul pe care l-am introdus în cuibul lor. Nu încredințasem nici un serviciu nici unui macedonean și aveam ca secretar un sergent oltean, cu armament (pistol în sertarul mesei de scris).

În noaptea de 21-22 ianuarie 1941, era forfotă mare în oraș. Umblau legionarii pe străzi, cântau, zbierau ca animalele și strigau: „Jos trădătorul Antonescu! Trăiască Horia Sima! Moarte jidanilor și comuniștilor!”

În ziua de 22 ianuarie 1941, au continuat cu demonstrațiile pe străzi și au început baricadarea prin diferite case, aducându-și armamentul și muniția necesară. Către orele 14, în aceeași zi, primesc ordin telefonic să mă deplasez cu compania și să pun mitralierele la bătaie în piața orașului Ploiești, cu câte un pieton în direcția fiecărui punct cardinal.

Trupa fiind gata și locul ce mi se fixase fiind aproape, în timp de un sfert de oră mi-am ocupat poziția și am pus mitralierele în dispozitiv, asistat de comandantul de regiment, care se afla deja în piața orașului. La scurt timp, mai apar încă trei companii de pușcași. În alt loc, fusese adunat, pentru orice eventualitate, și un batalion din Regimentul 7 Prahova. Eram o forță destul de importantă, înarmată și cu muniție suficientă, cu oameni disciplinați. La un moment dat, observ că mulți tineri, pe care nu-i bănuiam că ar fi legionari, că nu aveau căciuli, centuri sau pistoale la șold, se

îndreptau pe o stradă ce ducea la liceul comercial. Nu mi-au părut deloc suspecti. În timpul acesta, șefii armatei din Ploiești și șefii legionari duceau tratative pentru a elibera pe ofițerii luați ostatici în ziua de 21 ianuarie 1941, pentru predarea echipamentului și armamentului militar și plecarea acasă a tuturor legionarilor de la sediul lor. Comandan-tul de regiment ne-a ordonat să dăm masa trupei pe locul unde ne aflam. Am trimis o grupă la bucătărie și plotonierul-major Panait a venit cu marmitele cu mâncare caldă.

Totul părea că se liniștise, circulația încetase. Am ridicat mitralierele de pe poziție, am strâns compania pe lângă zidurile unei case și am dat ordin ca arma să fie încărcată și cu piteca pusă și să se distribuie masa. Plot.-major Panait a trecut pe lângă fiecare ploton, a distribuit ciorba, și oamenii s-au așezat pe marginea trotuarului și au început să mănânce. După ce oamenii au mâncat și și-au aranjat gamela și lingura în sacul de merinde, fumătorii și-au aprins țigările și așteptau ordine, ca și mine. Văzând că totul pare liniștit, și cum mi se făcuse și mie foame ca și celorlalți ofițeri, am intrat într-o cârciumă de vis-à-vis de companie. Acolo am găsit mulți ofițeri din alte companii, care gustau câte un sprit și o bucatică de cârnat prăjit. Era foarte mare aglomerație în cârciumă, fiindcă acolo se găseau mulți tineri așezați la mese. Am apucat și eu o bucată de pâine și o bucatică de cârnat fript și m-am retras lângă ușă să-mi astâmpăr foamea, stând în picioare. Nu apucasem să gust din ce aveam în mână, că aud că afară se trage cu armament automat.

Cârciumarul, care nu era străin de ce se petrecea afară, ca și tinerii civili din cârciumă, sare ca o panteră să închidă ușa cârciumii.

Ușa era făcută din tablă ondulată și se rula când se închidea sau deschidea. Într-o clipită mi-am dat seama de ce se petrece afară și, pe sub cârciumar, îmi fac loc și ies, și când cârciumarul închidea ușa m-a prins tocmai pe jumătate

afară în stradă și a rămas să-mi scot doar picioarele. Am ajuns afară, și mi-am dat seama imediat că cârciumarul a vrut să prindă înăuntru pe toți ofițerii, ca trupa să rămână fără comandanți, ca turma fără cioban și fără câini.

Primul lucru pe care l-am făcut când am ajuns la soldații mei a fost să descarc în aer șapte cartușe și să le comand „Drepti, arma la picior, în sus despicăți arm. La comanda mea veți trage un singur foc de armă în sus: FOC“. După acest foc, trupa își revine, că, sincer să fiu, intrase în panică când a auzit că se trage foc de arme automate din apropiere. În timpul acesta ies, pe rând și în fugă, toți ofițerii care erau în cârciumă cu ușa închisă de cârciumar. Mai târziu am aflat că, după ce trăsese ușa, cârciumarul stinsese și lumina, și toți tinerii care se aflau la mese au făcut zid în fața ușii ca să nu poată ieși nimeni. Ofițerii și-au luat unitățile în mână și panica a trecut repede. Am dat ordin trupei să se adăpostească lângă zidurile caselor, să se bareze orice ieșire din case sau curți, apoi am strigat: „Am absolută nevoie să mă urmeze un ofițer, doi sergenți, doi caporali și zece oameni cu o pușcă-mitralieră. Cui nu-i este frică, să iasă afară lângă mine.“ Mi-a fost foarte greu să aleg, că m-am pomenit în mijlocul străzii cu toată compania și toți strigau „Luați-mă și pe mine, dle căpitan“. Am ales la repezeală, că nu era timp de pierdut, pe slt. Sachelaride, doi sergenți și doi caporali, plus zece oameni și, din întâmplare, și pe un caporal de la mine din sat, un băiat care era mândru că suntem consăteni, pe nume Hristache Virgil. Las comanda slt. Pavlovici și ordon să se țină legătura cu mine prin agenți. Când să pornesc cu această grupă în direcția de unde se trăgeau focuri, de la o casă se deschide o fereastră, și un copilăș de vreo câțiva ani întinde spre noi un pistol cu două țevi de pe timpul pandurilor. Dau ordin unui sergent să intre în casă, să ia pistolul copilului, să vadă cine stă acolo și ce face stăpânul casei, lucru ce l-a executat imediat. Pornind mai departe și ajun-

gând la o cafenea cu perdelele lăsate, caporalul Hristache Virgil, din sat de la mine, îmi atrage atenția că sala cafenelei era plină până la refuz de bărbați în civil. Mă uit și eu și, în adevăr, așa era. Opresc grupa, dau ordin slt. Sachelaride să posteze câte doi oameni la fiecare fereastră și să intervină în cazul că voi fi atacat. Deschid ușa de la intrare urmat de trei oameni cu arma în cumpănire și intru în cafenea. Cu o grenadă în mână, comand: „Sus mâinile! Nu mișcă nimeni, dacă cineva dintre dumneavoastră schițează vreun gest, aici ne vor arunca, prin ferestre, zeci de grenade și vom muri cu toții. Veți părăsi localul trecând prin fața mea și veți depune, pe această masă, armele de foc și albe ce le aveți asupra dumneavoastră și muniția respectivă.“ Au început să iasă câte unul pe ușă, depunând pe masa respectivă pistolul sau cuțitul, și eventual cartușele de pistol, spunându-și, în același timp, ce rang sau funcție deține în partid. Toți cei ieșiți au spus că sunt simpli membri de partid, în afară de unul care mi-a spus că este prefectul județului Prahova și că se numește Măntăluță. M-a rugat să nu-l dezarmez. I-am spus că așa am ordin să-i dezarmez, și cu dânsul nu pot face excepție. Avea un pistol calibru 8 mm și un cuțit, pe a cărui lamă, pe ambele părți, erau săpate numele Caranica, Doru Belimace, Horia Sima și încă câteva nume. Am pus întregul armament într-o foaie de cort și l-am expediat la comandamentul zonei petrolifere.

Din tot ce am strâns de la legionari, ca armament, eu am oprit șișul (cuțitul) și pistolul prefectului. Cea mai mare parte dintre legionari a plecat acasă, așa cum le spuseseam, însă restul așteptau afară, între soldați, neavând curajul să meargă acasă. Când i-am întrebat de ce nu pleacă, mi-au spus că le este frică să nu fie împușcați din spate de soldați. Le-am dat cuvântul de onoare că nu li se va întâmpla nimic și, încet-încet, mergeau pe stradă în direcția caselor lor. Ca să termin operația și să-i împrăștiu mai repede, nu le-am

făcut percheziție, așa că asupra lor au rămas destule pistoale și mai ales cuțite. Am trimis la comandantul zonei petrolifere un ofițer să raporteze că pe prefectul județului, Măntăluță, l-am dezarmat și să mi se dea ordin scris ce fac cu el, fiindcă celorlalți legionari le dădusem drumul acasă.

Generalul Davidescu Vintilă îmi trimite o motocicletă cu ataș și ordin să mă prezint la dânsul cu prefectul, lucru ce am și făcut.

Pe drum, prefectul, care era îmbrăcat doar într-un lodin subțire, tremura și de frig, și de frică. Avea o față foarte tânără, ca de copil, și vă spun drept că mi-a inspirat un pic de milă, când l-am văzut atât de pierdut și galben la față ca ceara de albine.

Când am ajuns cu el la comandantul diviziei, mă oprește comandantul meu de regiment, col. Lăzărescu, și-mi cere să-i predau pistolul și cuțitul luate de mine de la prefect. I-am dat cuțitul, dar pistolul, care era o bijuterie, nu l-am dat. M-a prezentat generalului, apoi l-am prezentat pe prefect. Generalul mi-a întins mâna, m-a felicitat și m-a întrebat felul cum am procedat, unde sunt ceilalți legionari și dacă au încercat să opună vreo rezistență. La această întrebare a răspuns prefectul, spunând generalului felul cum i-am surprins, intimidându-i cu o grenadă cu comanda „Măinile sus, nu mișcă nimeni“.

I-am raportat că mulți dintre cei ce se aflau împreună cu prefectul nu au depus armamentul. Cu această ocazie am rugat pe general să-mi lase mie, ca amintire, pistolul prefectului, la care rugămintea mi-a spus: „Să-l porți sănătos!“ Motociclistul m-a dus înapoi la companie, pe care am găsit-o tot în fața cârciumii sub comanda slt. Sachelaride.

Spre surprinderea mea și a întregii companii, mă pomenesc cu o rafală de armă automată trasă de la fereastra unei case pe care o cunoșteam. Era casa unei farmacistă, doamna Mazăre. Trăgătorul a apreciat greșit înălțimea țintelor, res-

pectiv înălțimea soldaților, și toate gloanțele s-au înfipt în zidurile caselor, cu circa o jumătate de metru mai sus față de înălțimea medie a soldaților. Au executat însă bine focul de secerare, căci fâșia pereților unde se prinseseră gloanțele avea o lățime de front de circa 100 de metri. Dacă se trăgea cu circa doi metri mai jos, aş fi avut pierdere de cel puțin 50 de oameni, morți sau răniți.

Când am descoperit locul de unde se trage, cu aceeași grupă am traversat strada pe stânga și, pe lângă zid, m-am îndrecurat spre casa de unde se trăsesese cu arma automată. Trecând pe lângă o poartă și fiind eu cu ochii înainte, mă împiedic de o mitralieră și primesc un pumn zdravăn în ceafă. După lovitură, întreb: „Care ești, mă, ăla care m-ai lovit? – Eu, căpitan Osman, dar tu cine ești? Ce cauți aici? – Fire-ai să fii, Osmane, bine, mă, tu în loc să tragi pumni celor ce trag în noi, tu îmi tragi pumni mie? Eu sunt Păsat, camaradul tău de promoție, de ploton, din «pregătitoare».” Își cere scuze că nu m-a cunoscut, ne luăm în brațe și ne sărutăm, ca unui care nu ne mai văzusem din anul 1932, de la absolvirea școlii speciale.

Îmbrățișările au fost de scurtă durată și eu am trecut mai departe. L-am rugat să mă ajute cu foc dacă va fi nevoie. Casa era complet în întuneric și la etaj nu puteam ajunge. Ușile de jos erau încuiate, și la bătaia noastră să ni se deschidă nu a răspuns nimeni. În curte, spre norocul nostru, am găsit o scară destul de înaltă cu care am ajuns în balcon.

Acolo, sergentul care s-a urcat găsește o pușcă-mitralieră CSRG, franțuzească, din Primul Război Mondial, cu câteva încărcătoare goale, dar cel ce trăsesese nu se afla nicăieri. Am luat pușca-mitralieră, încărcătoarele și tuburile trase și am rugat pe camaradul cpt. Osman Ion, din Regimentul 7 Prahova, să înconjoare casa și să nu dea voie să iasă nimeni și să țină sub arest pe cei ce ar încerca să intre sau să iasă.

În acest timp, aud împușcături rare în direcția sud a orașului și raportez acest lucru comandamentului de regiment, rugându-l să-mi spună ce să fac, stau pe loc, merg în cantonament cu trupa sau îmi dă altă însărcinare.

După o scurtă convorbire între comandantul de regiment și generalul Davidescu, primesc ordin să merg numai cu un ploton în direcția sud, să mă lămuresc și, la nevoie, să reduc la tăcere pe cei ce mai trag cu arme. Iar restul companiei să intre în cantonamente, în stare de alarmă.

*Mă întâlnesc cu cinci milioane de lei
și două aparate de radio*

Iau cu mine plotonul 1 de sub comanda slt. Sachelaride și pornim spre sud, unde auzisem focuri de armă. Trimitem o grupă înainte, la circa 100 de metri, pe lângă garduri sau zidurile caselor, să fie cât se poate de mascați și cu următoarea grupă, înapoi, tot pe lângă garduri și ziduri. În capul grupei din față era plot. Grăjdănescu, un oltean tare curajos.

După circa zece minute de marș, în noaptea ce se liniștise și care mai era tulburată acum doar de lătratul câinilor din mahalale sau de cântatul cocoșilor care habar nu aveau de cele întâmplate până atunci în oraș, sunt chemat, prin agent, la grupa din față de plot. Grăjdănescu.

Ajung repede în fața grupei 1, care se opriase. Când am sosit acolo, plot. Grăjdănescu îmi raportează: „Să trăiți, domnule căpitan, m-am întâlnit cu acest domn, cu sacul acesta de jos în spate, și care a vrut să fugă când ne-a văzut. Părându-mi suspect, l-am somat și, fiindu-i frică, s-a oprit când ne-a văzut. Vă rog să-mi permiteți să-i controlez sacul.“

L-am întrebat mai întâi unde lucrează și ce anume, fiindcă era bine îmbrăcat și chipeș, și cu sacul în spinare

ziua cred că nu i-ar fi stat bine. Mi-a spus numele, pe care nu l-am mai rețin, și că este casierul fabricii de porțelan. L-am pus apoi să scoată din sac ce are. A scos două aparate de radio. L-am întrebat de unde le are și mi-a spus că le-a luat de la întreprindere. Întrebându-l apoi dacă sunt luate legal și ce face cu două aparate, mi-a răspuns că nu le-a cerut la nimeni și că le-a luat pentru a distra pe cei ce vor veni la nunta sa, fixată la mijlocul lunii februarie.

După ce a dat aparatele la o parte, l-am întrebat ce mai are în sac și a ezitat să spună. Plot. Grăjdănescu nu mai are răbdare, bagă mâna în sac și scoate de acolo niște pachete cu hârtii de 500 și 1000 de lei.

Domnul casier, văzând că nu mai poate ascunde nimic, mi-a spus că, în adevăr, sunt bani, cinci milioane și că a vrut să-i ducă acasă, de frică să nu-i ia legionarii. El era însă un legionar notoriu, așa s-a dovedit la urmă. Am pus aparatele de radio din nou în sac, i-am dat ordin să le ia în spate și, sub escorta a patru soldați, l-am trimis la postul de comandă al regimentului. După această operație, am intrat cu trupa în cantonament, dând ordin ca deșteptarea să se dea a doua zi la orele 8.

După sumare cercetări, colonelul Lăzărescu a concentrat pe toți ofițerii din regiment și secretarii companiilor, reușind până la ziuă să numere cele cinci milioane de lei, să facă proces-verbal de suma găsită și aparatele de radio. Am omis să spun că la numărătoarea banilor a luat parte și un ofițer de poliție, care și-a pus și el semnătura pe procesul-verbal de constatare.

Banii și aparatele de radio au fost predate întreprinderii, după ce personalul legionar (director și alții) a fost înlocuit cu oameni competenți. Subliniez că, pe timpul cât au fost la putere, legionarii dezorganizaseră și sărăciseră țara. Cizmarii legionari au cerut să fie șefi la farmacii, croitorii, să conducă magazine de îmbrăcăminte etc.

Toți au cerut să li se dea câte ceva de condus, fără să fi cunoscut cât de puțin ce însemnează a conduce o întreprindere sau un magazin, ce este acela comerț, și în mai puțin de două luni de zile au rămas magazinele fără mărfuri, fabricile fără materie primă etc., fiindcă ei nu s-au priceput să aprovizioneze întreprinderile cu materie primă.

Ziua de 23 ianuarie

În această zi, pe la orele 9-9.30, sunt invitat de comandantul de regiment și împreună am mers la generalul Davidescu Vintilă, comandantul zonei petrolifere. Ajunși acolo, ne informează că legionarii s-au strâns, în număr mare, la sediul lor din piața orașului și mai ocupă și clădirea prefecturii cu efective mai puține, dar în sediul lor se găsește armament, muniție și echipament. Ne-a mai informat că sediul este bine păzit de legionari înarmați și că circulă zvonul că generalul Praporgescu vine pe Valea Prahovei spre Ploiești, în fruntea unei divizii, să sprijine pe legionari. Ne mai spune că legionarii baricadați la sediul lor cred în acest zvon și de aceea nu au vrut să predea armamentul militar ce fusese luat de la armată. În continuare generalul ne spune că s-a decis să-i forțeze pe legionari să predea armamentul și echipamentul militar și să-i dezarmeze complet, și pentru acest lucru m-a invitat pe mine, ca să-mi dea această misiune periculoasă. M-a întrebat apoi cum înțeleg eu să duc la bun sfârșit, fără vărsare de sânge, misiunea ce-mi încredințează, de ce ajutoare am nevoie, fiindcă îmi pune la dispoziție tot ce doresc, pentru reușita misiunii.

După o scurtă judecare a situației, îi spun generalului planul meu de atac, cum înțeleg eu să-i pun cu botul pe labe pe acești ticăloși, derbedei și asasini ordinari, ca să le pot lua

armamentul și echipamentul militar și să-i dezarmez. Planul meu de atac a fost următorul:

Cele patru plutoane de mitraliere ale companiei mele vor fi puse în bătaie, două în față și două în flancurile sediului. Mai cer două tunuri anticar, pe care le pun în bătaie, în intervalul plutoanelor din față. Două companii de pușcași mă ocupe, nevăzuți de legionarii ce ocupau sediul, toate străzile dinapoi, cu misiunea de a percheziționa pe toți bărbații și femeile ce vor trece prin străzile barate. În planul meu, era mai întâi o tratare cu șeful lor, ca să-mi dea armamentul militar și să părăsească sediul de bunăvoie. După ce aceste măsuri au fost luate și am ocupat și instalat cele patru plutoane de mitralieră, cele două tunuri anticar, cu grupa din noaptea trecută am ajuns la poarta sediului. Să fi fost orele 12-12.30, când am ajuns la poartă. Sediul era plin până la refuz. Curtea nu era așa de mare, însă avea un gard de fier înalt, iar poarta era bine baricadată și legată cu un lanț.

În curte, bărbați și femei, înarmați cu puști și pistoale de tot felul erau așezați cu fața spre piață, pe trei rânduri. Primul rând culcat, al doilea, al treilea în picioare. Rândul din față și al doilea erau așezate pe niște paie. În spatele rândului al treilea erau alții, gata să le ia locurile celor căzuți. În mijlocul rândului din față, era și o pușcă-mitralieră CSRG cu câteva încărcătoare lângă ea și cu unul pus în lăcașul lui, gata de tragere. Dintr-o singură privire mi-am dat seama că acești oameni nebuni sunt în stare să tragă în noi dacă îi întărat sau dacă nu procedez cu tact. Le-am dat bună ziua și mi-au răspuns cu „trăiască legiunea și căpitanul“. Le-am cerut să mă prezinte celui mai mare șef al lor care se afla în sediu. Și unul din ei, care părea a fi șeful celor din curte, mi-a spus că mă bagă în sediu, însă singur și nearmat, și asta numai după ce trupa din fața sediului se retrage împreună cu armamentul. Eu nu am acceptat aceste condiții și am cerut să vină la mine unul din cei care au fost dezarmați în cafenea.

Dintre cei pregătiți pentru luptă, aflat în spatele trăgătorilor în picioare, iese și se prezintă un tânăr, și întâmplarea face să fie tocmai tânărul care nu voia să plece singur acasă, de frică să nu fie împușcat.

L-am întrebat dacă mă cunoaște și dacă s-a întâmplat ceva până acasă, în noaptea trecută, când i-am dat cuvântul de onoare că nu i se va întâmpla nimic. Mi-a răspuns că, în adevăr, mă cunoaște, că nu i s-a întâmplat nimic, și să aștept puțin până vine el înapoi.

A intrat în sediu, unde a stat circa cinci minute, în care timp îmi cam pierdusem răbdarea. A venit la poartă cu unul îmbrăcat cu suman și pantaloni de dimie, cu căciulă cu moț și cu niște mustăți zbârlite ca de mistreț, care mă întreabă ce caut la poarta casei lor. Îi spun că vreau să stau de vorbă cu cel mai mare șef al lor, cu care să tratez o problemă vitală pentru cei aflați în sediu și în curte.

După o scurtă gândire, îmi spune că pot intra, însă singur, și nu-mi mai condiționează intrarea, ca să retrag trupa și armamentul cu care ocupasem poziție în fața sediului. Las pe slt. Sachelaride cu o grupă la poartă, și în timp ce intram poarta se încuie din nou. Cel care îmi descuiase mă întreabă: „Nu-ți este frică, domnule căpitan, să intri singur între noi? Dacă nu mai ieși viu de aici?” Eu, foarte liniștit, îl opresc o clipă și, arătându-i cele 16 mitraliere și cele două tunuri, îi spun: „Nu-mi este frică, dacă eu voi muri, poate cu încă 5-10 soldați, din ai dumneavoastră nu va scăpa nici unul și nu cred că veți recurge la asemenea lucruri ca să ne omorâm degeaba român pe român.”

Am ajuns apoi în sediu, trecând prin mai multe camere, și văd un hol în dreapta, unde se găseau încă două puști-mitraliere, muniție și echipament militar, vestoane, pantaloni, bocanci, moletiere și mantale. M-am făcut că nu le văd și am ajuns într-o cameră mare, de asemenea înțesată cu bărbați și femei tinere. Persoana care m-a introdus, m-a dus

Într-un birou pe care era instalat un telefon și a cerut să vorbească cu cineva. Nu am putut auzi nimic, fiindcă cei din jurul meu mă întrebau diferite lucruri, de unde sunt, ce origină socială am, dacă sunt căsătorit etc., și mă mai întrebau de ce nu simt românește, de ce nu trec în tabăra lor, că pe Valea Prahovei vine generalul Praporgescu în fruntea unei divizii și toată armata va fi de partea lor și a legiunii și nu se știe ce se va întâmpla cu mine.

Cei ce-mi întinseseră mâna, și eu mă făcusem că nu-i observ, mă întrebau cum de nu cunosc regulile de bună cuviință, să întind și eu mâna celui ce mi-o întinde. Le-am spus că nu se mai îngheșuie în jurul meu că nu pot scoate mâna din buzunarul hainei (eram îmbrăcat într-o haină de piele), fiindcă am în fiecare buzunar câte o grenadă și degetul arătător al fiecărei mâini este băgat în inelul de siguranță la fiecare grenadă. Când au auzit aceste cuvinte, au început să se dea înapoi și am rămas singur pe un spațiu de un metru pătrat. În acest timp, cel ce mă introdusese în sediu mă poartă la telefon. O voce mă întreabă cine sunt, numele, gradul, unitatea și cine m-a trimis pe mine acolo. I-am spus numai că am primit ordin de la comandantul zonei petrolifere să fiu la sediul legionar, să rog pe cel mai mare șef să dea ordine să mi se înapoieze tot ce se luase de la armată. Să lase fiecare legionar armamentul personal și să părăsească sediul în liniște desăvârșită, să se ducă acasă, că nimeni nu va păți nimic. Mă întreabă ce se poate întâmpla dacă nimeni nu acceptă aceste condiții și mă va opri pe mine acolo. Îi răspund cu un calm prefăcut că, în acest caz, după trecerea a 30 de minute de la intrarea mea în sediul legionar, cei din afară știu că sunt prizonierul legionarilor și vor deschide focul cu tot armamentul care se vede în piață. Nu voi scăpa nici eu, dar nimeni din cei adunați aici nu va scăpa cu viață.

După această convorbire, predau receptorul celui ce mă introdusese în sediu, și el reia convorbirea cu șeful cu care

vorbisem. Eu m-am plasat iarăși pe locul liber de un metru pătrat și iarăși am băgat mâna în buzunarul stâng al hainei, pe grenadă.

Am fost sigur că au vrut să mă intimideze când mi-au spus că mă vor reține la ei. După o scurtă convorbire între cei doi șefi, cel care mă introdusese lasă receptorul în furcă, sculându-se în picioare, și dă următorul ordin: „Camarazi, cu părere de rău vă aduc la cunoștință că s-a luat următoarea hotărâre, pentru moment, trebuie să depunem armele. Fiecare dintre dumneavoastră pleacă acasă pe cel mai scurt drum, lăsându-și armamentul de foc sau alb pe masa de lângă ușă.“

Au început să părăsească sediul, unul câte unul, bărbați și femei, și spre mirarea mea văd că nimeni nu-și lasă arma de foc sau arma albă. Mă uitam cum femeile își băgau pistolul în poșetă sau îl ascundeau în sân și părăseau sediul. Bărbații, la fel, își ascundeau pistolul în sân, în așa fel ca să fie strâns de cureaua pantalonului. După ce s-a evacuat sediul, am primit tot armamentul și munițiunile luate de la unitățile militare, împreună eu echipamentul. Am chemat omul de serviciu, a pus lacăt la uși și la poartă și mi-a predat cheile. La despărțire, mi-a spus că, în curând, crede că va avea ocazia să ne revedem. Am pus trei posturi de sentinelă, pe trei schimburi, și am plecat să dau semnalul de retragere companiei de pușcași, care blocase străzile controlând pe toți bărbații și femeile care erau în trecere prin sectorul lor.

Ajuns la compania cpt. Moldoveanu, mi s-au arătat pistoale de tot felul găsite la bărbați și femei. Pe femei le controlau, la început, în poșetă, și dacă nu găseau nimic le căutau până dădeau de pistolul ascuns în sân sau pe burtă sub elasticul de la chiloți.

S-a făcut mare haz în timpul controlului femeilor, când nu se găsea pistolul în poșetă și era nevoie să le controleze mai departe.

Armamentul și muniția găsită au fost predate la comandamentul zonei petrolifere cu proces-verbal. Se înserase și se aprinseseră luminile pe străzi când am dat ordin ca trupa să meargă în cantonamente. M-am prezentat la postul de comandă al generalului Davidescu, căruia i-am raportat că mi-am îndeplinit misiunea, așa cum îmi ordonase, fără incidente și fără vărsare de sânge. I-am povestit apoi, detaliat, cum am procedat, stând cu dânsul la o cafea curată, lucru rar pe acele timpuri, că noi nu mai importam cafea. La plecare, mi-a dat ordin să fac un tabel cu toți cei ce mi-au fost de ajutor în acțiunea dusă de la începutul rebeliunii. Toți cei propuși au fost decorați. Pentru mine a făcut o propunere aparte și am fost și eu decorat cu medalia „Virtutea Militară de pace clasa I“, cea mai mare medalie ce se atribuie unui ofițer pe timp de pace.

În aceste zile și nopți de încordare fizică și psihică, s-a petrecut cu mine ceva curios. Nu mai puteam să dorm. Deși eram scutit de orice program, timp de trei zile nu am putut să dorm și a trebuit să apelez la medicul unității.

Primesc o scrisoare de amenințare

Nu trecuseră decât câteva săptămâni de când se terminase cu rebeliunea legionară și, într-o dimineață, un caporal ce comandase patrula schimbului trei din sectorul companiei se prezintă și-mi întinde o scrisoare (în) plic, cu adresa mea pe el. Îl întreb de unde o are și cine i-a dat-o și spune că a găsit-o pe stradă în apropierea postului meu de comandă. Iau plicul, care nu era lipit, îl desfac și-l citesc cu multă atenție. Era o scrisoare de amenințare cu moartea. Scria acolo că eu nu sunt un bun creștin și român, că, în loc să sprijin mișcarea legionară, am căutat să o înăbuș prin felul cum am acționat. Mai departe, scria că să nu cred că o mișcare ca asta va fi

de-a pururi înfrântă. Legiunea va deveni în curând mai tare și mai puternică. Așa cum crește lucerna mai viguroasă după ce a fost cosită, așa va crește și legiunea după ce își va strânge din nou rândurile rărite, de unde a tras învățăminte. Atunci am să văd eu ce greșeală am făcut.

Cu această scrisoare m-am prezentat la comandantul de regiment, care, la rândul lui, a citit-o de câteva ori. Cu fruntea încruntată, mi-a spus să i-o înaintez cu un raport, pe baza căruia și dânsul să o înainteze la comandamentul zonei petrolifere. Așa am făcut și, după câteva zile, colonelul Lazărescu mi-a spus că generalul Davidescu a plecat cu un raport, la care era atașată scrisoarea, la București, la Marele Stat Major al armatei. În luna mai sau iunie, regimentul ne-a cerut câte un tabel, strict secret și întocmit personal de comandantul de companie, în care să înscriem pe toți soldații, caporalii și sergenții pe care îi cunoaștem că sunt legionari. Nu a trecut mult timp, circa două săptămâni, și am primit ordin ca pe toți cei ce i-am trecut pe tabel că sunt legionari să-i dezechipăm, să le completăm la zi livretele militare și foile matricole, să le dăm solda la zi și hrana rece pe trei zile. Am procedat așa cum promisem ordin.

*Celula comunistă în curte
cu sala de mese a companiei mele*

Pe Strada Oilor, așa cum se numea atunci strada principală din Ploiești, era o casă a unui colonel de la domeniile militare, cu o curte mare, care, într-o parte, avea și acoperiș, un adăpost foarte bun pentru ploaie sau ninsoare. În această curte aveam locul unde încăpea întreaga companie să ia masa. Aveam mese tip cazarmă, cu băncile unde se putea așeza, cum am spus, întreaga companie. Alături de așa-zisa sală de mese, mai erau două cămăruțe despărțite de locul cu mesele companiei printr-un gard de lemn, aproape putred,

că era și aplecat într-o parte. În aceste două camere, lucrau un număr de circa opt cizmari, între care se găsea și un băiețuș cam de 14-15 ani, ca ucenic.

Erau niște oameni liniștiți, și încălțăminte, pe care o lucrau din nou sau pe care o reparau, o aducea unul dintre lucrători și cu ucenicul, în fiecare zi, cu un cărucior sau o micoșă mare.

Mi-am dat seama că toți cei ce aveau nevoie de reparat mergeau, pentru asta, în altă parte, la un birou de comandă, nu veneau la atelierul unde se lucra. Când am luat eu în primire curtea pentru sala de mese, ei erau în cele două camere amintite.

Este de notat că, începând cu data zilei când m-am făcut vecin cu acești oameni, găseam în fiecare dimineată desenat cu cretă roșie pe pereții caselor din sectorul companiei mele secera și ciocanul și diferite lozinci ca: „Afară din țară cu nemții! Proletari din toate țările, uniți-vă! Jos cu trădătorul Antonescu!“ și multe altele. La început nu le-am dat importanță, până într-o zi când m-a chemat comandantul de regiment și mi-a pus în vedere că, dacă nu iau măsuri să prind pe cei ce scriu pe pereți, mă pedepsește.

Nu mi-a convenit acest lucru și am pus o echipă din trei soldați să curețe pereții caselor din sectorul meu pe care se desenase, cu cretă roșie, secera și ciocanul. Am mai format trei patrule pe timpul nopții să supravegheze sectorul și să prindă, eventual, pe cei ce desenau și scriau. În zadar, nu am putut prinde pe nimeni și desenele reapăreau a doua zi. Nu puteam face altceva decât să iau măsuri de curățire a pereților în fiecare dimineată.

Într-o zi, când intram în curtea unde lua masa trupa, îmi iese în cale ucenicul de la atelierul de cizmărie, plângând. Eu l-am întrebat de ce plânge și mi-a spus că l-a bătut meșterul cel mare. Ca să-l mângâi, i-am spus că nu e nimic, că poate a greșit cu ceva și că se mai întâmplă, că așa se învață meseria etc. El îmi spune că eu nu-l cunosc pe meșter,

că e rău de tot, că este un mare comunist, că este șef peste ei, că în fiecare săptămână îi adună pe comuniști, și că, dacă vreau eu, îi pot aresta în timpul ședinței, când le spune unde să ducă ziare sau când îi numește pe cei care desenează pe pereții caselor secera și ciocanul.

Am rămas surprins de cele auzite, însă i-am spus ucenicului că am să stau eu de vorbă cu meșterul și am să-l rog să nu-l mai bată, iar despre celelalte i-am spus că știu de ședințe, de scris pe pereți etc. și că asta mă privește pe mine, el să fie cuminte, să-l asculte pe meșter, că altfel nu poate învăța meseria de cizmar. Băiatul s-a oprit din plâns și a ieșit pe poartă în stradă, iar eu m-am așezat pe o bancă lângă o masă și am început să meditez la cele aflate de la ucenic. Vasăzică vecinii mei erau aceia care desenau secera și ciocanul pe pereți. Ei urmăreau plecarea patrulilor pe străzi și apoi, în urma lor, se lucra cu toată siguranța că nu vor fi prinși. Am luat hotărârea să stau de vorbă cu meșterul cel mare și să nu vorbesc cu nimeni despre descoperirea făcută. Era foarte ușor să mă grăbesc să mă duc la comandantul de regiment să-i raportez și împreună cu poliția să-l iau ca din oală, cum se zice. Intrau la pușcărie atâția oameni care nu aveau altă vină decât aceea că luptau pentru o idee.

A doua zi pândesc pe meșter când intră pe poartă și merge la atelier. Îi dau bună dimineța și-l rog să se așeze pe bancă lângă mine, la o masă mai retrasă. Când a văzut că-l invit să stăm de vorbă, a pălit, s-a schimbat la față și sunt convins că bănuia motivul pentru care l-am invitat să stăm de vorbă. Am deschis imediat discuția, având grijă să nu fim ascultați de nimeni și am început astfel: „Măi nene, să nu-ți fie frică de mine și de cele ce am să-ți spun“, și-i povestesc întâlnirea cu ucenicul, cele spuse mie de ucenic, că este șeful comuniștilor din atelier, cum dă sarcini să se deseneze pe pereți secera și ciocanul, cum se distribuie afișe etc. și cum l-am potolit pe ucenic și ce i-am zis. În continuare i-am spus, încă o dată, să nu se teamă de mine, să facă ce

crede el de cuviință, însă îl rog mult de tot să nu mai deseneze pe pereții caselor din sectorul meu secera și ciocanul, că voi fi pedepsit de comandantul de regiment. Să scrie în altă parte cât vrea și cât pofteste. Îi atrag din nou atenția că nimeni nu va ști vreodată de cele ce am descoperit, și de mine să nu se teamă.

I-am făcut o scurtă autobiografie a mea, arătându-i originea, felul cum am învățat carte etc., cu scopul de a-i căpăta încrederea și a mi-l apropia sufletește. Omul, cu toate cele ce i-am povestit despre mine, cred că a gândit că-i întind o cursă, fiindcă nu a scos nici un cuvânt. Sta cu capul în jos și dus pe gânduri. Ne-am spus bună ziua și ne-am despărțit, eu rugându-l din nou să dea dispoziții să nu se mai scrie pe pereții caselor din sectorul meu.

Ca dovadă că nu a avut încredere în mine este că, după două zile, atelierul s-a mutat în altă parte, iar eu nu l-am întrebat pe meșter nici cum îl cheamă, nu i-am cerut nici un act de legitimație.

Am format și caractere, nu numai luptători

Rămânând fără tată la frageda vârstă de numai zece ani, am crescut în sărăcie și lipsuri, nu s-a ocupat nimeni de educația mea și a celorlalți frați mai mici ca mine din casă. Am văzut însă în casa noastră că mama nu se certa cu nimeni, cu taica sau cu vecinii. Nu am văzut niciodată pe părinții mei că aduc în casă lucruri de furat, nu i-am auzit vorbind de rău pe nimeni, decât de necazurile lor, cum să facă s-o scoată la capăt cu greutățile ce le aveau. Am ținut minte, și țin și astăzi, cuvintele mamei mele, femeie simplă și fără știință de carte, pe care mi le-a sădit în suflet în ziua când m-a luat de mână și m-a băgat pe poarta Regimentului 42 infanterie, din Drăgășani. Parcă o văd, parcă o aud spunându-mi: „Maică, să ai grijă, să fii cuminte, să nu furi, să nu

minți și să nu fii ăl mai prost din sat, n-aș vrea să râdă lumea de tine și de mine.“

Aceste sfaturi primite de la măicuța mea le-am respectat și le respect și astăzi la vârsta de peste 70 de ani.

De cum am intrat în liceu, am început să urăsc minciuna și să-mi însușesc, prin autosugestie, curajul răspunderii. Și asta în urma a două întâmplări, și anume: am mințit în clasa 1 de liceu pe directorul liceului că am absolvit cele cinci clase primare cu media 9,50, ca să mă pună supraveghetor în clasă și nu am avut curajul răspunderii față de domnișoara Voiculescu, pedagoga noastră, la orfelinat, să recunosc că am scris niște prostii pe jgheabul unui balcon. Am jurat în gândul meu că, dacă nu sunt descoperit că nu am media 9,50 și că am scris pe grilaj, în viața mea nu am să mai mint și să-mi recunosc faptele atunci când greșesc.

Cu timpul, ținând seama de ce mi-am propus, totdeauna am spus adevărul (și am suferit mult de tot în viață că am spus tot ce aveam pe suflet) și am avut curajul răspunderii față de faptele mele.

Deși aceste însușiri ale unui om sunt frumoase și cine le posedă este cu adevărat un caracter de cea mai nobilă speță, de multe ori el are de suferit. Spun aceste lucruri, pentru faptul că nu de multe ori mi-au folosit în viață cinstea și curajul răspunderii faptelor mele. Dacă aș face un procent acestor calități necesare oricărui om în societate, eu am avut satisfacția lor în procent de 10%, iar pentru 90% am avut numai de suferit. Întept a fost acela care a spus că minciuna stă cu Vodă la masă. Și cel ce nu are curajul răspunderii faptelor sale scapă cu față curată din cele mai mari încurcături, chiar dacă vede că semenul său cade victimă în locul lui.

La efortul făcut de mine ca să fiu un om cinstit și cu curajul răspunderii, am adăugat educația primită în școala militară din Sibiu.

Când am primit primul și cel mai frumos grad de ofițer, gradul de sublocotenent, la 1 iulie 1928, și am luat contact cu

soldatul nostru, am căutat să dezvolt în sufletul lor aceste două mari calități: cinstea și curajul răspunderii.

Nu am reușit să sădesc aceste frumoase calități în sufletul tuturor, dar sunt convins că la 90% din toți ostașii care au trecut prin mâna mea am reușit acest lucru. Cum am reușit? De la început le-am spus că omul este supus greșelilor. Unii greșesc din neștiință, alții cu bună știință. Eu le-am înghăduit că orice greșeală ar face ceva, greșeală făcută cu sau fără știință, cel ce-mi spune adevărul va fi iertat, cu condiția să nu mai repete greșeala. În acest fel, am reușit cum am spus, ca 90% din soldații și ofițerii pe care i-am comandat să-și însușească aceste mari calități.

La numai o săptămână după intrarea nemților în Ploiești și în timpul cât eram consemnați în cantonamente, s-a ivit o întâmplare destul de neplăcută pentru mine. Veneam la programul zilei, ca de obicei, cu 10-15 minute înainte, și primul lucru pe care îl făceam era să intru în dormitoarele trupei, să mă conving că e curat și toate lucrurile aranjate. Înainte de a intra în curtea fabricii Petrol Foraj, unde aveam compania cartiruită, văd pe crâșmărița de vis-à-vis că leagă de o sfoară un bidon și că un soldat îl trage sus, de la fereastră. Dădusem ordin, așa după cum îl promisem, ca nici un soldat să nu i-a contact cu nimeni în afara cantonamentului, iar programul de instrucție să fie executat în cantonament.

Fiecare comandant de companie își executa programul în funcție de spațiul ce-l avea la dispoziție. Sub acest raport, eu eram favorizat, fiindcă aveam o curte de circa un hectar, unde puteam executa, în foarte bune condiții, instrucția tragerilor de tot felul, în special contra avioanelor. M-am uitat din fugă la care fereastră a fost soldatul care a ridicat bidonul cu băutură și am urcat repede scările la etaj, ca să ajung în camera unde vream să găsesc pe cel care călcăse ordinul meu. Înainte de a intra în cameră, în care credeam că am să-l găsesc pe vinovat, îmi iese în cale un soldat pe care îl opresc și fără a-l întreba nimic i-am dat două palme

și i-am spus ca, la ora 11, să iasă la raportul companiei. Mi-a răspuns că „a înțeles“ și a plecat la adunarea companiei.

După executarea programului de instrucție, la ora 11, compania s-a adunat pentru raport. Am comandat „Raportul afară“ și toți cei ce aveau ceva de raportat s-au așezat în linie pe un rând, compania fiind adunată cu plotoanele în careu. Alături de mine era plut.-major cu administrația, care nota ce îi spuneam eu referitor la cererile soldaților. A venit și rândul celui lovit de mine de dimineață, cel cu bidonul de vin, și s-a prezentat și el după formula „să trăiți, domnule căpitan, sunt soldatul sau gradul, ieșit la raportul dumneavoastră pentru următorul motiv“, și spunea în continuare ce anume dorește. Soldatul în cauză a spus formula, ca și ceilalți, dar nu mi-a spus motivul pentru care a ieșit la raport. Întrebându-l pentru ce a ieșit la raport, ce dorește, mi-a spus că nu știe pentru ce, știe doar că i-am dat două palme și i-am spus să iasă la raport. După felul cum s-a prezentat, într-o clipă mi-am dat seama că am greșit. Nici nu l-am mai întrebat dacă el este acela care a luat băutură cu bidonul pe fereastră și am dat ordin să iasă în față cel ce a luat băutura cu bidonul legat cu sfoară pe fereastră de dimineață. Imediat, în pas de defilare, iese un soldat care-mi spune: „Eu am luat, domnule căpitan.“ I-am ordonat apoi să intre în front. Lovisem un soldat pe nedrept și conștiința mă mustra, fiindcă nu suportam, ca și acum, nedreptatea, iar eu nedreptățisem un om, îl lovisem pe nedrept.

Ce am făcut eu? Cum credeți că am rezolvat acest caz?

În fața întregii companii și a comandanților de plotoane, i-am spus celui lovit de mine „Camarade, dă-mi voie să spăl cu un sărut fața pe care ți-am murdărit-o pe nedrept cu două palme“. Și, până să-mi răspundă, l-am sărutat pe amândoi obraji. După aceea i-am spus că „eu am greșit și te rog să mă ierți. Dacă mă ierți, îmi întinzi mâna, dacă nu, ai dreptul să ieși la raportul batalionului, că te-am lovit pe nedrept.

Și că merit să fiu pedepsit“. Soldatul mi-a întins mâna ca semn că m-a iertat. A fost un moment pe care nu-l pot uita.

Eram emoționat până la lacrimi și, când mă uit la întreaga companie, toți lăcrămau, își ștergeau ochii din plâns. N-am mai putut continua raportul și de-abia le-am putut spune „Poftă bună“, și am plecat spre cancelarie, însoțit de plot.-major Panait.

În felul acesta am înțeles să rezolv o greșeală făcută de mine. Și am constatat că ceea ce sădisem în sufletul ostașilor mei, curajul răspunderii, prinsese rădăcini. Altfel, nu ieșea, singur și cu curaj, cel ce luase băutura cu bidonul, în fața frontului să spună că el a luat băutura.

Le promisesem, și ei știau, că cel care iese cu curaj în fața frontului și recunoaște greșeala făcută nu va fi pedepsit, orice greșeală ar fi făcut. Îl certam doar și-l sfătuiam să nu se mai repete. Așa cred eu că am format și caractere, nu numai luptători.

Să-mi fie iertată lipsa de modestie, dar eram tare iubit de toți ostașii din compania mea, fiindcă vedeau în mine pe un adevărat părinte. Vedeau și simțeau că le port de grijă, ca un frate mai mare, că mă zbat pentru drepturile lor, că intervin, cu autoritate, pentru a le satisface unele cereri urgente, care mă depășeau, că-i tratam pe toți în mod egal. Eram sever cu ei, dar eram foarte drept, și cu aceasta i-am legat sufletește de mine.

O cavalcadă cu urmări neplăcute

În ziua de 13 iunie 1941, sunt chemat la postul de comandă de colonelul Lăzărescu, comandantul meu de regiment. Îmi aduc aminte că era într-o sâmbătă, pe la orele 11.30. Ajuns acolo, îmi spune, râzând, că a doua zi, duminică, la orele 7.30, să fiu călare la postul de comandă al regimentului, cu calul și harnașamentul de călărie lustruit, fiindcă voi lua

parte la o cavalcadă ca invitat al generalului Davidescu Vintilă, comandantul zonei petrolifere.

Îmi mai spune că vor veni la această cavalcadă câțiva generali nemți, colonei și maiori, tot nemți, iar unii dintre ei vor lua parte cu soțiile și că sunt singurul căpitan între toți ofițerii care iau parte la cavalcadă, ca o dovadă că mă bucur de multă simpatie din partea generalului Davidescu. În adevăr așa era, că trecuseră doar patru luni de când mă felicitase și mă propusese pentru decorare.

Am țesălat personal a doua zi pe frumoasa mea Lola și mi-am pregătit șaua, coburii și i-am pus căpăstrul rotund, și el bine curățat.

La ora 7.30, eram la postul de comandă, la colonelul Lăzărescu. Acolo, am mai găsit doi cai, unul al colonelului, al doilea, pe Stela, a maiorului Dranca Ștefan, o iapă tot așa de frumoasă ca și Lola mea.

Am pornit toți trei la pas, spre bariera șoselei București. Am ajuns acolo printre primii, și am mai așteptat un sfert de oră până s-a strâns întreg grupul de călăreți.

După cinci minute a sosit și generalul Davidescu și ne-am încolonat câte patru. În fruntea coloanei, călărea generalul, având două doamne, una la dreapta și alta la stânga, după care urmau patru rânduri, pe câte patru, doamne echipate de călărie, cu pantaloni, cizme, taior și pălărie. Caii lor se prezentau frumos, erau blânzi, curați și mergeau la trap liniștit.

Coloana o încheiam eu, cel mai mic în grad, după regulile de călărie. În urma mea, dar la o distanță de 15-20 de metri, mai veneau, tot călare, 10-12 soldați „ține cal”. Am pornit mai întâi la pas pe șoseaua asfaltată și după circa 500 de metri am ajuns pe drumul care mergea paralel cu șoseaua, fiind mai bun pentru cai, mai ales că era moale din pricina unei ploii căzute cu câteva zile înainte. Cum am părăsit asfaltul și am trecut pe drumul de pământ, Lola a început să se enerveze, sforăind și jucând, molipsind și pe ceilalți cai. Îi cer voie comandantului meu de regiment să-mi aprobe să

mă înapoiez în oraș, fiindcă Lola este atât de enervată, că nu o pot liniști și stric plăcerea tuturor din coloană. Fiindcă nimeni nu vorbea și nu se auzea decât trapul cailor, probabil că cererea mea a fost auzită de generalul Davidescu, fiindcă mi-a spus că pot trece înaintea coloanei și să-mi domolesc printr-un galop pe neastâmpărata de Lola. Am omis să vă spun că Lola a fost cumpărată de cumnatul meu maior Berceanu de la un turc din satul Cotul Văii, din județul Constanța, și că turcul o pune la plug, la căruță, iar în timpul alergărilor la Patroaia din Constanța lua de câțiva ani premiul unu sau doi la alergările anuale, și ea nu era învățată să meargă în coada coloanei, ea voia să fie în frunte, și de aceea era acum nervoasă, fiindcă eu încheiam coloana.

Am trecut în fața coloanei și am depășit-o cu circa 15-20 de pași, am lăsat frâul liber și i-am spus doar atâta „Haide, Lola“.

La această comandă pe care Lola de-abia o aștepta, a pornit într-un galop nebun, iar mie îmi lăcrimau ochii din cauza vitezei cu care alerga. După un galop de circa 4 km mă înapoiez cu Lola numai spumă. Intrasem în coloană de câteva minute și-mi ocupasem locul după grad, dar Lola tot nervoasă, deși o alergasem atâta drum. Am luat-o apoi la dreapta pe un drum, tot la pas. La distanța de circa 800 de metri în fața drumului pe care mergeam, se afla o pădure de stejar. Întregul grup a intrat în pădure pe un drum care avea o lărgime de circa trei metri. Drumul era presărat cu băltoace rămase de la ploaia din ajun. Din loc în loc, se făcuseră și niște mici obstacole, pe care trebuia să le trecem călare. Erau în așa fel făcute, că orice cal și călăreț le sărea cu multă ușurință. Eu, fiind în urma tuturor, am căutat să măresc distanța dintre mine și cei din față și am mers, la pas, circa 100 de metri. Cu mare greutate am reușit să stăpânesc pe Lola, care iarăși devenise nervoasă. La un moment dat, drumul a cotit spre dreapta și n-am mai văzut grupul de călăreți. Înapoia mea veneau încă soldații „ține cal“. Aveam de gând să merg numai la pas, ca să ajung cu Lola odihnită și fără

transpirație, așa cum scria la carte, dar ți-ai găsit. Lola, cum a observat că grupul de călăreți a dispărut, pornește într-un galop nebun printre copaci. Văzând că sunt în pericol să mă azvârle în vreun copac, smucesc, cu puterea disperatului, de frâu. La smucitura mea, Lola cabrează, ridicând picioarele dinainte la verticală. Abia am avut timp să-mi scot picioarele din scări, și am alunecat pe crupă cu fața în sus, iar Lola a căzut cu spatele pe mine, cu toată greutatea ei. S-a sculat foarte repede de pe mine și tremura ca varga, cum se spune. Curios că a stat locului și nu a plecat singură mai departe. Sforăia însă și se uita la mine cu niște ochi, parcă și-ar fi cerut iertare.

Am fost ridicat de doi soldați în timpul ce venea la mine să vadă ce mi s-a întâmplat maiorul Dranca, comandantul meu de batalion. M-am curățat pe haine și, cu Lola de căpăstru, am mers circa 100 de metri, după care am încălecat din nou. După cinci minute am ajuns și eu grupul de călăreți care descălecaseră și intraseră într-un local, iar caii erau legați cu căpestrele de un gard, că soldații „ține cal“ au sosit odată cu mine. Am descălecat, am dat pe Lola unui soldat, rugându-l s-o bușumeze că era transpirată și se cunoșteau urmele de spumă, dar el n-a făcut acest lucru, așa că Lola mea a răcit la plămâni. Am intrat și eu în local, m-am așezat la masă, lângă maiorul Dranca, am fost servit cu niște gustări, în timp ce o muzică militară cânta. Toți caii au fost trimiși la Ploiești cu soldații cu care venisem, noi urmând să plecăm cu autoturisme puse la dispoziție de generalul Davidescu. După gustări, a început dansul. Am dansat și nu am simțit nici o durere din căzătura cu Lola.

Nu prea mă simțeam în apele mele, cum se zice, și m-am strecurat încet afară din local, m-am suit în prima mașină și în zece minute am fost acasă. Acasă m-am dezbrăcat și m-am culcat. Deodată încep să simt dureri în șira spinării și la bazin, unde căzuse Lola pe mine, dar nu le-am dat importanță.

Luni de dimineață, la ora când mă sculam, vreau să mă dau jos din pat, dar nu pot, și durerile m-au așezat din nou la pat. Am trimis vorbă la companie că programul se va executa fără mine și apoi am scris și trimis la regiment un raport de boală, rugând să-mi trimită medicul să mă vadă.

Toată săptămâna am zăcut la pat. Duminică, pe la orele 10, a venit soția mea. Nu m-am mai dus la popotă, fiindcă venise încărcată cu toate bunătățile, așa că am mâncat acasă. Bucuria mi-a fost și mai mare că avea să stea cu mine tot timpul vacanței în care intrase, iar eu începusem să merg pe picioare.

Cât de iute fugea Lola mea, îmi aduc aminte că în cursul săptămânii mergeam paralel cu un tren accelerat care se ducea la Ploiești. Într-un vagon, la fereastră, l-am văzut pe fratele meu, Gheorghe (care mergea să se prezinte la unitate, era mobilizat), și am mers la galop cu Lola circa 3 kilometri. Așa fugea de repede.

Decretarea mobilizării

În ziua de 22 iunie 1941, la ora 0, mareșalul Antonescu, care conducea țara și își luase angajamentul față de Hitler că va intra alături de el în războiul contra rușilor, a decretat mobilizarea și a ordonat armatei noastre, pe care o conducea și o concentrase de-a lungul frontierei de stat, să treacă Prutul. Ziua de 22 iunie a căzut în acel an într-o duminică.

Sâmbătă seara, în ajun, am ieșit în oraș cu soția să luăm masa la un restaurant. Era ora 22 și ne pregăteam să mergem acasă, când intră în restaurant camaradul meu de promoție, căpitan Zamfirescu, ofițer de stat-major.

M-a observat de cum a intrat pe ușa restaurantului și a venit direct la mine la masă. I-am prezentat pe soția mea și a luat loc la masă.

A mâncat foarte repede, a plătit consumația, după care mi-a spus: „Mitică, du-te acasă să te apuce ora o în mijlocul companiei, că în noaptea asta, la ora o, se decretează mobilizarea. Eu sunt cu o mașină și merg cu un ordin de operații la Buzău.“ Ne-am luat rămas-bun, dorindu-ne sănătate și m-am dus la cantonament. Am adunat ofițerii comandanți de plotoane, i-am pus la curent cu situația și le-am dat ordin să nu părăsească cantonamentul, să fie în mijlocul trupei. Am discutat cu ei și am fixat sarcini. Am luat toate măsurile pentru cazul că ar fi trebuit să facem o deplasare cu unitatea. În timpul discuției noastre, sună telefonul. Eu eram legat prin fir cu regimentul. Ridic receptorul, îl pun la ureche și aud pe colonelul Lăzărescu, comandantul de regiment, cu o voce gravă, că-mi dă ordin să mă prezint la regiment cât se poate de repede, să ne comunice tuturor comandanților de companii o veste de o importanță capitală. Îi răspund că mă voi prezenta imediat și că, din întâmplare, știu despre ce este vorba. Am plecat imediat, iar ofițerii companiei au așteptat să mă înapoiez cu ordine, să le comunic vestea importantă.

Când am ajuns la postul de comandă al regimentului, împreună cu toți comandanții de companii și batalioane, colonelul Lăzărescu ne pune la curent cu noua situație creată și cu măsurile ce trebuie să le luăm în cazul unei deplasări în afara orașului.

Am plecat apoi fiecare la unitatea lui. Ofițerii din compania mea nu plecaseră, erau curioși să afle vestea importantă și i-am găsit tot în birou la mine. Le-am comunicat ceea ce știau deja de circa o oră și am accentuat asupra măsurilor ce trebuia să luăm în caz de deplasare.

Am dat drumul unui aparat de radio și, exact la orele 24, crainicul anunță că vorbește conducătorul statului, mareșalul Antonescu.

Din cuvântarea lui, m-a impresionat mult fraza: „Ostași, a sosit momentul să ne dezrobim frații din Basarabia, sub-

jugați de Rusia Sovietică, și pentru asta vă ordon ca în acest moment să treceți Prutul.”*

Tot în acest moment auzeam la radio clopotele bisericilor bătând a jale, a tristețe, a moarte.

De data aceasta, deși din cuvântarea mareșalului Antonescu reieșea că mergem să ne dezrobim frații basarabeni, că mergem la un război drept, nimeni dintre militari sau civili nu era bucuros. Pe fețele tuturor apăsa tristețea, gândindu-se la greutățile ce apăseau pe umerii întregii țări, la mizeria și lipsurile care se simțeau din ce în ce mai mult.

Era parcă o presimțire că Hitler și acoliții lui, inclusiv țara noastră, vor pierde războiul și că va fi măcelărită o bună parte a armatei noastre. Ofițerii au plecat la plotoanele respective, pe care le-au găsit echipate și gata pentru marș sau pentru ocuparea poziției de luptă.

În dimineața zilei de 23 iunie, primesc ordinul să împachetez, să încarc în căruțe hrana rece pe trei zile și toată muniția de care dispuneam și să mă deplasez în satul Tătărani, care se afla la circa 5 kilometri de Ploiești, pe șoseaua Ploiești-București.

La orele 10, mi-am încolonat compania și masa de prânz am luat-o la Tătărani. Înainte de plecare, dădusem ordin ca în cantonamente să nu rămână nimic, să se încuie și să se sigileze tot. Am lăsat în Ploiești pe plot.-major Panait cu restul de materiale, căruțe, cai, furaje, echipament și muniție, adică trenul regimentar al companiei.

Așa cum am spus mai înainte, soția se găsea la mine și am luat-o și pe dânsa în satul Tătărani. Am cartiruit compania în sat, pe plotoane, și am luat măsuri de apărare antiaeriană, având un ploton de mitraliere în bătaie pe tot timpul zilei, din zori și până-n noapte.

Am fost și eu cartiruit la niște oameni care se ocupau cu grădinaritul și care mi-au dat voie ca să gătească și soția

* Citat aproximativ din memorie (n. red.).

mea la plita lor. Câmpul de instrucție îl aveam aproape și executam, în special, instrucția tragerii contra avioanelor. În acest timp, nemții aveau, în jurul orașului Ploiești, unde se găseau toate rafinăriile de petrol, instalate peste 10 000 de baterii AA [antiaeriene] și peste o sută de baloane captive care se înălțau în circa cinci minute de la darea alarmei la înălțimea de 700-1200 de metri. Cu greu ar fi putut bombardarea avioanele inamice distilările din oraș.

Bombardarea rafinăriei „Astra Română“

După vreo cinci zile, Ploieștiul a început să primească vizita unor avioane sovietice. Aceste avioane, cărora noi le spuneam „Rata“, aveau un sunet de motor special, aveau parcă un zumzet de bondar sau trântor de albine, așa că le auzeam când vin, după motor. Nu au fost însă în stare să se apropie de Ploiești, să-și descarce încărcătura de bombe asupra obiectivelor (rafinăriilor), fiindcă erau întâmpinate de aviația de vânătoare germană, apoi de bateriile AA și trebuia să țină seama și de barajul de baloane captive. Ne obișnuisem cu zgomotul de motor al lor, și de acum îl cunoștea fiecare soldat. La fel îl cunoștea și soția mea.

În timpul acesta se construise către Valea Călugărească un nou Ploiești din cartoane, pânze etc. Se instalase acolo lumină electrică, se făcuseră șosele etc., așa că, din avion, Ploieștiul acesta nou deruta avioanele inamice, care veneau să bombardeze în timpul nopții. Spre a deruta pe inamic, în acest oraș fals, când se dădea alarma aeriană, se aprindeau luminile și erau pregătite materiale inflamabile. Când avioanele aruncau bombe care cădeau în apropierea țintelor, un personal specializat dădea foc materialului incendiar. Aviatorii credeau cu adevărat că își atinseseră ținta și făceau calea întoarsă. A mers acest truc o săptămână și rușii au băgat de seamă că sunt păcăliți, fiindcă la radio au spus acest lucru.

Într-una din zile, cam la orele 13, pe când mă găseam la masă cu soția, pe prispa casei unde locuiam, soția îmi spune că se aude un bâzâit de motor de avion rusesc. Ascult și eu și, în adevăr, așa era, dar mă miram în același timp că nu se daduse alarma aeriană că sosesc avioane inamice. Avioanele se apropiau. Mă scol de la masă, ies din curte, mă îndrept spre plotonul de mitralieră care era pus în bătaie AA. Când îmi arunc ochii spre stânga unde era o baterie AA germană, văd servanții tunurilor că joacă ping-pong. Nu a trecut nici un minut, că au și apărut două avioane de vânătoare la o înălțime de circa 100 de metri, cu culorile avioanelor românești, iar după ele, un avion de bombardament, la aceeași înălțime și tot cu culorile aviației noastre. Când avionul de bombardament a ajuns deasupra rafinăriei „Astra Română”, a început să-și lase bombe în dâră. Rafinăria a fost lovită în plin și a luat foc. Una din bombe a căzut pe un tun AA german din incinta rafinăriei, aruncând în aer nu numai tunul, ci și pe servanții lui, împreună cu un căpitan neamț. Nimeni din cei ce răspundeau de paza distilerilor nu a putut da vreo explicație, cum și de unde au venit aceste avioane sovietice, fără să fie identificate de departe, pentru a da alarma aeriană și a se lua măsuri de apărare.

A fost ușor să se picteze pe aceste avioane tricolorul nostru, dar se pune întrebarea pe unde au trecut frontiera și au ajuns la Ploiești fără să le identifice nimeni după zgomotul motoarelor, atât de caracteristic?

Cum de nu au fost identificate de nici un post de observație? În primele săptămâni de război, acesta a fost singurul atac inamic care a reușit.

Reușita acestui atac s-a datorat numai și numai încălcării flagrante a dreptului internațional, prin aceea că inamicul a îmbrăcat, să spunem așa, uniforma aviației noastre. A fost un atac laș, un atac care nu este permis de legile internaționale, dar inamicul a aplicat, în cazul de față, zicala „scopul scuză mijloacele”. Interesant a mai fost și faptul că circa opt

bombe de calibru mare nu au făcut explozie. Am primit ordin să le dezamorsăm cu specialiștii de la divizie, care au venit la fața locului. Trei zile și trei nopți a ars distileria, aducând pagube însemnate, mai ales că în acel timp petrolul începuse să se vândă pe cartelă, deși aveam destul, dar trebuia dat nemților pentru a duce războiul lor.

Alte atacuri ale aviației inamice

Cum am spus mai înainte, ziua nu prea îndrăzneau avioanele inamice să atace Ploieștiul. Dacă încercau, erau luate în primire, de departe, de cele 250 de tunuri AA germane, de aviația de vânătoare. Apoi nu se încumetau să intre printre baloanele captive, unde s-ar fi prăbușit în mod sigur. Noaptea însă încercau și reușeau să zboare deasupra orașului, după ce lansau în jurul lor un mare număr de parașute-candelabru, cum le spuneam noi. Le numisem astfel, fiindcă păreau niște candelabre cu zeci de lumânări care pluteau în aer, lăsându-se încet pe pământ. Erau atât de multe, că tot orașul era luminat ca ziua. Într-una din acele nopți, au fost aruncate peste o sută de asemenea parașute-candelabru, la lumina cărora au fost aruncate bombe de diferite calibre, care nu au făcut mari pagube. La lansarea primelor parașute, care cădeau printre baloanele captive, au început să tragă toate cele 250 de tunuri AA. Era un infern, nu altceva. De sus se legănau căzând pe pământ parașutele-candelabru, bombele aruncate de avioane, iar de jos urcau spre cer proiectilele trasoare de toate calibrele.

Schijele acestor proiectile trasoare se înapoiau pe pământ, căzând pe case, în curți sau grădini. Cred că a picat cel puțin o schije pe metru pătrat, găurind tabla de pe acoperișurile caselor sau spărgând țigla, făcându-ți impresia că începe să cadă grindină mare. Nimeni nu mai îndrăznea să se mai ducă

în adăposturi, toată lumea a stat în case și a fost mai bine, că au fost feriți de ploaia de schije.

Un căruțaș a fost prins în acest timp în plină stradă, cu căruța trasă de un cal. Neavând unde se adăposti, a tras căruța pe dreapta, și el s-a așezat sub streșina unei case. Mare i-a fost mirarea când calul a căzut la pământ într-un lac de sânge. Ce se întâmplase? O schije din cele ce cădeau de sus lovise bietul animal drept în cap, și sârmanul om a rămas fără singura avere a lui, cu care câștiga hrana copiilor.

Înapoierea în oraș

După două săptămâni, primesc ordinul să revin în oraș și să-mi iau cantonamentele în primire. Mai primesc ordin ca un ploton să-l pun la dispoziția Tribunalului Militar, pentru pază, altul la paza unor sonde, spre satul Boldești, și două la paza rafinăriilor Vega și Teleajen. Nu mai dispuneam de nici un om cu care să continui instrucția. De altfel, nu mai aveam ceva nou să învăț pe soldați. Totuși, comandantul de regiment îmi dă sarcină ca, din grupul de comandă, să formez un ploton cu câte trei servanți la mitralieră, cu misiunea AA pe timpul zilei, iar noaptea cu supravegherea luminilor și paza pe trei schimburi, în sectorul companiei. Pe lângă sarcinile mele trasate de regulamentele în vigoare, mă detașează la Tribunalul Militar, ca asesor. Comandant era lt.-col. magistrat Manea și avea ca ajutor, tot magistrat, un căpitan, al cărui nume nu mi-l mai amintesc. Completul de judecată era format din cei doi ofițeri de justiție, și al treilea eram eu, ca asesor. Ei judecau procesele, ei luau hotărârea, și, în cazul că eu aș fi fost contra, aș fi optat pentru alte măsuri și nu aș fi fost de părerea lor în hotărârea ce o luau, ei erau doi, eu unul, așa că hotărârea lor era definitivă. Eu eram acolo ca să fie legea respectată, adică

să fie și un asesor, fiindcă ei hotărau ce pedepse sau achitări să pronunțe.

Se judecau pe atunci și procesele legionarilor și nu era zi de judecată să nu apară în fața instanței unul sau doi preoți din timpul guvernării legionare, care umblau cu crucea în mâna stângă, și cu pistolul în mâna dreaptă. Așa au înțeles acești aleși și reprezentanți ai lui Dumnezeu pe pământ să-l slujească. Când veneau în fața completului de judecată, auzeam pe colonelul Manea Cristea: „Ia, părinte, înainte de începerea procesului, vreau să-mi cânti ceva, spre exemplu cântecul lui Ștefan cel Mare sau despre căpitan și garda lui.“ Nici unul din ei nu a cântat, stăteau ca niște mironosițe cu capul plecat, smeriți, cum pretindeau ei credincioșilor, când se găseau în fața lor, la spovedit.

Urma procesul care se termina repede, mai ales că nu se găseau avocați să-i apere, de frică să nu fie și ei socotiți de colonelul Manea tot ca legionari. În timpul scurt cât am fost asesor la Tribunalul Militar, nici un popă nu a scăpat nepepsit. Pedepsa lor însă a fost mică față de marile nelegiuiri ce săvârșiseră. În schimb, erau batjocoriți în timpul judecății, sub pretextul că li se face educație cetățenească. Nu aș fi vrut să fiu în fața col. Manea, în locul lor. Sunt conștienți că și ei, dacă ar fi avut posibilitatea, nu numai că l-ar fi batjocorit pe col. Manea Cristea, dar ar fi tăiat de pe el curelușe fine și le-ar fi dat la tăbăcit, din care să-și facă curea la ceasornic sau încălțăminte.

Mare nenorocire a fost pe capul țării noastre guvernarea acestui regim de teroare și jaf. Dacă guvernau mai mult, ne vindeau lui Hitler și cenușa din vatră, iar ei luptau pentru străngerea de averi.

Scap o evreică de la moarte

După decretarea mobilizării și intrarea țării noastre în război contra rușilor, alături de Hitler, s-a pus un accent foarte mare pe „camuflajul din timpul nopții”. Legile erau foarte aspre cu cei ce nu respectau dispozițiunile date. Cel prins în vină era dat în judecata tribunalelor militare și putea fi pedepsit cu moartea, dacă se interpreta că a semnalizat cu inamicul, când aviația lui zbura deasupra orașului. După intrarea noastră din nou în orașul Ploiești și numirea mea ca asesor la Tribunalul Militar, ordinele referitoare la camuflaj s-au înăsprit. Odată cu căderea serii când și luminile se aprindeau, poliția și armata făceau controale pe străzi și dresau acte de dare în judecată celor ce, din neglijență, lăsaseră să se strecoare afară, prin camuflaj, o cât de mică rază de lumină.

Mă găseam la cantonament și la postul de comandă de companie de pe strada Candiano Popescu, când se înserase de-a binelea și se dăduse alarma aeriană.

Când să intru în curte, comandantul patrului îmi raportează că băiatul colonelului (nu-mi mai aduc aminte numele lui), elev în clasa a 2-a la un liceu militar, intrase în casa unei evreice, vecină cu el, care era bolnavă și zăcea în pat. Elevul aprinsese lumina, apoi o stinsese de câteva ori și desfăcuse în același timp și fereastra, și se văzuse lumina aprinsă. Acest lucru fusese observat de un organ al poliției care dresase acte de dare în judecată femeii bolnave.

După o săptămână, pe când eram încă asesor la Tribunalul Militar și mă găseam în completul de judecată, col. Manea Cristea cere grefierului să strige un nume de femeie, care nu răspunde la apel. Se prezintă în schimb un avocat, care spune colonelului Manea că femeia (clienta lui) este bolnavă la pat și că ea nu a aprins lumina în timpul alarmei aeriene. O altă persoană necunoscută a intrat peste ea, a deschis fereastra tapetată cu hârtie albastră, apoi a umblat

la lumina electrică, întorcând întrerupătorul de mai multe ori, după care a ieșit și a plecat din cameră. Și, după câte știe, era un tânăr în vârstă de 14-16 ani, ca dovadă că și acum femeia este bolnavă. În continuare, avocatul cere scoaterea de pe rol a acestui caz. Eu, care toată viața am crezut în adevăr și după care am avut mult de suferit, îi spun colonelului Manea că avocatul are dreptate, lumina a fost aprinsă de un băiat elev la liceul militar, pe care chiar patrula companiei mele l-a prins în timpul când aprindea și stingea lumina la pârâtă. Toate acestea le-am spus tare și au fost auzite de toți din sala de judecată și în special de avocatul apărării. Avocatul a făcut fețe-fețe, col. Manea s-a făcut negru, a pus mâna pe clopoțel, a sunat, a suspendat ședința pentru zece minute și m-a poftit la biroul lui. Acolo începe să țipe la mine, spunându-mi mai întâi de ce m-am amestecat neîntrebat în acest proces tocmai în timpul când vorbea avocatul și ce mă face pe mine să iau apărarea unor evrei. Din moment ce poliția scrie, negru pe alb, că pârâta este vinovată, cu ce drept mă amestec eu unde nu-mi fierbe oala.

I-am răspuns numai atât: „Domnule colonel, este păcat să condamnați un nevinovat. Sunteți pus aici să fiți un judecător drept, și am crezut că, dacă vă spun adevărul, vă ajut în darea unei sentințe drepte.“

Când am revenit în sala de judecată, a amânat procesul, aflând mai târziu că a pronunțat o sentință de achitare. La despărțire, după terminarea zilei de lucru, mi-a spus că o să trag consecințele acestei ieșiri ale mele, și pe care le-am tras mai târziu.

După o săptămână, am fost desărcinat din această funcție și am fost bucuros, că eu eram pus acolo doar să completez un loc care nu avea nici un cuvânt de spus. Mi-a părut foarte bine când am aflat că evreica a fost achitată, că o încădraseră într-un articol de lege care prevedea pedeapsa cu moartea, ca spioană în timp de război.

După circa o lună, femeia a murit de moarte naturală.

Mutarea mea din Regimentul 4 grăniceresc

Prin luna iunie a anului 1942, sunt chemat la postul de comandă al Regimentului 4 grăniceresc de către lt.-col. Iliescu, care ținea locul comandantului de regiment, lt.-col. Lăzărescu. Cu acest ofițer superior, prin funcția ce deținea de ajutor administrativ, aveam legături de serviciu destul de des. Ținea foarte mult la mine, fiindcă eram un bun gospodar și orice sarcină încredințată am executat-o întocmai și la timp. Când avea să dea o sarcină mai dificilă spre executare, mie mi-o dădea.

Am stat la dânsul în cabinet cam o jumătate de oră. A sunat plantonul și i-a dat ordin să nu fie deranjat de nimeni până ce nu termină de vorbit cu mine.

Ia de pe birou o mapă cu corespondență, scoate o hârtie pe care își aruncă ochii și-mi spune că Marele Stat Major cere un ofițer, căpitan destoinic care nu a fost încă pe front (deși regimentul nostru era considerat pe front ca unul ce făcea paza zonei petrolifere), dar să fie energetic, autoritar, gospodar și cu o foarte bună metodă de instrucție. În continuare, îmi spune că sunt vizat de către comenduirea pieții* să fiu trimis pe front pentru motivul că țin partea evreilor, că nu am primit să fiu instruit de un căpitan neamț și alte motive de felul acesta. Locotenent-colonel Manea Cristea, cu care avusesem discuția arătată mai înainte, îmi făcuse raport la Marele Stat Major să fiu trimis pe front. Îmi spune, în continuare, că ar fi mai bine să accept să fiu eu numit de regiment să plec pe front fără să intervină alții și să nu apar că aș fi fost trimis pe front pentru reabilitare.

Am acceptat acest lucru, căci altă soluție mai bună nu era.

I-am cerut o permisie de patru zile și am plecat la Călărași să-mi văd soția. La înapoierea mea, am găsit ordinul

* Autoritate militară disciplinară cu comandă asupra garnizoanei dintr-un oraș (n. red.).

Marelui Stat Major că sunt mutat, în interes de serviciu, la centrul de instrucție de la Sărata, din Basarabia.

Mutarea mea era urgentă, fiindcă era mare lipsă de cadre. Am predat compania căpitanului Constantinescu Petre. După cinci zile m-am prezentat la regiment pentru plecare. În acest timp, col. Lăzărescu fusese înaintat în grad și mutat la comanda Regimentului Olt, din Slatina, cu care a plecat pe front, de unde nu s-a mai întors. A fost călcat de tancurile sovietice în luptele din Cotul Donului. Mi-am făcut lada de campanie, mi-am luat rămas-bun de la dragii mei ostași, pe care îi instruisem cinci ani de zile, care mă cunoșteau și pe care îi cunoșteam sub toate aspectele. Când le-am strâns mâna la fiecare în parte luându-ne rămas-bun, am văzut multe lacrimi ce se scurgeau pe fețele lor, lacrimi sincere care-mi arătau că și ei se despart cu greu de mine, căci îmi cunoșteau sufletul, știau câtă dragoste le-am purtat, cât de drept am fost cu ei și cu câtă omenie m-am purtat cu toți.

Au fost grele clipele despărțirii, mai ales că nu știam dacă, în restul zilelor noastre, aveam să ne mai vedem sau nu vreodată. Am fost sever cu soldații mei, dar și drept, și ei au apreciat asta. A doua zi, împreună cu soldatul Tocu Gheorghe, care ceruse să meargă cu mine ca ordonanță, și cu formele de mutare, am luat trenul cu destinația Sărata, din Basarabia.

Prezentarea la centrul de instrucție din Sărata

La data de 2 iunie 1942, la orele 10, m-am prezentat la centrul de instrucție, după o călătorie de 30 de ore, cu un tren care staționa în fiecare gară. Adjutant al centrului era un locotenent, pe care-l cunoșteam, încă din anul 1938, de la Balcic. Era un bărbat foarte urât, purta o pereche de ochelari care îi dădea o figură de broscoi călcat pe cap. Își dădea o

foarte mare importanță și pe cât era de arrogant, pe atâta era de prost ca militar. După ce i-am predat formele de mutare la centrul de instrucție, mă anunță comandantului de centru, generalul Poenaru.

Generalul era un om înalt, cu siluetă și brunet. Îi ieșea în relief fața cu ochi mari și negri și niște sprâncene dese, de asemenea negre, așa că avea o figură simpatică, care te cuce-rea de la prima discuție.

S-a bucurat mult când mi-a citit memoriul adus, chiar de mine, în corespondență. A citit cu multă atenție, chiar în fața mea, foile calificative din gradul de locotenent și căpitan. Ridica adeseori capul și se uita la mine, zâmbind după fiecare încheiere a foi calificative.

După ce a terminat de citit memoriul, l-a închis și l-a pus pe birou, apoi a spus așa: „Bine că de data asta Marele Stat Major mi-a trimis și mie un ofițer de nădejde, că până acum nu am primit decât ofițeri care nu au stagiul la o trupă, de la cercurile de recrutare, care de ani de zile nu au mai făcut instrucție, sau ofițeri de care comandanții de regimente au voit să se scape.“ Îmi pune întrebarea dacă vreau să comand compania de pușcași sau compania de mitraliere. Era natural să-i spun că m-am specializat în mitraliere și mi-a dat comanda Companiei 4 de mitraliere din batalionul întâi.

În continuare, m-a întrebat de familie, de soție, dacă am copii, părinți, după care m-a trimis să mă prezint la ajutorul comandantului, care era colonelul Ghenescu Iancu, ofițer de stat-major, la care am fost anunțat tot de locot. adjutant. Când am intrat în birou și l-am salutat după formula: „Am onoarea a vă saluta, domnule colonel“, de la birou se scoală un om înalt, cam grasuț și blond, cu ochi albaștri, iar eu în fața biroului mă prezint după formula „Domnule colonel, am onoarea a mă prezenta, sunt căpitanul Păsat Dumitru din Regimentul 4 grăniceresc, mutat de Marele Stat, în interes de serviciu, la centrul de instrucție Sărata“. Îmi întinde

mâna, mă invită să iau loc și începe să-mi pună întrebări de tot felul. Când m-a întrebat unde sunt născut și când i-am spus că în satul Călina, Vâlcea, s-a bucurat spunându-mi că sunt primul oltean dintre cadre și că și dânsul este din Băilești. Mi-a mai dat câteva instrucțiuni referitoare la gospodăria companiei și m-a pus în gardă cu cele ce voi avea de întâmpinat în ceea ce privește disciplina, dezertorii, furturile etc. Am plecat apoi la companie însoțit de un agent care m-a condus. Acolo am găsit efectivul complet, comanda companiei având-o, provizoriu, locot. de rezervă Dăneț Constantin, învățător, de fel din Vâlcea.

Soldatul de ordonanță Tocu Gh. a adus lada de campanie într-o cameră de lângă un dormitor al trupei și am început activitatea. Am adunat mai întâi cadrele, pe comandantii de plotoane și pe plotonierul cu administrația.

Plot. cu administrația era plotonierul Pencia, care a făcut apelul companiei. Eu m-am uitat la fiecare om care răspunde „prezent” și am rămas surprins când la apel nu au răspuns vreo zece oameni, care dezertaseră. Am spus tuturor că sunt comandantul lor de campanie, că doresc să fiu ascultat și că oricine are ceva de raportat să vie la mine, în orice timp și oriunde, că nu mă supăr. Am văzut apoi caii plotoanelor, ai trenului de luptă și regimentar și în continuare căruțele care erau într-o situație jalnică, aproape de dat la reformă, nu de plecat cu ele pe front.

Satul Sărata

Sărata era un sat frumos, cu case mari și frumoase, reședință de plasă și fusese locuit de nemți, care se repatriaseră. Rămăsese aproape gol după plecarea precipitată a locuitorilor nemți. Mai rămăseseră puțini băștinași de origine română și mai veniseră câțiva coloniști din cei refugiați din

judetele Caliacra și Durostor, cedate bulgarilor în 1940. Din lipsă de mână de lucru, rămânea mult pământ nelucrat. În acest sat, care avea case mari și goale, Marele Stat Major a luat hotărârea să facă acel centru de instrucție care a dus faima în întreaga armată română.

Băștinașii, în plecarea lor urgentă, lăsaseră acolo o mulțime de bunuri, mobilă, inventar agricol și chiar cereale. Fiecare casă avea câte o pivniță mare, o hrubă lungă de 10-12 metri și 6-6 metri largă, unde am găsit butoaie cu murături foarte bune de mâncat și câte alte lucruri de gospodărie.

Singurul dezavantaj era că unele case puteau fi invadate de apele ploilor mari și drumul satului din centru nu era pietruit, era scormonit de ape și stricat. Biserica din sat fusese distrusă din temelie, odată cu cedarea Basarabiei, în anul 1940. Noii locuitori ai satului, puțini la număr față de cei ce pleaseră, doreau să aibă și ei o bisericuță.

Batalionul 991 independent

Acesta era numărul de ordine al batalionului independent, care trebuia instruit și trimis pe front. Compoziția materialului uman era curioasă. Ofițerii erau trimiși pentru reabilitare, ca unii care aveau diferite pedepse de ispășit, în urma judecării lor pentru diferite abateri de la legile războiului, de la legile omenești, sau de la morala creștină.

Erau trimiși de Marele Stat Major, în interes de serviciu, numai comandanții de companii, comandanții de plotoane, și comandanții de grupe. Restul erau, așa cum am spus, trimiși pentru reabilitare.

Eu nu făceam parte din acea categorie, am fost selecționat ca mână forte.

O bună parte dintre soldați, caporali și sergenți fuseseră oameni destoinici, oameni buni, cu frica lui Dumnezeu sădită în suflet, însă pervertiți de legile ce le făcuseră conducătorii

de pe-atunci. Să mă explic, dând un exemplu. Erau unii dintre soldați și gradați care luaseră parte la luptele de la Odessa și din Basarabia. În acest timp, dacă au avut norocul să nu moară și au fost răniți, după ieșirea lor din spital li s-au dat câte 10-15 zile de concediu medical, cum era și normal.

Fiindcă sângeraseră din belșug, au crezut că, dacă mai rămân acasă 3-4 zile până la înapoierea la unitate, țara nu o să piară. Astfel, neprezentându-se la unitate la timp, au fost dați dezertori, judecați, și condamnați de la 6 luni la 3 ani închisoare. Până la acea dată erau în închisorile din țară mai multe mii de soldați și gradați. Tot în închisori se mai aflau și alt soi de condamnați. Erau din aceia care se făcuseră vinovați de furturi de vite de tot felul, în special de oi caracul, mobilă, plane, blănuri scumpe etc. Din această tagmă făceau parte plotonierii-majori și, spre rușinea armatei, și unii ofițeri. Aceștia, când au fost prinși, au fost judecați, condamnați pe câte 3-4 ani, degradați și închiși în diferite închisori.

Fiindcă era un număr prea mare de asemenea oameni care stăteau închiși și nu produceau nimic și doar consumau, Marele Stat Major a hotărât să-i scoată din închisori și să formeze din ei batalioane independente și să-i trimită pe front. Timpul petrecut în închisoare și conflictele cu alți condamnați, pentru alte fapte decât ale lor, le-au ascuțit mințile și deșteptat mult de tot. Ei cunoșteau Codul penal și toate legile precum un avocat, că altceva nu aveau de discutat la închisoare.

Acolo au dat și peste comuniști, care le-au făcut educație și le-au explicat că noi nu ducem un război drept, că Hitler și Antonescu duc țara la pieire, că războiul va fi pierdut de nemți și că, dacă cumva ajung pe front, cel mai bun lucru este să se predea, să nu moară degeaba și să le rămână copii pe drumuri, muritori de foame. Dacă îi scoate din închisori, să dezerteze, să fugă în munți și să formeze detașamente de partizani și să lupte în orice fel contra nemților,

că numai așa se va termina războiul repede, și Hitler va fi învins. Cea mai mare parte din ei s-au prezentat la Sărata, cu convingerea că așa o să fie. Erau acolo adunați din toate armele, infanterie, cavalerie, artilerie marină, aviație, și de diferite grade. Am avut astfel pe plutonierul-major Pencea, condamnat pentru furt, pe locot. aviator Petrică, pentru furt de benzină și alte categorii de furturi. Din astfel de elemente se formau aceste batalioane. Odată ajunși la Sărata, o bună parte dezertau din nou. Când erau prinși, erau din nou judecați, apoi trimiși la Sărata. Alții, îmbrăcați în civil sau chiar în haine militare, înarmați, prădau și jefuiau satele din jur sau trenurile de persoane între stațiile Românești și Cetatea Albă din Basarabia. Băgaseră groază în călătorii de trenuri și jandarmii puși ca să țină ordinea, să facă siguranța populației care călătorea, erau dezarmați și aruncați din trenuri. Nu puteau fi prinși în stațiile CFR, unde îi așteptau să-i prindă organele de siguranță, fiindcă mergeau la locomotivă și, sub amenințarea cu arma, sileau pe mecanic să oprească trenul unde credeau ei că nu pot fi prinși de jandarmi. Erau printre ei și condamnați pentru spargeri de case de bani. Chiar în Sărata au spart casa de fier a primăriei și a stației de CF [cale ferată] fără a fi prinși.

Nu era companie care să nu aibă 10-15 dezertori. Aveam și eu dezertorii mei, care mi-au dat foarte mult de gândit. Mă chinuiam să găsesc metoda să-i conving să nu mai dezerteze, că, odată și odată, tot o să fie prinși și că poate îi va condamna la moarte Curtea Marțială, care funcționa în acest timp și dând pedepse fără milă și sentințe cu închisoare de multe ori pe viață.

Am început cu munca de lămurire, strângându-i de multe ori seara în jurul meu, ca la șezătoare. Luam loc pe un scăunel mic cu patru picioare, iar ei ședeau jos sau pe câte un trunchi de lemn sau pe câte o piatră, cu țigările aprinse. Începeam

să le ascult mai întâi dorințele, necazurile de care luam notă și căutam să le satisfac pe cât îmi stătea în putere.

Apelam la sentimentele lor umane, arătându-le că nu este omeneste și creștinește să intre în casa omului să jefuiască. Sunt atâția ostași care, fără voia lor, au plecat la război, chemați cu ordine de mobilizare și au trebuit să se prezinte la unitățile lor, altfel familiile lor ar fi avut de suferit. Nu toți cei ce pleacă la război trebuie să moară, cui îi este hărăzit să vină acasă vine teafăr la familia lui. Nu e bine să fugă, să dezerteze, că nici acasă, la familie, nu poate să stea, și cât va ține războiul, chiar și după aceea, va fi hăituit de jandarmi și tot va fi prins, judecat și nu se știe ce pedepse îl așteaptă și pe el, și pe familie. Mulți m-au înțeles și și-au schimbat atitudinea față de muncă și gândurile de fugă.

Săptămânal, mi se aduceau 2-3 din cei ce dezertaseră și, tot săptămânal, mai plecau câte 2-3, parcă făceau cu schimbul.

În acest timp, o dată pe săptămână, miercurea, generalul Poenaru, comandantul centrului de instrucție, aduna pentru raport întregul efectiv, adică cele trei batalioane, care aveau fiecare peste 1200 de oameni. Adunarea se făcea pe un câmp, în apropierea centrului. I se spunea „la avion“, fiindcă acolo fusese doborât un avion sovietic de către artileria antiaeriană.

De fiecare dată aducea acolo, sub escortă, pe toți cei ce dezertaseră și fuseseră prinși în cursul unei săptămâni. Îți inspirau milă figurile lor slăbite, bărbile mari și hainele numai zdrențe. Dezertau cel puțin câte douăzeci în fiecare săptămână.

Într-una din adunările de seară ale companiei, un soldat îmi spune că cine dezertează și va fi prins, dacă vrea să scape cu viață, mai bine să meargă pe front și acolo să dezerteze la inamic, că după război sigur se întoarce acasă. Era natural ca eu, comandantul lor de companie, să nu fiu de acord cu ceea ce spusese acel soldat și să-l contrazic, amin-

tindu-le de jurământul militar, depus cu mâna pe drapel, de rușinea ce va apăsa pe familia lui etc.

Paralel cu munca de lămurire, trebuia să fac instrucția de front și de luptă. Învățaseră ei această instrucție, însă erau o adunătură de oameni din toate armele, infanterie, artilerie, cavalerie, geniu etc., și instrucția trebuia omogenizată. Erău plictisiți atât de instrucție, cât și de anii sau lunile de pușcărie pe care le făcuseră. Cum am mai spus, această pușcărie făcuse din ei alți oameni. Se deșteptaseră mult, aveau de-acum o personalitate, însă se și pervertiseră, mințeau, erau lași, nu aveau curajul răspunderii. Și, ce era mai rău, deveniseră hoți, iar sentimentul milei, al dreptății și alte sentimente umane și frumoase dispăruseră cu totul din sufletele lor. Într-un cuvânt, pușcăriile făcuseră din ei, într-un procent de 70%, niște brute, fără lege, fără Dumnezeu. Se spunea că fuseseră condamnați politici, legionari, însă nu era adevărat. Toți fuseseră condamnați pentru dezertare, furturi, jafuri la drumul mare, spargeri, siluiri, înșelăciune etc. Am căutat să-i conving să se lase de toate astea. Le vorbeam și eu din suflet, cu convingere, și ei simțeau acest lucru.

Cu ei mă purtam sever, dar drept. Mă luptam cu comandamentul centrului de instrucție să le obțin toate drepturile și la timpul oportun. Le obțineam permisii mai mari decât aveau eu dreptul să dau. Încet, încet, au văzut în mine un părinte sever, dar drept, cu aceeași dragoste pentru toți și, în felul acesta, mi-am căpătat, pot spune, de la o bună parte din ei, nu numai respect, dar și dragoste.

În acel an, vara era foarte călduroasă. Era greu la instrucție fără echipament de vară. Erău echipați cu efecte recuate de la morți și răniți, efecte cu un mare grad de uzură, peticite. Nu știu de ce conducerea armatei nu le-a dat și lor efecte mai bune, dar știu că un căpitan de administrație a fost condamnat și trimis pe front pentru reabilitare, cu gradul

de soldat, fiindcă furase și vânduse cinci mii de metri de postav kaki. Un covor de stofă kaki, lat de 1,20 și lung de 5 km. Căpitanul hoț a făcut trei luni de pușcărie, a fost trimis pe front, apoi a căzut prizonier și a venit în țară, fără ca cineva să-i mai ceară socoteală de ceva din trecut.

Din cauza căldurii, și de acord cu întreaga companie, am schimbat programul. Dam deșteptarea la orele 24 și la ora 1 plecam la câmp. Făceam exerciții de noapte și în special incursiuni și trageri cu cartușe de manevră. Alteori plecam la câmpul de instrucție după masa de seară și intram în cantonament la orele 24.

Într-o zi, sunt invitat la raport de colonelul Ghenescu, ajutorul comandantului de instrucție, care începe să mă ia la rost, că-mi fac de cap, fac ce vreau eu, nu mă țin de program. I-am răspuns că eu răspund de instrucția companiei ce comand, eu plec cu ea pe front. Cum o instruiesc, așa are să se comporte în fața inamicului. Colonelul a fost convins de cele spuse de mine, fiindcă a zâmbit și mi-a spus așa: „Treaba ta, băiatule, din moment ce părăsești centrul de instrucție și te îmbarci pentru plecare, noi nu mai răspundem de nimic și de nimeni.“

Într-o seară, înainte de stingere, mă surprinde așezat pe un scaun, iar compania așezată pe jos, împrejurul meu, colonelul Ghenescu Iancu, secundul comandantului de centru. Nu l-am observat când a intrat, dar s-a oprit la 50 de metri de mine și, văzând că nu vine, mi-am continuat discuțiile cu oamenii. Discutam cu ei felul cum trebuie să se poarte în cantonamente, cu populația civilă, cum trebuie să respecte avutul altuia, chiar în țară străină, cum să îngrijească de cele ce au în primire, cum să aibă grijă de caii care ne transportă hrana, muniția și armamentul etc. Le ceream părerea despre felul cum trebuie să aranjăm căruțele cu care plecăm pe front, să nu rămânem în pană pe drum și cum să ne facem chiar roți de rezervă, să avem două sacale pentru apă și multe

alte discuții gospodărești. După aceea, colonelul Ghenescu a plecat. A doua zi, întâlnindu-mă mi-a făcut observație că discut cu trupa prea familiar, că aceste discuții o să-mi fie luate ca slăbiciune și că disciplina, în loc să se întărească, va slăbi. Din nou i-am răspuns că eu voi comanda compania pe front și l-am rugat să nu-și mai facă griji de felul cum îmi instruiesc oamenii. Am format un grup din cei mai bătrâni și mai gospodari și am trecut la acțiunea de pregătire a căruțelor, a reparării hamurilor și ajustarea lor pe cal, la împerecherea cailor. Cei mai închiși la culoare erau pentru plotoanele de mitraliere, câte 16 cai la ploton, iar ceilalți, pentru căruțele trenului de luptă și regimentar. După deviz, centrul de instrucție mi-a dat o jumătate metru cub de scândură, cu care mi-am reparat toate căruțele. Am mai găsit încă un butoi de circa 300 de litri pentru apă și am făcut o saca în plus. Timp de 40 de zile s-a lucrat de către meseriașii companiei și mi-am pus la punct trenul de luptă și regimentar, având, la fiecare căruță, câte o roată de rezervă. Fuseseră găsite în sat, părăsite de foștii locuitori de origine germană, care se repatriaseră în Germania. Ultima lucrare a fost la furgonul de furaje, pe care l-am amenajat, lărgindu-l cu circa 25 cm și lungindu-l cu 1 metru și jumătate, ca să aibă echilibru și mai multă stabilitate.

Cu toate aceste lucrări am însărcinat pe un sergent bătrân, care suferea de picioare.

Tragerile cu tot armamentul

În ultimele săptămâni, am trecut la tragerile cu tot armamentul, pușcă, mitralieră și grenade ofensive și defensive. Soldații erau mai bucuroși să tragă cu armamentul decât să facă instrucție în teren. La executarea acestor trageri cu cartușe de război și cu grenade reale a trebuit să fiu atent

ca să nu se întâmple vreo nenorocire, așa cum s-a întâmplat la Compania a 3-a, când un soldat grenadier, la exercițiul „atac pe baza de plecare la atac“ s-a intimidat, și în loc să arunce grenada ofensivă dincolo de 10 metri a aruncat-o spre dreapta, între doi camarazi. Grenada a explodat și i-a omorât pe amândoi. De vină a fost și comandantul de grupă care nu a supravegheat îndeajuns pe luptători și nu le-a indicat direcția de aruncare fiecărui luptător. Până la urmă morții au fost vinovați.

Am insistat mult ca să învăț pe comandanții de grupe să execute trageri prin intervale, pe deasupra și în special trageri mascate.

Generalul Poenaru, comandantul centrului de instrucție, mi-a atras atenția că statul-major, când va veni să inspecteze batalionul nostru înainte de a pleca pe front, va insista foarte mult asupra tragerilor cu armamentul greu și mi-a fixat o zi când va veni să mă inspecteze dânsul.

Mi-a mai fixat locul și ora unde să fiu prezent cu compania. Mai aveam două zile până să fiu inspectat de generalul comandant. La raportul companiei, am adus la cunoștință ofițerilor subalterni acest lucru și le-am ordonat să ia toate măsurile să nu ne lipsească ceva din materialele de care aveam nevoie, în special țărugi pentru limitarea țevii mitralierelor, la tragerile prin intervale, de care eram sigur că mă va pune să le execut. În ziua fixată, am fost cu compania la locul ce-mi fixase, unde erau trei movile mari și de la care pornea ușor o vale largă, de circa 2 kilometri. Un pâriăș curgea de la nord la sud și apoi, brusc, se ridica un deal tăiat de viroage distanțate la câte 100-150 de metri, orientate V-E. Dealul nu era cultivat, era o pășune și, ca iarbă, predomina laptele-cucului, o plantă cu floarea galbenă, din care, când o rupeai, curgea un suc alb ca laptele.

Când am văzut mașina, la circa 2 kilometri, că vine cu generalul, am adunat compania în linie de plotoane prin

flanc, am comandat alinierea, și apoi, când a sosit generalul, i-am prezentat compania pentru inspecție. A trecut compania în revistă, i-a ordonat și un repaus, apoi m-a invitat să mergem pe movila din mijloc. Mi-a cerut să-i măsoz distanța până la o pată galbenă, de pe dealul din dreapta pârâului. Am chemat telemetristul și în câteva minute mi-a raportat că până acolo sunt 2300 de metri. Atunci mi-am dat seama că dorește să vadă o tragere măsurată. După ce i-am dat distanța, mă pune în situație, spunându-mi că, la distanța măsurată, este o concentrare de trupe inamice și să deschid focul asupra lor, pentru a le neliniști și împrăștia, trăgând cu toate piesele, câte 500 de cartușe de fiecare mitralieră.

Tragerea va începe la semnalul dat mie, ridicarea șepcii în sus, cu mâna dreaptă. Îmi spune că pot ocupa poziția de tragere și da misiunea companiei, iar calcularea elementelor de tragere, făcută numai de comandanții de mitraliere, se va face cronometrată. Timpul de pregătire nu va depăși cinci minute.

Semnalul de deschiderea focului – fluierături scurte repetate, încetarea focului – fluierături lungi repetate. Aceste semnale le-am dat comandanților de plotoane. La semnalul stabilit, comandanții de mitraliere au pus înălțătorul și, așa cum îi învățasem eu, au ridicat piesele către creastă, au scos închizătorile și, când au privit prin gaura țevii și au văzut că linia nu se oprește în creastă și trece pe deasupra, au fixat mitralierele, au pus închizătoarele și au băgat benzile alimentând mitralierele.

În timp de trei minute, am fost gata cu toate cele 16 mitraliere și i-am raportat generalului că sunt gata să deschid focul. S-a uitat la ceas și, zâmbind, mi-a spus că prea repede sunt gata să deschid focul și că să aștept câteva minute. Pe un drum de care și la o distanță de 1200 de metri, o companie din Batalionul 992, în coloană de marș, cu căpitanul călare în fruntea companiei, mărșăluia spre centrul de instrucție,

probabil avusese o aplicație de noapte. Când compania aceasta ajungea cu centrul pe direcția de tragere a companiei ce comandam, generalul, cu binoclul la ochi, îmi comanda „FOC“. La darea semnalului meu, fluierături scurte, toate cele 16 mitraliere au deschis focul asupra obiectivului. Privind prin binoclu, atât generalul cât și eu vedeam pământul răscolit pe suprafața de teren pe care o băteam. Imediat ce am deschis focul, compania de pușcași, care mășăluia spre cantonamente, a dispărut, culcându-se la auzul fluierăturilor gloanțelor ce treceau pe deasupra lor. Comandantul, călare și într-un galop nebun, venea spre mine să vadă cine trage și de ce trage. Ajunge la mine, dar vede pe general râzând. Generalul îl întreabă ce caută și unde îi este compania. Se uită și el înapoi și, cu adevărat, compania nu se vedea. Dau semnalul, fluierături lungi și repetate, și focul încetează. Căpitanul pleacă tot la galop spre compania sa, care se ridicase de la pământ și se scutura, punându-și ținuta în ordine. Generalul îmi dă ordin să adun compania în careu. Adun compania, prezint raportul și primesc ordin să dau pe loc repaus.

Generalul, tot zâmbind, ne spune că a vrut să vadă pregătirea companiei, că el este foarte mulțumit de cele constatate personal și pentru acest lucru felicită întreaga companie, de la comandant până la ultimul servent.

Îmi dă apoi ordin să suspend instrucția, trupa să intre în cantonamente, iar pe mine mă invită în mașina lui.

În timpul acesta, mă roagă să reflectez ce metodă să punem în aplicare pentru a stăvili dezertările, îmi mai fixează o zi pentru a vedea cum mi-am aranjat cu căruțele, caii, harnașamentul etc. A doua sau a treia zi, erau prezentate și aceste lucruri și mi-a părut curios, când a venit să vadă, că erau toți ofițerii comandanți de companii din batalioanele 991, 992 și 993. Îi adusese cu scopul să tragă învățăminte și să procedeze ca mine. La această inspecție, era însoțit și de colonelul Ghenescu Iancu, care, la despărțire, m-a felicitat,

strângându-mi mâna. Natural că am fost emoționat când am fost dat ca exemplu și felicitat în fața a trei comandanți de batalioane și a 14 comandanți de companii.

Tragerea cu grenada

În ajunul zilei de tragere cu grenada defensivă, sosise soția și cu nepoata ei de la Călărași. Nepoata soției era căsătorită cu căpitanul Stănescu Iorgu, comandantul Companiei 1 pușcași. Era mult mai vechi ca mine, dar fusese numai pe la cercurile de recrutare, și ca să-l facă maior, că avea vechimea, dar nu avea stagiul la trupă, Marele Stat Major l-a trimis la centrul de instrucție pentru stagiul. Erau programate în ziua aceea în poligon două companii, compania mea și compania 1 a lui Iorgu Stănescu, nepotul meu. Generalul, de când cu accidentele mortale de la tragerea cu grenade ofensive, venea zilnic la poligon și asista la aceste trageri. În ziua aceea, cpt. Stănescu a rămas acasă și a trimis compania la instrucție și tragere cu ofițerul cel mai vechi. Eu terminasem de tras și am trimis compania în cantonament cu lt. Petrică. Am rămas să stau de vorbă cu ofițerii companiei lui Stănescu, fiindcă printr-un soldat mă anunțase că nu vine, stă acasă și n-ar dori ca generalul să-l asiste când trage.

Deși militar de carieră, el rupsesse de ani de zile contactul cu trupa și cu instrucția, cu trageri etc. Fusese numai la birou, și din această cauză îi era cam frică, mai ales de grenade, de aceea mă rugase ca în ziua aceea să trag eu cu compania lui.

Am început tragerea cu compania lui și nu mai aveam de tras decât cu un ploton, când văd că se oprește mașina generalului. Opresc tragerea și mă duc înaintea lui să-i prezint raportul. Mă întreabă de ce trag eu cu compania lui Stănescu. Îi răspund că i-a sosit soția și că m-a rugat să-l

înlocuiesc, mai ales că se simte și cam bolnav. Primesc ordin să continui tragerea, lucru ce am și făcut.

Generalul s-a adăpostit într-o tranșee alături și a așteptat să termine tragerea. La terminare, au rămas în poligon vreo opt grenade neexplodate, pe care nu le puteam lăsa așa. Am luat câțiva buni trăgători cu pușca și am început să le vânam, pentru a le exploda, dar cinci bucăți au mai rămas neexplodate. Am trimis oamenii unui pluton și au adunat paie și vreascuri uscate, pe care le-am așezat în jurul grenadelor, după care le-am dat foc. După circa 10 minute toate grenadele au explodat și câmpul de instrucție a rămas curat, am înlăturat orice pericol.

Când am terminat, generalul mi-a mulțumit de gestul meu camaraderesc de a ajuta pe un camarad la nevoie. M-a invitat în mașină și m-a întrebat dacă m-am gândit la vreo măsură să împiedicăm dezertările și i-am răspuns că „Da, m-am gândit”. La coborâre m-a făcut atent că peste 3 zile batalionul 991 va fi inspectat de subșeful Marelui Stat Major, generalul Arhip, și că în mine își pune toată nădejdea ca exercițiul să iasă bine, și cu asta să fie salvată onoarea centrului de instrucție.

Când am părăsit comandamentul, pe mine m-a reținut comandantul, generalul Poenaru, și m-a rugat să-i expun planul meu, ca să înceteze dezertările și să poată pleca pe front cu efectivele complete. Am rămas și am expus planul meu.

Iată ce am propus generalului:

„Domnule general, eu m-am gândit să jucăm puțin teatru. Dar piesa să fie jucată în așa fel, ca tot ce spunem să credem și noi cei ce înscenăm. Ca să reușească trebuie să păstrăm secretul absolut. Și, după ce se va juca piesa noastră și dacă ne reușește, va fi un exemplu și pentru celelalte batalioane. Mâine de dimineață, în jurul orei 11, îmbrăcați pe toți dezertorii din închisoare în cele mai reformate haine, pantaloni și vestoane și fără încălțăminte. Până la acea oră, aduceți

un ploton sub comanda unui ofițer care să aștepte în fața închisorii. Până la acea oră, confecționați un ordin scris de mână, pe care-l dați adjutantului să-l bată la mașină și să-l citească la momentul oportun. Cu zece minute înainte de ora 11, dați ordin preotului de la batalion să fie în fața închisorii, îmbrăcat pentru oficierea unei slujbe. La orele 11, scoateți din închisoare pe toți dezertorii. După încolonarea lor, pe trei rânduri, plotonul adus îi ia în primire, înconjurându-i cu o grupă de jur împrejur, iar restul din ploton vor merge în capul coloanei sub comanda ofițerului comandant de ploton. Veți primi raportul de la comandamentul de ploton, apoi veți scoate din buzunar o hârtie pe care o va citi ofițerul adjutant. Această hârtie, scrisă de dumneavoastră personal, v-ar fi fost trimisă de Tribunalul Militar și Curtea Marțială, care ar fi condamnat la moarte pe cei scoși din închisoare. După ce presupusa sentință a fost citită și ascultată de toți, dați ordin comandantului de ploton să-i ducă la locul de execuție ca să-i execute, după ce preotul le va oficia un scurt serviciu religios.

Întâmplător, când apar plotonul și preotul, împreună cu dezertorii scoși din închisoare pe poartă, intru și eu în scenă. Mai departe, prevăd că se va întâmpla așa. Eu am să-i întreb pe cei din compania mea ce este cu ei, unde se duc și sigur că ei îmi vor spune că merg la locul unde vor fi executați. Atunci, eu mă voi opune, le voi da ordin să iasă din front și să se așeze în spatele meu, în timp ce voi vocifera.

Dumneavoastră, auzind aceste vociferări, veniți la poartă și mă luați în primire, spunându-mi ce veți crede, iar eu vă voi spune că sunt soldații mei, că nu sunt de acord cu sentința Curții Marțiale și că-i iau pe răspunderea mea, că voi da eu în scris că nu vor mai dezerta. Dumneavoastră mă veți amenința cu darea în judecată pentru nesupunere la ordine în timp de război și câte veți mai crede dumneavoastră de cuviință, ca apoi să-mi cereți în scris că, dacă vor

mai dezerta, voi fi eu judecat și condamnat în locul lor. Generalul a fost de acord și așa a și decurs sceneta. Soldații mei, opt la număr, se țineau și trăgeau de mine și se rugau: „Nu ne lăsați, domnule căpitan, nu ne lăsați să ne omoare, tăticul nostru, fie-vă milă de noi, avem neveste și copii mărunți care ne așteaptă și care nu au ce mânca, noi suntem viața lor.“ Între timp, sosesc la ordinul generalului, rând pe rând, toți comandanții din companii, și care cum își vedea căpitanul ieșea cu fața de sub escortă și se agăța de el, rugându-l, plângând, să-i ia la companie că nu vor mai dezerta. Deoarece nimeni nu știa ce piesă jucam, căpitanii s-au strâns în jurul generalului, cerându-i explicații.

Până la urmă, văzând că eu am plecat cu ai mei spre companie, au făcut și ei la fel, au dat în scris că-și asumă răspunderea, și astfel piesa s-a terminat. Când am ajuns cu ei la companie, lt. Dăneț era cu compania adunată pentru raport. Mare le-a fost mirarea la toți când m-au văzut cu cei opt camarazi de-ai lor, care dezertaseră, că-i aduc la companie fără escortă. Am pus pe unul din ei să povestească cele întâmplate, adică cum li s-a citit sentința de condamnare la moarte prin împușcare, cum i-a încolonat să-i ducă să-i împuște, cum i-am întâlnit eu, cum mi-am dat semnătura pentru ei.

În acest fel, eu am plecat cu tot efectivul companiei pe front.

Am primit bocanci noi

În după-amiaza aceleiași zile, am adunat compania în careu și plot. Pencia a împărțit bocancii pe plotoane. Fiecare își căuta perechea, apoi o încălța și preda rupturile, apoi îi ungeau cu unsoare de bocanci ca să se înmoaie și să li se ajusteze pe picior.

A doua zi mă cheamă colonelul Ghenescu și-mi face o muzică grozavă. Mă ceartă că nu am executat ordinul centrului și am distribuit prea devreme bocancii, că o să-i vândă la populația civilă și câte altele.

Eu iarăși i-am răspuns că mâna mea a semnat de primirea acestor bocanci, că eu răspund de-acum de ei și că am învățat în școala militară și din practică că bocancii se dau soldatului să-i poarte cel puțin cu o săptămână înaintea de a face un marș lung, ca să se vlăguiască, să se acomodeze soldatul cu ei, să nu-i facă răni la picioare când va mărșălui.

Am încheiat astfel discuția spunându-mi: „Bine, te privește ce faci. Văd că degeaba te sfătuiesc, că tu tot ce știi, aia faci.“ Am salutat și am plecat la companie, unde mă aștepta multă treabă.

Plecarea pe front din gara Sărata

La trenul garniturii noastre a fost atașat un vagon de clasa a treia pentru personal, adică pentru ofițerii și grupul de comandă al companiei.

Ofițerii nu au vrut să urce în acest vagon. Au preferat să stea în mijlocul oamenilor pentru a-i supraveghea mai departe să nu facă vreo năzbâtie, căci erau capabili de orice. Între două bănci, după ce am așezat niște scânduri de-a latul băncilor, mi-am așezat o saltea de hârtie, pe care o umplusem cu fân curat, nu cu paie. La ora H trenul s-a pus în mișcare, după ce o locomotivă puternică a fluierat lung și sinistru, mai degrabă a jale. Fluieratul acesta lung și repetat ne-a adus pe toți la realitate. El prevestea despărțirea de țară și de cei dragi pe care-i lăsam, pentru mulți dintre noi, pentru totdeauna, așa cum s-a și întâmplat.

Grupul meu de comandă în număr de 15 oameni, la figurile cărora m-am uitat când fluiera locomotiva, stăteau cu

capul în jos, triști și unii chiar lăcrimau. Eram cu toții cu inimile strânse, cu sufletele întristate, neștiind ce ne așteaptă, care ne va fi soarta, câți ne vom întoarce să ne vedem pământul scump al țării pe care o părăseam și pe cei dragi lăsați acasă.

Aceste sentimente, produse de ruperea noastră de pământul sfânt al țării, le-am simțit intens în momentul când am trecut Nistrul și am intrat pe pământ străin, pe pământ pe care noi nu aveam ce căuta. Dacă conducătorii țării din acele vremuri au avut o justificare să lupte, alături de nemți, în Basarabia, apoi, de aici înainte nu au mai putut justifica cu nimic trecerea armatelor noastre peste Nistru. Dar Ion Antonescu își luase obligația față de Hitler să meargă împreună până la sfârșit.

Pe la orele 16.00, în aceeași zi, am ajuns în stația Golta, o stație mare, punct de încrucișare pentru mai multe direcții. Era prima gară mare, unde trenul a așteptat circa 20 de minute, în care timp am coborât pe lângă vagoane și ne-am dezmoțit picioarele.

Trenul s-a pus în mișcare fără a anunța plecarea cu vreo fluierătură și a fost mare îmbulzeală la urcarea în vagoane. Totuși, nu a rămas nimeni pe jos. După două zile am debarcat în gara Mariupol, de pe coasta de nord a Mării Negre. După debarcare, ne-am încolonat și am început marșul pe jos până în Cotul Donului, distanță de circa 1000 de kilometri.

Aici ne-a ieșit în cale comandantul batalionului lt.-col. Dimitriu. El ar fi dorit să cantonăm într-o margine a orașului, dar eu nu am fost de părerea lui, aducându-i, ca argumente, că soldații vor începe jaful populației și ne vor face armata de răs, că poate vor începe chiar să dezerteze. Argumentele mele l-au convins pe comandant să ieșim afară din oraș, să luăm masa de seară și să dormim într-o margine de pădure, care ni se arăta pe hartă cam la 10 kilometri depărtare. Dar harta era foarte veche și pădurea dispăruse

de pe teren, iar orașul Mariupol se întinsese destul de mult spre nord.

După parcurgerea a 10 kilometri, văzând că se întunecă, ne-am oprit pe un loc, pe stânga șoselei, și am luat măsuri de înnoptare.

Am tras căruțele și le-am așezat una lângă alta, am făcut conovăț și am legat caii, iar trupa și-a făcut corturi de câte două persoane. După masă am luat măsuri de pază, punând santinele pe patru schimburi de jur împrejurul companiei. După ce am legat caii la conovăț, le-am dat grăunțe și apă. Am ordonat servirea mesei la trupă, apoi am dat stingerea. Ordonanța, soldat Tocu Gheorghe, mi-a dat și mie să mănânc, apoi a dat jos din furgon salteaua de paie peste care a pus un coviltir. Peste coviltir a pus câteva pături, iar el și-a făcut un cort lângă mine.

Am avut grijă ca unul din oamenii grupului de comandă, care era adventist, să nu doarmă și să supravegheze comportarea oamenilor. Îl ținem pe acest soldat numai pentru a supraveghea și trage cu urechea la discuțiile și eventual la planurile de jefuire a populației.

Frânți de oboseală, oamenii și caii au căzut cu toții la odihnă. Nu se mai auzea decât rar câte o tuse a vreunui fumător pasionat.

Soldatul lăsat de mine să supravegheze tot ce se putea în timpul nopții nu dormea decât ziua, suit într-o căruță, ca om bolnav, scutit de medic să meargă pe jos. În felul acesta, cunoșteam toate faptele și gândurile rele ale soldaților care se gândeau numai la a face rele, și în felul acesta, preveneam trecerea la fapte.

Pe la mijlocul nopții (mi-a raportat a doua zi soldatul adventist) a observat că patru soldați din grupul de comandă s-au sculat, pe rând, și au plecat la WC de companie, făcut lângă un boschet, dar că erau înarmați. Au întârziat, după

spusele lui, cam o oră și un sfert, după care au revenit și s-au culcat.

A doua zi, după ce s-a dat deșteptarea, oamenii s-au spălat, au luat ceaiul, și după o oră eram încolonați să pornim la drum, fiindcă trebuia să parcurgem zilnic câte 50 de kilometri de drum.

Pe când făceam ultimul control și verificam echiparea, înhămarea cailor, împachetarea mitralierelor și muniției pe samare, vine la mine un grup de patru cetățeni sovietici, care voiau să-mi reclame ceva. Chem la mine pe soldatul Lescenco, originar din Basarabia, care vorbea perfect limba rusă și prin care mi s-a adus la cunoștință că un număr de patru soldați, pe la mijlocul nopții, au intrat în casele lor și le-au luat din casă diferite lucruri. Mi-au spus felul cum erau îmbrăcați și cum procedau. Erau îmbrăcați în haine kaki mai vechi, cu bocanci noi în picioare și cu capelă cu vizieră, nu cu bonetă, și procedau astfel: unul stătea la ușă, unul îi ținea cu mâinile sus, iar doi cotrobăiau prin casă, spunând că ei caută dezertori.

Neștiind, la acea oră, că în adevăr au fost soldați din grupul de comandă, le-am spus cetățenilor că a mai fost alături de noi o altă unitate militară (era Regimentul 10 vânători) care staționase la circa 500 de metri de noi și că poate vor fi fost din acea unitate.

Cetățenii sovietici au plecat, iar noi ne-am pus în marș în direcția frontului. Pe drum, după halta de ajustare, am trecut pe lângă căruțe, unde era agentul meu, care mi-a strecurat un bilețel. În bilețel, erau notați cei patru soldați care lipsiseră o oră și un sfert, deci reclamația cetățenilor era adevărată, și că cei ce fuseseră în casele lor erau din compania mea. După patru ore de marș, la ieșirea dintr-un sat, lângă o fântână, am dat masa și repaus. Înainte de masă, am făcut piramide de arme și ranițe, rămânând asupra soldaților numai sacii cu merinde, în care aveau: pâinea,

gamela, lingura și bidonul de apă. Oamenii s-au spălat, au luat masa și s-au trântit pe iarbă pentru fumat sau odihnit.

Cu 15 minute înainte de plecare, chem grupul de comandă și-i dau ordin să-și ia ranițele și să treacă în fața piramidelor. Apoi să golească jos conținutul ranițelor. Toți au executat ordinul, iar cei patru care încălcaseră ordinul și intraseră în casele oamenilor, în noaptea ce abia trecuse, întârziiau și se uitau unii la alții, parcă întrebându-se ce să facă, să golească și ei, sau nu, ranițele. La insistența mea, s-au hotărât în sfârșit și au golit și ei ranițele. În afară de lucrurile personale, mai aveau: cârpe de diferite culori, ochelari de soare și vedere, câteva linguri și furculițe, câteva cuțite, niște ceasornice reformate și atât.

Întrebându-i de ce au luat aceste lucruri de nimic și de ce au călcat casele oamenilor, nu au avut ce răspunde. Am luat aceste lucruri și le-am predat unui conductor de la o căruță și am dat ordin să le încheie acte de dare în judecată pentru tâlhărie, așa cum prevedeau ordinele.

Înainte de a porni în marș, am arătat la întreaga companie fapta, nedemnă de un soldat român, a acestor soldați certați cu legile și lipsiți de cele mai elementare sentimente omenești. Spre a da un exemplu, le-am legat de gât niște tăblițe pe care au scris: „Am făcut fapte nedemne de un soldat român, jefuind locuitorii din orașul Mariupol.“ Ajunși într-o margine de sat, după masa de seară, le-am pus santinelă să nu mai poată fugi sau să dezerteze. Cred că mai făcuseră ei și câte una prin gările pe unde oprea trenul să se alimenteze locomotiva cu apă, dar nu aflasem până atunci, că m-am încrezut în comandanții lor de plotoane, care mergeau în vagon cu ei. Am fost foarte afectat de această întâmplare. Mă gândeam câte o să facă până ajungem pe linia frontului, de care ne despărteau circa 1000 de kilometri.

Mărșăluiam foarte greu prin pusta rusească, mergeam numai pe drumuri unde era numai nisip și în care intra

roata căruței între 10-15 cm. Șoselele, puține câte erau, erau ocupate de coloane de mașini germane și italiene, care transportau pe front fel de fel de materiale.

În plus de asta erau stricate cu fel de fel de gropi făcute de tancuri și de motorizate, și când trecea vreun convoi pe lângă noi trebuia să părăsim șoseaua, din care se ridica un praf din care nu se vedea om cu om, timp de zece minute. Nu li se mai vedeau oamenilor decât dinții albi, restul feței și îmbrăcămintei erau numai praf. În plus de asta, era caldură mare și lipsă de apă. Deși aveam două sacale pentru apă, trebuia să am grijă să dau mai întâi cailor câte o jumătate de găleată, altfel nu puteam merge mai departe, nu puteam scoate căruțele noastre cu coviltire de rogojină din drumurile de nisip ale pusteii rusești.

Când dădeam de apă multă, fântâni sau vreun lac, dădeam o haltă de o oră, în care timp oamenii se spălau pe față și pe picioare, adăpam bine caii și umpleam sacalele să avem apă pe drum. Pentru seara, trimiteam înainte serviciul de cartiruire să caute în primul rând apă.

Drumul ne mai era îngreunat și de diferitele obstacole, mașini de tot felul și tancuri arse din luptele ce se dăduseră între nemți și ruși și de câmpurile de mine care nu fuseseră încă dominate decât pe drumurile pe unde treceam. Trebuia să trecem pe culoare marcate cu fanioane și cu foarte mare atenție. Cine depășea (căruță sau cal sau om) marcajul putea călca pe o mină, și era aruncat în aer.

Într-una din nopți, că nu era nimeni care să păzească marcajul culoarului, partizanii scosese fanioanele de marcă a drumului și mulți oameni, material sau mașini săriseră în aer.

Am mers noi așa o săptămână pe căldura de foc și împingând la căruțe să le scoatem din nisipuri, și dacă ne grăbeam era de frică să nu ne apuce ploile, că n-am mai fi putut să ne mișcăm din cauza lor.

Deși aveam cal de călărie, eu n-am mers decât pe jos, pentru a fi exemplu trupei. Îmi era și mie greu, deși nu aveam un echipament voluminos. Aveam doar un porthart și pistolul agățat la centură, nu ca soldatul care avea pătura și mantaua în bandulieră, trei unități de foc, arma, foaia de cort și lucrurile lui personale pe fundul raniței.

Pe drumuri mai drepte, fără pante, le mai puneam ranițele pe căruțe, în special la cei mai bătrâni.

În tot acest marș, calul meu a fost folosit în felul următor: cum vedeam că unul nu mai poate merge și nu-l mai pot urca nici pe căruță, îl urcam pe cal și-l trimiteam înainte la cel puțin 3 kilometri, și-i dădeam ordin să lege calul de un stâlp de telegraf sau gard, și el s-o ia înainte pe jos. Când ajungeam în dreptul calului, aveam un alt client, și în felul acesta am procedat până am ajuns pe linia frontului.

Un abonat zilnic îl aveam pe lt. rez. Mogoș. Era un om căruia nu-i ajungea o pâine pe zi. Mânca câte două castroane de ciorbă o dată și o pâine și jumătate. Era foarte gras și avea forma unui butoi sau, mai bine zis, nu avea formă. Nu se putea apleca să-și lege șireturile de la bocanci de gras ce era. După încă o săptămână de marș prin pustiul stepei rusești, am ajuns la eșalonul doi al Diviziei a 5-a, căreia îi eram afectați pentru luptă. Știam că din comandamentul Diviziei a 5-a, pe care o comanda generalul Mazarini, făcea parte și int. cpt. Ionescu Virgil, promoție cu mine, 1928, și cu care fusesem câțiva ani de zile în Regimentul Infanterie și eram foarte buni prieteni. I-am spus acest lucru col. Dumitriu, să dea o haltă mică la trupă ca să se odihnească, iar eu, cu soldatul de ordonanță, m-am dus și l-am găsit pe camaradul Ionescu Virgil, care mi-a dat 10 kg carne de vită proaspătă și 10 pâini albe proaspete. Până la această dată, ofițerii mâncau aceeași mâncare ca și trupa. Pentru masa de seară, am înjghebat și noi o mică popotă cu aceste prime

alimente și am mâncat, cu poftă și pe săturate, un singur fel de mâncare, supă de carne de vită.

Lângă comandamentul diviziei, era un lagăr de prizonieri ruși. Erau închiși într-un țarc de sârmă pe două rânduri de pari, în suprafață de 1000 de metri pătrați. Nu aveau nici un adăpost, fie de ploaie, fie de soare. Săpaseră în nisip și-și făcuseră niște gropi în care se băgau noaptea ca animalele. Lagărul era păzit de nemți având câte o santinelă urcată în gheretă, la cele patru colțuri ale țarcului. Erau murdari și îmbrăcați numai în zdrențe. Soldații noștri, așa cum erau ei răi, ca la comandă, au început să bombardeze cu pâine și pachete de țigări lagărul.

Când au văzut prizonierii ruși acest gest omenesc, s-au repezit ca animalele, care mai de care să apuce pâine sau țigări, dar fiarele fasciste, că numai fiarele puteau proceda astfel, au oprit gloata ce se ducea să prindă pâine sau țigări, trăgând focuri de armă între pâine, țigări și masa de oameni ce voia să le ia.

Deodată aud un foc de armă tras de soldații noștri în direcția gheretei santinelei și pe alții încărcând armele. Un voluntar dintre soldații mei, care cunoștea la perfecție limba germană, somează santinela germană să dea voie prizonierilor să ia de jos ce li se aruncase, altfel trag ei în santinelă. Nemții, când au văzut că nu se glumește, au încetat focul și au făcut semn prizonierilor să se apropie și să culeagă pâinea și țigările aruncate de români.

La despărțirea de cpt. Ionescu Virgil, l-am întrebat dacă intendența diviziei le dă ceva de mâncare, fiindcă prizonierii ruși erau puși la drepturi de hrană la divizie și mi-a spus că, zilnic, pe lângă drepturile zilnice, le dă toate măruntaiele de la cel puțin două vite, adică capetele, burțile și bojocii. Atunci i-am spus: „Dă-le, măi Virgile, că nu știm ce soartă vom avea și noi.“ Presimțirea s-a adevărit, că după cinci luni m-am întâlnit cu Ionescu Virgil în lagărul 74, din Rusia.

Mergeam în urma batalionului cu col. Dimitriu și ne întrebam: „Unde mergem, domnule, ce căutăm noi prin nisipurile rusești? Când vor buși rușii peste noi, aici ne rămân oasele.“ Nu vedeam nici o rezervă de trupe, în afară de cincisase soldați nemți în sate, care țineau ordinea și de unde trimiteau spre front și înapoi tot ce se putea lua.

N-am văzut nici un animal de tracțiune, bou sau cal, totul se căra de populație cu cărucioare pe două roți, dar mari, la care erau înhămați femei și bătrâni. Pe câmp vedeam femei și copii care adunau spice de grâu pentru casă. În curți, nici un fel de animal sau pasăre. Venea, rar de tot, câte un stol de porumbei pe miriștile de unde se aduna grâul, și pe care-l luaseră nemții, lăsând celor ce l-au muncit atât de puțin, că de-abia își țineau zilele. Toate acestea le știam de la locuitorii cu care intram în vorbă. Unii aveau curajul să spună că o să vedem noi până la urmă cum nemții vor pierde războiul și ce o să pățim și noi de pe urma altora (alianța noastră cu nemții). Au avut dreptate, nemții au pierdut războiul, iar țara noastră a fost jefuită mai rău decât ne jefuiau odinioară hoardele barbare.

Batalionul 991 infanterie independent avea în compunerea sa trei companii de pușcași, una companie de armament greu și o companie de specialități.

Această companie avea, în compunerea ei, patru aruncătoare de 120 mm, un ploton de pionieri, unul de transmisiuni și agenți și personalul primului ajutor sanitar, deservit de un medic chirurg, care avea gradul de sergent.

În drumul nostru spre front, această companie mărșăluia de obicei după compania de mitraliere.

Era după o haltă, după ce luasem masa de prânz, când am pornit din nou în marș. În timpul când îmi făceam controlul, de jur împrejurul companiei, mă întâlnesc cu un flăcău sovietic, în vârstă de 15-16 ani, care călărea o bicicletă, mergând în sens invers. Era îmbrăcat într-un pulover roșu. Fără

nimic pe cap, în pantaloni și desculț. După câteva minute trece pe lângă mine un soldat călare pe bicicletă și mergea în direcția noastră de marș și la circa 10 metri înapoia lui fugea băiatul descris mai sus, plângea și se ruga de soldat să-i dea bicicleta. Mi-am dat imediat seama că soldatul luase bicicleta băiatului. Eram de data asta călare. Am strigat pe soldatul ce luase bicicleta să oprească și s-o înapoieze băiatului.

Soldatul nu numai că nu mi-a dat ascultare, dar a luat viteză și s-a îndepărtat. L-am ajuns din urmă și l-am oprit. În acest timp sosise și cetățeanul. I-am dat ordin să-i dea bicicleta și mi-a răspuns că nu o dă, că o să-i trebuiască pe front, că este agent de transmisiune și compania nu i-a dat bicicletă pentru transmiterea ordinelor mai repede.

Auzind răspunsul lui și văzând că nu are de gând să dea bicicleta, i-am dat o lovitură cu o cravașă pe care o aveam în mână, că l-am dat jos. Am făcut semn băiatului să-și ia bicicleta și l-am condus până la sfârșitul coloanei, iar pe cel lovit l-am urcat într-o căruță. Ceea ce a fost curios pentru mine a fost faptul că comandantul lui de companie nu a schițat nici un gest de reprobare a acestui fapt și, în mod tacit, a fost de acord cu fapta neomenească a soldatului. Era natural să fie așa, deoarece și acest comandant fusese trimis pentru reabilitare, tot pentru furt, iar după o săptămână de front s-a automutilat, împușcându-se într-o mână. Iată deci ce element era acel căpitan care, fiind evacuat, a ajuns în țară și reabilitat și cine știe ce decorație a mai primit pentru faptele infame făcute până atunci.

Cazul cu bicicleta și lovirea de către mine a celui ce o luase, precum și furturile făcute la Mariupol le-am raportat ierarhiei, cerând în același timp să fiu mutat la altă unitate, ca nu cumva unul din cei pedepsiți de mine să profite de vreo ocazie și să mă împuște. De la acești oameni te puteai

aștepta la orice, ei nu aveau conștiință, suflet, erau fără frica de Dumnezeu sădită în suflet, capabili de orice crimă.

Raportul meu nu a avut nici un efect. Nimeni, nici chiar divizia, nu a dat nici o importanță acestor lucruri, ca și când ar fi fost ceva normal să se întâmple. Cu toate acestea, nu am luat nici o măsură de prevedere și nici frică nu mi-a fost că se va găsi vreunul să mă împuște. Totuși, când am căzut prizonier, un soldat din grupul meu de comandă, cu care fusem odată în linia întâi, să ducem muniție, în puterea zilei, putea să mă împuște, ar fi spus așa: „Unde este căpitanul Păsat, că mai am câteva cartușe și vreau să le trag în el, că nimeni nu mă mai poate trage la răspundere, iar rușii se vor bucura că l-am lichidat.“

Dintre soldații care au auzit, unul s-a repezit la el, l-a dezarmat și cu patul armei l-a lovit la piept. Au sărit apoi toți pe el, lovindu-l care pe unde nimerea, i-au rupt patul armei și i-au luat cartușele, spunându-i: „Numai un ticălos ca tine, ca să se răzbune, ar putea omorî pe un asemenea om, care ne-a fost și ne este nu numai un comandant drept și cinstit, dar a făcut tot ce se putea face să ne hrănească, ceea ce alți comandanți nu au făcut pentru oamenii lor. Ai văzut cum lega rănilor camarazilor noștri, ai văzut cum îi plângea pe morți și pe răniți? Nu este asta cea mai bună dovadă că acest om își iubește oamenii? Ai mai văzut tu vreun ofițer care plânge pe cel mort? Nu cunoști la oameni, vere.“

Acest lucru mi-a fost povestit de către fostul meu agent de transmisiune când ne-am întâlnit peste Don, după ce am căzut prizonieri și mi-a dat cojocul.

Eram la circa 60 km depărtare de front. Se auzea destul de bine glasul tunurilor de toate calibrele. Aviația inamică ne hărțuia ziua și noaptea. Ziua apărea așa ca din senin, fie de peste muchia unui deal, fie dintr-o cotitură a vreunei văi și ne mitralia, lăsând în același timp și bombe de calibru mic. Erau însă avioane izolate, care aveau legătură radio cu

populația civilă, care le comunica locul unde se aflau coloanele în marș. O singură dată, și asta s-a petrecut pe la mijlocul nopții, într-o localitate, Lehoiu, aviația în număr mai mare ne-a bombardat la lumina parașutelor luminoase. Pierderile au fost foarte mici, numai câțiva oameni răniți ușor și un cal mort. În tot timpul marșului, de la Mariupol și până la Cotul Donului nu am văzut nici un avion german ca să survoleze pe direcția de marș a trupelor noastre. De la distanța de 60 km cât mai aveam de mers până la front, mărșăluiam numai noaptea, iar ziua rămâneam ascunși de vederile aviației inamice, fie în câte o pădure, fie în câte un sat, bine camuflați. Într-una din seri, înainte de a porni în marșul de noapte, vine la mine o femeie tare bătrână și, plângând, îmi spune că un soldat, care stătuse ziua în casa femeii, i-a furat două ulcelușe în care avea niște brânză. Se plângea că nu i-a lăsat și ei cel puțin una. Nu mi-a fost greu să descopăr pe hoț, că l-au demascat cei ce l-au văzut. Am cerut să mi se aducă hoțul și mi l-au adus împreună cu oalele goale din care mâncase brânza. Când l-am întrebat de ce a furat oalele cu brânză, mi-a răspuns, foarte senin, că i-a fost foame, că lui nu-i ajunge mâncarea ce i se dă și că s-a plictisit tot timpul cu aceeași mâncare. L-am întrebat apoi ce ar face el când un soldat străin, cantonat acasă la mama lui, ar face același lucru, ar fura ultima rezervă de alimente pe care ar avea-o mama lui, i-ar părea bine? Nu mi-a răspuns decât că-i este foame și că, dacă-i dau și oala cealaltă, care conținea cam tot 3 kg, o mănâncă și pe aceea, dar să-i dau și o gamelă cu apă. În fața acestor lucruri, ce era să fac? Am dat bătrânei oala ce-i mai rămăsese, împreună cu vreo trei pâini, niște paste făinoase, puțin zahăr și sare, de care populația ducea mare lipsă.

Am pornit în marș și dimineata din nou am cantonat într-un sat care se numea Sotov. Înainte de masă am ținut raportul companiei și doream să scot pe soldatul cu oala de

brânză în fața întregii companii și să-l dau ca exemplu de om înrăit, de om certat cu morala creștină. Soldatul, cu puțin timp înainte de a intra în sat, dezertase. L-am dat lipsă la apel, apoi, după trei zile, dezertor, așa după cum prevedeau regulamentele militare.

Cam la o lună de la această întâmplare, mi se trimite arma lui, centura și baioneta, însoțite de o mică corespondență, în care mi se arăta de către comandantul companiei de jandarmi a diviziei felul cum soldatul a fost împușcat mortal în cimitirul de la marginea satului. Probabil, de frica pedepsei pentru furt în țară străină, nu a mai avut timp să se mai ascundă în altă parte decât în cimitirul satului.

După plecarea noastră, neavând ce mânca, intra în casele oamenilor și, sub amenințarea cu arma, le lua mâncarea, după care se refugia în cimitir și acolo dormea. Sătenii au reclamat autorităților, adică jandarmilor însărcinați cu menținerea ordinii. Locuitorii credeau că este un soldat rus, așa au declarat jandarmilor. Jandarmii au înconjurat cimitirul, au dat peste el, l-au somat să se predea și, cum nu a vrut, au deschis focul asupra lui și l-au omorât. Nu-mi mai aduc aminte cum îl chema, dar și-a meritat soarta.

Tin minte că am scris părinților lui cum s-a comportat și cum a fost omorât, ca hoț, nu ca militar pe front. Poate că părinților le-a produs o durere mare scrisoarea mea, spunându-le că a fost împușcat ca un tâlhar de drumul mare, nu ca un erou.

Pe mulți i-am botezat

În toate satele pe unde am trecut și am cantonat pentru noapte, fie că ne găseam numai pentru luarea mesei de prânz, niciodată nu mi s-a întâmplat să nu fiu solicitat să botez un băiat sau o fetiță.

Nu erau numai copii pe care îi alăptau mamele la sân, erau băieți și fete între un an și 15 ani. Botezul era simplu, fie cu preotul batalionului, fie fără el. Fără preot, se spunea o rugăciune și apoi se stropea cu apă cel ce se boteza, spunând de trei ori: „Se botează robul sau roaba lui Dumnezeu (și-i spunea numele care i se punea), în numele Tatălui, Fiului și Sfântului Duh. Amin.“ Ca nume, dădeam numele alor mei de-acasă, soție, mamă, soacră, surori și de-ale unor rude apropiate. Ca naș, fie că botezam eu sau un ofițer din companie sau dintre soldații care îmi cereau voie să boteze. Nu le puteam oferi, ca daruri, celor botezați, decât puține alimente. Le dădeam 4-5 pâini, zahăr, ceva săpun de rufe, de care duceau mare lipsă și paste făinoase. Părinții, adică numai mama celui botezat, căci tatăl lipsea, erau tare fericiți și-și strigau odraslele pe numele cel nou. Pentru naș, se rugau bunului „Boje“ să-l ferească de rău și să se-ntoarcă sănătos la casa lui. Personal, când botezam, mă simțeam cu sufletul ușurat și eram convins că mă voi întoarce sănătos la aceia al căror nume îl dădusem noilor creștini. Nu știu dacă astăzi cei cari vor mai fi trăind se vor numi așa cum i-am botezat: Mitică, Ion, Vișan, Nicolaie, Vasile, sau Maria, Elena, Ioana, Constanța, Irina etc. Nu știu nici dacă cei botezați își vor mai aminti de nașii lor.

Repaus două nopți și o zi

Mergeam pe drum către front de zece zile. Marșul prin atâta praf și transpirația zilnică făcuseră din cămașa și chilotul fiecăruia dintre noi o otreapă scorțoasă, care începuse să miroasă. Era absolută nevoie nu numai de un repaus ceva mai mare, dar oamenii trebuiau să-și schimbe lenjeria, să se spele pe corp, să facă o baie, chiar rece, dar să-și spele rufele murdare. În fine, primim ordinul mult dorit, de un repaus

de o zi și două nopți. Repausul ne-a fost dat într-un sat de hahuli, un neam de oameni cum ar fi la noi lipovenii. Prin mijlocul satului trecea un pârau cu apă curată cu care ne puteam curăța și spăla. Pentru cantonare și repaus în acel sat, au fost trimise din timp echipe de cartiruire a întregului batalion. Am ajuns spre seară în sat. Agenții au condus subunitățile la locurile respective. Eu am cantonat cu compania și trenul de luptă și regimentar într-o curte mare, unde aveam loc nu numai pentru căruțe, dar și pentru cai. În primul rând m-am îngrijit, împreună cu ofițerii subalterni, de curățenia și hrana cailor. După ce trupa a luat masa, am întrebat de cantonamentul meu, voiam să dorm și eu o noapte într-o casă, după atâtea nopți petrecute sub coviltir, unde, de altfel, dormeam foarte bine, căci eram obișnuit acum. Soldatul Tocu Gh., care luase și el parte la cartiruire, mă aștepta cu lada de campanie, în care aveam toată averea mea, la poarta unei case de lângă curtea unde aveam căruțele și caii și de care mă despărțea doar un gard de mărarăci. Casa nu era cu nimic deosebită de celelalte, avea doar o cameră liberă și mă bucuram că sunt lângă grosul companiei. N-am putut intra în casă imediat, fiindcă hazaica (stăpâna casei) nu venise de la colhoz, unde era la muncă. Am mai așteptat cam o jumătate de oră, și când să intru în curtea casei văd două femei, una cam de 45 de ani și cealaltă ținând un copil de mână, în jur de 20-25 de ani. Copilul era foarte drăgălaș, avea vreo 7 ani și-l chema Mișa.

După ce au descuiat ușa, m-am dus și eu în casă și prin translator le-am explicat că, în noaptea aceea și următoarea, voi dormi la ele în casă. După expresia feței lor am înțeles că nu le face plăcere, mai ales când mi-au arătat camera care avea ca mobilă un pat de fier ruginit și care îți făcea impresia ca stă să se dărâme. Pe pat era o saltea de paie ruptă și găurită în mai multe locuri. Paiele erau tocite, și dacă întorceai salteaua cădeau din ea. Lângă pat, erau o masă cu sertar

pe patru picioare și două scaune taburet, iar în perete atârna, într-un cui, o lampă de petrol goală, plină de praf și fără sticlă. Nu aveam pretenție, de altfel, la nimic. În plus, eram numai dornic să dorm și eu într-o casă de oameni, sub un acoperiș, și să pot să mă spăl pe tot corpul, fie la dușul meu de companie, fie într-o albie a unui gospodar, dar voiam să mă spăl pe cap de praful de pe mine. Soldatul Tocu aduce lada de companie și o pune lângă masă, iar eu, cu picioarele atârând pe jos, pe pământ, m-am lăsat pe spate pe saltea și, foarte repede, am adormit. Aud însă pe femeia cea tânără că vorbește cu soldatul și repetă întruna „niet culturnai“. Când l-am întrebat pe Tocu ce spune, a început să râdă și mi-a spus că hazaica a zis că nu am cultură, din moment ce m-am culcat așa în pat. I-am spus lui Tocu să deschidă lada de companie. Acolo mai aveam o jumătate de sticlă de țuică, de Vâlcea, adusă de locotenentul Dăneț, înainte de plecarea pe front, niște slănină și mai multe căpățâni de usturoi. Am luat sticla, mi-am turnat o ceașcă pentru mine, am băut-o și am turnat alta pentru soldat. Întâmplător sau cu bună știință, vine lângă mine femeia mai vârstnică, care era mătușa celei tinere. Asta am aflat-o după câteva ore. Îi spun lui Tocu să mai umple o ceașcă și s-o ofere femeii mai în vârstă. Femeia a luat ceașca și, emoționată, a dus-o la gură și a golit-o pe nerăsuflăte, după care s-a scuturat puțin schimonosindu-se, că țuica era cam tăricică. În timpul acesta și-a aruncat ochii în ladă și a început să se mire văzând acolo săpun de toaletă și chibrituri, lucruri de care ei duceau mare lipsă.

Am scos o cutie de chibrituri și un săpun și i le-am dat. Nepoata, femeia cea tânără a observat acest lucru și a venit și ea lângă noi, cu o privire care părea că-și cere scuze că mi-a spus că n-am cultură.

I-am arătat prin semne și prin cuvinte, atât cât mă pricepeam, că ei nu-i dau nimic, fiindcă nu sunt cult, așa cum

spusese ea cu câteva minute mai înainte, când adormisem pe pat. Ea a înțeles ce am spus și a început să-și ceară scuze, că nu a vrut să mă jignească sau să mă supere și, tot cu ochii în pământ, a plecat spre ușă. Eu am chemat-o înapoi și, râzând, i-am dat o ceașcă cu țuică pe care a băut-o tot în felul mătușii și s-a strâmbat la față după ce a golit ceașca, ca și mătușa ei. În momentul când se pregătea să plece de lângă ladă și-și ștergea gura cu dosul palmei și îmi spunea mereu „spasiva, spasiva“, am oprit-o și i-am dat și ei un săpun și o cutie de chibrituri. A mulțumit din nou și a ieșit pe ușă împreună cu mătușa ei, în timp ce eu am dat ordin lui Tocu să închidă lada, s-o scoată afară și să-mi pregătească, ca de obicei, salteaua sub coviltir să dorm. Am ieșit afară să controlez gărzile de noapte, felul cum s-au aranjat oamenii în corturi pentru dormit, caii și căruțele, urmând să merg la popotă, nu atât pentru mâncare, cât pentru a primi ordinele ce le avea de dat comandantul. După acest mic control, mă pregăteam să merg la popotă, în care timp un agent îmi aduce un ordin cu programul zilei următoare, program administrativ. N-am mai plecat la popotă, așteptam să vie Tocu să-mi aranjeze coviltirul, dar Tocu nu venea. Îmi arunc ochii în camera de unde plecasem și am văzut lumină. Curios să văd ce s-a întâmplat, mă duc din nou în cameră, și voiam să-l cert pe Tocu de ce întârzie și nu vine așa cum îi spusese. În cameră se găsea hazaica tânără, care adusesse o saltea de lână, pusese pe ea un cearceaf, îmbrăcase o plapumă de mătase cu un cearceaf scos ca din cutie și acum îmbrăca două perne de puf, cu niște fețe tot așa de albe și frumoase.

Fetele de pernă și cearceafurile erau și brodate. Întreb pe Tocu ce este, ce însemnează toate astea. Râzând, îmi spune: „Domnule căpitan, când am luat lada în spate și am vrut să ies pe ușă afară, amândouă femeile mi-au închis ușa și mi-au făcut semn să las lada jos, că tot aici o să dormiți; apoi

s-au apucat să pregătească patul, așa cum îl vedeți. Lăsați-le în pace, că s-au convins că dumneavoastră nu sunteți un om rău.“

Aveau dreptate toți locuitorii să se teamă de ofițerii și trupele cantonate. Se speriaseră de jafurile trupelor germane și italiene și chiar de cele române. Suferiseră sărmanii locuitori destule de pe urma lor și nu trebuiau să ne primească doar cu pâine și cu sare, ne primeau, pe bună dreptate, cu dușmănie.

Desigur că am rămas acolo, spre bucuria lor și chiar a mea, când am văzut în ce pat voi dormi.

Mai târziu, după ce m-au rugat să dau ordin să nu le fure soldații dovlecii de pe lotul ajutor, mi-au adus un lighean cu apă caldă, mi-am spălat picioarele și m-am suit în pat. Tocu a dormit în coșarul unei vaci, unde era destul de curat, pe niște fân cosit, și l-am rugat, când se deșteaptă noaptea, să se ducă prin grădină, să nu le fure cineva dovlecii, din care sperau să trăiască toată iarna.

Am dormit ca un prunc după scaldă, în lenjerie curată și pat excepțional de bun. Dimineața am fost primul care m-am sculat. Trupa încă dormea, doar sentinelele se plimbau în sectorul respectiv, așteptând să se dea deșteptarea, ca să iasă din post. La orele 7, au venit și comandanții de plotoane și plut. Pencia cu administrația.

Împreună am făcut programul administrativ, care s-a desfășurat sub supravegherea și îndrumarea lor. Programul a avut următoarele puncte: cafeaua, curățitul armamentului, spălatul rufelor și bărbieritul, masa de prânz, somn obligatoriu două ore, baie la râu și scăldatul cailor. Plot. Pencia cu fierarul și potcovarul companiei au revăzut caii la potcoave, fierarul a strâns șinele la roți, acolo unde a fost nevoie etc.

După somnul obligatoriu, trupa a făcut baie în râu, spălându-se astfel de praful și murdăria de pe drum. Pentru mulți dintre ostași a fost ultima baie făcută pe acest pământ.

Pentru spălatul rufelor s-a fiert apa în diferite cazane cerute de la locuitori, care le-au dat cu bunăvoință. Mulți dintre ei au dat albioarele lor sau ligheanele în care s-au spălat oamenii, precum și lemne de foc. În schimb, unii dintre oameni au mai reparat câte un gărduleț sau o porțiță, iar Tocu Gh. a spart o mulțime de lemne și buturugi, și le-a așezat frumos stivă pentru gazdele noastre. După masa de seară și înainte de a da stingerea, s-au făcut toate pregătirile pentru a doua zi. Am dormit și în noaptea următoare tot așa de bine ca și în prima noapte, și m-am mai întâlnit cu asemenea lenjerie abia după trei ani și jumătate, la mine acasă, când s-a terminat războiul.

Deșteptarea s-a dat la ora cinci, și la șase am început marșul spre front. Începuse să fie răcoare dimineața, dar, după o zi și două nopți de odihnă și după o curățenie corporală, așa cum a fost ea, oamenii ca și caii mergeau mai ușor. Fețele lor bărbierite proaspăt îi arătau mai veseli, mai tineri, mai ales că mărșăluiam fără cadență și fiecare cânta, fluiera sau fuma când dorea. La haltele orare nu mai cădeau obosiți pe marginea drumului, nu-mi mai cereau să-i duc în căruță că nu mai pot merge sau să le dau calul să plece înainte. Ba, câteodată în timpul acestor halte orare nu stăteau jos, jucau bâza, la care luam și eu parte cu restul ofițerilor, lucru ce-i bucura și-i înveselea mult, când mă prindeau că eu dădusem în cel ce aștepta să ghicească. Așa am mers până am început să mergem numai noaptea și am ajuns la 6 km de linia frontului.

Intrarea pe poziție

În ultima noapte de marș, am ajuns pe linia frontului și ne-am apropiat la 2 km de linia 1. La o încrucișare de drumuri, trenul de luptă și cel regimentar au pornit spre stânga, intrând

în satul Verhnîi Fominski, sub comanda plot. Pencia. Iar eu, cu armamentul și muniția (trei unități de foc) la oameni, am rămas pe loc, în repaus și liniște desăvârșită, așteptând agenții de la italieni să ne ducă pe linia 1, să-i schimbăm. Așteptarea nu a durat mult. Au venit agenții italienilor, niște subofițeri veniți să-mi arate poziția unui ploton de mitraliere care făcea legătura de foc între ei. Deci eu schimbam și pe italieni, și pe nemți. Cu ei am trimis eu câte doi agenți, de fiecare ploton, împreună cu ofițerii comandanți de plotoane. În drumul lor spre poziție, au făcut diferite semne, după care să poată veni înapoi, să ia trupa s-o instaleze, operație care s-a terminat în jurul orei patru dimineața.

Ajunși pe poziție, trupa a băut cafeaua rece care fusese luată la bidon, la orele două. Nemții și italienii, de bucurie că părăsesc pentru un moment linia frontului, nu au mai ținut seama de unele reguli când se schimbă trupele din linia 1. Au cam făcut gălăgie, fapt care a atras atenția inamicului. Deodată apar pe cerul înstelat o mulțime de rachete și un avion lansează rachete luminoase, astfel că întregul nostru sector era luminat ca ziua. După aceste rachete și parașute luminoase, inamicul deschide un foc năprasnic de artilerie și de tot felul de armament. Nu am avut nici o pierdere, oamenii au stat toți în adăposturi, iar artileria trăgea cu mult înapoia pozițiilor noastre, unde observase retragerea italienilor și a nemților. Se știe că este cu desăvârșire interzis orice zgomot de orice fel în timpul când două unități se schimbă în timp de zi sau de noapte în prezența inamicului, că inamicul și-a reperat de cu zi tragerile și, când prinde de veste că se face o schimbare, deschide focul și face prăpăd în rândurile celor ce se schimbă.

Am ajuns și eu la postul meu de comandă, cu întregul grup. Pentru grupul de comandă, ca adăpost, era o groapă cam de 5 metri și adâncă de vreo 2, prevăzută cu o scară de ieșire, făcută în trepte, pe latura dinspre est, însă pământul

din jur, necamuflat, era observat de inamic. La stânga, era o groapă dreptunghiulară de 1 metru și jumătate pe 1 metru, și deasupra avea niște bețe de lemn, o foaie de cort, apoi niște frunze peste care se pusese un strat de pământ de vreo zece centimetri. Acest adăpost nu ferea cu nimic de obuzele de artilerie sau branduri, mă ferea însă de glonțul de infanterie. Artileria inamică a început să scurteze tragerile, și când a ajuns pe linia noastră a început să tragă cu o cadență mare. Curgeau obuzele de tun și de branduri, ca grindina. În cazul că un obuz, de orice mărime, ar fi căzut peste adăpostul meu, acolo mă îngropa.

După câteva minute, inamicul a început să tragă cu tot felul de armament. Nu știu cât or fi ținut aceste trageri, că am adormit în groapa aceea, care putea să-mi fie și mor-mântul, în cazul când un proiectil de artilerie sau brand ar fi căzut direct în ea. M-am deșteptat tocmai când soarele se ridicase pe cer cam de două suliți. Îmi era frig și aș fi vrut să ies afară să mă încălzesc la soare. O armă automată a inamicului trăgea un foc de punct în groapa în care se adăpostiseră oamenii din grupul meu de comandă, dar în rafale rare. În pauza dintre rafale, mă pomenesc strigat pe nume de un agent, care m-a făcut atent să nu ies din adăpost, că suntem reperați și se trage continuu asupra noastră. Pe la orele 10, inamicul a încetat tragerea, fiindcă nu a mai văzut nici o mișcare, și dintr-un singur: „La comanda mea“, dintr-un singur salt, am înaintat circa 30 de metri, unde eram feriți de focul inamicului. Acolo ne-am săpat adăposturi după toate regulile. Acesta a fost botezul focului propriu-zis, din care nu am avut nici o pierdere.

A doua zi am trecut la recunoașterea întregii poziții, făcând și rectificări de poziție.

După regulament, eu eram ajutorul tactic sau tehnic al comandantului. Eu dispuneam în teren dispozitivul armamentului greu, al mitralierelor, după forma terenului și direcția probabilă de înaintare a inamicului.

Tot frontul batalionului era bătut de mitralierele noastre. După planul meu de foc, se dispuneau sau se amplasau în dispozitive unitățile noastre de pușcași. În asemenea situație, postul meu de comandă trebuia să fie foarte aproape de al comandantului de batalion, pe care, când lipsea, îl înlocuiam la comandă. Din această cauză, am schimbat locul postului de comandă inițial, și a doua zi seara mă găseam înapoi, pe o viroagă, unde într-un mal ne-am săpat adăposturi a câte doi oameni fiecare.

O imprudență fără urmări

Ne-am făcut niște găuri în malul viroagei și putea să tragă toată artileria, de toate calibrele, că nu ne nimerea, eram protejați de orice proiectil, de artilerie sau de infanterie. Numai bombele de aviație ar fi avut efect asupra acestor adăposturi sau obuzierele cu tragere curbă.

Malul în care am săpat era însă umed, apa mustea din pereții laterali și de jos. Adăposturile nu se puteau, prin urmare, folosi și pentru dormit. Când am văzut că mustește apa, am făcut o gaură verticală în formă de coș, cu gândul să adun buruieni și niște trestie uscată, să le dau foc să se usuce pereții și partea de jos a adăpostului. Zis și făcut, am adunat cu agenții trestie și buruieni uscate și le-am dat foc. Trosneau trestiile și buruienile uscate și fumul se ridica drept în sus. Asta se petrecea în după-amiaza zilei când m-am hotărât să ard adăpostul. Nu mi-am dat seama că fumul care ieșea pe coș va fi observat de inamic și luat ca punct de reper. Nu au trecut zece minute de la aprinderea focului, și ne-am pomenit cu un bombardament de artilerie inamică, de ziceai mamă, Doamne, ce-i asta.

Bombardamentul a fost puternic, dar de scurtă durată și nu ne-a provocat nici o pierdere, însă putea să ne coste chiar

vieți omenеști, și asta din cauză că nu am ținut seama că fumul ne descoperă unde suntem.

A doua zi, am adunat din nou ierburi și trestie și, spre dreapta poziției noastre, la circa 600-700 de metri, am făcut mai multe focuri, la intervale de 10-15 metri. Le-am dat foc la toate deodată, apoi am mers înapoi la locul de unde plecasem. Inamicul, crezând că acolo sunt instalate buncăre sau altceva important, din nou a deschis focul de artilerie.

Focul a fost destul de puternic, dar pentru noi fără pierderi, numai ei au pierdut muniție în zadar.

Gropile făcute de obuze mai târziu le-am lărgit și adâncit, cu gândul de a pune deasupra corturi pentru postul de prim ajutor. Fiindcă, în urma unei ploi, s-au astupat, am renunțat la așa ceva.

Ce au făcut soldații de la trenul de luptă și regimentar

Cum am spus mai înainte, trenul de luptă și regimentar al companiei a fost fixat în satul Verhnii Fominschi, sub comanda plot. Pencia. Acolo am găsit trenurile nemților și ale italienilor și am făcut același schimb ca și pe linia frontului, ei plecau, și noi îi înlocuiam.

Pencia și cu personalul în subordine au profitat de zorul și învălmășeala produse la nemți ca să încarce totul și repede în căruțe, echipament, hrană, muniție etc. Au dat iama în toate, afară de muniție, din care aveam destulă. Nu știu dacă nemții din acel sector mai avuseseră de-a face cu soldați români și dacă știau cât poate fi de hoț românul, dar știu că am găsit la plotonierul Pencia, ceva mai târziu, în casa în care locuia, două lăzi pline cu echipament, bocanci, cizme, ciorapi, obiele, săpun, talpă de bovine, cafea naturală. A mai furat patru cai, pe care i-a ascuns, pe câmp, într-o vâlcea,

la circa doi kilometri în spatele satului, unde au stat patru zile, până ce a crezut că nemții nu-i mai caută. Toate aceste lucruri nu mi s-au adus la cunoștință. Lucrurile furate trebuiau împărțite între plotonierul Pencia și cei ce luaseră parte la furt și, cu prima ocazie, să le ducă în țară. Dar, cum spune proverbul, nu este pentru cine se pregătește, ci este pentru cine se nimerește.

Pencia și ai lui tovarăși de hoție, în graba fugii, când am fost încercuiți, le-au lăsat tot în lăzile unde le pusese, așa că s-a bucurat de ele cetățeanul în casa căruia le depozitase Pencia.

Totuși, plot. Pencia a reușit să scape din încercuire, cu o căruță și cu cei mai buni cai. A ajuns în țară și a fost și la mine acasă, la Călărași. Acolo i-a povestit soției că sunt bine și nu sunt prizonier. Și că el se întoarce pe front. Prin el, soția a făcut o lădiță cu alimente, i-a dat un ceas de buzunar, pe care îl cerusem eu printr-o scrisoare anterioară, și o pereche de cizme de cauciuc. Cu aceste lucruri s-a prezentat la Sărata, după 20 de zile, spunând că atunci a ajuns după ce a scăpat din încercuire. A fost crezut de comandantii de atunci și a fost repartizat pe vechea funcție la o unitate nouă, ce tocmai lua ființă atunci. În acest timp, soția mea s-a sesizat că nu primește confirmarea primirii lădiței și celelalte lucruri de către mine și a făcut o reclamație la Sărata. Reclamația a ajuns în mâna colonelului Ghenescu, care-l cheamă pe Pencia și-i dă termen de trei zile să trimită înapoi soției mele tot ce primise. Cum Pencia nu mai avea nimic din ce-i dăduse soția și, ca să nu fie dat în judecată, dezertează, se duce în Crimeea la o unitate, spunând că a scăpat din încercuirea de la Don și roagă să fie primit în unitate. Comandantul l-a primit, l-a încadrat, dar a căzut din nou prizonier, odată cu trupele din Crimeea, și a fost dus într-un lagăr. Acestea le-am aflat după război.

*Comandantul și ajutorul administrativ
al Batalionului 991 Sărata*

Comandantul batalionului independent era lt.-col. Dimitriu Nicolaie, pe care îl cunoșteam încă de când eram elev în școala militară din Sibiu. Era un bărbat înalt, blond, ca ochi albaștri, cu o șuviță de păr pe mijlocul capului care-i atârna zburlit, parcă ar fi fost creasta unui cocoș.

Avea pretenția ca elevul să știe, pe dinafară, ce scrie la fiecare articol din regulamentul de luptă al infanteriei. Pe câmpul de instrucție, dacă ne găseam la vreo aplicație, deodată punea întrebarea: „Hei, elev, ce scrie în regulamentul infanteriei, partea a doua la articolul 234 sau alt articol din același regulament, referitor la aplicația noastră?”

Era spaima elevilor, fiindcă nu putea memora nimeni ce scria în două regulamente destul de groase ca volum.

Făcuse școala de război și, când l-au avansat la gradul de lt.-col., l-au trimis la centrul de instrucție Sărata, pentru stagiu. Era un om fricos, niciodată nu și-a văzut batalionul așezat în dispozitiv pe linia 1, decât pe hartă. Fără lipsă de modestie, trebuie să spun că tot ce trebuia să facă acest comandant trebuia să fac eu. În afară de asta, nu știu cum s-a întâmplat că la orice atac dat de inamic nu era la postul de comandă. Totdeauna era plecat la brigadă, și eu eram obligat să primesc atacul și să conduc lupta. Mă trezeam cu el după ce lupta lua sfârșit. Când sosea îi raportam tot ce se întâmplase, și el doar raporta în scris la brigadă, arătând pierderile de o parte și alta, și cerând înlocuirea muniției consumate. Într-un cuvânt, nu avea stofa unui ofițer luptător din linia 1. Era un ofițer de birou, unde se pricepea să dea ordine scrise și să facă planuri de foc pe hârtie, prin care să nu treacă nici musca. Dar, practic, pe câmpul de luptă, din teama de moarte, cunoștințele lui nu au avut nici o valoare.

Ajutorul administrativ, maiorul Apostol, care avea moșie în Basarabi, pe lângă Chișinău, nu se prea ocupa de aprovizionarea cu alimente pentru trupă. Se ținea numai de delegații, cu care ocazie ducea acasă ceea ce strângea de prin satele părăsite sau de pe la colhozuri. A făcut în așa fel că în luna octombrie, către sfârșit, prin protecții, a obținut mutarea la o unitate din țară. Nu a avut însă norocul să-i sosească înlocuitorul la timp, așa că a fost prins și el în cerc și a căzut prizonier. Și, ca să fiu sincer, mi-a părut bine când l-am văzut alături de mine prizonier, că acum nu-și mai putea face în voie afacerile murdare. Toate unitățile de pe front au primit de la nemți, în a căror subzistență eram, cafea, ciocolată, șvaițer și băuturi alcoolice, rom sau țuică. În afară de unitatea noastră.

Maiorul Apostol, în calitatea ce o avea, de ajutor administrativ, nu s-a îngrijit să ne primim acele drepturi, dacă nu cumva le-a trimis la el acasă, sau le-a transformat în ruble, de care s-a folosit după intrarea în țară a trupelor sovietice.

Luptele din Cotul Donului

După părerea mea din acel timp, ca și de astăzi, părere comună cu a mai mulți ofițeri, comandamentul român, cu forțele proaspete ce le avea la data de 15 septembrie 1942, forțe superioare față de inamic, putea ordona atacarea din flancuri și gâtuirea capului de pod făcut de inamic.

Nu știu ce au gândit șefii noștri militari și nemții, ce planuri vor fi avut, dar, în vederea planurilor viitoare, era neapărat să fie lichidat acest cap de pod, și asta se putea face la început. Poate că, prin lichidarea lui, Stalingradul nu ar fi putut opune rezistența aceea îndârjită pe care a opus-o, mai ales dacă se încerca o trecere a Donului la nord de Stalingrad. Nefăcând acest lucru, și trupele române rămânând în defen-

sivă, inițiativa a avut-o inamicul. Tot timpul, până la încercuirea noastră, inamicul a dus o luptă de apărare activă, prin atacuri pe care le provoca zilnic. Ne atacau zilnic, cu scopul de a ne măcina forțele, a da impresia că sunt puternici, a lărgi capul de pod și a-și aduce forțele de tancuri și artilerie, cavalerie și infanterie, cu care să atace concomitent și la Stalingrad.

Pentru concentrarea în secret a acestor forțe, inamicul a construit, peste Don, un pod de vase. Podul a fost așa de bine camuflat, că nu a fost descoperit de către nemți cu aviația de recunoaștere. Secretul a fost desăvârșit. Mai ales că podul era construit în apă la circa 20 de centimetri, și numai laturile erau marcate cu funii subțiri, pentru a se marca locul de trecere. Ziua podul era supravegheat continuu de un avion inamic englez, bifuselaj. Acest avion, de dimineața și până seara, survola zona podului și nu intra în raza de acțiune a apărării antiaeriene, a noastră sau a nemților. Nimeni din șefii cei mari nu și-a pus întrebarea: de ce survolează acest avion zilnic un anumit spațiu? De ce nu intră și în spațiul aerian ocupat de trupele noastre? Dacă ar fi fost aceasta o enigmă, apoi ea putea fi rezolvată în urma rapoartelor ce le făceam eu la brigadă, și poate și alți ofițeri din linia 1. Ce raportam eu la brigadă aproape zilnic? Raportam cum în fiecare noapte, între orele 24 și 4 dimineața, auzeam uruit de motoare și vedeam lumini aprinse, care, după ce veneau din direcția N-S, o luau în stânga și se pierdeau într-o pădure pe care noi o botezasem „pădurea omidă”, fiindcă pe hartă avea forma unei omide. Ce mi s-a răspuns la aceste rapoarte? Să nu mai raportezi asemenea gugumăanii, „căcăciosule”, defetistule, vrei să bagi panică în trupă?

„Acelea sunt două tractoare care fac asemenea zgomote și luminile sunt niște felinare aprinse și ținute în mâini de femeile care merg înapoia tractoarelor. Să știi și dumneata, domnule căpitan, că brigada și divizia dispun de mijloace

de informare de care dumneata habar nu ai.“ Ce era să mai raportezi? Am cerut să trimită un ofițer să stea cu mine în linia 1, să vadă, să audă și să tragă concluziile ce va crede. Nu mi-au răspuns și nici ocazie să stau de vorbă cu cineva dintre ofițerii biroului de informații și contra informații nu mi-au dat.

Cum am mai spus, atacau în fiecare zi, cu forțe de tăria unei companii și foarte bine sprijiniți de artilerie. Cam de două ori pe săptămână atacau cu tancuri, nu mai multe de trei-patru, pe un sector de circa 3 kilometri. Aceste tancuri aveau rolul de a sonda poziția noastră. Inamicul, în vederea ofensivei la care noi nu ne așteptam, făcea aceste sondaje cu scopul de a cunoaște dispozitivul și tăria trupelor noastre, în sectorul dat, spre apărarea armatei române. Bineînțeles că nici unul dintre tancuri nu s-a mai întors în poziția de unde plecase. Toate au fost capturate sau distruse de soldații noștri.

Ele însă, prin t.f.f. [transmisiuni fără fir] sau radio, comunicau la timp ce rezistențe au întâlnit, care este dispozitivul și forța de apărare a trupelor noastre, deci sacrificiile lor erau foarte importante pentru comandamentul sovietic. Colonelul Cernăianu, comandantul brigăzii de infanterie a Diviziei a 5-a, pentru a i se conferi ordinul „Mihai Viteazul“ și a spune că și-a făcut stagiul pe front, a fost al doilea inamic al batalionului nostru. Și iată de ce: el a voit să facem rectificarea unor poziții prin scoaterea din luptă a unor posturi înaintate inamice. Aceste posturi înaintate au fost transformate de inamic în cazemate din beton armat, vulnerabile doar la căderea direct asupra lor a obuzelor de artilerie grea. Se mai puteau cuceri doar cu aruncătoarele de flăcări, dar nu se putea nimeni apropia, nici pe întuneric, de ele. Un asemenea cui, cum îi spuneam noi, era la „pomul cu ciupercă“, care nu a fost distrus nici de bombele din avion. Îl denumeam la „pomul cu ciupercă“, fiindcă lângă el se găsea un pom cu coroana veștedă, în forma unei ciuperci. Fiecare

din aceste cuie avea în interior arme automate, muniție suficientă și câte doi trăgători cu pușca cu lunetă.

Spun că a fost al doilea inamic, pentru Batalionul 991 independent, colonelul Cernăianu, fiindcă trimitea, în fiecare seară, la moarte sigură, câte o grupă pentru fiecare cui, să-l atace. Erau vreo patru asemenea cuie în sectorul nostru și rar se întorceau din fiecare grupă 2-3 oameni, din 10-12 câți plecau. Văzând că nu se poate distruge cu o grupă, a început să dea ordin să fie atacate cu plotonul. Rezultatul a fost că au murit zeci de soldați, de pomană, și efectivele noastre au fost reduse la jumătate.

Toate aceste atacuri se dădeau fără ca generalul Mazarini*, comandantul Diviziei a 5-a, să fi avut cunoștință de ele.

Vânătorii de tancuri

Am spus mai înainte că inamicul făcea incursiuni cu tancuri cam de câte două ori pe săptămână, pentru a sonda dispozitivul și forța poziției noastre. Pentru combaterea lor, am fost dotați cu tunuri anticar și muniția respectivă de către nemți și cu mine magnetice.

Aceste mine erau de forma unui castron și băgate într-o cutiuță de lemn, numai ca să o sprijine, să nu cadă jos din mână. Un neamț ne-a arătat teoretic cum se lucrează cu ele, dar nu și în practică.

În privința vânătorilor de care, era un ordin în care se spunea că cine scoate din luptă un car de luptă primește un grad și pleacă acasă o lună de zile, plus decorația respectivă. În mod special, era prevăzut că, dacă vânătorul carului era trimis pe front pentru reabilitare, va fi reabilitat, așa că vă

* Nicolae Mazarini (1889-1955), general român; luat prizonier la 22 nov. 1942, se întoarce în țară în 1948, fiind trecut în rezervă (n. red.).

închipuiți câți soldați sau gradați erau amatori să vâneze un car, care le aducea atâtea avantaje. Vânărea carelor cu mina magnetică avea dezavantajul că, în câteva secunde de la lipirea ei pe tanc, făcea explozie și degaja o flacără orbitoare. Vânătorului, de suflul exploziei, i se spărgea timpanul și flacăra îl orbea, așa că s-a renunțat să se lucreze cu ele.

Pe când mă găseam la Ploiești la un exercițiu de luptă la care a luat parte și un ploton de care, ni s-a arătat că, dacă se bagă între șenile și ultima roată un drug de fier, gros de circa 25-30 cm diametru, carul de luptă este imobilizat, se învârteste pe loc, și vânătorul se joacă cu el ca pisica cu șoarecele. Tot atunci a mai fost aruncat un pumn de noroi în ambrazura (fereastră) carului pe unde conducătorul vede să conducă. Noroiul, lipindu-se de fereastră, conducătorul se dezorientează și este la dispoziția atacatorului, nu poate pleca mai departe. Un vânător de car are nevoie, în primul rând, să-l facă, cu orice mijloace, să-și încetineze viteza, după care se urcă pe el cu sticla incendiară sau cu bidonul cu benzină. Lichidul incendiar sau benzina, intrând pe lângă ținuturile sau țeava tunului în tanc, ia foc numaidecât. Renunțând la mina magnetică, al cărei rezultat l-am arătat mai sus, am făcut instructajul cu toată compania, pe rând, cum să oprească carul cu drugul de fier. A început acum goana după drugii de fier, de unde să-i procurăm. Soluția a fost repede găsită. Alături de drumul, sau prin sate, erau o mulțime de căruțe reformate, distruse, de la care s-au luat roțile și s-au tăiat în două. Aveam la fiecare ploton câte două bucăți de osie de grosimea necesară. În plus, agenții de transmisiuni aveau vreo patru bucăți, pe care și le împrumutau pe timpul când erau în serviciul comandat. Într-o zi, la orele 16, văd pe cei doi agenți că nu mai poartă cască de oțel pe cap, ci poartă, fiecare, câte o cască de tanchist, și căștile de oțel și le atârâaseră de centură. Când ajung lângă mine, îmi întreb de unde au luat căști de tanchiști. Unul dintre ei îmi

răspunde foarte flegmatic: „Am făcut și noi ca Făt-Frumos din poveste, care a omorât balaurul și i-a tăiat limbile pe care le-a dus împăratului să se convingă că el a omorât balaurul.“ Iată ce mi-a povestit: „Pe când ne înapoiam de la brigadă și eram în dreptul bateriei de artilerie care ne susține pe noi (bateria era amplasată la circa 200 de metri de drumul care făcea legătura între linia 1 și tunurile de luptă ale companiilor), am văzut ieșind dintr-o vâlcea un tanc care se îndrepta spre baterie, trăgând din mers asupra ei. Servanții au fost surprinși, au părăsit tunurile și au luat-o înapoi la fugă.

Văzând că tunurile au rămas fără apărare, am fugit după tanc. Până să ajungem noi lângă el, trecuse peste un tun pe care îl sfărâmasese și tocmai când să se îndrepte spre al doilea noi i-am și băgat drugul de fier la roată și ne-am aruncat într-o groapă a artileriștilor. Tancul a început să se învâртеască împrejur. După circa patru minute, au ieșit din tanc patru tanchiști cu pistoalele în mână. Au observat terenul de jur împrejur și, văzând că nimeni nu este împrejurul lor, au început să examineze șenila din stânga care era blocată de drugul de fier. În acel moment ne-am ridicat amândoi din groapă și, cu armele la ochi, le-am strigat pe limba lor: «Măinile sus!» Au aruncat pistoalele și au ridicat mâinile în sus. Văzând că se tot uită spre tanc și pentru a fi siguri ca înăuntru nu mai este nimeni și că nu vom avea nici o surpriză, am aruncat o grenadă prin capacul cupolei. După explozia grenadei, și când au văzut artileriștii că tancul a fost scos din luptă și pentru ei nu mai prezintă nici un pericol, au început să se adune în jurul tunurilor și să discute de panica ce le-o produsese atacul. Au fost atât de surprinși, că nu au avut timp să deschidă focul asupra carului.

A venit la noi și un domn locotenent, comandantul bateriei, ne-a felicitat și ne-a mulțumit și ne-a spus că să-i lăsăm pe prizonieri la dânsul, iar noi să ne vedem de drum, de misiunea noastră, că-i trimite dânsul cu escorta la divizie. Noi n-am

vrut, i-am spus că-i lăsăm tancul, dar pe prizonieri îi ducem noi la brigadă.

Am pornit cu prizonierii spre brigadă, băgându-i între noi, să fim mai siguri că nu fug, i-am dus la dl col. Cernăianu, care i-a dat pe mâna dlui maior Haupt Mircea*, spre cercetare, povestindu-le cum am scos tancul din luptă, după ce acesta a fărâmat și distrus un tun al bateriei.

Înainte de a ajunge la brigadă, le-am luat căștile astea de tanchist, care o să ne prindă bine la iarnă pe ger, ca să ne acoperim și urechile, și apoi să le avem și noi ca amintire, să le arătăm și să povestim la ai noștri ce am făcut și noi pe front în funcția de agent de transmisiuni.

În timpul când noi povesteam dlui colonel Cernăianu și dlui maior Haupt, centrala telefonică a brigăzii a primit confirmarea de la dl locotenent, comandantul bateriei, că noi doi am scos tancul din luptă. Ni s-a luat numele în scris, apoi am plecat spre dv. cu corespondența, de aceea am întârziat.“

Aceasta a fost povestea celor doi agenți care, conform ordinelor, au fost avansați la gradul de caporali și au plecat, în concediu, o lună de zile. Inamicul a făcut multe sonde de acest fel în pozițiile noastre, dar nici un tanc nu s-a mai întors în locul de unde plecase în misiune.

Toate au fost scoase din luptă de ostașii noștri, fie cu artileria anticar, fie cu alte mijloace, printre care și cu drugul de fier, care era cât se poate de practic și de eficace.

Așa ne-a măcinat inamicul forțele cu care am ajuns pe front. Efectivele au rămas la jumătate, iar inamicul și le-a îndoit, adunând în capul de pe pod de la Don în special tancuri și artilerie. Și, fiindcă a venit vorba de artilerie și

* Mircea Otto Haupt (1899– 1981), ofițer român. Luat prizonier, se întoarce în țară cu grad de colonel în Divizia „Tudor Vladimirescu”; general de brigadă (1947), comandant militar al capitalei; subinspector pentru educație cultural-politică; este trecut în rezervă în 1959 cu gradul de general-colonel (n. red.).

tancuri, este suficient să arăt că artileria noastră nu avea voie să tragă decât un număr mic de obuze, ca să facă economie, mai ales că aprovizionarea cu muniție din țară se făcea foarte greu, din lipsă de mijloace de transport. Inamicul însă dispunea de muniții așa de multe, că își permitea luxul să tragă cu artileria și după unul sau doi oameni. Cât privește tancurile, știam că avem și noi în spate două regimente de tancuri, dintre care unele erau de proveniență franceză și luaseră parte la luptele din Primul Război Mondial. Erau comandate de generalul Gherghel, dar nu le-am văzut nici odată. Cu ele se putea, după părerea mea, să se lichideze capul de pod din Cotul Donului, mai ales la început, când diviziile 5, 6, 9, 11 și 13 erau cu forțele intacte, când am schimbat pe nemți și pe italieni. La încercuire nu știu ce o mai fi rămas din divizia blindată a generalului Gherghel, care nu a intervenit absolut cu nimic în apărarea poziției noastre de infanterie.

O luptă aeriană

Inamicul făcea cu aviația sonde destul de adânci în dispozitivul și în spatele pozițiilor noastre, cu același scop, să vadă tăria frontului, în vederea ofensivei pe care o pregătea destul de minuțios. Sondele erau formate din câte 3-4 avioane, care repede făceau stânga împrejur, când aviația noastră de vânătoare le ieșea în cale.

Într-o după-amiază senină și cu o liniște desăvârșită pe linia frontului, văzduhul este tulburat de zgomotul a 11 avioane inamice, care au pătruns în spațiul aerian al trupelor noastre. Artileria AA din spate nu știu de ce nu a deschis focul asupra lor, că nu am auzit nici o lovitură de tun. Pe poziție s-a dat alarma, crezându-se că, după avioane, va urma vreun atac cu forțe mari de tancuri și infanterie, mai ales că unii prizonieri declarau că, în curând, vom fi atacați cu asemenea

forțe, că vom fi zdrobiți și că mai bine ar fi dacă ne-am retrage, am scăpa de un mare dezastru. Toată pădurea din față este înțesată de tancuri grele, artilerie și infanterie multă.

De la trecerea avioanelor inamice pe deasupra noastră nu au trecut nici zece minute, și ne pomenim cu ele făcând cale-ntoarsă, dar nu mai erau în formație. Erau urmărite de patru avioane de vânătoare cu culorile noastre. Când au ajuns iarăși deasupra noastră, s-a încins o luptă între ele, între cele 11 avioane inamice și cele 4 ale noastre, luptă, cum se spune, pe viață și pe moarte. Înălțimea la care luptau era de circa 500-800 de metri. Vedeam clar proiectilele trasoare ale avioanelor noastre cum încadrau avioanele inamice. Până la apa Donului, am văzut, căzând în flăcări, cinci avioane inamice. Am mai așteptat încă 10-15 minute, s-a auzit zgomet de motoare și foc de mitraliere sau tunuri, departe, dincolo de Don, iar după asta am văzut cele patru avioane ale noastre înapoindu-se la bazele lor. Nu știu cine au fost acei aviatori, dar le-am admirat curajul și vitejia acestor 4 bravi, care s-au luptat cu 11 avioane inamice și tot ei au ieșit învingători.

Noi, toți ofițerii și trupa care văzusem această luptă, ne-am umplut inima de bucurie, ne-au înălțat moralul. Dar informațiile de la prizonieri ne erau defavorabile. Inamicul se pregătea intens de ofensivă și comandanții noștri habar nu aveau ce se petrece în pădurea Omida și nu puneau nici o bază pe informațiile date de noi, cei din prima linie, ba ne mai făceau și defetiști și ne amenințau că ne dau în judecată la Curtea Marțială, că băgăm panică în trupă.

Inspekția mea la trenul regimentar

Trenul regimentar al companiei pe care o comandam era înapoia comandamentului Diviziei a 5-a, de care aparțineam. Nu-l văzusem niciodată de la sosirea pe linia de luptă. Acolo

fusese instalat de plotonierul Pencia, după ordinele diviziei, într-un mic sătuleț înconjurat de niște crânguri.

Am profitat de ocazia că un căpitan din comandamentul Diviziei a 5-a era cu mașina în apropierea noastră și, fiindcă mă ducea chiar la trenul regimentar, l-am rugat să mă ia și pe mine cu dânsul. Acolo trimisesem toți caii la iernat, în afară de cei ce-i foloseam pentru aducerea hranei în linia 1 și aprovizionarea cu alimente. Acolo mai aveam tot harnașamentul și samarele pentru muniții și mitraliere. Se mai găsea hrana de rezervă pentru trei zile compusă din cutii de conserve și pesmeți sau pâine de război, plus muniția de arme și mitraliere, câte patru unități de foc de fiecare pușcă și mitralieră.

Ca efectiv, aveam un plotonier comandant și circa 20 de soldați, care nu aveau altceva de făcut decât să aibă grija cailor și să păzească hrana rece și munițiile de rezervă.

Trebuia să ajung devreme, pe ziua, la trenul regimentar, dar căpitanul care mă luase cu mașina s-a oprit la comandamentul Diviziei a 5-a să predea un film luat din avion pentru dezvoltare. Mi-a spus că stă cel mult zece minute. Am așteptat o jumătate de oră în mașină și înghețasem de-a binelea, când căpitanul îmi trimite vorbă să intru la comandament, că încă nu a putut intra la comandantul diviziei, generalul Mazarini. Am intrat la comandament, am stat pe un culoar care, fiind bine închis, era destul de bine încălzit. Am văzut pe căpitan când a intrat în biroul generalului și, la puțin timp după el, a intrat un ofițer neamț, înalt cât o prăjină și cu niște dinți mari, ieșiți în afara feței lungi și uscate, așa că părea a fi o stafie.

Căpitanul meu întârzia, și eu eram tare obosit și îngrijorat că nu ajung la timp la trenul regimentar. Comandantul Diviziei a 5-a era instalat într-o casă mare cu multe camere și o sală spațioasă, un antreu luminat cu petromax. Se deschide ușa de la comandament și, în loc să-l văd pe căpitan

ieșind, îl văd pe generalul comandant. Iau poziția de drepți, îl salut regulamentar în timp ce trecea pe lângă mine. Mi-a răspuns la salut dând din cap, dar să mă întrebe și pe mine, care eram străin, cum mă cheamă, de unde vin, ce comandă am etc. sau să mă invite într-un birou să stau pe un scaun, nu. Era de datoria lui să stea de vorbă cu un ofițer din linia 1, să se informeze, de la sursă sigură, despre felul cum stăm noi acolo în gropi, cum dormim pe ger, unde ne ascundem de ninsoare și de ger, ce mâncăm și cât mâncăm, dacă ni s-au dat toate drepturile cuvenite, cum luptăm etc. Aceasta era datoria unui comandant de mare unitate. Generalul însă nici nu m-a băgat în seamă. Era îmbrăcat în pantaloni de gheață, papuci în picioare și o haină de casă albastră.

S-a reîntors și a intrat din nou în birou. Văzând că nu mai vine căpitanul, am ieșit în curte și m-am dus în bucătăria popotei. Am luat un scăunel și m-am așezat lângă vatra caldă a unui cuptor, unde am adormit.

Nu știu cât oi fi dormit, dar am fost trezit de un soldat care mi-a oferit un ceai cald, pe care l-am băut fără nimic altceva.

Într-un târziu a apărut și căpitanul cerându-și scuze că nu a putut ieși mai din vreme, din cauza neamțului, care a expus o situație generalului, și a trebuit ca el să ia notele necesare. În sfârșit, către orele 24 am plecat, și căpitanul m-a dus chiar în cantonamentul oamenilor mei.

Nu-mi iese din minte nici astăzi de ce un general nu mi-a arătat nici un pic de atenție sau nu s-a informat despre ce se petrece pe linia frontului, că aveam atâtea de spus. Acești oameni, de felul generalului Mazarini, au fost complet ruși de soldat și de ofițerul din linia 1. Au mâncat și au băut mai abitir ca în țară, au petrecut și s-au distrat ca în timp de pace, cu muzică militară, cu tarafuri de lăutari. Chefurile țineau toată noaptea. Șampania curgea în valuri, iar femeile dansau aproape goale în fața lor.

Noi, cei din linia 1, strânși de focul inamicului și de ger, raportam situația de pe linia 1, iar ei dormeau cu femeile cu care chefuiseră. Nu scriu despre ei cu ură sau cu patimă, și scriu doar adevărul. Cred că este suficient pentru cititor dacă dau numai două exemple din atâtea câte s-au petrecut. Inamicul făcuse primul cerc, îl încheiase, iar ofițerii din comandamentul corpului de armată habar nu aveau. Se petrecuse până la ziuă, în frunte cu generalul Sion*, care a scăpat, ca prin minune, cu un avion, îmbrăcat numai în cămașă și izmene. Căpitanul Mihăilescu a fost luat prizonier din patul unei femei. Am dat numai aceste două exemple din atâtea câte au fost, ca cititorul să se convingă de putreziciunea morală a ofițerilor de stat-major, din comandamente și a mulți comandanți.

Rari comandanți de mari unități de talia generalului Lascăr Mihail**, care nu a vrut să-și părăsească ostașii în fruntea cărora a luptat și cu care a împărtășit și necazurile, și bucuriile. Când i s-a propus ieșirea din cerc cu un avion, a refuzat categoric, spunând: „Cine poate să iasă din cerc, cu mijloacele lui, este liber să o facă, îmi dau consimțământul, și când voi veni în țară voi declara, ca și acum, că eu le-am dat drumul. Eu însă nu-i pot părăsi pe acești oameni, inclusiv pe dumneavoastră. În fruntea lor am venit, cu ei am îndurat greutăți, cu ei am avut bucurii, și înțeleg ca, în aceste ceasuri grele pentru noi toți și pentru întreaga țară, să nu-i părăsesc. Trebuie să le arăt că soarta lor este și

* Ioan Sion (1880–1942), general român. Participă la campania din Basarabia și de la Odessa (general de brigadă). Cade eroic în luptă la Cotul Donului (24 nov. 1942); decorat și avansat post-mortem general de divizie (n. red.).

** Mihail Lascăr (1889–1959), general român. Comandantul Diviziei a 6-a. Cade prizonier la 22 nov. 1942. Se întoarce în țară la comanda Diviziei „Horea, Cloșca și Crișan”. Președinte al Comisiei Electorale a Armatei la alegerile din 1946. Ministru al apărării naționale (1946–1947). Trecut în rezervă în 1950 (general de divizie).

soarta mea, a noastră, a tuturor.“ În schimb, comandantul Diviziei a 13-a, generalul Tătăranu, s-a urcat în avion, părsindu-și unitatea.

Dar să revin la povestirea mea, la inspecția trenului regimentar. Comandantul trenului era un plutonier și mi-a plăcut felul cum a gospodărit mica subunitate, cai, căruțe, harnașament, hrană de rezervă, muniții, furaje pentru cai asigurate până în primăvară, urmând ca eventualele grăunțe să le primească de la divizie. Am dormit într-o casă în care era un atelier de cizmărie și unde lucrau 15 meseriași, deși în cătun nu erau mai mult de 30 de case. Aceștia erau partizani, așa mi-a spus după război plot., fiindcă acești 15 oameni, în noaptea de 22 noiembrie 1942, când frontul a fost spart, au dezarmat mica subunitate, au luat tot harnașamentul și ce le trebuia și au atacat spatele eșalonului 1 al Diviziei a 5-a, iar subunitatea mea a fost făcută prizonieră.

În zori când m-am trezit, am dat ordin să se înhame câte trei cai la cele șase căruțe, cu care m-am prezentat la eșalonul 2 al diviziei.

Acolo am expus situația grea a celor din linia 1 și am cerut să mi se dea o vită pe picioare, fiindcă nu mai mâncasem o ciorbă de carne de vită de săptămâni de zile, 50 kg de unt, ceai, zahăr, petrol să ne despăduchem, 10 butoaie goale de benzină din care să ne confecționăm niște sobe pentru încălzit în tranșee și niște bârne groase de brad, din care să fac acoperișul a patru posturi de comandă. Am obținut tot ce cerusem și mi s-au dat cu multă bunăvoință, de către ofițerii de la intenidență.

Toate aceste lucruri le-am trimis în linia 1 pentru tot sectorul Batalionului 991, nu numai pentru compania mea. Eram tare bucuros că întregul batalion (ce mai rămăsese din el) va mânca o ciorbă de carne de vită, va bea un ceai fierbinte, cu puțin unt pe pâine.

Cimitirul de lângă satul Verhnîi Fominski

La circa un kilometru și jumătate la nord de satul Verhnîi Fominski, unde erau cantonate trenurile de luptă ale Batalionului 991 infanterie, pe dreapta drumului ce ducea spre pozițiile noastre, era un cimitir militar.

Se întindea pe o lungime de circa 200 de metri și pe lățime de 40-50 de metri, având forma unui dreptunghi. Toți morții italienilor și ai nemților, din luptele ce avuseseră loc până atunci, erau înmormântați aici, în acest cimitir. Partea de nord era a italienilor, partea de sud, a nemților. Mijlocul era neocupat, aștepta pe românașii noștri. Când am trecut pe lângă acest cimitir, într-o dimineață, când se îngâna ziua cu noaptea, și l-am văzut, m-a cuprins un fel de frică, părul mi s-a făcut măciucă, iar pielea mi s-a zbârlit pe tot corpul. Nemții și italienii ocupaseră cu morții lor câte un sfert din cimitir. Crucile de la capul morților erau făcute din stejar, frumos lustruite, și cu numele și gradul celui de sub cruce. Fiecare cruce avea deasupra casca de oțel a mortului și fiecare rând de cruci, cu mormintele respective, era aliniat la centimetru. La fel și la italieni, atârna, deasupra crucii, casca bersalierilor, împodobită cu un penaj negru. Îți făcea impresia că, pe fiecare cască, stă o cioară adormită. Acest spectacol sinistru, din acea dimineață, m-a făcut să-mi fie frică și să mi se facă părul măciucă. Jumătatea de cimitir rămasă între italieni și nemți a fost completată cu trupurile celor căzuți, pentru totdeauna, din Divizia a 5-a. Și eroilor noștri li s-a pus cruce la cap, frumos scrisă, și li s-a citit de preoții militari rugi fierbinți către bunul Dumnezeu, să li se ierte păcatele și să-i primească la dreapta lui. Nu am înțeles, și nici astăzi nu înțeleg, de ce au fost înmormântați acești eroi numai în cămașă și izmene. Oare jertfa lor supremă nu merita să fie înmormântați în plus cu vestonul și pantalonii, ciuruiți de gloanțele dușmanului, prin care li s-a scurs sângele și

viața? Nu meritau să aibă în picioare bocancii cu care i-a surprins moartea? Era singura mângâiere a lor, singura recunoștință a țării, căci, după război, bieteles văduve și sărmanii orfani nu au mai fost băgați în seamă de nimeni.

Colonelul Cernăianu, despre care am mai vorbit, a contribuit, prin ordinele date fără nici un sens, la completarea urgentă a cimitirului.

Din această cauză, cimitirului i s-a dat numele de cartierul Cernăianu. Păcatele lui au fost așa de mari și morții l-au blestemat atâta, că nici el nu s-a mai întors în țară, a murit în prizonierat, înmormântat și el într-un cimitir din jurul lagărului, fără a i se bucura sufletul de rugăciunea vreunui preot și fără a fi condus la groapă de vreun camarad, soldat sau ofițer, căci nu au avut voie să-l însoțească.

*Moartea căpitanului Stănescu Iorgu,
nepotul nostru*

Am mai vorbit despre căpitanul Stănescu Iorgu. El era nepotul soției mele, că era căsătorit cu nepoata soției. De asemenea, am mai spus cum fusese trimis pe front ca unul care lucrase numai la cercurile de recrutare și rupsesese legătura cu instrucția și trebuia să-și facă stagiul pe front, ca să poată fi avansat la gradul de maior. Am mai vorbit de dânsul și v-am spus că era tare fricos și superstițios. Când a plecat din Călărași, Ialomița, ca să se prezinte la centrul de instrucție Sărata, și-a uitat centura cu diagonală acasă. Această întâmplare l-a obsedat într-atâta, încât în fiecare zi spunea că el o să moară. Am mai spus, de asemenea, că comandantul Brigăzii a 5-a infanterie, col. Cernăianu, a contribuit la completarea cu morți a cimitirului militar de lângă satul Verhnii Fominski. Într-o după-amiază, pe la orele 16, dă ordin direct, prin telefon, căpitanului Stănescu Iorgu să atace în

amurg, fără pregătire de artilerie, prin surprindere, să scoată pe inamic din poziție și să o ocupe el. Va fi susținut cu focul întregului armament de la batalion, și focul Companiei a 2-a a cpt. Serghie, și al Companiei a 3-a a cpt. Costescu. Ordinul prevedea ca, după cucerirea poziției, la semnalul două rachete verzi, să pornească la atac și companiile 2 și 3 și, la atingerea obiectivului, să semnalizeze și ele prin trei rachete roșii. Lt.-col. Dimitriu era plecat pe la brigadă sau divizie, și eu rămăsesem la comanda batalionului. Am cerut legătura cu comandantul brigăzii, col. Cernăianu, și i-am raportat că atacul trebuia anunțat în dimineața zilei, și nu telefonic, fiindcă, așa cum aveam noi legăturile telefonice instalate, cred că suntem interceptați. Deci, pentru inamic, nu mai poate fi o surpriză, ba poate că a și luat măsuri de siguranță. Din nou am fost beștelit de col. Cernăianu, făcându-mă fricos, laș și defetist. În adevăr, ordinul și ora atacului au fost interceptate de inamic. Dar de unde știu că ordinul și ora atacului au fost interceptate de inamic? La vreo săptămână și ceva, după atac, caporalul Străoanu, un viteaz între viteji, se specializase în facerea incursiunilor și totdeauna ne aducea unu-doi militari inamici. Aceștia erau interogați asupra amplasamentelor de tunuri a.c. [anticar] și de arme automate, de posturi de comandă. Unii vorbeau, alții nu, alții căutau să ne inducă în eroare.

Într-o seară, pe când Străoanu vine cu două limbi la mine, unul dintre ei, foarte vorbăreț, ne spune lucruri de care ne-am minunat. Ne înșiră ordinea de bătaie a batalionului, cu numele exact al comandanților, până la ploton, inclusiv. Ne mai spune că el știe ce înseamnă precis cererile noastre de: roșii = grenade, ardei iuți = muniție mitralieră, vinete = muniție de branduri. Când l-am întrebat de unde știe, mi-a spus că de la soldații noștri care au dezertat la ei, dar ascultau și la telefon, fiindcă făcuseră legătura, într-o noapte, cu firul telefonic al nostru. Mi-a spus cum s-au strecurat în

spatele liniei noastre, apoi au mers târșind picioarele și, când au dat de fir, s-au legat și ei de firul nostru. Știau tot ce se petrece pe la noi, fiindcă firele noastre telefonice erau întinse pe pământ, nu ridicate pe stâlpi. Așa cum am prevăzut, inamicul și-a luat toate măsurile de siguranță, fiindcă știa precis ora când va fi atacat. La ora anunțată, căpitanul Stănescu Iorgu pornește la atac, susținut de tot armamentul batalionului lui. Cum s-a ridicat cu compania la atac, a fost primit cu o ploaie de obuze de artilerie, de branduri de toate calibrele și de foc de infanterie. A fost imposibil să înainteze mai mult de 300 de metri, fiind pironit pe loc și pisat continuu cu tot felul de armament. Îl însoțește la atac un ploton de mitraliere, comandat de viteazul slt. Raicu Constantin. Căpitanul Stănescu Iorgu a fost grav rănit, un glonț de armă i-a intrat prin partea dreaptă, în dreptul țâței, și i-a ieșit prin spate. A fost cules dintre răniți, ultimul, și adus la punctul de prim ajutor, nu pe o foaie de cort sau pe o brancardă, ci a fost adus în spate de doi soldați și a pierdut mult sânge. Odată cu el a fost rănit în stomac, rană mortală, locotenent Raicu, slt. Safir, care a și înnebunit de groază, locotenent Petrică – de o schije în fesă.

Atacul s-a soldat cu un eșec total, și pierderile au fost destul de mari: doi ofițeri morți, unul rănit, unul înnebunit de groază, iar dintre soldați au murit 28, răniți grav 17 și 30 răniți mai ușor.

Când m-am dus să-l văd pe Stănescu Iorgu, la postul de prim ajutor, m-a recunoscut.

L-am pansat imediat, i-am oprit hemoragia și l-am pus pe un cărucior sanitar și trimis la ambulanța diviziei.

Înainte de a-l urca în cărucior, l-am îmbrăcat cu cămașa mea, eu rămânând până a doua zi în pulover. Tot timpul mi-a spus: „Mitică, ai grijă de Păpușa, dragostea mea.” A mai trăit opt zile și a murit la spitalul Diviziei a 5-a. Eu eram convins că l-au evacuat în țară cu avionul, ca unul care era

grav rănit, și le scriam acasă să-mi comunice cum se simte lorgu, s-a vindecat rana? El însă murise cum am spus, la spitalul de campanie al Diviziei a 5-a.

A fost o noapte tragică. Cei 50 de răniți erau strânși lângă un cort, unde primeau ajutoare, mai întâi cei grav răniți, apoi cei mai ușor. Era un singur medic și 4-5 sanitari. Fiecare rănit țipa de durere și cerea ajutor. Văzându-mă lângă ei, mă strigau care mai de care: „Tăticule, vino și la mine de mă pansează, desfă-mi pantalonul, scoate-mi bocancul.“ Eu mă chinuiam cu doctorul să scot casca de oțel de pe capul unui sergent și nu puteam. O schijă de brand sau de obuz pătrunsese prin cască și o găurise, așa că acea parte lovită intrase în capul sergentului ca un cui. După ce doctorul a reușit să scoată casca, văd pe un altul cu piciorul zdrobit, iar pantalonii și moletierele erau numai sânge închegat. Când m-a văzut că mă uit la el, îmi spune: „Tăticule, pune mâna pe picioarele mele, vezi ce am, că nu le mai simt.“ Îl desfac de moletiere și-l leg cu ele la ambele picioare, mai sus de genunchi, ca să-i opresc hemoragia. L-am strâns destul de tare, cu gândul că nu-l va durea, dar când am terminat, a început să țipe și să mă înjure „Dumnezeul și paștile mamei tale de căpitan, tu vrei să mă omori“. Fără a mă supăra, l-am mângâiat pe frunte și i-am spus: „Nu, băiatul meu, nu vreau să te omor, dacă te-am strâns tare, am vrut ca să-ți opresc scurgerea de sânge, că ai pierdut sânge mult, eu vreau să trăiești, să mergi acasă la nevastă și la copii.“ El, plângând de durere, întinde o mână spre mine și, cu vocea stinsă, îmi spune: „Iartă-mă, tăticule, iartă-mă că te-am înjurat, dar nu mai pot de durere.“ Se lumina de ziuă când a venit o ambulanță sanitară a crucii roșii de la divizie și a luat pe ultimii răniți. A fost mult de lucru.

Fiecare dintre noi, cei teferi, am dat ajutor doctorului să-i panseze pe toți și să-i evacueze cu ce s-a putut, cu cărucioare, cu căruțe, iar cei mai ușor răniți, pe picioarele lor, până la postul de prim ajutor al brigăzii.

Pe cei morți i-am scos a doua noapte dintre liniile inamice și i-am transportat cu căruțele în cartierul „Cernăianu“.

Mi-au murit atunci o mulțime de oameni buni, o mulțime de viteji, care sfidau moartea. Tot timpul când eram între ei și discutam și-i povățuiam să umble cu fereală în fața inamicului, spuneau să nu le duc grijă, că încă nu s-au fabricat gloanțele pentru ei și, până la fabricarea lor, se termină războiul și o să fim acasă la noi.

Pe slt. Raicu l-am înmormântat a doua zi, și la slujba înmormântării a luat parte tot plutonul lui, care l-a plâns ca pe un părinte.

Locot. Petrică a fost rănit de o schije care i-a intrat în fesă în partea stângă. A fost evacuat odată cu căpitanul Stănescu și au stat împreună opt zile. Schija i-a ieșit singură, fiindcă a fost în carne moale. Fiecărui rănit, după ieșirea din spital, i se acorda un concediu de cel puțin 8 zile, dar lui Petrică nu i s-a dat. Din ce cauză, nu știu. Dintre morți, de-abia am recunoscut pe caporalul Ticoi. Nu știu de ce, dar se schimbase la față, înnegrise. A avut o rană mare în regiunea stomacului pe unde i se scursese tot sângele. L-am plâns, ca de altfel pe toți soldații mei care au murit, i-am plâns în locul părinților, al soțiilor sau al copiilor.

Am scris acasă soțiilor sau părinților celor morți, prin primăria comunei, felul cum au murit vitejește, pe câmpul de onoare, eroismul de care au dat dovadă, căutând să le aduc un pic de mângâiere pentru pierderea suferită.

După această luptă, au urmat altele, care mai de care mai crâncene, cu pierderi din ambele părți, că zilnic eram atacați de forțe superioare. În felul acesta, au distras atenția comandamentului român, reușind să facă mari concentrări de trupe, cu care au dat atacul decisiv, atât în Cotul Donului, cât și la Stalingrad.

*Căpitanul Costescu, comandantul
Companiei a 3-a pușcași*

Era un bărbat înalt, bine făcut, blond, cu ochi albaștri. Era foarte elegant, crescut numai în București printre fuste, cum se mai spunea ofițerilor de teapa lui. Tot batalionul îl numea „lăudărosul” și, în adevăr, spunea niște minciuni pe care numai el le putea crede. Așa cum a fost el, i-a prins bine pe front. Și el, cu minciunile lui, a contribuit la moartea în zadar a unor soldați.

Încă de când a ocupat poziția, și-a făcut un adăpost. Acolo, avea cu el un furier cu o mașină de scris. După ce a intrat în acel adăpost, n-a mai ieșit. Unele din rapoartele lui nu erau scrise decât la mașină. Tot de la intrarea în adăpost nu s-a mai bărbierit, nu s-a mai spălat pe față și tot acolo își făcea și necesitățile, și apoi le arunca afară (a declarat furierul lui care bătea la mașină, ceva mai târziu). În această situație, i s-au anchilozat picioarele (așa spunea el), apoi i-au înțepenit. Când era complet liniște pe linie, trebuia să sune telefonul și să anunțe că este atacat și să ceară sprijin de branduri de calibru 120 mm, că numai cu ele poate opri atacul. În timp ce vorbea, furierul bătea în clapele mașinii de scris, și noi auzeam la postul de comandă al batalionului ca și când, în adevăr, inamicul trăgea. Înțeles cu furierul, mai arunca și câte o grenadă afară din adăpost, ale căror explozii le auzeam în receptorul ținut de el deschis. După hartă, ne indica și locul unde să tragă brandurile noastre, că i se dădea sprijinul cerut. Dar inamicul începea și el, cu tot felul de armament, să răspundă, și multe proiectile de artilerie sau de branduri inamice nimereau în șanțurile și adăposturile soldaților noștri, omorând sau rănind zeci de oameni. Ce mai făceau unii din soldații lui? În acest timp, ieșeau din adăpost, se culcau pe spate punându-și casca în vârful piciorului și trăgând cu arma în sus, invitau dușmanul, care deschidea foc asupra lor. Odată lovit, se târa în

adăpost sau în șanț și spunea că, vrând să treacă, a fost lovit în picior. La un moment dat, mi s-a părut suspect că răniții lui Costescu sunt împușcați numai de la genunchi în jos și am atras atenția lt.-col. Dimitriu Nicolaie asupra acestui lucru.

De asemenea, i-am atras atenția că, în telefon, se aude bătaia clapelor de la mașina de scris și grenade aruncate în apropierea adăpostului.

Până la urmă, comandantul s-a convins de adevăr, dar era prea târziu să se ia vreo măsură, fiindcă cpt. Costescu a cerut prin telefon, direct la brigadă, să vie ambulanța să-l evacueze, că e grav bolnav, complet anchilozat, nu se mai poate mișca, nu poate merge pe picioare.

Colonelul Cernăianu i-a trimis o mașină sanitară, l-a ridicat și l-a evacuat în țară. Desigur că în țară a apărut ca un erou și a fost decorat.

În marșul spre front, am fost atacați în coloană de avioane izolate, dar pierderi nu am avut. După trecerea avioanelor, se scula de unde se ascunsese și-l auzeam: „Dați-mi mai repede o pușcă-mitralieră, să le vânez ca pe rațe, așa cum vânam avioanele comuniste în Spania.“

Alt laș

Am uitat numele celui de-al doilea laș, tot căpitan, un om retras, tăcut, nu vorbea cu nimeni, se ferea de toți ofițerii. Părea că ar fi avut ceva pe suflet, părea că se teme ca nimeni să nu-i ghicească ce gândește. Nu se interesa nici de propriii soldați. Comanda compania de specialități. Profitând de un atac al inamicului, se prezintă la postul de prim ajutor, rănit la mâna dreaptă. Un glonț îi perforase carnea, antebrațul, fără să-i atingă osul. După ce a fost pansat, s-a evacuat pe picioare la ambulanța divizionară. După felul rănii, după direcția glonțului la intrarea în mână, doctorul i-a spus că

rana dânsului este o rană suspectă, glonțul a fost tras de la mică distanță, chiar foarte mică. După plecarea lui la ambulanță, doctorul mi-a spus că rănitul s-a automutilat, cerându-mi, înainte de mărturisire, cuvântul de onoare că nu voi spune nimic nimănui.

Mi-am respectat cuvântul dat, dar conștiința nu mi-a fost împăcată că nu am raportat lașitatea unui ofițer de carieră. Pentru rana făcută de el, a fost, mai târziu sau imediat după vindecare, decorat și s-a considerat că și-a făcut stagiul pe front.

Așa se scrie istoria, ce să-i faci? Boii ară, caii mănâncă.

Înlocuirea unei mitraliere

Încă din primele lupte, când inamicul pregătea un atac cu artileria și cu tot felul de branduri, un proiectil de brand inamic cade exact pe o mitralieră aflată în amplasament, în poziție de tragere, sfarmă mitraliera propriu-zisă și strâmbă afetul. Proiectilul a făcut explozie, a distrus mitraliera și, ca prin minune, cei trei servanți din jurul mitralierii nu au fost nici măcar răniți.

Explozia și suflul ei au fost atât de puternice, încât trăgătorul mitralierii care era cel mai apropiat a fost împröșcat cu pământ și șocat. După explozie, la circa două ore, servanții și-au revenit. În schimb trăgătorul a luat-o pe jos înapoi, ajungând pe linia artileriei. Acolo, artileriștii, crezând că este vreun dezertor, l-au oprit și l-au interogat și trimis la brigadă, iar de acolo, cu un agent, la companie. Sosit la mine și stând de vorbă cu el, mi-a povestit cum s-a întâmplat. Fiindcă își revenise la normal, l-am trimis din nou la grupa lui, care avea, de acum, o piesă (mitralieră) lipsă, scoasă din luptă. Era un lucru important, și eu, crezând că mi se poate înlocui această piesă sau se poate repara la atelierul mecanic

al diviziei, am cerut acest lucru la brigadă. Col. Cernăianu mă ia la telefon și mă întreabă cum s-a întâmplat. I-am raportat cum s-a întâmplat și, spre uimirea mea, mă face răspunzător că am o mitralieră mai puțin și să o înlocuiesc cum oi ști. L-am întrebat cu ce să o înlocuiesc, eu nu am piese de rezervă, nu sunt arsenal etc. La protestul meu, țipă la mine și-mi spune că mă face răspunzător de slăbirea cu foc a liniei 1 de luptă și-mi închide telefonul. Raportez acest lucru comandantului de batalion, care nu-și dă nici o părere, nu-mi spune nimic, tace ca și când nu i-aș fi spus nimic. Din tăcerea lui am dedus că este de părere cu ordinul col. Cernăianu, ca să înlocuiesc mitraliera cu ce voi ști și de unde voi ști.

Supărat, am început să mă plimb de colo-colo, prin fața adăpostului. Caporalul Străoanu, despre care voi mai scrie, mă vede supărat. Se apropie de mine și mă întreabă: „De ce sunteți supărat, domnule căpitan, pentru atâta lucru, că doar nu e ceva imposibil ce vi se cere?” Eu îl întreb de unde știe el că eu sunt supărat. Îmi spune că a ascultat la centrala telefonică, împreună cu soldatul Găină, șeful centralei, convorbirea dintre mine și brigadă. Să fiu liniștit că, în 2-3 zile maximum, voi avea piesa la loc, că a dibuit el una undeva și mi-o aduce contra unui pachet de țigări. Am început să zâmbesc și i-am spus: „S-o vedem și pe-asta?” În adevăr, a treia zi în zori, vine la mine cu o pușcă-mitralieră nemțească care trăgea aceeași muniție ca a noastră și, în loc de încărcătoare, avea cartușele pe bandă metalică, ca și mitraliera. I-am mulțumit, i-am dat pachetul cu țigări și l-am întrebat de unde a adus-o. Mi-a răspuns că „nu interesează de unde este, principalul este că m-am ținut de cuvânt și dumneavoastră puteți raporta la brigadă că ați înlocuit mitraliera distrusă”. Totuși, am aflat că făcuse o incursiune și luase de sub nasul inamicului arma automată și benzile necesare.

Alte fapte ale lui Străoanu

Era în ajunul zilei de 24 octombrie 1942 și Străoanu Dumitru, caporal în grupul de comandă, șeful agenților de transmisiune, trebuia să-și serbeze ziua numelui la 26 octombrie 1942. În această zi, mă pomenesc cu el lângă mine pe când făceam o schiță nouă a dispozitivului unității, având în față și harta regiunii la scara 1/100.000. Cu ochii pe hartă, pe care era trecut dispozitivul nostru, mă întreabă cum se numește satul din fața liniei noastre și la ce distanță se află. În fața poziției noastre nu se află nici un sat înscris pe hartă, îi spun eu. El, nedumerit, mă roagă să cercetez mai bine harta, că el știe precis că există un sat, altfel nu ar avea de unde s-ar auzi cocoșii cântând în timpul nopții, când e liniște desăvârșită.

Îmi spune că harta este veche, să nu ne mai luăm după ea, că o să ne rătăcim. Mă mai întreabă cum mi-am sărbătorit ziua onomastică anul trecut și ce anume am mâncat, dacă îmi mai aduc aminte. În continuare, mă întreabă dacă aş refuza un cozonac și un cocoș fript de ziua noastră onomastică. Desigur că nu aş refuza așa ceva, dar, în situația în care ne găsim, trebuie să ne mulțumim cu ce ni se dă de la cazan.

„Vă mulțumesc, îmi spune el, că nu o să mă refuzați să mâncăm împreună un cocoș fript și un cozonac, dar fără băutură, că nu avem de unde să o luăm. Bine, îi spun eu, dar de cocoș de unde vrei să faci rost?” Calm și cu un zâmbet discret, îmi spune că va aduce unul, din cei care cântă în satul din față, în spatele inamicului. „Trebuie să fii nebun, îi spun eu, să faci o asemenea prostie, să-ți expui viața pentru așa ceva. Îți dau ordin să nu treci linia frontului, nu vreau să te am pe conștiință, ești băiat tânăr, ai viitorul în față. Au murit destui până acum, nu vreau să mori și tu, și nimeni altul.” „Domnule căpitan“, îmi spuse el, „inamicul

încă nu a fabricat glonțul care să-l nimerească pe Străoanu, nu vă temeți, că dacă nu-mi dați voie nu mă duc. Eu vă spun, încă o dată, că de murit nu mor, pentru mine nu mai este loc în cimitirul Cernăianu, eu voi muri acasă la mine, așa cum se moare, la bătrânețe și sătul de toate bucuriile ce mi le-a dat și mi le va da, de-aici înainte, viața“.

„Îmi pare foarte bine, Străoanule, că m-ai înțeles. Și acum du-te, că vreau să-mi termin schița.“ A plecat cu capul în jos, mergând alene. Mi-a făcut impresia că l-am convins să nu treacă linia la inamic, că pericolul este prea mare. După plecarea lui mă uit mai bine pe hartă, și, în adevăr, la circa doi kilometri și jumătate, în spatele inamicului, erau marcate câteva clădiri izolate.

Harta era veche și în mod sigur, cu timpul, acolo se adăugaseră alte clădiri și se formase un sat sau un colhoz.

În ziua de 26 octombrie, la orele 4.30, când a venit căruța cu cafeaua acelei zile și cu marmitele cu ciorbă caldă pentru prânz, se dă jos din căruță și Străoanu. Avea în spate ranița obișnuită și s-a îndreptat către groapa sau adăpostul camarazilor lui de grupă (grupul de comandă al meu). Agenții au luat pâinea, marmitele cu ciorbă, cu cafea, grăbindu-se să le distribuie, înainte de a se lumina de ziuă. După distribuirea hranei, plot. Pencia a luat în primire echipamentul ce-l strânsesem de la plotoane, să-l repare. Schimbam oamenii lor pantaloni și vestoane, cămăși și izmene reparate, și acum dădeam pentru reparat pe cele rupte, să fie reparate de soldatul croitor de la trenul de luptă. I-am mai dat lui Pencia o notă cu muniția ce trebuia să mi-o aducă seara, când venea cu masa oamenilor.

Îmi aduc aminte că, în ziua aceea, a fost o zi calmă, liniștită, nu s-a auzit nici un foc de armă. Atmosfera era tulburată doar de avionul care se învârtea deasupra spațiului din Cotul Donului. Noi nu-i mai dădeam acum nici o importanță, că ne obișnuiserăm cu el. Ba era o zi senină și soarele

de toamnă ne încălzea puțin oasele înghețate peste noapte, că, în acel timp, prin acele locuri, era frig noaptea.

Ieșisem din adăpost și ședeam cu spatele la soare și priveam în zare cum funigiei făcuți de păianjeni jucau, eram cu gândul în țară, la familie, la cei dragi, căutând cu ochii minții să-i văd ce fac, cu ce se ocupă ei în acea zi de mare sărbătoare creștinească, ziua mea de onomastică, Sf. Dumitru.

Era ora 11.30 când sunt trezit din visul meu de Străoanu, care se furișase pe nesimțite în spatele meu, așternuse un prosop curat și așezase pe el pâine albă, două castroane, unul cu un cocoș rumenit la cuptor și în celălalt mujdei de usturoi. Pe alt prosop, un cozonac de circa două kilograme, de asemenea bine copt și rumenit.

Când am văzut toate astea, am sărit ca ars de foc: „Cum ai îndrăznit, caporal Străoanu, să-mi calci ordinele? Îți dai seama de fapta necugetată ce ai făcut-o nerespectând ordinul meu aici pe câmpul de luptă? Știi că te pot da în judecată pentru fapta asta? Ia imediat tot ce ai adus și pleacă de aici. Din acest moment nu-mi mai ești prietenul de până acum.”

În timpul când îl certam, sta cu ochii în pământ și nu a spus nimic. A plecat de lângă mine fără să ia nimic, tot cu capul plecat, mergând încet ca un cățeluș pe care l-ai certat, și pleacă de lângă tine cu coada făcută covrig. M-am așezat tot pe aceeași piatră, cu spatele spre soare, și cu coada ochiului priveam spre Străoanu, care se oprise la vreo 40 de metri de mine, așezat pe burtă pe niște iarbă uscată. Cred că și el mă privea cu coada ochiului. M-am întrebat apoi ce l-a făcut pe acest om să-și expună viața trecând linia frontului ca să aducă un cocoș, pâine albă și cozonac pentru mine? A făcut-o din dragoste și respect pentru comandant sau urmărirea vreun folos? L-am strigat și i-am făcut semn cu mâna să vină la mine. S-a sculat cu vioiciune și a venit bucuros, exact ca un cățeluș, când îl cheamă stăpânul, după ce l-a iertat sau după ce l-a bătut. Stătea în fața mea într-o poziție

semioastășească și l-am invitat să stea jos lângă mine, spunându-i în același timp că poate să-și aprindă țigara.

În timpul când își aprindea țigara, l-am întrebat ce l-a determinat să facă o asemenea nebunie, riscându-și viața și nesocotind ordinele mele. Mi-a răspuns că nu urmărește nimic, a făcut asta ca să-mi facă o plăcere și ca să-și aducă aminte, după război, cum și-a serbat ziua onomastică pe front mâncând friptură de cocoș de la inamic, împreună cu comandantul său. Văzând cu câtă sinceritate îmi spune acest lucru, m-am înduioșat și m-am îndreptat cu el spre prosopul pe care erau așezate friptura și cozonacul, și am luat loc, amândoi, jos pe iarbă, și am început să mâncăm. Cozonacul, mi-a spus, a fost făcut de brutarul companiei, care făcea pâine pentru companie. După ce ne-am săturat și am băut apă din bidoane i-am mulțumit, și Străoanu a plecat mulțumit și vesel spre grupul de comandă, făgăduindu-mi că, pe viitor, nu va mai călca ordinele mele.

*Străoanu face una lată de tot,
faptă ieșită din comun*

Nu au trecut decât câteva zile și Străoanu face una mare de tot, una de care ne-am mirat cu toții, care pe mine m-a dezarmat. Nu am putut să iau vreo măsură contra lui, că iarăși a încălcat ordinele. Iată despre ce este vorba. În spatele inamicului, într-o vâlcea, cam la 800 de metri în spatele liniei 1, era un vagon pe roate, din acelea ce se folosesc la câmp, ca dormitor pentru oameni și pentru diferite obiecte și unelte de lucrat la câmp. Nu știu de ce rămăsese acest vagon acolo și cu ce scop, dar Străoanu, într-una din nopți, îi făcuse o vizită și găsisese în el două butoaie a 200 de litri de petrol, pline ochi, lopeți mari, târnăcoape și greble. Vizita lui nu a fost destăinuită nimănui. A trecut prin linia inamică ca o pasăre, nimeni nu l-a simțit, atât la ducere, cât și la întoar-

cere. Îl frământa gândul și-și făcea planul cum să-l aducă de acolo în linia noastră, nu numai ca să folosească petrolul, ci, ascuns în vâlceaua ocupată de noi, să facă din el un dormitor pentru iarnă sau post de prim ajutor pentru răniți.

Într-una din seri, după terminarea distribuției hranei, ține calea căruței la intersecția drumului ce mergea spre trenul de luptă, adică spre sud, cu cel din valea Zarizei, care străbătea ambele linii de foc.

Îl întreabă pe conductor dacă a primit sau nu ordin de la mine ca să-i dea caii și hamurile, să scoată o căruță din apropiere. Conductorul i-a spus că nu a primit nici un ordin în acest sens, dar, dacă lucrurile stau astfel, el îi dă caii și hamurile și așteaptă până vine el.

Atât a așteptat caporalul Străoanu. A deshămat caii, a sumețit șleaurile și a pornit spre linia 1. Ajuns acolo, dă peste linia locot. Mogoș, care îl întreabă ce este cu el și ce face cu caii înhămați. Străoanu îi răspunde că are ordin de la mine să treacă la inamic și să aducă vagonul care se vedea și din poziția lui Mogoș. „Bine, bine, ai ordin, dar eu nu știu nimic. Dl căpitan Păsat trebuia să mă anunțe și pe mine, că treci doar prin sectorul meu și de unde știu eu că tu nu vrei să dezertezi și să treci și caii la inamic? Vreau să-l întreb la telefon pe dl căpitan Păsat, că am și eu aici o răspundere.“ Lt. Mogoș pune mâna pe telefon să mă întrebe, dar Străoanu, băiat deștept, care prevăzuse acest lucru, întrerupsese legătura, tăind firul telefonic, așa că Lt. Mogoș nu a putut lua legătura telefonică. Văzând că nu se poate vorbi, Străoanu îi spune să-l lase să treacă, că timpul se scurge repede și să aibă grijă să-i facă protecția cu foc când va veni cu vagonul, și asta numai în cazul când inamicul îl simte și deschide foc asupra lui, și vrea să-i taie retragerea.

Locot. Mogoș îi dă drumul să plece și Străoanu trece cu caii, cărora le bandajase picioarele cu cârpe, așa că nu se auzea nici un zgomot.

Pe locurile studiate de el, a ajuns cu bine, a înhămat caii, și cum de la vagon spre liniile noastre era o pantă coborândă, a ajuns cu bine cu vagonul la postul de comandă al batalionului. A avut grijă să-mi înnoade firul telefonic la înapoiere, stabilind legătura.

A predat caii conducătorului, care i-a înhămat la căruță și a plecat să aducă hrana pentru a doua zi. Eu habar nu am avut de cele ce s-au întâmplat puse la cale de caporalul Străoanu și, în dimineața următoare, mă trezesc cu sentimentele schimbului trei că mă anunță că a venit Străoanu și a adus vagonul pe roate. Am ieșit afară din așa-zisul adăpost și mare mi-a fost mirarea când am văzut vagonul cu ușa deschisă și cu Străoanu în ușă stând pe scara mobilă, pe care nu uitase să o ia. „Ce mi-ai mai făcut, mă omule, iar mi-ai călcat ordinele? Ții morțiș să te duc la Curtea Marțială? Ții morțiș să-ți rămână oasele prin aceste locuri?” De data aceasta, Străoanu nu mai era cu capul plecat, nu mai avea mina unui om care regretă că, din nou, a călcat ordinele. Se scoală de pe scară și-mi spune așa: „Eu nu vă înțeleg, domnule căpitan, dacă aș fi în altă unitate, comandantul m-ar felicita pentru faptele mele, s-ar mândri cu mine, pe când dumneavoastră mă certați și nu mă lăsați să fac ceea ce pot face, ceea ce sunt sigur că-mi reușește. Pentru a aduce acest vagon aici, am meditat mult, am fost la el de câteva ori în timpul nopții, și numai când am fost sigur că-l pot aduce fără riscuri l-am adus. Nu am călcat ordinele dumneavoastră decât că nu v-am cerut caii și, dacă nu am cerut caii, eram sigur că nu aprobați inițiativa mea. Am făcut-o, am făcut-o, pedepsiți-mă cum credeți, dar eu rău nu am făcut. Nu e rău să ne odihnim și noi o zi pe săptămână întreg efectivul sau să-l dăm dlui doctor să-l facă sală de operat și de pansat răniții, că ați văzut cum se chinuiește în cortul de deasupra acelei gropi, fără lumină.” Tocmai atunci apare și

colonelul Dimitriu, comandantul de batalion care cred că a nuzit tot ce-mi spusese Străoanu, fiindcă îl aud: „Bravo, caporal Străoanu, te felicit și, cu prima ocazie, am să te propun la o decorație pe care o meriți cu prisosință. Ideea ta este foarte bună, ca din el să facem un post de prim ajutor pentru tot batalionul. Ei, odată cu vagonul, ce mi-ai mai adus? – În vagon sunt două butoaie de metal a 200 litri fiecare, cu petrol, lopeți mari, cazmale, târnăcoape, sape, furci și greble pe care nu le-am numărat. – Bune, bune și astea, dar cel mai prețios pentru noi este petrolul.“

Observ că Străoanu radia de bucurie și că nu prea se mai uita la mine. A fost chemat adjutantul batalionului, căruia lt.-col. Dimitriu i-a dat un raport telefonic la brigadă, unde se arăta ce anume făcuse Străoanu. Brigada a dat ordin să fie avansat la gradul de sergent și reabilitat, dar a mai dat ordin ca unul din butoaiele pline cu petrol să fie dus la brigadă. Străoanu era un flăcău bine făcut și era de meserie măcelar. Era bucureștean, de prin mahalaua Tei. Îmi spunea că în sectorul acela el era cel ce dicta tuturor flăcăilor de seama lui și nimeni din altă mahala nu intra în sectorul lui fără să știe el. Cine îndrăznea să vorbească cu vreo fată din Tei trebuia să-i ceară voie lui, altfel o pățea urât. Așa s-a întâmplat cu unul care nu i-a cerut voie, a fost prins, bătut măr, crestat cu cuțitul la ureche, fapt pentru care a fost dat în judecată, condamnat la 3 ani de închisoare, și de-acolo, trimis pe front pentru reabilitare.

Încă una de-a lui Străoanu, dar ultima

Acest om dinamic nu avea astâmpăr. Anumite ore din zi și le petrecea lângă observator și, cu binoclul la ochi, sonda sectorul inamic din fața noastră.

Observa orice mișcare la inamic, le cunoștea orele de masă, poteca pe unde le venea masa, postul de comandă al comandantului, fântâna de unde luau apă etc. Nimic nu-i scăpa.

În timpul acesta, iarna se arăta, cu fiecare zi ce trecea, tot mai geroasă. Noi eram echipați, așa cum am mai spus înainte, în afară de bocanci, cu efecte recuperate de la morți și de la răniți. Iarna venea, dar trupa era tot în chiloți și pantaloni peticiți. Deși comandantul de batalion ceruse efecte călduroase, pentru iarnă, izmene, flanele, cojoccele, ciorapi, nu ne sosise nimic până atunci. Poate că șefii cei mari nu se gândeau la aceste unități formate, cum am mai spus, din elemente trimise pentru reabilitare, deși erau tot oameni, tot luptători și poate dintre cei mai buni din trupele diviziei. Dăduseră, de multe ori, dovada unei vitejii demne de soldatul român, dar nu se ținea seama de asta, erau considerați oameni proscriși.

În asemenea condiții de trai, în fundul șanțului plin cu apă și noroi, stăteau sărmanii cu pândarul la creasta șanțului, povestindu-și, fumând, dacă și care aveau, bineînțeles, sau prăjind, pe câte o tinichea sau în gamelă, grâul ce-l culeseră noaptea de prin lanurile neseccerate și pe care-l frecaseră în mâini și-l vânturaseră, suflând în el pe foaia de cort.

Noroc cu foaia de cort pe care o puneau noaptea peste pătură, de cele mai multe ori udă, de ploi și ninsoare. Să nu ai apă câteodată nici de băut, darămite să te mai speli! Nu mai vorbesc de o baie sau apă caldă, pentru a te spăla pe picioare sau să te schimbi la ciorapi sau să sorbi o cană de ceai fierbinte. Să stai, toată ziua și toată noaptea, în aceste condiții este îngrozitor. Nu erau suficiente ziarele, revistele pe care le aveam ca să ne smulgă din plictiseală sau să-i facă să uite mizeria din trașee. Numai cel ce a trăit asemenea momente, cel ce a mâncat pâinea tăiată cu toporul, ciorba rece, a răbdat de sete, l-a plouat și nins fără a avea alt adăpost decât foaia de cort, udă și aceea în permanență, numai

acela își dă seama ce înseamnă să duci viață de soldat, fie el și ofițer, în linia 1, gata oricând să fii străpuns de un glonț de la inamic.

Străoanu, în zilele lui de cercetare a sectorului inamic, descoperise un adăpost unde veneau soldații inamici cu gamelele în mână și plecau după 15-20 de minute. În altă zi a observat cum câțiva au venit și au intrat în adăpost, după care au plecat cu efecte militare în brațe. Din toate astea, Străoanu a dedus că acolo, în acel adăpost, se distribuia hrana și se împărțeau efecte de iarnă, deci era un loc pe care trebuia să-l viziteze neapărat. L-au tentat mai mult efectele militare sau echipamentul de iarnă, nu numai pentru el, dar și pentru cei mai slăbuți fizic. Erau destui din aceștia, pe care hrana mizerabilă, ploile, zăpada, frigul și lipsa de igienă îi slăbiseră și aveau fețele pământii. Și-a fixat vizita pentru orele 14, și pentru asta a pornit până să se lumineze de ziuă să se apropie și să se ascundă în apropierea adăpostului, pe întuneric. El nu purta altă armă decât baioneta și revolverul, plus 5-6 grenade, montate gata și atârdate la centură. Fiind de meserie măcelar, mânuia foarte bine cuțitul, adică baioneta, iar cu revolverul, de asemenea, trăgea destul de bine. Grenada o azvârlea cu precizie și la distanțe mari, tot ca atunci când, în mahalaua Tei, arunca pietre sau cuțitul de măcelar la fix, cum spunea el, în cei ce călcau mahalaua fără știrea lui.

Ajuns în apropierea aceluia adăpost s-a ascuns bine și a așteptat să vadă ce se petrece acolo, direcțiile de unde venea inamicul, cât timp stăteau, cu ce intrau și cu ce ieșeau, unde se duceau după aceea. Din spatele liniei de luptă inamice, au sosit patru soldați cu marmitele cu mâncare caldă. După distribuirea lor, au ieșit din acel adăpost și au făcut calea întoarsă, dispărând prin șanțurile de comunicație. Cei ce veniseră pentru gustarea de dimineață la fel au plecat din acel adăpost spre locurile lor de luptă, furișându-se prin șanțurile lor adânci. Linia de luptă inamică din fața noastră

era foarte bine întărită. Aveau șanțuri de tragere, pe trei linii, în poziția în picioare, legate între ele prin șanțuri de comunicație, de asemenea în poziția în picioare, așa că pozițiile inamicului erau foarte tari. Aveau multe cazemate din beton, în care se găseau arme automate și tunuri anticar, de asemenea bine camuflate. Numai niște ochi buni ca ai lui Străoanu puteau observa câte ceva în poziția inamicului. Era ora 14 când lui Străoanu i se făcuse foame și când a încetat orice mișcare în adăpostul inamic.

Aruncându-și, încă o dată, privirea înapoi, ca să se asigure că nu este văzut de nimeni, Străoanu se strecoară ca o nălucă și ajunge în fața ușii adăpostului. Cu pistolul în mână dreaptă, deschide ușa și intră în adăpost. Înăuntrul adăpostului se găsea un singur soldat, și acela trântit pe un pat și cu ochii în tavan. La vederea lui Străoanu, a rămas încremenit de spaimă, nu a mai avut timp să pună mâna pe vreo armă ca să se apere, că Străoanu l-a și culcat la pământ cu baioneta pentru a nu face zgomot. Terminând repede cu cel ce-i stătea în cale, Străoanu se apucă să facă o legătură din cinci pufoaice și cinci pantaloni, tot de pufoaică, și alt pachet cu cinci perechi de păslari, pe care le pune pe spate ca pe niște desagii. Pe când le cumpănea bine pe spate, vede, pe o ladă cu muniții, două gamele cu casa de mei. Lasă legăturile și se apucă să mănânce. În acest timp, un soldat inamic, care probabil îl văzuse pe Străoanu că intrase în adăpost, a aruncat pe fereastra ușii adăpostului o grenadă care a explodat chiar între picioarele lui Străoanu. După explozie, soldatul inamic deschide ușa și intră în adăpost, unde era numai fum și nu se putea vedea bine. În timp ce căuta cu ochii pe Străoanu, acesta, din locul unde căzuse, cu ambele picioare făcute praf de sub genunchi, cu un foc de pistol, l-a culcat la pământ. Dându-și seama că este rănit grav, că va fi omorât de inamic dacă rămâne mai departe acolo, își desfășoară moletierele de pe picioare, făcând din ele câte un garou deasupra ambilor genunchi, se strânge cu

ele pentru a opri hemoragia. După această treabă, târâș, iese din adăpost și, nesimțit de nimeni, trece din nou linia inamicului, și pe la mijlocul nopții ajunge, sfârșit de puteri, în apropierea postului de pândă al lt. Dăneț. De-acolo, cu vocea aproape stinsă, strigă la pândar să anunțe pe lt. Dăneț, să trimită o targă să-l aducă în liniile noastre. Pândarul nu credea la început că este un român și a trebuit să fie recunoscut de un comandant de grupă, care a trimis după targă. Targa l-a luat și l-a trimis lt. Dăneț la postul de prim ajutor al batalionului, la doctorul Farmache. Doctorul i-a dezinfectat numai rănila, altceva nu mai avea ce să-i facă, fiindcă îi trebuiau amputate ambele picioare de sub genunchi. Și, cum el nu avea nici instrumente pentru acest lucru, l-a pansat din nou și urgent l-au trimis cu un cărucior sanitar la ambulanța diviziei. M-au impresionat, în mod deosebit, nu numai curajul lui, ci și puterea fizică și psihică. A mers târâș de la orele 15 la orele 23, opt ore, cu sângele închegat pe el și fără o picătură de apă, atât de necesară unui rănit.

În timpul când a fost pansat și i se legau alte garouri, pentru oprirea hemoragiei, el nu se văita, cum se vaită orice rănit, deși ambele picioare de la genunchi în jos erau zdrobite, el se tânguia numai, spunându-și tot lui: „Ah, Străoane, Străoane, cum de te-a prins pe tine un puturos de bolșevic? Cum de nu te-ai abținut să nu mănânci din mâncarea lor? Numai în timpul cât ai stat să mănânci ai fost surprins, altfel erai departe cu ce luaseși, și nu ți se întâmpla nimic. Să rămâi tu fără picioare? Să râdă fetele din mahalaua Tei de tine? Să nu mai știe de frică de tine nimeni din cei nepoftiți la dans? Nu, nu și nu. Asta nu se poate, dacă mi se taie picioarele mă sinucid, nu vreau să trăiesc din mila nimănui.” Așa a ținut-o și când l-am urcat în cărucior și l-am trimis la ambulanța diviziei. A fost cea din urmă ispravă a lui Străoanu, și nu am să-l pot da uitării niciodată. Asemenea oameni nu se pot uita, nici ei, nici faptele lor.

Soldatul Găină

Așa îl chema pe șeful centralei telefonice a Batalionului 991 infanterie. Era un omuleț brunet, cu păr și ochi negri, sprâncene stufoase și tare vioi. Era ca argintul-viu, cum se spune, dar era cu ținuta tot timpul în dezordine. Nu-l vedeai niciodată încins cu centura sau mantaua încheiată, iar viziera de la capelă nu-i sta niciodată în față, totdeauna era spre urechea dreaptă sau stângă. Avea, ca ajutor, un singur telefonist, și amândoi mâncau și dormeau lângă centrala vârâtă într-o groapă. Deasupra gropii era pusă o foaie de cort pe patru bețe. Găină făcea legătura cu cele cinci companii, cu plotoanele de mitraliere, cu bateria de 120 mm și cu brandurile, plus legătura directă cu Brigada a 5-a infanterie, a lui Cernăianu.

Firele de legătură erau întinse pe pământ și nu erau duble. Fiindcă firele erau întinse pe pământ, secretele convorbirilor au fost cunoscute de inamic. Inamicul cunoștea absolut tot ce se vorbea, fiind legat de firele noastre, așa cum am spus mai înainte.

Într-una din zile, cam pe la ora 11, inamicul începe un bombardament al poziției noastre, cu tot felul de tunuri și branduri. Era un infern, nu altceva. Noi, în alarmă, pregătiți să-l primim pe inamic, ca de obicei, cu focuri de tot felul și să nu-l lăsăm să se apropie de pozițiile noastre. Eram în legătură cu toți comandanții de companii, mitraliere și branduri, care ne țineau la curent cu tot ce se petrece la inamic. Cu tot bombardamentul acela infernal, inamicul nu dădea semne că va ataca, nu se observa nici o mișcare deosebită. Raportasem și la brigadă că inamicul se pregătește de atac și așteptau și ei desfășurarea lui. Amintisem, totodată, brigăzii, să facă atență artileria din sectorul nostru, să fie gata să deschidă focul pe obiectivele stabilite și fixate, pe harta comandamentului, de comun acord.

La apelul făcut de noi cu linia 1 nu ne mai răspundea nimeni. Face Găină tot felul de încercări să obțină pe cineva la vreun telefon. Zadarnic însă, nu ne răspundea nimeni. În acest timp, sosește locotenent-colonel Dimitriu, comandantul batalionului, vede și dânsul care este situația și, din priviri, ne întrebam: ce facem? Prin agenți, dacă făceam legătura, riscam să pierdem câteva vieți omenești. Găină vedea cum ne frământam, ne citea în suflet și pe față îngrijorarea, fiindcă trăiam în necunoscut, nu știam nimic din ce se petrecuse în fața noastră, iar brigada ne cerea informații despre ce face inamicul.

Deodată, îl aud pe Găină că-i spune ajutorului său ca, după cinci minute, să încerce continuu să obțină legătura cu linia 1, iar el încinge o centură peste manta, iese din groapă, prinde firul telefonic în mână și merge iute pe fir cu țigara în gură.

Ajutorul lui, nerăbdător ca și noi, după numai trei minute, încearcă să obțină legătura cu cineva dintre companii. Nu-i răspundea nimeni, totuși el chema pe rând pe fiecare telefonist de la companii. Trecuseră circa zece minute când, deodată, răspunde o companie, apoi răspund toți cei chemați, unul după altul, și ne spun și ei că erau tare îngrijorați că nu aveau legătura cu noi. Prin urmare, trăiserăm cu toții momente de tensiune, fiindcă, după pregătirea de artilerie, urma atacul inamic, era semnul cel mai sigur că va ataca. Firul fusese rupt de o explozie chiar pe firul vâlcii unde fusese instalat. Ajuns în acest loc, Găină a legat firul și se gândea să revină la centrală. În momentul când se pregătea să-și aprindă țigara, mulțumit că stabilise legătura cu linia 1, aude pași și vorbele a doi oameni care se apropiau de el. Nu vorbeau românește. Era limba inamicului și, la auzul ei (spunea bietul Găină), a încremenit, a crezut că s-a terminat cu el, o să-l ia prizonier sau o să-l împuște. Șanțul unde se reparase firul era destul de adânc, nu era un șanț făcut de mâna omului, ci un șanț adâncit de ploi, așa că

Găină nu a putut fi văzut. Pe măsură ce se apropiau de el, inima îi bătea așa de tare (spunea Găină), de credea că cei doi soldați inamici îi aud bătăile inimii și o să-l descopere. A mai așteptat el câteva secunde, care i s-au părut ore, și pe cei doi soldați, înarmați fiecare cu câte un pistol-mitrălieră (cu balalaică cum spuneam noi) atârinate pe umăr, cu câte un săculeț cu grenade și cu câte un pachet mare de manifeste. Au trecut de el la circa cinci pași. Găină, ca împins de un resort, iese afară din șanț, bagă mâna în buzunarul mantăii, scoate tabachera lui de metal și ridică dreapta, strigând pe limba lor: „Măinile sus!“ Cei doi soldați surprinși de Găină, când se întorc cu fața înapoi și-l văd pe Găină cu tabachera în mână, au crezut că are ori pistol, ori grenadă, și au ridicat mâinile sus. Le-a făcut semn să arunce balalaicele, sacii cu grenade și pachetele și să meargă mai departe. Cei doi soldați au executat întocmai ordinul, și Găină le-a luat pistoalele, le-a pus după gât la el, apoi le-a făcut semn să ia pachetele cu manifeste, apoi le-a arătat să meargă înainte, iar el după ei la 8-10 pași înapoi cu pistolul lui în poziție de tragere.

În circa 10 minute a sosit cu ei la postul de comandă al batalionului, aproape de centrala lui. Eram cu comandantul de batalion, colonel Dimitriu, când Găină ne prezintă pe cei doi prizonieri. Când a ajuns cam la 15 pași de noi, ne-a spus așa: „Domnule colonel, domnule căpitan, luați-i în primire, aveți grijă să nu fugă“, iar el s-a repezit și s-a așezat pe o piatră din apropierea mea. Era galben la față, ud learcă de sudoare și cu gura uscată de sete. I-am pus repede o țigară aprinsă în gură și l-am lăsat să-și revină din emoțiile prin care trecuse, după care mi-a povestit totul, așa cum am scris mai sus.

Când a ajuns cu povestitul la momentul când s-a ridicat din șanț cu tabachera în mână și le-a strigat celor doi să ridice mâinile sus, s-a sculat de pe piatră și, cu tabachera în mână, ne-a arătat scena cum s-a petrecut. A luat apoi

unul din pistoale în mână și ne-a explicat că habar nu avea dacă este sau nu încărcat și că nici nu știa să-l mânuiască, să se folosească de el, în cazul că cei doi prinși ar fi încercat cumva să se repeadă la el. Cei doi prizonieri, erau foarte atenți la explicațiile lui Găină și au înțeles, din cele arătate cu tabachera și cu pistolul-mitralieră, că Găină nu avea grenadă, ci doar o tabacheră și că habar nu avea de mânuierea pistolului-mitralieră. Deodată, amândoi râzând întreabă: „Cum, nu ai avut grenadă în mână? Nu ai știut să mânuiesti pistolul-mitralieră?”

Translatorul nostru le confirmă că, în adevăr, Găină a avut o tabacheră în loc de grenadă și că nu știe să mânuiască pistolul-mitralieră.

Amândoi prizonierii se duc la Găină, îl felicită întinzându-i mâna, dar se bat la cap că ei nu au știut că Găină are o tabacheră în mână, nu o grenadă. Translatorul nostru le confirmă că, în adevăr, așa a fost.

Prinșilor li s-au dat țigări, dar le-au refuzat. Seara au fost dați în primirea plotonierului Pencia, și, cu escortă, au fost trimiși la brigadă, așa cum era ordinul.

Centralistul Găină a fost felicitat și propus pentru decorație, dar, căzând și el odată cu noi în captivitate, au căzut și propunerile, și nu mai știu nimic de el.

Ochitorul de la secția de branduri

Îi mai spuneam acestui om și „căpitanul“. Așa era cunoscut în întregul batalion și lui îi făcea mare plăcere să i se spună: „Ce faci, căpitane? Unde mergi, căpitane? Ia trage tu, căpitane, 3-4 lovituri și scoate din funcție arma aceea automată.“

Era un excelent ochitor cu brandul, din 2-3 lovituri încadra ținta, iar a patra sau a cincea era lovitura de efect, cu care distrugea ținta. Stagiul militar îl făcuse într-un regi-

ment de artilerie și fusese lăsat la vatră cu gradul de sergent. Iată de unde își căpătase numele de „căpitan“. Când s-a trecut Prutul, el era ochitor la un tun în bateria unde își făcuse stagiul și a luat parte la luptele din Basarabia. Ajuns la Odessa, regimentul din care făcea parte a trecut în rezervă pentru odihnă și refacere, fiindcă suferise pierderi mari în oameni, cai și materiale. Fiind un băiat deștept și știind cum să se descurce, a fost trimis de regiment la București, în delegație, cu acte importante la Marele Stat Major.

Câțiva ofițeri și comandantul lui de baterie l-au rugat să le ducă la familiile lor din București scrisori, iar la înapoiere să le aducă din țară pachete și haine mai bune.

A plecat delegatul nostru, a dus corespondența la Marele Stat Major, a predat la familii scrisorile, spunându-le că pe ziua de... trece pe la fiecare să ia și să le ducă la Odessa.

În acest timp cât stătuse în București, a aflat că unii fac afaceri mari pe socoteala războiului, că se îmbogățesc peste noapte, că nu-i prinde nimeni și că nu i-ar sta rău nici lui dacă s-ar apuca de niște afaceri bune și că ar scăpa și de front, iar în cazul că ar fi prins ar scăpa, plătind gras, în dreapta și stânga, cum era obiceiul.

Tot gândindu-se de ce afacere să se apuce, întâlnește un student de pe la Sibiu, anul 2 la medicină veterinară, care era repartizat la un regiment de artilerie să-și facă stagiul cu termen redus. Studentul era chiar din sat de la el. Îl oprește pe stradă și-l invită la un restaurant de clasa a 3-a și se așază la o masă în fundul sălii. După ce comandă o gustare și o sticlă cu vin, îi face sergentului următoarea propunere de îmbogățire foarte rapidă și cu riscuri mici. Propunerea era ca, amândoi, el îmbrăcat în uniformă de căpitan, cu toate actele în formă, iar celălalt, tot militar îmbrăcat, să meargă în diferite sate bogate, sub pretextul că vor lua caii de rechiziție, de la boierii cu moșii și de la oamenii mai înstăriți ai căror cai scăpaseră de rechiziție.

Toți cei vizați să dea caii, adică cei mai bogați, vor fi bucu-roși să dea câteva mii de lei ca să scape cu caii neluați la rechiziție. Studentul, care trebuia să facă pe medicul veterinar, era deja echipat cu hainele militare, cu gradul de sergent pe umăr și galonul de termen redus. Din hainele luate pentru a le duce la Odessa la unii ofițeri și-a aranjat și el un costum fain, inclusiv sabia necesară. A mai făcut rost și de un carnet de ordine de serviciu, o ștampilă rotundă, tușieră, și și-a falsificat o legitimație de ofițer. Împreună cu studentul înarmat cu o siringă și o sticlă mare cu apă distilată, au plecat la drum și la fapte.

Mergeau în satele bogate, dar nu le luau la rând. Mergeau într-un județ din Moldova și nu mai mult de 3-4 sate, apoi treceau în Oltenia, apoi în Dobrogea, care trebuiau să fie în jurul unei căi ferate și distanțate mult unele de altele.

După ce își completa ordinele de serviciu și o adresă cu nr. și ștampilă către un șef de post și către primarul comunei, în care li se cerea să dea tot concursul pentru achiziționarea unui număr cât mai mare de cai, se prezenta la primar și la șeful de post de jandarmi, ca să strângă caii din comună, să fie văzuți de medicul veterinar delegat și de către căpitanul delegat în vederea rechiziționării.

Primarul și șeful de post trimiteau de urgență, fie să se bată toba, fie să se sune cu goarna, ca a doua zi, la orele opt, toți caii să fie adunați la primărie pentru a fi văzuți de medicul veterinar și cei ce vor corespunde din punct de vedere al sănătății să fie rechiziționați. Vă închipuiți ce era pe bietul om, care mai scăpase câte un cal cu care să-și hrănească familia. Chiar și chiaburii și boierii căutau cu orice preț să facă ceva să nu i se ia caii de muncă, deși aveau scutire. Până a doua zi satul fierbea. Rudele și cunoscuții primarului și șefului de post cășunau pe capul lor și îi rugau să facă ce o face, că dau o sumă oarecare, numai să intervină pe lângă căpitan și doctor, să-i lase calul. Ei îl trimiteau la căpitan,

căpitanul la doctor, doctorul la căpitan, că el hotărâște și așa lumea nu mai știa la cine să intervină să scape caii. La ora 8, bieții oameni, cu caii de căpăstru și neșesălați în mod intenționat, să pară slabi și urâți, să nu corespundă la rechiziție, veneau la primărie. Aici medicul veterinar, respectiv sergentul cu termen redus, le făcea câte o injecție la ochi sub pleopă, cu apă distilată, ca să vadă dacă, a doua zi, apare la ochiul injectat reacția injecției. După așa-zisa maleinizare, oamenii plecau cu caii acasă, urmând ca a doua zi la orele opt să vină din nou cu ei să fie văzuți de medic, și cei găsiți sănătoși de medic să fie trecuți pe tabel, urmând să fie luați la rechiziție. În timpul acesta, începeau târguiețile. Comisia militară era îngăduitoare, spunând primarului și șefului de post că, pentru rudele sau intimii lor, le făcea un hatâr lăsându-le caii. Primarul și șeful de post mușcau deci din nadă, ca peștele în viermele pus în undiță, și se făceau că nu văd ce se aduce comisiei militare. Veneau bieții oameni cu câte 500 de lei de cal, cel puțin, plus o găscă sau curcan, sau chiar o putinică de brânză. Chiaburii și unii din boieri, care aveau moșii prin apropiere, apoi aceia dădeau mulți bani și mai multe putini cu brânză. La orele 8, medicul vedea din nou caii și, fiindcă nimeni nu se pricepea să vadă cum arată o reacție, dicta căpitanului care scria pe un tabel „BUN PENTRU RECHIZIȚIE“ sau „INAPT“, după cum omul adusesese bani, curcani sau putinica cu brânză. Femeilor ai căror bărbați erau pe front li se spunea din prima zi că lor nu li se vor rechiziționa caii. Din această afacere, primarul și șeful de post câștigau și ei, iar comisia militară pleca cu cel puțin 50.000 de lei, bani peșin, plus curcani, găște, putini cu brânză, puse, la plecare, la patvagon.

La plecare li s-a mai spus oamenilor care nu aduseseră nimic să fie gata cu caii de predare în circa opt zile. Curcanii, găștele și brânza se transportau în vagon și, pe urmă, se transformau în bani.

Urma, apoi, altă comună de la capătul județului, apoi alta din alt capăt de județ și, astfel, zisa noastră comisie de rechiziție avea circa 100.000 de lei la buzunar în timp de o săptămână.

În timp ce veniturile creșteau cu viteză mare, creștea și barba și mustața căpitanului, pentru a nu fi recunoscut. A mers treaba asta vreo două luni de zile, și căpitanul și-a cumpărat, la Sibiu, o casă pe numele mamei lui, alta pentru o soră, pe numele ei.

Dar, într-una din zile, căpitanul nostru a spart ulciorul cu care a cărat destulă apă. Și ulciorul s-a spart într-o gară. Venea, împreună cu medicul lui veterinar, dintr-un județ din Ardeal, și trebuia să schimbe trenul în gara Ploiești. Cu bărbuță, ochelari și mustăcioară, mergând pe peron cu sabia la șold și urmat de veterinar, este recunoscut de către un sergent-major cu care făcuse serviciu în aceeași unitate și cu care plecaseră pe front, la Odessa. Și el l-a recunoscut pe sergent-major, care făcea pe aghiotantul de serviciu al ofițerului de serviciu pe gară. Mai era numit acest ofițer și ofițer de serviciu pe gară, care avea anumite atribuțiuni cu militarii. Căpitanul intră în sala de așteptare clasa I, ca să scape de urmărirea sergentului-major. Sergentul-major intră după el în sală, și, fără să-l salute, i se adresează direct: „Bă, de când te-a avansat căpitan?” A căutat căpitanul să-l pună la punct, dar serg.-major tot nu s-a lăsat. A chemat imediat pe comandantul gării în sala de așteptare și l-a arătat pe falsul căpitan. Comandantul gării, un sublocotenent, nu a îndrăznit să-i ceară legitimația, din contră, și-a cerut scuze în locul serg.-major, care spunea că poate l-a confundat. Serg.-major iese din sala de așteptare și, din întâmplare, se întâlnește cu un maior, căruia îi raportează că un sergent dezertor de pe front se ascunde în uniformă de căpitan și-l roagă să-l aresteze. Maiorul, pus într-o asemenea situație de serg.-major, intră în sala de așteptare și se duce la falsul căpitan, explicându-i cum serg.-major insistă să-l legitimeze,

că nu este căpitan, ci doar un sergent dezertor, rugându-l să se legitimeze. Căpitanul se legitimează, având toate documentele, și maiorul este nevoit să-și ceară scuze. Serg.-major însă îi spune maiorului că va răspunde în fața șefilor pentru ușurința de care dă dovadă în arestarea și demascarea unui dezertor. Lumea se strânsese ca la urs, și atunci maiorul a fost nevoit să-l invite pe căpitan la comanduirea pieții pentru clarificarea situației. Înainte de a pleca spre comanduire, căpitanul cere voie maiorului să meargă la WC, dându-și cuvântul de onoare că nu va fugi. Maiorul i-a dat voie, dar l-a escortat stând la ușa WC-ului. Atât i-a trebuit căpitanului nostru, să fie singur și să arunce în WC ștampila rotundă și toate actele compromițătoare, după care, ușurat a ieșit din WC și a urmat pe maior la comanduire. Pe drum, a mărturisit maiorului că, în adevăr, este dezertor. Comanduirea i-a dresat acte pentru dezertare, port ilegal de uniformă și înșelăciune și l-a trimis la închisoare, urmând să-l judece.

După ce și-a cumpărat case pe numele mamei și sorei lui, îi mai rămăseseră destui bani. A angajat, ca avocați pentru proces, pe cei mai renumiți avocați din București, pe frații Mora, nu ca să-l achite, ci să nu-l condamne mai mult de zece ani. Dacă-l condamna peste zece ani trebuia să-i ispășească, iar sub zece ani, îl trimitea pe front pentru reabilitare. A fost condamnat la nouă ani și zece luni, și în felul acesta a fost trimis pe front pentru reabilitare și pentru port ilegal de uniformă.

Pentru că purtase uniformă de căpitan, noi îi spuneam „căpitanul“. Povestea asta scrisă de mine mi-a povestit-o el, mergând spre front. Interesant este că acest om, cu câteva zile înainte de a fi încercuiți în Cotul Donului, mi-a spus că ar fi mai bine dacă ne-am retrage și am ocupa o poziție la circa 20-25 km mai înapoi, că, din pregătirile ce face inamicul și cum noi nu mai suntem cu efectivele cu care am venit, este sigur că nu vom putea rezista.

Așa a fost, iar el, în ultimele 24 de ore, nu a mai fost văzut și, mai mult ca sigur că, în noaptea de 20/21 noiembrie, a plecat, ca mulți alții, spre sud și au scăpat de încercuire, și poate și din război.

Popa Leu

Orice război se pregătește nu numai din punct de vedere militar, el trebuie pregătit și din punct de vedere politic.

Soldatul trebuie să știe pentru ce luptă. Luptă el pentru apărarea sfintei brazde, lăsate de bunici moștenire, sau luptă pentru interese străine, pentru cucerirea de teritorii și subjugarea altor popoare? De când se știe, poporul nostru nu a dus niciodată un război de cotropire, el și-a apărat totdeauna vatra strămoșească, unde are îngropate oasele moșilor și strămoșilor.

Dacă am fi avut un motiv să trecem Prutul, ca să aducem la Patria Mamă, Basarabia și Bucovina, luate pe nedrept, că se știe că au fost ale noastre, moștenire de la Ștefan Vodă, apoi nu trebuia să trecem Nistrul, nu aveam ce căuta acolo. Nefiind pregătiți politic din acest punct de vedere, nația întreagă a urmat pe Antonescu și a trecut Nistrul, unde nu aveam ce căuta. Excepție au făcut câțiva generali care au preferat să fie scoși la pensie, dar nu au fost de părerea lui Antonescu. În această situație, conducerea a făcut apel la credința poporului, la religie. Au mobilizat pentru fiecare unitate câte un preot, le-a dat gradul de căpitan și solda respectivă.

Bucuria popilor a fost mare. A mai apelat conducerea și la Petre Lupu de la Maglavit, care era plimbat cu avionul la unitățile de pe front. Preoții țineau predici și spuneau că războiul în Răsărit este un război sfânt, că trebuie să distrugem pe necredincioșii de bolșevici.

Un asemenea preot a avut și unitatea noastră, se numea Leu și era nepotul mitropolitului din Cernăuți. Fusese scos din pușcărie și trimis pe front pentru reabilitare. Intrase la pușcărie pentru politică legionară. Jucase un mare rol pe timpul lui Codreanu. Luase parte la diferitele nelegiuiri ale acestor tâlhari, mergând în fruntea lor cu crucea într-o mână și cu pistolul în cealaltă.

Era tânăr, înalt, bine dezvoltat, semănând cu un atlet, dar mai bine cu un tâlhar de drumul mare. Numai figură de popă nu avea. Câtva timp, s-a ocupat numai cu înmormântarea celor căzuți, în cimitirul despre care am vorbit. O ducea bine popa al nostru, mânca bine, dormea și mai bine într-o casă din satul Verhnîi Fominski, iar coana preoteasă primea acasă solda lui de căpitan. Tot mai bine era pentru el în țară, dar trebuia să se reabiliteze. Iată ce a făcut popa nostru ca să se reabiliteze: a venit pe linia 1 sub motiv că vrea să vadă pe soldați și să stea de vorbă cu ei, să le mai ridice moralul. S-a întâmplat ca, tocmai atunci, inamicul să tragă, după obiceiul lui, cu brandurile de toate calibrele, să ne dărâme șanțurile și adăposturile. S-a întâmplat că nimeni, în ziua aceea, nu a fost rănit.

Dar, tot atunci, s-a întâmplat ca popa nostru să fie atins la picior de o schije, care nu reclama trimiterea lui la ambulanță. Trebuia pansat pe loc și rana se vindeca ușor, sub îngrijirea medicului nostru. Popa a făcut însă pe nebunul. De unul singur și fără nici o aprobare, a părăsit frontul cu ocazia plecării unor căruțe care mergeau după alimente la ambulanța diviziei, iar de acolo a fost transportat în țară. Era doar nepotul mitropolitului. Astfel, popa Leu a fost reabilitat și decorat, ca unul ce a fost rănit în linia 1, în lupta crâncenă cu necredincioșii. Iată ce baftă a avut acest legionar, nepot de mitropolit, pe când cei care au fost propuși pentru reabilitare, ca unii care s-au distins în lupte în mod deosebit, nu au fost reabilitați. Iată dreptatea acelor timpuri.

*Luptele din zilele de 19, 20, 21 noiembrie 1942
din Cotul Donului*

Încă din dimineața zilei de 19 noiembrie, inamicul a pregătit ofensiva pentru lichidarea trupelor noastre din Cotul Donului. Începând de la stânga spre dreapta, trupele care se aflau pe poziție erau așezate în ordinea următoare: diviziile 9, 11, 5, 6, și 13 și divizia de tancuri în rezervă, apoi Divizia a 14-a. Erau, în total, șase divizii cu efectivele complete, plus divizia de tancuri. Pentru forțele inamice din fața noastră eram egali ca efective și, cu forțele noastre proaspete, dacă atacam, poate că se putea lichida capul de pod. Cum am arătat și mai înainte, cu aceste forțe proaspete se putea câștiga mult de tot și poate că soarta luptelor lua altă față, că se amenința Stalingradul din flanc.

În noaptea de 19 spre 20 noiembrie, inamicul a bombardat tot timpul pozițiile noastre, cu tot felul de calibre. De asemenea, aviația a aruncat în timpul nopții, la lumina parașutelor, bombe de-a lungul frontului, că nu mai știam, la un moment dat, unde să ne ascundem. Comandamentul nostru ne cere, în ziua de 20, la orele 11, să jalonăm linia frontului nostru, să se știe precis locul unde ne aflăm, ca să poată opri cu foc inamicul care ataca. Am jalonat noi linia pe care ne găseam, întinzând, peste tranșeele din față, cămașa din raniță sau câte un șervet, ceva alb, ca să fie văzut de aviația noastră, ca să traseze pe hartă locul unde ne aflăm.

Era și o ceață deasă la acea oră, încât aviația noastră nu a putut determina locul sau poziția pe care ne găseam. În ziua și noaptea de 19 spre 20, nu s-a mai putut aduce pe poziție nici un fel de hrană. Căruțele care au încercat să vină spre poziție au fost distruse, la ieșirea din satul Verhnîi Fominski, de artileria inamicului. Focul inamicului de tot felul care cădea asupra noastră ca o grindină și foamea care se făcea simțită, precum și zăpada și gerul care ne strângeau, au

început să ne dea de gândit. Nu mai vedeai o figură de om liniștită, vedeai numai figuri crispate și îngrijorate. Soldații și gradații căutau și ei la noi, la ofițeri și vedeau fețele noastre îngrijorate, ca și ale lor. Din când în când, câte unul mă întreba: „Ce facem, domnule căpitan? Stăm aici ca să ne prindă ca pe șoareci?”

Le răspundeam că nu avem alt ordin decât pe acela de a păstra poziția și că, de-i prind pe ei ca pe șoareci, tot așa mă prind și pe mine. Noi așteptăm ordinul brigăzii, nu ne putem retrage fără ordin, nu trebuie să dezertăm de la datorie, trebuie să ne respectăm jurământul de credință.

În sectorul diviziilor a 9-a și a 11-a la stânga și a 13-a și a 14-a la dreapta, inamicul a masat, în noaptea de 19 spre 20, forțe superioare de infanterie, cavalerie și tancuri. Aceste forțe aveau misiunea să spargă frontul pe la flancuri și să încercuiască toate cele șase divizii române din Cotul Donului.

În ziua de 20, aceste forțe inamice erau masate și gata să pornească ca un tăvălug peste liniile noastre, cu rândurile rărîte, fără muniții, în special de artilerie, fără hrană.

În această zi, între orele 11 și 12, ceața care plutea la suprafața terenului s-a ridicat și, odată cu ea, și moralul nostru, că vedeam ce se petrece de jur împrejur. Un ostaș, indiferent ce grad are, în timpul luptei de apărare pe ceață, este cât se poate de neliniștit, neștiind ce se petrece în față, și așteptându-se la orice surpriză.

Moralul ni s-a mai ridicat și din cauză că am auzit un formidabil huruit de motoare în spatele nostru. Era aviația de bombardament germană, care venea în sprijinul celor șase divizii românești, care nu mai aveau nici o rezervă în spate, în afară de divizia de tancuri, comandată de generalul Gherghel.

Avioanele acestea nu erau însoțite, ca de obicei, de aviația de vânătoare și veneau în coloană câte trei în linie. Am numărat 87 de bucăți până în momentul când cele din cap au

ajuns deasupra trupelor dușmane, concentrate pentru atac, la flancul stâng al Diviziei a 9-a infanterie română. Odată ajunse deasupra obiectivului, au început să-și lase bombele și să facă la stânga, descriind o jumătate de cerc; cele din cap s-au încolonat după ultimele trei, formând astfel un cerc. Cercul a trecut de trei ori peste obiectiv, lansând bombe de toate felurile și de toate calibrele.

Era un tunet continuu de explozii. Credeam că se dărâmă cerul. Flăcările exploziilor se vedeau până la noi. Îți făcea impresia că un nor negru brăzdat de fulgere stă pe loc și fulgerele trosnesc continuu sau cineva supranatural ține, sus în cer, un sac cu bombe și le deșartă deasupra pământului, dar este un sac fără fund. După acest bombardament, avioanele mari, negre și grele, ușurate de încărcătura lor, au făcut cale-ntoarsă, fără a lipsi vreunul. Curios a fost nu numai faptul că nu le-a ieșit în cale vreun avion inamic, dar artileria antiaeriană a inamicului nu a tras nici un foc. M-am întrebat de ce nu a deschis focul asupra lor, nu a vrut să se descopere, sau a fost surprinsă?

Aceste avioane germane au venit tocmai din Africa, de la armata generalului Rommel, și nu știu dacă or mai fi făcut vreo escală până la noi.

Efectul bombardamentului a fost formidabil, a fost un măcel extraordinar. Au fost munți de cadavre, de materiale, animale și tehnică de luptă, așa ne spuneau unii camarazi care au căzut în captivitate și au trecut pe acolo, sub escortă, ca prizonieri. Cu toate astea, a doua zi, inamicul a reluat bombardamentul asupra întregului front și au dezlănțuit atacuri în diferite sectoare, câștigând ici-colo câte o porțiune de teren. După plecarea avioanelor germane, s-a lăsat din nou o ceață groasă, de nu se vedea la o distanță mai mare de 80-100 de metri. Gerul începuse să se lase și el, și barometrul moral al nostru, al tuturor, a scăzut din nou, mai ales că ne chinuia foamea, munițiile erau pe terminate, fără

gând de a le împrăști, deoarece inamicul bombardase trenul de luptă și regimentar și ne distrusese toată muniția. Trăiam cu toții niște momente de încordare psihică. Înconjurați de ceață și bombardați continuu, credeam că lumea se va prăbuși. Către seară, inamicul ne mai slăbește puțin cu artileria și, odată cu întunericul, se așterne o liniște de mormânt. Am căutat fiecare câte un loc în șanțuri unde să nu fie apă și unde ne-am așezat cum s-a putut și am început să moțăim de somn, sub supravegherea câte unui pândar de fiecare grupă. Cât de mult aș fi dorit să beau un ceai cald, să-mi încălzesc stomacul, sau un mic foculeț, să-mi dezmoțesc mâinile. Mă gândeam la cei ce au asemenea posibilități cât sunt de fericiți și cât de nenorociți eram noi aici, cei ce ne găseam în șanțurile pline cu apă și zăpadă, de la soldat până la colonel.

Aceste gânduri mi s-au risipit destul de repede și m-au cuprins altele.

Mă gândeam, acum, ce vină aveam, eu și toți ca mine de pe câmpurile de bătaie, să îndurăm asemenea chinuri? Ce legătură aveam eu cu Hitler, Mussolini, Antonescu și Stalin și cu nenorocita lor de politică? Ce căutam eu în pustia asta de câmpie rusească? Ce aveam eu și toți ca mine de câștigat din acest măcel? Cu ce greșisem eu celui din fața mea sau el mie, că ne pândeam unul pe altul să ne luăm viața? Deodată mi-au venit în minte cuvintele colonelului Dimitriu din timpul marșului spre front, care-mi puneă întrebarea: „Ce căutam noi aici, măi Păsat, pentru cine și pentru ce luptăm noi? Va fi vai de capul nostru, ori vom muri și ne vor rămâne oasele prin aceste pustiuri, ori vom cădea prizonieri și vom muri de foame.” M-am deșteptat repede din aceste reflecții sinistre și m-am cutremurat la gândul că voi fi făcut prizonier. La un moment dat, n-am mai simțit nici frig, nici foame, și gândurile mi s-au împrăștiat. Am căzut într-o stare de apatie, nu știam ce este cu mine, unde mă aflu, ce rost am

cu în acele locuri, departe de țară la mii de kilometri. În șanțurile noastre era o liniște ca de mormânt. Liniște era și la inamic, dar liniștea aceea a început să mă neliniștească, căci ea prevestea ceva, și nu a bine. N-a durat însă așa mult, și s-a dezlănțuit un foc de artilerie, mai întâi cu proiectile trasoare, de culoare roșie sau albastră. Apoi au început brandurile de 120 mm să arunce asupra noastră o ploaie de proiectile și bombe, apoi mitralierele care împrăstiau tot trasoare colorate, după care aviația a lansat parașute luminoase în formă de candelabru. Cerul și câmpul de luptă erau luminate ca ziua. La lumina lor, inamicul trăgea cu tot felul de armament. Apoi aviația a început să lanseze bombe și grenade. Tranșeele au fost întoarse pe dos, dărâmate și, sub dărâmături, îngropați oameni. Am strigat atunci, în dreapta și în stânga, celor ce mă puteau auzi, să comunice tuturor de pe linia 1 să se retragă până în vâlceaua din spatele poziției, care se găsea la circa 1 km, și să se adune la postul de comandă al batalionului. Răniții ușor transportabili să fie și ei aduși cum se va putea. Să fie aduși de sanitari cei grav răniți sau de cei mai zdraveni, pe foi de cort, prefăcute în târgi, cu ajutorul armelor. Să se ia întregul armament și muniția ce mai rămăsese și retragerea să se facă în grupuri mici, pentru a nu fi observată de inamic. Ne-am strecurat prin uraganul de foc al katiușelor, al căror efect moral era de nedescris. Când cădea câte o rafală de katiușe în apropiere și exploda, credeai că se scufundă pământul, iar dacă cădea rafala asupra unui om sau a mai mulți pur și simplu îi pulveriza, nu se mai cunoștea nimic din ei.

Inamicul cred că nu a sesizat retragerea noastră, fiindcă a continuat să tragă tot asupra liniei 1, nu a prelungit tragerea, nu ne-a urmărit cu focul artileriei sale. Ne-am adunat cu toții, câți mai rămăsesem, la postul de comandă, lângă col. Dimitriu, care, între timp, primise ordinul să lăsăm o perdea subțire de foc cu o grupă de mitraliere, sub comanda

lt. Dăneț C., care să lupte și ei în retragere, iar noi, cu restul, să ne deplasăm la circa 3 km înapoi și să ocupăm, din nou, o poziție în jurul unei cote pe care n-o mai țin minte, dar avea un semn trigonometric. Când am ajuns noi acolo, cu restul ce mai rămăseseră, am găsit un număr de trei ofițeri, între care era și căpitanul Stoian, ofițer de stat-major din cadrele brigăzii Cernăianu. Col. Dimitriu i-a luat la întrebări. A întrebat pe un maior, care era dintr-un alt regiment, ce caută acolo, unde-i este unitatea, iar lașul de maior a spus că au fost dați peste cap de ruși încă din ziua de 20 și nu mai găsește pe nimeni din ai lui.

A întrebat apoi pe cpt. Stoian unde se găsește colonelul Cernăianu, ce ordine are de trimis de la el. Cpt. Stoian îi răspunde că „Cernăianu a plecat încă din ziua precedentă, împreună cu generalul Mazarini, comandantul Diviziei a 5-a, la comandamentul Diviziei a 6-a, la generalul Lascăr Mihail. Iar eu am venit să transmit celor ce se retrag în direcția aceasta să ocupe și să apere o poziție în jurul acestui punct trigonometric, și diseară să rupem lupta și să ne retragem, toată noaptea, în direcția sud“. Când m-am uitat în jur, nu mai aveam mai mult de 150 de oameni și, din 16 mitraliere, mai aveam numai cinci, iar muniție – nici 300 de cartușe de fiecare piesă. Eu îi spun col. Dimitriu că, în situația asta și sub focul inamicului care ne urmărea acum, nu se poate organiza nimic, deci să ne retragem în continuare. Când ne aruncăm ochii spre stânga, artileria noastră mergea încolonată ca la paradă la 10 mai, se retrăgea spre sud. Tot în partea stângă, spre orizont, se vedea altă coloană, dar asta era coloana de tancuri inamice, care scosese din luptă divizia de tancuri a noastră, căreia nu-i mai rămăsese nici un tanc în stare de luptă. Această coloană de tancuri inamice, după 10-15 minute, a ajuns la circa 5 km în fața noastră, după care s-a abătut spre stânga, prinzându-ne într-un cerc. Am dat ordine să se arunce mitralierele, piesă

cu piesă, în diferite locuri și la diferite distanțe, ca să nu se mai poată găsi nimic, și să-și oprească fiecare numai arma și 50 de cartușe. Când au văzut că o parte din tancurile inamice vin spre noi (după ce ne depășiseră) pentru a ne tăia orice retragere spre sud, am spus tuturor să se răspândească în trăgători și, în pas viu, să mă urmeze. Mă pierdusem de colonel Dimitriu. Dânsul, cu o altă ceată de soldați, că nu-i mai puteam spune companie sau ploton, a luat-o mai spre stânga, către postul de comandă al Diviziei a 6-a.

Din când în când mă uitam înapoi să-l văd pe lt. Mogoș cu oamenii lui, pe care îl lăsasem să lupte în retragere, pentru a putea să ne rupem de inamic și apoi să-l susținem noi cu foc, să se poată retrage și el. Mogoș nu se vedea. Cu câți oameni avea a plecat odată cu noi și plecat a fost. A părăsit frontul și nu s-a mai oprit până a ajuns în țară. Mă întreb cum o fi putut să meargă prin zăpadă și nemâncat. Era un om gras, avea o burtă de măcelar și mânca două pâini pe zi și, la venirea noastră pe front, l-au dus mai mult călare și în căruță decât pe jos. Cred că oamenii cu care a plecat l-au dus târâș și frica de moarte sau captivitate i-au dat puteri și a ajuns în țară. Atunci am regretat că nu am făcut și eu ca el. În acest vacarm, în acest iad mai bine zis, când se trăgea asupra noastră din toate părțile și cu tot felul de armament și cercul se strângea, sunt încadrat, eu și un soldat, din altă unitate, de proiectilele unei katiușe.

Când salva de proiectile a fâlfâit prin aer și s-a simțit că va cădea aproape de mine, dacă nu chiar pe mine, n-am mai avut timp să caut un adăpost să mă ascund și m-am culcat cu fața în jos, trăgând bine casca pe cap, închizând ochii, strângând din dinți și spunând: „Doamne, scapă-mă, Doamne, nu-mi lăsa soția văduvă. Doamne, am verigheta cu mine, n-am pierdut-o, nu mă pierde, Doamne.“

Am scăpat doar cu o mică schije, de mărimea unui bob de linte în carnea moale a călcâiului stâng, pe care nu am

simțit-o. Soldatul de lângă mine a avut altă soartă. O schije l-a prins cu gura deschisă și i-a tăiat falca pe dreapta și pe stânga, lărgindu-i astfel gura, că partea de jos a gurii atârna acum ca falca unui animal, cu gura mare căscată. Înnebunit, săracul, de durere și frică, îmi face semn să-l pansez. Martor am pe Dumnezeu că, cu prețul vieții mele, m-am ridicat din fumul exploziilor, care încă nu se risipise, m-am dus lângă el, i-am scos pansamentul individual din buzunarul vestonului și l-am legat, punându-i partea de jos lângă cea de sus, și am plecat mai departe.

Ce va fi făcut acest soldat nu știu, în orice caz a murit în chinuri, că, la o asemenea rană, nu i se putea opri hemoragia, și nu era în jurul nostru nici un sanitar, nici un medic. Și mă îndoiesc că un sanitar sau chiar un medic, având totul asupra lui, s-ar fi gândit la jurământul lui Hipocrat și dacă, în iadul acela, ar fi pansat pe rănitul acesta și ar fi făcut mai mult decât am făcut eu. Să mi se ierte lipsa de modestie, dar am avut ocazia să văd asemenea lucruri, când medicul s-a gândit întâi la el, nu la aproapele lui. Terenul din fața mea cobora de la punctul trigonometric într-o pantă lină și, spre stânga noastră, se profila o mică vâlcea, care ne proteja de proiectilele de infanterie de tunuri și de schijele brandurilor.

Acolo erau strânși cam 60 de oameni din mai multe unități împreună cu colonelul Dimitriu. Tancurile care închiudeau cercul nu erau mai departe de 500-600 de metri și vâneau pe toți cei ce căutau să scape printre ele. De scăpat, nu scăpa nimeni. Aruncătoarele de flăcări, mânuite, ca la manevră, de tanchiști, nu greșeau niciodată. Când flacăra ajungea din urmă pe fugar, îl vedeai cum cade jos și se zbate cuprins de flăcări, până ce tancul îl zdrobea cu șenilele lui grele și nu se mai alegea nimic din ei, semănau cu o broască, un câine sau o pisică peste care a trecut o mașină grea.

Dumneata, cititorule, nu știu dacă ai avut ocazia să stai, într-o seară de vară, lângă un foc la margine de pădure sau de drum și să vezi cum un vierme sau un fluture cade pe

jeratecul din față. Dacă ai avut ocazia, ai văzut cum se zvârcolește în jar, de câteva ori, fluturile sau viermișorul. Ei, tot așa se zvârcolea câteva clipe și apoi era strivit cu șenile soldatul român, care a fost trimis pe front împotriva voinței lui. Ce avea acest soldat, sau ofițer chiar, cu politica lui Hitler, Mussolini și Antonescu, să-și lase oasele în pustiurile rusești, în chinuri îngrozitoare? Cu ce am fost noi de vină, soldat și ofițer, că am fost trimiși acolo în Răsărit să luptăm, ca după aceea să ne pună pe frunte stigmatul că am luptat în Est și Vest? Cei ce au făcut această discriminare nu s-au gândit că, dacă ar fi fost și ei în locul nostru, nu ar fi luptat și ei la fel? Ba unii chiar au luptat, cum a fost generalul Teclu Iacob*. Oare nu Teclu Iacob, care a ajuns mare comandant, mare șef, se bătea cu pumnii în piept că trebuie răpus bolșevismul?

Dar să revin la subiect. Cercul se strângea mereu și numărul nostru se împuțina. Ar fi fost o mare greșeală să schițăm o cât de mică rezistență. Diferența de forțe ar fi fost ca între un țăntar și un armăsar. La un moment dat, ostașii mei se strânseseră, atâția câți mai rămăseseră, lângă mine și colonelul Dimitriu și așteptau să vadă ce facem, ce măsuri luăm. Inamicul, văzându-ne strânși la un loc, începe să tragă cu brandurile. Proiectilele, la spargere, scoteau un fum galben, probabil semnalizare (semnalizau altora locul nostru). Cineva, care a avut o idee nefericită, a strigat „gaze de luptă”. Instinctiv, am dus mâna la șoldul stâng, la mască, dar ia-o de unde nu-i, fiindcă, în fuga noastră, o aruncasem. Am făcut o judecată fulger și m-am hotărât să mă împușc. Îi spun colonelului

* Iacob Teclu (1899–1976), ofițer român. Luat prizonier în 1942 (locotenent-colonel), se întoarce în țară cu Divizia „Tudor Vladimirescu” (general de brigadă, șef de stat-major); luptă pe frontul de vest, apoi deține funcții de conducere și comandă în armată; membru al Consiliului de Stat (1961) (n. red.).

Dimitriu: „Dle colonel, eu nu vreau să mor intoxicat și m-am hotărât să mă împușc, vreau moarte onorabilă, nu intoxicat cu gaze sau strivit de tancuri sau chinuit de inamic“ (care mă cunoștea, că mă strigase, de mai multe ori, la megafon până atunci). Pe când îmi scoteam pistolul, Beretta, din toc, dintr-un bordei de zăpadă iese un locotenent român cu o căciulă albă țuguiață, cu moț, îmbrăcat într-o manta de trupă, și-mi dă peste mână să-mi cadă pistolul în zăpadă, spunându-mi: „Nu-ți este rușine, domnule căpitan, să fii laș? Te-ai uitat împrejur la acești soldați pe care i-ai comandat, că sunt cu ochii la dumneata și așteaptă să facă ce vrei să faci dumneata? Nu ai dreptul să-ți iei viața și, poate, și pe a altora.“ Rușinat și cu capul plecat, n-am mai spus nimic. Loviturile cu fum galben la explozie se apropiau de noi și odată unul a strigat, iară, „gaze“. În adevăr, ca la iluzionistul Iozefini, la scamatorii, mi-a venit un miros de gaze. Îi arăt colonelului Dimitriu vâlceaua din stânga noastră, prin care ne mai puteam strecura spre postul de comandă al Diviziei a 6-a, și-i propun să mergem pe acolo, să scăpăm de focul inamicului. Împreună cu mâna de soldați care erau în jurul nostru, o luăm pe vâlceaua care ne proteja de focul inamicului și, în același timp, ne scotea și din cleștele ce se strângea în jurul nostru. Gerul se lăsase și mușca din noi, fără milă. Eram sleit de puteri și apa curgea șiroaie de pe mine, deși eram îmbrăcat numai cu pantaloni, cămașă, un pulover fără mâneci, veston și căciulă și cu casca deasupra. Mai aveam porthartul cu harta regiunii respective și diferite ordine date sau primite. Cojocul sau șuba mea de acasă rămăsese la un agent de transmisiuni, omul care mă ținea la curent cu tot ce se petrecea urât în companie.

În amurg, scăpat de cercul de tancuri și de infanterie, am ajuns la postul de comandă al Diviziei a 6-a. Eram împreună cu col. Dimitriu. Cum eram leșinat de foame, îi spun col. Dimitriu că aș vrea să mă aștepte puțin, că mă duc la popota

Diviziei a 6-a, unde cunoșteam pe maiorul Rădoi, să-mi dea ceva de mâncare și să-i aduc și dânsului, dar să nu plece de-acolo, ca să-l pot găsi.

Am găsit popota Diviziei a 6-a și maiorul Rădoi a dat ordin să mi se dea și mie ce se va mai găsi de mâncare. Un soldat mi-a dat un castron cu ciorbă, carne de vită și pâine. Am mâncat acolo puțin și am ieșit afară cu carnea și pâinea învelite într-un jurnal. Ajuns la locul unde l-am lăsat pe colonelul Dimitriu, nu l-am mai găsit. plecase.

Am început să-l strig, dar nu mi-a răspuns nimeni. Era întuneric acum, și eu nu cunoșteam acest sat, care se numea Golovski. În timp ce îl strigam pe colonelul Dimitriu, am fost auzit de un caporal, nu-i mai știu numele, care a venit la mine și mi-a spus să merg cu el și încă doi soldați. Mi-a spus că au capturat un tanc rusesc, au lichidat pe ocupanți și, cum el făcuse stagiul la tancuri și fusese conducător de tanc, vom trece la ai noștri. „Tancul este alimentat pentru cel puțin 80 km și avem și hrană, așa că în noaptea asta suntem la ai noștri. Să vedeți cum o să fim primiți de frumos și ce răsplată vom avea, mai ales că ne ducem cu un cadou de la inamic.“

I-am răspuns că nu merg. „Dacă putem merge toți, câți am mai rămas, e frumos, dar numai trei, patru inși, e o dezertare. Ce-o să spună despre noi cei care rămân captivi la inamic? Când soarta ne va întâlni cândva cu ei, nu ne vor striga că am dezertat, și pe ei i-am lăsat? Voi duceți-vă, și, dacă ajungeți cu bine în țară, spuneți-le alor noștri, la centrul Sărata, și familiilor noastre, că noi ne-am făcut datoria, să nu le fie rușine de situația noastră, că am făcut tot ce am putut, dar am fost copleșiți de dușman, atât ca număr, cât și ca tehnică de luptă.“

Caporalul a plecat cu capul în jos, iar eu către postul de comandă al Diviziei a 6-a.

Cu caporalul m-am întâlnit în 1947, în luna august, în București, m-a recunoscut și a venit la mine, spunându-mi: „Să trăiți, domnule căpitan, îmi pare bine că vă văd în viață, că vă văd colonel, dar ce folos, că acum vă trece pe toți în rezervă, se spală pe mâini de dumneavoastră și nu o să găsiți de lucru decât la munca de jos.“

La postul de comandă al Diviziei a 6-a

Am ajuns la postul de comandă al Diviziei a 6-a împreună cu resturi de soldați. Era acolo un mare număr de ofițeri veniți de la mai multe unități vecine. Cu trupa și ofițerii se ocupase o poziție, în jurul satului, în formă de arici. Noaptea era senină și tare geroasă și ne găseam înconjurați de toate părțile de inamic, care strângea cercul cu multă băgare de seamă. Toate intrările satului erau minate.

Am rezistat, și aici, circa două ore. Artileria noastră a tras la gura țevii, dar în zadar, puhoiul, care nu se trezise din beție, ne-a copleșit și a intrat în sat. Încetase focul artileriei, iar acum auzeam exploziile minelor peste care călca infanteria inamică sau explozia țevelor de tun, pe care le stricau artileriștii noștri, ca să nu cadă în mâna inamicului. Mi-am dat seama că nu mai este nici o șansă de scăpare. M-am resemnat că nu sunt singur, sunt atâția ofițeri mai mari în grad ca mine și chiar doi generali. Îmi părea rău, totuși, că nu am luat cu mine un număr de oameni hotărâți, cu care să fi plecat încă din noaptea de 21/22, așa cum a făcut lt. Mogoș sau maiorul Răscănescu, care, în fruntea batalionului, având o avangardă și două flangarde subțiri și o mică ariergardă, a continuat marșul încă din noaptea lui 21/22. Și, în ziua de 22, când noi eram deja în mâinile inamicului, el era departe pe râul Cir, în afară de orice pericol. A fost primit în țară ca un erou, a fost avansat și decorat, iar noi,

în frunte cu doi generali, Lascăr Mihail și Mazarini, am rămas să îndurăm timp de ani de zile, între 3 și 13 ani, cele mai nenorocite și grozave chinuri și cele mai josnice umiliri.

Dacă toți părăseam pozițiile și ne-am fi retras fără opriri, inamicul ar fi atacat în gol, iar noi am fi avut mai puține pierderi și, ulterior, am fi fost de folos țării.

Încet-încet, inamicul ne-a redus la tăcere și a strâns cercul, care nu mai avea, să zic așa, decât un diametru de circa 200 de metri. Sub comandamentul diviziei se găsea un beci mare, care ne-a primit pe toți cei prinși în acel cerc. Din partea noastră, nu mai trăgea nimeni cu nici un fel de armă. Inamicul și-a dat seama de prada bogată și de valoarea celor ce erau în beciul acela și aștepta să ieșim afară cu mâinile ridicate sau cu steagul alb, semn că nu mai opunem nici o rezistență.

Au înconjurat casa și au început să tragă cu arme, mitraliere și puști anticar. Zburau geamurile, giurgiuvelele se prefăceau în țândări, cădea molozul din tavane, dându-mi impresia unui cutremur mare. La un moment dat, s-a făcut liniște în jurul casei, nu mai trăgea nimeni, dar se auzeau voci și se săpau gropi în care să se pună trotil ca să ne arunce în aer pe toți.

Generalul Mazarini și Lascăr întrebă de un căpitan de jandarmi, de origină din Basarabia, care cunoștea limba rusă la perfecție, să iasă afară și să spună inamicului că acolo sunt doi generali, mulți ofițeri superiori și că ne predăm fără condiții. Căpitanul nu se afla acolo, probabil că o întinsese. În timpul acesta, intră pe ușă, ca să coboare în beci un sergent român, un băiat tare tânăr și frumos și, din dosul ușii beciului, este împușcat mortal de un căpitan veterinar, crezând probabil că este un inamic.

Eu apucasem exact sub ușa beciului și stam ca și ceilalți ghemuit pe scară. Generalii rugau pe ofițerii care știau rusește să iasă unul afară din adăpost, să se ducă la ruși să

le spună să trimită un ofițer căruia să ne predăm. Nimeni nu s-a oferit să facă acest lucru.

Văd însă lângă mine un ofițer, ce grad avea nu știu, că era cu o treaptă mai sus ca mine și el se rezemase de ușă sau chepengul beciului, că saltă capacul dându-l peste cap și iese afară cu mâinile sus. Am așteptat câteva secunde și nu am auzit nici un foc de armă, m-am convins că nimeni nu a tras în el, și am strigat. „Domnule general, a ieșit un ofițer și acum ies și eu. – Cine ești dumneata?” întrebă generalul Lascăr Mihail, și-i spun numele. Am părăsit și eu adăpostul cu mâinile sus și m-am dus lângă primul care ridicase mâinile. Acolo, era un singur soldat, un uzbek cu ochii încrucișați, care mi-a făcut semn să leapăd porthartul, binoclul și cureaua de la pantaloni. Acum țineam pantalonii cu mâna să nu-mi cadă.

După mine au ieșit toți cei ce se găseau în beci, unul după altul, și ne-am predat unui simplu soldat, nu unui ofițer, cum se obișnuia și cum cereau cei doi generali. După ce am aruncat actele, binoclul, porthartul, care zăceau grămadă în fața noastră, am trecut mai departe, să ne așezăm pe patru rânduri, așa cum cereau ei. Iată-mă, împreună cu atâția alții, căzut prizonier. De ce îmi era frică nu am scăpat, și acum îmi era indiferent ce se va întâmpla cu mine, dar mă gândeam, cu durere, la soție și la ceilalți de acasă, ce-or fi făcând, ce vor crede despre mine, mai trăiesc sau am murit, cum am murit, ca un viteaz sau ca un laș. Am avut impresia, la un moment dat, că am murit, că am trecut în altă lume, că visez ceva urât, nicidecum că sunt prizonier, că nu voi mai ști nimic despre ai mei, și ei de mine. Mi se frângea sufletul de durere și, îmbrăcat așa sumar cum eram eu acum, nu mai simțeam nici gerul acela rusesc, nici foame, nici o durere.

Eram un om mort.

Prizonier la inamic

După ce s-au predat și generalii, ne-au așezat pe patru rânduri și au început să ne numere.

Cum eram așa încolonați și cum zăpada era până la genunchi, n-am observat că stăm pe gheața unui pârau care trecea pe la marginea satului. Aud, deodată, un pâraie și mă pomenesc căzut în apă până la genunchi, de unul singur. Am fost tras afară de cei din jurul meu și cu toții am părăsit locul acela, mergând înainte vreo zece metri. După ce că era un ger tare și eram îmbrăcat și sumar, am căzut și în apă. Pantalonii au înghețat imediat pe mine și nimeni nu putea să mă ajute cu ceva. Fiecare avea grija lui, nu-l mai interesa viața altuia în asemenea situație. Se strânseseră în jurul nostru mai mulți gradați și soldați inamici, unii din ei îmbrăcați în halate albe și pe schiuri. Ne-au cerut imediat ceasurile și stilourile, după care, în coloană câte unul, pe o potecă strâmtă, am fost duși într-o casă cu două camere și o săliță strâmtă.

Eu am dat ceasul, un Anker elvețian, imediat ce mi s-a cerut, pentru a nu avea neplăceri. Ne-au băgat în cele două camere, unde nu era nici un fel de mobilier. În camera în care am intrat eu, era o măsuță la mijloc. M-am băgat imediat sub masă, singurul loc pe care l-am găsit neocupat. M-am descălțat, am scos ciorapii și pantalonii, și, după ce i-am stors un pic, i-am băgat sub haine, așezându-mă peste ei ca să-i usuc. Pe picioare am pus un pulover, și acela fără mâneci, și nu știu de ce nu-mi era frig, fiindcă în casă nu era nici o sobă care să ardă. Pe masă sedeau patru ofițeri. Unul din ei bălăbănea din picioare și mă lovea peste față. Văzând că nu se potolește, pun mâna pe un picior și-l rog să nu mai dea din picioare. Neștiind că este cineva sub masă, cel ce ședea pe ea întreabă cine este acolo și ce face, de ce nu ies afară.

I-am spus cine sunt și ce fac. El se scoală după masă și se apleacă spre mine. Văzându-mă ce fac și în ce situație sunt, scoate din sacul de merinde o haină-pijama și mă învelește pe picioare, spunându-mi că pot să o păstrez.

Era maiorul preot al Diviziei a 6-a, părintele Gheorghiu. Această haină uscată mi-a prins foarte bine, dându-mi senzația că am început să mă încălzesc.

În timpul acesta a venit un ofițer rus care l-a luat pe generalul Lascăr să vorbească la megafon, mai bine zis să dea ordin celor câteva grupulețe de ostași români care încă luptau să înceteze lupta. Soldații ruși, care aflaseră unde suntem adunați, veneau pe rând și ne jefuiau de tot ce aveam mai de preț. Căutau în special ceasornice și stilouri, inele de aur și „mașinca“ (brichete). Căuta pe fiecare în buzunare și chiar în sân, punându-ne să lăsăm pantalonii jos.

Când nu au mai găsit ceasornice și stilouri, „mașinca“ și inele, au început să ne descalțe. Cine avea cizme Bilger, în special, era imediat descălțat de ele și de ciorapi. Dacă i se potriveau sau dacă erau mai largi, le încălța spunând satisfăcut „harașo“, „spasiva“ și pleca, iar deposedatul rămânea să încălțe bocancii lui prăpădiți și obielele lui murdare și împuțite. În acel timp, eu eram desculț și rămăsesem în bocanci, iar bilgherii cu șireturi, noi-nouți, îmi rămăseseră în lada de companie, în grija soldatului Tocu Gh., ordonanța mea.

În fața mea îl văd pe colonelul Cernăianu, de care am mai vorbit, că ședea pe un căpătâi de lemn care îi servea drept scaun și cu capul sprijinit în mâini și pe genunchi. Nu vorbea cu nimeni, se gândea, unde, nu știa nimeni.

Poate se gândea și el de ce nu fugise mai devreme, că avea destule posibilități, poate se gândea cum pierduse „Mihai Viteazul“, frumoasa și înalta decorație pentru care venise la comanda Brigăzii a 5-a. În orice caz, el, după trei luni de front, ar fi plecat în țară ca și comandantul meu, col. Dimitriu. Am auzit, în acest timp, vorbindu-se rusește, și

niște soldați însoțeau pe un ofițer tânăr rus, îmbrăcat în halat alb, având la petlițe niște dreptunghiuri de email roșu, așa cum văzusem și la ofițerul rus prins de Străoanu. Era un locotenent-major, comandantul unei companii de pistolari care ne încercuise. El era eroul din satul Golovski care făcuse prizoniere comandamentele întregi a două divizii, 5 și 6, și un număr de peste 300 de ofițeri. Era un om slab și mititel, bun de a fi un jocheu. Prin translator, ne-a spus cum a acționat de ne-a prins, și s-a mirat cum nu am încercat spărtura, prin care, la căderea serii, aveam o șansă de reușită, căci tancurile lor nu mai aveau combustibil să continue, imediat, urmărirea. Mi-a venit rău la auzul acestor cuvinte și cred că la mulți ca mine, când am auzit cele spuse de ofițerul rus și traduse nouă, prin perivocic. Aud la un moment dat pe colonelul Cernăianu: „Felicitările mele, domnule locotenent-major. Fericit Stalin că are ostași ca dumneata. Să câștigați repede războiul și să stăpâniți lumea, că meritați. Sunteți cei mai viteji dintre viteji. Dumneata o să ajungi repede un mare general.“ Ofițerul a cerut să i se traducă ce spusese col. Cernăianu și perivocicul a tradus. Ochii ofițerului rus sticleau de bucurie. Întinde mâna col. Cernăianu și mulțumește pentru ce-i spusese. N-a mai rămas la noi, a plecat urmat de garda lui. Din soldații care îl însoțeau pe ofițerul rus, unul a rămas în urmă și s-a apropiat de col. Cernăianu. Pusese ochii pe bilgherii lui noi, frumoși și foarte bine lustruiți cu cremă maron. Soldatul rus îi face semn să se descalțe, în timp ce și el își desfăcea bocancii, albiți de lustrul zăpezii. Nu-i venea să creadă lui Cernăianu că are să rămână fără cizme. N-ar fi crezut nici-odată că va încălța o pereche de bocanci rusești și își va înveli picioarele cu o pereche de obiele împuțite de la un soldat rus.

De i-ar fi spus cineva că are să fie prizonier și că o să se încălțe în ce s-a încălțat, renunța la gradul de general și la

decorația „Mihai Viteazul“. Fiindcă ezita să-și scoată cizmele și ciorapii, soldatul rus s-a răstit așa de tare la el, că nu știa cum să-i scoată mai repede, deși se ruga de el să i le lase, că este om bătrân și că trebuie să meargă pe jos. Soldatul rus și-a tras pe picior ciorapii lui de lână moale și călduroși, apoi cizmele, care îi veneau destul de bine. Iar col. Cernăianu, care îi ridicase în slăvile cerului pe ofițerul și soldații de mai înainte, înfășura pe picior obiala murdară și mirositoare de atâta transpirație și încălța un bocanc strâmt și murdar, blestemând în același timp neamul acesta de sălbatici și de neciopliți.

Pantalonii și ciorapii de sub mine nu s-au uscat. Am scos o hârtie găsită întâmplător prin buzunare și mi-am șters piciorul stâng de sânge și bocancul în care sângele se înche-gase. Credeam că am sânge de la vreo rosătură, nu de la o mică schijă intrată prin bocanc și oprită în călcâi, cu circa zece ore mai în urmă.

Se lumina de ziuă și era în data de 23/11/1942. Au intrat peste noi doi uzbeci cu ochii cruciș și ne-au scos imediat afară, repezindu-ne și câte un pat de pușcă, însoțit de obișnuita lor înjurătură.

La ieșire, am văzut două putini pline cu grâu și, repede, am băgat în buzunar câteva mâini de grâu, din fugă, că mă împingeau cei din spate. Acele boabe de grâu le-am avut ca mâncare în acea zi.

Ne-au scos la marginea satului, lângă un drum care era circulat de sânni. Alături, era un grup de soldați români care număra peste două mii de oameni, și ei strânși unul în altul să se încălzească și fumând din țigările ce le mai rămăseseră. Cei care își cunoșteau comandantii îi strigau pe nume și își plângeau nenorocirea amândurora. După ce ne-am depărtat de acest grup de soldați români, am fost puși pe patru rân-duri și ni s-a dat direcția de marș. După 400-500 de metri, am privit în urma noastră și am văzut și pe soldați după noi, încolonați câte patru în număr de vreo 2000.

La un moment dat, coloana de oameni triști, nemâncăți, obosiți și înghețați ne-a ajuns din urmă și am format o singură coloană și tot împreună mergeam prin viscolul care începuse să bată tare dinspre nord. Eu eram tot în veston, fără manta pe mine. Cum mergeam așa cu mâinile încrucișate ca să le încălesc un pic, deși aveam pe ele o pereche de mănuși de piele căptușite, un soldat din escorta noastră se repede la mine și mi le trage din mâini, le îmbracă și-și vede de treabă. Pe lângă că eram îmbrăcat sumar, așa cum am scris mai înainte, mi s-au luat și mănușile, care, de bine, de rău, mă apărau contra frigului. Acum îmi era frică să nu mi se ia căciula. Asta face parte din lupta pentru existență, mi-am zis. Mă uit astăzi, 4 februarie 1976, când scriu aceste rânduri, pe fereastră.

Afară este tare frig și zăpadă, iar eu am tăiat cu cuțitul în trei semințe de dovleac și cu multe firimituri de pâine le-am aruncat păsărelelor lipsite de hrană. Păsărelele se adună și ciugulesc cu lăcomie ce le-am aruncat și mai văd cum se aruncă una asupra alteia să-i ia firimitura din cioc. Se bat pur și simplu pentru o firimitură de pâine, și-o smulg din cioc una alteia, ca să trăiască. Bine, ele poate sunt lipsite de rațiune, dar se spune că omul raționează și judecă. Mă întreb, și m-am întrebat și atunci, de ce am fost deposezați de soldații Armatei Roșii de strictul necesar de pe noi? De ce nu s-au ținut și nu au respectat legile internaționale ale războiului? Ceea ce făceau cu noi, lipsiți de apărare, soldații sovietici sunt legile nescrise ale războiului, pe care le-au aplicat și nemții, și poate și noi, românii, cei lipsiți de omenie și care se conduc după dictonul „Decât să plângă mama, mai bine să plângă mama ta după tine“. Unii dintre noi mai norocoși, pe lângă mantaua sau cojocul de pe ei, mai aveau deasupra și o foaie de cort, ori o pătură, pe care o purtau pe cap contra viscolului. Dacă soldatul roșu nu judeca, nu știa ce-i omenia, apoi nici ofițerul sovietic (o parte din ei, nu toți)

nu știa ce-i omenia, fiindcă și ei, când ne întâlneau, se repezeau ca ulii asupra celor ce aveau pături sau foi de cort asupra lor și le luau, lăsând pe bieții oameni fără nimic pe ei contra crivățului. Ofițerii sovietici nu interveneau ca să nu fie jefuiți ofițerii sau trupa noastră. Dacă încercai să te opui, riscai să fii împușcat. După o oră de mers, convoiul nostru, al ofițerilor, a fost ajuns din urmă de soldați. După încă zece minute, ne-au dat ordin să ne oprim. Soldații și gradatii au rupt rândurile și au năvălit peste noi, fiecare strigându-și comandantul, cu care se îmbrățișau și se sărutau, într-un hohot de plâns, și întrebându-ne ce credem, vom mai vedea noi vreodată țara și familiile noastre? Soldaților care ne păzeau și ne urau din toată ființa lor, așa cum au fost educați, când au văzut aceste scene dureroase, cum împărțeam țigările între noi sau ceva resturi de pâine, li s-a trezit un pic omenia. Zic s-a trezit și în ei sentimentul acesta frumos, dar numai la vederea acestor scene înduioșătoare și în același timp dureroase.

Când ne-am mai liniștit sufletește, coloana a pornit prin viscol și zăpadă spre necunoscut. Am mers fără a ne opri, fără mâncare, trecând prin locurile pe unde luptasem. În drumul nostru, morții încă nu fuseseră strânși, zăceau în toate pozițiile, așa cum îi apucase nemiloasa moarte, departe de cei dragi, fără plânsete, fără jale din partea nimănui.

Caii la fel, cu burțile sfârtecate și dinții rânjiți, cu ochii mari, priveau la noi și parcă ne întrebau ce este cu noi și cu ei pe aceste meleaguri pustii? Alături de căruțele peste care trecuseră tancurile se găseau răspândite fel de fel de lucruri, gamele, linguri, ranițe, saci de merinde, bidoane, mantale, foi de cort, medicamente, seringi etc. Din mers, am luat și eu o raniță, o gamelă cu lingură, un bidon cu capac, o pereche de pantaloni de doc și o foaie de cort. Alții, mai norocoși, au luat și câte o manta, deși mai aveau una pe ei. Când am văzut cele ce am luat, am simțit o bucurie și mi-am pipăit

verigheta din buzunarul de pansament de la veston. Am dat de verighetă, am pipăit-o să mă încredințez că este acolo și m-am gândit la ce mi-a spus soția, că atâta timp cât voi păstra verigheta nu voi muri și, odată, odată, voi ajunge și eu acasă.

Mergeam continuu, fără repaus. Drumul era greu, cu zăpadă mare, gerul rusesc își făcea datoria. Am trecut prin câteva sate până să ajungem la Don. Tineretul din aceste sate ne scuipa, dădea cu pietre și bolovani în noi. Aruncau cu tot ce le cădea la îndemână. Cei mai furioși erau invalizii. De toate aceste manifestări de ură și mai ales de loviturile cu pietre și bolovani nu ne apăra nimeni, sentinelele cu paza noastră nu interveneau cu nimic. Am trecut prin localitatea Kletkaia, un sat mare pe malul drept al Donului, unde au fost lupte deosebit de grele, trecut de câteva ori din mână în mână. Aici, locuitorii care veniseră acum acasă ne arătau ruinele și ne spuneau că nu vom mai vedea țara noastră până ce nu vom reclădi ce am distrus. Eram în a treia zi de mers pe jos, ziua și noaptea, și, când am pășit pe un drumeag care trecea printr-un zăvoi și care ne ducea spre podul de peste Don, am găsit o bucată de pesmet românesc aruncată sau pierdută pe marginea drumului. Am luat-o imediat și nu am mai ținut seama că începuse să mucegăiască, că înverzise, am înghițit-o imediat. Nu după mult timp, am simțit cum stomacul mi se întoarce pe dos. Am băgat degetele pe gât și am vomitat o zeamă verde. Am ajuns la Don, care nu era înghețat, și am putut lua și eu puțină apă în gamelă, pe care am dat-o pe gât, și, în felul acesta, mi-am mai revenit. Mi-am provocat un rău de unul singur, că doar am văzut că bucățica de pesmet era verde și cu fulgi de mucegai pe ea, dar cine mai ținea seama de așa ceva când nu ai mâncat de atâtea zile. Mergeam de voie încolonați și nu puteam ieși din rânduri pentru necesități, așa că urinam din mers. Cine îndrăznea să iasă din rânduri pentru așa ceva era aliniat

cu glonțul. Pentru ei era mai scump un glonț decât viața unui prizonier. Setea ne sleia puterile. Călcăm pe zăpadă și gheață și mai reușeam să desprindem de pe jos câte un sloi de gheață. Dar ce folos, că nu-l puteam suge în gură de rece ce era.

Noaptea mergeam pe drum ținându-ne de braț, câte doi sau trei sau tot rândul de patru, ca să nu ieșim afară din rând. Nu aș fi crezut niciodată pe nimeni că un om poate dormi mergând. Și totuși se doarme în timp ce picioarele se mișcă automat, dacă te sprijină cineva. Așa mergeam eu dormind, ținându-mă de brațul cpt. Damian Constantin, camarad de promoție și de ploton în școala militară. Dormeam cu rândul, mergând în necunoscut.

Bem apă a doua oară

Trecusem de vreo două sau chiar trei zile peste Don, unde puteam să bem din apa tulbure a lui. Trecerea am făcut-o pe podul de vase pe care inamicul își trecuse toate forțele cu care ne-a atacat. Era podul pe care, zilnic, îl păzea un avion bifuselaj, de construcție engleză, pe timpul trecerii tancurilor și camioanelor cu trupe. Podul era cu câțiva centimetri sub apă, jalonat numai de două funii, pe dreapta și pe stânga, pentru a marca linia de mijloc, pe care trebuia s-o țină conducătorul carului. Serviciul nostru de informații și contrainformații habar nu a avut de acest pod. Aviația noastră și cea germană nu au zburat niciodată peste capul de pod făcut de ruși peste Don să fotografieze terenul și apa Donului, că poate descopereau acest pod de vase ascuns sub apă și pe care puteau să-l distrugă cu artileria sau aviația.

Mergeam acum continuu, pe o vale largă, străjuită de o parte și de alta de niște dealuri nu prea înalte și care urcau într-o pantă foarte lină. Noaptea a venit repede și noi mer-

geam înainte și tot înainte pe același ger. Mă mir cum ne mai ascultau picioarele, fiindcă mergeam mecanic.

A răsărit și luna și, odată cu ea, și gerul s-a mai întetșit. Cred că era mijlocul nopții când rândurile din față s-au rupt, și turma de oameni, adică noi, am dat năvală înainte. Oamenii din capul coloanei au trecut peste un pârâiaș, dar nu pe pod, că nu se vedea de zăpadă, și au călcat alături, spărgând gheața, care, cu tot gerul, nu era groasă. Fiecare a dat năvală înainte, să apuce o gamelă sau un bidon cu apă. Am fugit și eu înainte și am reușit să umplu bidonul cu apă, din care nu am băut imediat, l-am băgat sub veston ca să se mai încălzească. Nu toți au apucat să ia apă, și printre aceștia se găsea maiorul Haupt Mircea. Îl aud pe Haupt rugându-se să-i dea și lui cineva să guste o gură de apă, că nu mai poate de sete și pentru asta, când vor ajunge în țară, îi va da jumătate din averea lui. Înțelegând cât îi era de sete, scot bidonul și i-l întind spunându-i: „Poftiți, domnule maior, de beți apă, dar să-mi opriți și mie puțină, că încă nu am băut. Și, dacă vă dau să beți, nu vă dau pentru jumătate din averea dumneavoastră, dau că așa este omeneste să ne ajutăm unul pe altul când suntem în nenorocire.” A primit bidonul și până să-l ducă la gură m-a întrebat cine sunt. I-am spus că sunt căpitanul Păsat din Batalionul 991 și mi-a spus că a auzit de mine și că nu mă va uita niciodată, mulțumindu-mi de mai multe ori, după care am intrat în coloana pe care cu greu au reușit rușii s-o refacă. Nu am mai putut aștepta ca apa să se mai încălzească și am dus bidonul la gură. Am înghițit cu lăcomie. Nu am băut-o toată, mi-am păstrat o mică rezervă, dar după ce am băut am simțit ceva neplăcut în gură. Am deschis din nou capacul bidonului, am deșurubat dopul și la lumina lunii am vărsat puțină apă jos. Apa era albastră și limpede.

Mi-am spus că gustul apei, care mi s-a părut suspect, a fost din cauză că apă nu mai băusem de mult. După ce am

trecut pârâul, am mers pe drumul care era paralel cu Donul și, la un cot, vedem din nou o baltă mare de apă. Apa nu era înghețată, însă în mijlocul apei erau mormane de cadavre de oameni, cai, căruțe, mașini și fel de fel de materiale distruse de obuze. Deci noi am băut din această apă și, mulțumită bunului Dumnezeu, nimeni nu s-a îmbolnăvit.

O noapte de groază

Eram în a șasea sau a șaptea noapte de mers continuu pe ger, viscol și nămeți de zăpadă. De data asta mergeam pe o șosea pietruită și fără mare zăpadă pe ea. Era o șosea principală, fiindcă treceau pe ea multe mașini mari și pe dreapta și pe stânga erau casele unui sat mare. Tot timpul, noi, ofițerii români, mergeam în față, în capul coloanei, și după noi, imediat, venea trupa noastră. Eu țineam pe lângă mine un soldat de origine basarabean, îl chema Lescenco. La centru, la Sărata, dezertase de mai multe ori, dar înainte de plecarea pe front s-a nimerit să fie și el în lotul ce-l scosesem din plotonul de execuție și-mi era oarecum recunoscător că scăpase cu viață, dar habar nu avea că totul a fost o înscenare. Coloana întreagă este oprită și capul coloanei se găsea chiar în fața unei clădiri mari lângă șosea, iar în fundul curții se găseau o mulțime de alte clădiri. Am dedus de aici că acolo era un mare colhoz. Privind mai atent, am văzut în curte, pe alei, multe autocamioane și tancuri. Era probabil o unitate care cantonase, în noaptea aceea, acolo, urmând ca ziua următoare să-și continue drumul spre front.

Escortele care ne-au însoțit până aici au intrat în curte. Chem pe Lescenco lângă mine și-i spun să stea în marginea șoselei și să asculte orice vorbesc rușii, santinelele care trecuseră în curte. Lescenco face ce-i spusesem eu, stătea în

marginea coloanei și bătea din picioare și din mâini ca să se încălzească.

Cel mai mare în grad dintre ofițerii români era colonelul Cernăianu, care abia își târa picioarele în bocancii strâmți și înghețați. Cred că nu există chinuri mai mari decât să mergi șase zile și șase nopți continuu, încălțat în bocanci strâmți, în care abia îți intră piciorul, și pe un ger de 30 de grade sub zero. Colonelul Cernăianu a spălat de păcate pe toți generalii și tot neamul lui cu chinurile suferite în bocancii strâmți ce-i avea în picioare. Ca la 20 de minute, apare pe poartă un călăreț urmat de patru soldați înarmați, care vorbeau răstit între ei. Călărețul a luat-o înainte și cei patru soldați din escortă au trecut, câte unul, pe dreapta și pe stânga coloanei, iar doi au trecut unul în capul coloanei, și altul la sfârșitul ei. S-a dat ordin de pornire, iar eu l-am chemat pe Lescenco să-mi spună ce auzise de la ruși. Lescenco vine la mine și-mi spune: „Domnule căpitan, va fi rău, curând, foarte curând, vom fi împușcați. Este vorba să ne mai ducă vreo 3 kilometri, și acolo vor pune mitralierele pe noi și ne vor secera ca pe grâu.” Nu-mi venea să cred că eu am auzit așa ceva și, din nou, îi spun lui Lescenco că poate a auzit greșit, că, dacă era să ne omoare, o făceau imediat ce ne-au prins. Lescenco a început să se închine și să jure pe mormântul mamei lui că așa a auzit sentinelele ce ne escortau, care se schimbaseră, nu mai erau acelea care ne aduseră până aici.

Văzând că Lescenco se jură că așa a auzit el, mă duc să-i raportez colonelului Cernăianu cele ce mi-a spus că a auzit Lescenco. Col. Cernăianu mi-a dat ordin să-i prezint pe soldatul Lescenco, lucru ce l-am și făcut imediat. Lescenco a spus și colonelului Cernăianu același lucru pe care mi-l spusese și mie. La auzul acestor cuvinte, 90% din ofițeri au dispărut, s-au strecurat printre soldați în coada coloanei, iar o parte din ei și-au scos tresele de pe umăr. Am mai rămas puțini

în capul coloanei, în frunte cu colonelul Cernăianu, care a spus că este o rușine pentru cei care s-au ascuns tocmai la coada coloanei. Până aici au venit în frunte, tot în frunte trebuie să meargă și de-aici înainte. Aceste cuvinte ale lui mi-au plăcut, a dat dovadă restului de ofițeri și trupei că este un militar de carieră.

Coloana a pornit din nou spre necunoscut. Am mai spus că era o lună plină, cerul ca sticla și stelele parcă se jucau, și, de înghețată ce ne era încălțăminte, se auzea un târșăit ca și când am fi fost toată coloana încălțați cu saboți de lemn. Mergeam cu capul în pământ, triști și amărâți de cele ce auzisem. Totuși, ne îndoiam de această veste. Cum să fie ruși capabili de asemenea crime? Legile internaționale interzic acest lucru, statul care pune în practică aceste lucruri contra umanității se umple de sânge nevinovat. Și totuși, spuneam în sinea mea, dacă vom fi uciși în acest mod, cine are să afle? Cine ar fi putut vreodată să reclame umanității un asemenea act criminal?

Am ieșit din sat și mergeam printre niște dealuri nu așa de înalte. Pe unele porțiuni, drumul mergea perfect în linie dreaptă până la piciorul unei pante. Cum, la un moment dat, dispăruse ofițerul călare din capul coloanei și ceilalți soldați din escortă, cu toții ne-am convins că cele spuse de Lescenco erau adevărate. Din cauza aceasta eram lăsați liberi, fără escortă, ca ei să nu intre în focul mitralierelor sau al altor arme automate care vor trage în noi.

Noi mergeam înainte și așteptam ca, din moment în moment, să deschidă focul asupra noastră. Nimeni nu mai simțea frig, foame sau altceva și, cu nervii încordați la maximum, așteptam clipa când vom fi secerați de mitralierele lor. Mergând, treceam prin locul unde bănuiam că trebuie să fie ascunse mitralierele care să tragă în noi, dădeam iarăși de un drum cu câteva cotituri, apoi iar o bucată dreaptă care intra într-un bot de deal, unde ar fi putut fi ascunse

mitralierele. Și, uite așa, mergeam de unii singuri, fără nici o pază. Luna începea să se ascundă, iar soarele se lupta și el să-și facă apariția pe cer, când, la câțiva kilometri, ne apare un deal. Ne-am oprit întreaga coloană pe dreapta drumului, să ne tragem răsuflarea și să ne minunăm cum de nu ne-au împușcat. Promoroaca ni se așezase pe sprâncene, gene, barbă și pe restul de îmbrăcăminte și părea fiecare un Moș Gerilă, un moș de Crăciun. Semn că nu am murit era mișcarea pe care o făceam, bătutul din picioare și bura care ne ieșea pe nări când respiram. Din sat, veneau spre noi un convoi de mașini militare care s-au oprit în dreptul nostru. Câțiva soldați îmbrăcați în cojoace, pufoaice și păslari, roșii la față și cu automatele de gât, au trecut o parte din coloană în revizită. Se uitau cu multă atenție la noi și ne întrebau ce am căutat cu arma în mână să călcăm hotarele țării lor. Ne făceam că nu înțelegem, iar ei spuneau: „ni ponimati, da?“, și urma o înjurătură urmată de cuvântul „țiganiilor lui Antonescu“. Apoi au pus întrebarea: „Niemți, friții iesel?“ „Niet, niet“, răspundeam noi. Dacă ar fi știut că maiorul este de origine neamț, rușii l-ar fi scos și l-ar fi împușcat.

Așa au procedat cu alte convoaie de prizonieri români. Dacă între români se găseau și nemți, îi scoteau afară din rânduri și îi împușcau.

Soldații și gradații din batalionul nostru mârâiau, cum se spune, și voiau să le spună rușilor că maiorul Haupt este neamț. Aveau mare necaz pe el că refuzase să semneze tabelul înaintat de batalionul nostru ca toți soldații și gradații să fie reabilitați. A trebuit să stau de vorbă cu toți ca să-i conving că maiorul Haupt este român, dar are nume nemțesc, să nu facă așa ceva că vor râde rușii de noi, și în felul acesta i-am potolit. Coloana de mașini a plecat mai departe. Încet, încet, ofițerii care fugiseră și se ascunseseră printre soldați și-și scoseseră chiar tresele de ofițer de pe umeri reveneau cu capul în jos la locurile lor, părându-le parcă rău de

exemplul urât dat trupei. Colonelul Cernăianu a dat semnalul de plecare, noi ne-am încolonat și am pornit, discutând pe drum despre groaza care ne-a chinuit pe fiecare dintre noi. Rușii, care ne-au luat în primire (ofițerul și cei patru soldați) pentru ca să ne ducă mai departe, cred că au fost sculați din somn și probabil vor fi zis: „Ce mai este și cu ăștia? Trebuia să puneți mitralierele în ei și gata, scăpăm de grijă“, cam așa ceva. Asta a fost și părerea tuturor, că Lescenco a înțeles greșit, ca noi să ducem o noapte de groază, așteptând ca, din moment în moment, să ne secere cu mitralierele. La intrarea în sat, ofițerul călare și cei patru soldați de escortă, cu țigările în gură, cu fețele roșii și, sigur, cu stomacul plin, ne-au luat în primire și au început să ne îndemne la mers, să mergem mai iute, fiindcă ei erau odihniți.

Mai departe în necunoscut

Ziua era frumoasă, cerul senin, soarele strălucea pe cer, însă razele lui strălucitoare nu ne puteau încălzi trupurile înghețate.

Frig a fost și în șanțurile din linia 1, dar acolo, de bine, de rău, aveam o bucată de pâine și o ciorbă, dacă nu caldă, dar nici prea rece. Pe când acum frigul și gerul ne sleiau puterile, ne sugeau vlaga, iar stomacurile noastre încetaseră, cred, să mai funcționeze.

Satul prin care treceam era un sat destul de mare, cu case frumoase. Priveam la fumurile care se ridicau din coșurile înalte ale caselor drept în sus, că nu adia nici un pic de vânt. Ne închipuiam ce cald trebuie să fi fost în fiecare casă în care ardea un foc și am fi dat nu știu ce să-i simțim și noi căldura și să avem o bucată de pâine și o ciorbă, indiferent din ce ar fi fost făcută, dar să fi fost caldă, după care să putem bea o cană cu apă, să nu mai sugem sloiurile de

gheață de pe jos. Către orele 12, că soarele era exact la mijlocul drumului ce mai avea de parcurs până seara, trec și ne depășesc două camioane cu câte un soldat în ele. După ce ne-au depășit, au oprit. Ne iese înaintea un ofițer și oprește coloana. Noi ne bucuram crezând că vor să ne urce în mașină, cel puțin pe cei mai slăbiți dintre noi, că în două camioane nu aveam loc nici un sfert din câți eram. Ba ne mai gândeam că au oprit mașinile ca să ne mai ia ceva de pe noi, păături sau mantale sau cizme de la care mai scăpaseră, să ne caute de ceasornice și stilouri (boala lor) și să ceară verighete sau inele.

Prin translator au dat ordin ca să iasă afară din rânduri toți maiorii, locotenenți-coloneii și coloneii. Au ieșit afară toți cu aceste grade, în cap cu colonelul Cernăianu, care era cel mai vechi în grad. I-au numărat și le-au dat ordin să se suie în mașini. Nimeni din cei ce urcau nu era în stare să urce de unul singur, toți au trebuit să fie ajutați de noi, cei care rămâneam.

Ofițerul rus i-a numărat încă o dată, s-a suit apoi în cabină și s-au depărtat repede de noi.

Prima hrană dată de ruși

A doua zi, după ce luaseră în cele două camioane pe toți ofițerii superiori din coloana noastră, am fost opriți în marginea unui sat, lângă o șiră mare de paie de lângă o vâlcea. De-a lungul acestei vâlcele erau câteva puțuri cu cumpănă, de unde locuitorii luau apă de gătit și de băut.

După ce santinelele s-au așezat în posturi fixe împrejurul nostru, am fost lăsați liberi să stăm jos pe paiele luate din șiră și să ne ducem să luăm apă. Vă închipuiți ce luptă a fost ca să apuci o gamelă cu apă. Dintr-o găleată care se scotea nu se putea lua mai mult de două gamele, dar când să iasă

cu ele să plece alții se aruncau pe cei cu gamelele cu apă, care se vărsau, așa că propriu-zis nimeni nu putea lua apă. A trebuit să intervină rușii ca să putem lua și bea apă. A venit la fiecare fântână câte un rus, a pus pe unul să scoată apă, și restul, în coloană pe două rânduri, trecea și umplea gamela cu apă, apoi pleca la 20 de metri de cealaltă parte a puțului, și acolo putea s-o bea în liniște. Printre ultimii am băut și eu o gamelă, am băut-o încet, mai ales că era rece. Ne-am așezat acum cu toții pe paie să ne odihnim. Am putut să ne facem necesitățile în mod liber.

După circa o oră de odihnă pe paie, părea că și gerul s-a mai muiat, iar noi că am mai prins puteri. Observăm că dinspre șira cu paie se apropie două căruțe cu cai, mânate de doi civili, și căruțele erau pline cu saci. Nu știam ce conțin sacii, credeam că vor fi plini cu pâine și parcă ne și venea mirosul acela de pâine după care noi jinduam de atâtea zile. Ne gândeam, oare să fie pentru noi? Vom primi noi, după atâtea zile, o bucățică, cât de mică, de pâine? Când ne va distribui-o? La acest gând, că vom avea pâine, cât de puțină, stomacurile noastre s-au deșteptat din letargia în care căzuseră și mațele au început să se miște și prin ghiorăituri au dat semnalul că trebuie să le dăm ceva de lucru.

S-a dat ordin să ne așezăm în coloană, pe patru (pe citiri). Ne-am așezat la repezeală, la rând, cum am apucat, eram amestecați, ofițeri și trupă, dar asta nu ne deranja. Cei doi civili au desfăcut, fiecare la căruța lui, câte un sac la gură și ne-am îndreptat doi la o căruță, doi la alta, dar în loc de pâine în saci era făină de grâu măcinată. Dezamăgirea noastră și a stomacurilor a fost mare. Bine că era și făină, aveam totuși ceva de înghițit, ceva care să ne mai dea puteri să ne ținem pe picioare, să nu mai rămânem în urmă, fiindcă cine rămânea la 20-30 de metri de coloană și cădea jos, apoi acela nu se mai scula. Termina cu prizonieratul, cu foamea, cu toate suferințele, și sufletul îi zbura imediat în rai. Spun că

termina cu toate, fiindcă celui rămas în urmă, căzut în nămelele de zăpadă, i se trăgeau în cap 2-3 cartușe cu pistolul automat. I se puneau țeava pistolului la tâmplă, la 10-15 cm depărtare și i se zburau creierii, iar capul părea un dovleac împușcat cu o pușcă cu alice, întors pe dos. Era grozav să vezi asemenea cadavre. După împușcarea în acest mod, era tras de un picior sau de o mână, pe dreapta sau pe stânga drumului, și lăsat pradă ciorilor, care zburau neconținut deasupra noastră și așteptau asemenea ocazii să se sature.

Am scos fiecare gamela și ni s-a pus la fiecare câte o căniță de făină în gamelă (care avea gamelă) sau pe pulpana mantalei sau pe marginea foii de cort. Ce să faci tu, în câmp, cu asemenea făină? Să faci din ea o azimă, unde o perpeleai? Foc nu aveam la ce o perpele, nu ni se dăduse voie să aprindem foc cu paie din șura aceea mare.

Unii dintre noi au început să o lingă, murdărindu-se pe la gură, de păreau că sunt clovnii unui circ. Alții, printre care și eu (și aceștia eram majoritatea), au turnat puțină apă peste ea și, cu arătătorul mâinii drepte, au început să o amestece cum amestecă gospodina făina de porumb, ca să dea la puii de găină să mănânce. S-a făcut o zeamă subțire numai bună de lipit cu ea hârtia, pe care am început, tot cu degetul, s-o băgăm în gură. Nu a rămas nici o fărâmitură, cât de mică, pe gamelă, am șters tot cu degetul și am băgat în gură. Am avut cu ce dezmorți stomacul și liniști un pic mațele, care cereau orice, numai să le fi dat. În adevăr, parcă eu am prins puține puteri mâncând acea cocă de făină, bând apă pe săturate și având grijă să am bidonul plin. Asta a fost prima hrană ce ni s-a dat, după atâtea zile de nemâncare.

*Sunt numit de un ofițer rus
comandantul coloanei de prizonieri*

Terminasem și eu de șters gamela de cocă de făină, ca și ceilalți, și glumeam între noi pe socoteala acestei mese și ne puneam întrebări, ce am fi dorit să mâncăm fiecare la ora aceea, unde să fim la masă și câte altele care ne mai descreșteau puțin frunțile și ne făceau să mai uităm nenorocirea în care ne aflam cu toții.

Ne strânsesem toți ofițerii la un loc să așteptăm să se dea ordinul de încolonare (pe citiri). În fața noastră a apărut ofițerul rus, comandantul acestei coloane, care ne privea și cerceta cu ochii, pe fiecare în parte, ca și când căuta să prindă pe cineva bănuiră că a furat sau a făcut o crimă. Ajuns la capăt cu cercetarea, se întoarce iarăși cu privirea spre noi și-și fixează ochii pe mine. Era însoțit de un soldat ca perivocic. Îmi face semn să mă scol și să mă duc la el, lucru ce l-am executat imediat. Prin perivocic îmi spune că, de-acum încolo, pe tot timpul marșului, eu voi fi comandantul coloanei și că voi răspunde cu viața dacă în coloană nu va fi ordine și disciplină pe tot parcursul marșului.

Eu îi spun că nu pot fi comandantul unei coloane în care sunt ofițeri mai vechi în grad ca mine și că regulamentele noastre nu permit așa ceva.

El îi trage o înjurătură, pe limba lui, la regulamentele noastre militare, mă ia de braț și, împreună cu perivocicul, ne suim pe șira de paie, după ce a dat ordin să se apropie gloata de soldați care se mai răspândiseră sau erau prin apropiere sau își făceau necesitățile prin niște gropi din apropierea noastră.

Am repetat, cuvânt cu cuvânt, ce mi-a spus el, și iată ce mi-a spus: „Toți prizonierii din coloană îmi vor da ascultare, eu fiind numit comandantul lor și făcut răspunzător de disciplina din coloană, pe timpul marșului și pe timpul opririlor.

În marș, dacă nu se va putea merge în cadență, trebuie să ținem alinierea și să nu rămânem în urmă, că acum am mâncat (făcea aluzie la cănița cu făină).“ Am coborât de pe șira de paie, gândindu-mă ce mi se poate întâmpla dacă rusul va observa, la rândul lui, ce se întâmplă în coloană, fiindcă în majoritatea lor soldații nu mai ascultau, nu mai știau nimic de disciplină, nu mai aveau chiar nici un pic de rușine sau respect de foștii lor comandanți. Mă mai gândeam, după ce criteriu s-a condus rusul când m-a ales pe mine să fiu comandantul acelei coloane, în care se găseau atâția căpitani mai vechi cu multe promoții înaintea mea?

Spre uimirea mea, rusul îmi întinde ca la o jumătate de pâine, care, pusă pe cântar, cred că ar fi cântărit circa 800 de grame. Am primit-o, i-am mulțumit și am dat-o spre păstrare unui sergent din compania mea, care își făcuse stagiul în marină, spunându-i că-i voi da și lui jumătate din ea.

Sergentul a băgat pâinea într-o pătură pe care o ținea sub braț și a stat jos. În timpul acesta, sosesc niște ruși și întreabă cine este de meserie șofer și a condus mașină Tatra. Capturaseră o mulțime de mașini de-ale noastre Tatra, și nu numai că nu se pricepeau să le conducă, dar nu aveau șoferi pentru ele. În dorința de supraviețuire, de a mânca o bucată de pâine, de a scăpa într-un cuvânt din ghearele nenorocitei de situații în care ne găseam, au ieșit în față cam 10 soldați.

În companie aveam, cum am mai spus, un ofițer de aviație, trimis pentru reabilitare, pe locot. Petrică, ofițer mecanic aviator, care cunoștea orice fel de mașină, era foarte priceput. Lt. Petrică vine la mine și îmi propune să trecem și noi în față, ca șoferi, și, cum o să lucrăm în spatele frontului rusesc, să prindem momentul, după ce vom căpăta încrederea rușilor, să trecem linia frontului la ai noștri. Eu îi spun că nu știu să conduc și nici ce piese are o mașină. „Nu e nevoie“, îmi spune Petrică. „Dumneavoastră o să faceți pe ajutorul meu, și eu o să vă spun unde să puneți mâna pe orice piesă

și în curând mă voi obișnui și voi cunoaște totul ca și când aș fi șofer.“ Ideea de a trece la ai noștri și a scăpa de captivitate îmi surâdea, dar ceva lăuntric îmi spunea să-mi văd de treabă, să merg cu gloata, ce li se va întâmpla celor din gloată mi se va întâmpla și mie. Locot. Petrică a luat comanda, să spun așa, a celor 10 oameni șoferi și, împreună cu rușii, au plecat. De-atunci nu l-am mai văzut, și dintre toți foștii ofițeri prizonieri pe care i-am întrebat nimeni nu cunoscuse asemenea nume. Credința mea este că Petrică a încercat să-și pună planul în aplicare, a fost prins și executat. După puțin timp a plecat și coloana noastră, eu mergând în capul coloanei, lângă ofițerul rus. Sergentul meu cu pâinea a dispărut în marea masă a soldaților. Când l-am revăzut a doua zi, mi-a spus că dacă nu a venit cu pâinea la mine este că i-a fost rușine fiindcă i-o furaseră. Nu puteam să-i spun nimic, știam bine că el a mâncat-o, și dacă aș fi dat-o la altul să mi-o țină tot așa ar fi făcut. Mi-am pus întrebarea, dacă cineva mi-ar fi încredințat mie o bucată de pâine așa cum am încredințat eu sergentului, în situația în care ne aflam, eu aș fi mâncat-o? M-aș fi abținut să nu o mănânc, sau aș fi făcut ca sergentul? Nu mi-am dat un răspuns decât acesta: De, știu eu?

Agentul îmi dă cojocul

Am arătat mai înainte că, în retragerea noastră din noaptea de 21/22 noiembrie 1942, cojocul meu, proprietate personală, rămăsese la soldatul adventist din grupul de comandă, cu care nu m-am mai întâlnit, în timpul când ne retrăgeam, decât atunci când ne-a oprit o noapte în satul de care am vorbit. Pe drum am mai găsit o pereche de pantaloni de doc, pe care i-am tras imediat peste cei groși, o foaie de cort, raniță,

gamelă, lingură și bidon de apă. Foaia de cort îmi ținea loc de manta sau șubă.

Mă făcuseră rușii, cum am spus, mare șef peste coloana noastră de prizonieri și mergeam, în capul coloanei, lângă ofițerul rus.

Când treceam prin sate înduram cele mai mari umiliri, insulte, înjurături, scuipături, loviri cu bolovani și câte altele din partea populației. Dacă ar fi putut, ne-ar fi scos ochii la toți sau ne-ar fi dat foc.

Nu știu cum s-a nimerit că am trecut, în ziua aceea, prin mai multe sate. Când am ieșit din ultimul sat, cerul se acoperise de nori și gerul se mai potolise puțin. Mergeam pe lângă un zăvoi cu plop înalți și desfrunziți, ale căror vârfuri înalte nu se vedeau din ceața groasă. Spre stânga coloanei noastre se auzeau voci și strigăte în limba noastră. Era acolo, în zăvoi, un convoi de prizonieri români, soldați și gradați, și, la trecerea coloanei noastre, a ofițerilor, au început să-și strige comandantii sau alte cunoștințe sau frați sau rude, pe nume.

Deodată îmi aud și eu numele strigat de cineva: „Domnule căpitan Păsat, domnule căpitan Păsat.“ Îi răspund imediat: „Aici, sunt aici, vino la mine.“ Din toți cei ce strigau se desprinde un omuleț (așa mi se părea mie), care venea spre mine și se dezbrăca din mers de șuba mea. Era adventistul, omul meu de încredere, care-mi înapoia șuba.

Când s-a apropiat la 2-3 pași de mine, plângând, mi-a spus că l-au bătut mulți, și români, și ruși, ca să le dea șuba, „dar am răbdat bătaia numai să vă dau șuba, că știam că erați numai în veston. Dacă nu vă întâlnim, o purtam eu, dar bine că v-am întâlnit, că nu aveți pe deasupra decât foaia de cort“. Am luat șuba, am îmbrăcat-o, l-am sărutat, mulțumindu-i de fapta frumoasă și gestul de adevărat camarad de care dăduse dovadă. Ne-am despărțit plângând amândoi și dorindu-ne sănătate și să ajungem cu bine la familiile noastre. N-am mers mai mult de un kilometru și

întreaga coloană a fost băgată într-o curte mare, împrejmuită cu gard de sârmă.

În curte erau mai multe clădiri și niște grajduri. Nu mai țin minte în a câta zi eram de când mergeam zi și noapte fără opriri.

Prima bucată de pâine

Odată intrați în curtea aceea mare, care cred că era a unui colhoz, ni s-a spus să nu rupem rândurile, să rămânem câte patru pe rând, că ni se va da hrană. Cine să plece din rând la auzul acestor cuvinte? Un localnic îmbrăcat civil, cu patru saci de pâine pe mână, ia patru soldați cu el și pleacă spre o magazie din fundul curții. După zece minute, se întoarce cu patru saci cu pâine. La fiecare rând de patru ne dădea o pâine, și noi mergeam încă 30-40 de pași înainte, unde o împărțeam în patru. Am apucat între primele rânduri, așa că am primit un sfert de pâine. Pâinea era coaptă în tăvi și era făcută din făină de orz și numai coaja ce era de ea, că la mijloc era o cocă moale, că de-abia am putut-o împărți în patru. Nu mai știu dacă s-a mai adus pâine și pentru restul din coloană, că eram mulți de tot, dar am văzut încăierare soldată cu un mort pentru pâine.

Din cele auzite, pâinea nu a ajuns pentru toți, și la ultima au năvălit toți cei care nu primiseră, să o apuce. Cel care o prinsese s-a aruncat peste pâine jos, ca portarul unei echipe de fotbal pe minge. Restul s-au îngrămădit pe el, s-au călcat în picioare, s-au rostogolit, au dat cu picioarele peste mâini sau în cap, și pâinea a ajuns câteva firimituri în mâinile lor. Când nu au mai avut pe ce să se bată, s-au risipit care încotro, rămânând jos un soldat care mai ținea încă în mână niște firimituri de pâine. De pe tâmpile, unde fusese lovit cu bocancul în timpul încăierării, i se scurgea o șuviță subțire

de sânge. Mâna în care mai ținea încă miezul de pâine era așa de strânsă, că restul miezului de pâine îi ieșise printre degete. De el s-a apropiat un alt soldat, care a început să-l plângă, erau rude sau numai cunoștințe sau un bun prieten. Și, cum stătea lângă el în genunchi și-l plângea, cu mâna dreaptă curăța miezul de pâine prelins printre degete și-l ducea la gură. În felul acesta s-au purtat cu noi pravoslav-nicii ruși.

Am mâncat și eu, pe îndelete, coaja pâinii ce promisem, am mestecat-o cu foarte multă răbdare, ca să mă înșel voit, că așa avea multă pâine de mâncat.

Mai erau în curtea asta mare câteva bucătării de campanie cu apă fiartă la care aveam acces. Am așteptat să-mi vină rândul. Până atunci am pus în gamelă restul de miez de pâine ce-mi oprisem, și când mi-a venit rândul am pus un polonic de apă fiartă peste ea. Apa fiind clocotită, miezul de pâine s-a opărit și a început să se dizolve într-o pastă subțire, mai ales că am amestecat-o cu lingura. Ca să simt gustul și să-i dau stomacului ceva cald, după atâtea zile de nemâncare, m-am dat la o parte și m-am așezat pe o buturugă lângă bucătăria de campanie cu apă fiartă. Am gustat o lingură din gamelă, dar pe jumătate, și am văzut că nu frige.

Fiindcă miezul de pâine fusese puțin și gamela plină cu apă, după ce amestecasem cu lingura, făcusem așa o zeamă, mai subțire ca laptele bătut. Am început să sorb cu lingura, încet, ducând rar la gură, ca să nu forțez stomacul. Vă întreb pe dumneavoastră, cititori, ce gust putea să aibă o asemenea mâncare, apă fiartă în clocot, pusă peste miez de pâine de orz și mestecată cu lingura? Să știți dumneavoastră că mie mi s-a părut cea mai delicioasă mâncare din viața mea. Mi-a părut rău că am terminat-o, așa fi fost în stare să mai mănânc, dar nu mai aveam. După această masă copioasă, împreună cu un camarad, tânărul slt. de rezervă, învățător din comuna Pietrari, Vâlcea, cu care legasem prietenie pe drum, căutam

și noi un loc de adăpost pentru noapte, că ni se comunicase că în noaptea aceea vom rămâne acolo și vom continua drumul a doua zi.

Uitându-ne noi unde ne-am putea băga, vedem că rușii încolonează pe ofițerii și trupa care sosiseră dimineața înaintea noastră. Noi ne-am ascuns ca nu cumva să ne bage și pe noi în convoiul acela care pleca, unde – nu se știe. Voiam să ne odihnim o noapte. Convoiul a plecat repede, și Merișescu a intrat și a ocupat două locuri într-un fel de bucătărie mai mare, unde era o sobă și era și un pic de căldură. Am stat noi jos, împreună cu alții care-și ocupaseră locuri cam odată cu noi, și am început discuția pe tema mâncării și a marșului. Ne întrebam dacă ne vor mai duce mult timp așa sau ne vor sui într-un tren sau în camioane și dacă ne vor mai da câte un sfert de pâine, chiar la două zile o dată, și apă caldă sau rece. După o oră, îi spun lui Merișescu să aibă grijă să nu-mi ocupe cineva locul, că eu mă duc pe afară înainte de a se înnopta. Ies în curte și mă îndrept spre marginea gardului. În drumul meu trec pe lângă un ofițer rus, cu grad mic, că era tânăr, tocmai când oprise un ofițer prizonier și-l buzunărea. Prizonierul se cam opunea, nu voia să se lase buzunărit.

Rusul era beat turtă, duhnea a vodcă. Lângă el avea o față de pernă militară, în care mai erau lucruri luate de la prizonieri. Eu nu am altceva mai bun de făcut decât să-i spun prizonierului să se lase percheziționat, că nu are cine știe ce de pierdut, mai ales că jefuitorul este beat, că cine știe ce se mai poate întâmpla. Jefuitorul, că nu-i pot spune altfel, lasă pe ofițer și mă ia pe mine la controlat. Nu mi-a găsit decât o oglindă de buzunar și un pieptene. Bricheta o aveam într-un buzunar, la spatele pantalonilor. Mie mi-a dat drumul și s-a luat după alții la buzunărit. Avea în față aceea de pernă, care îi ținea loc de săculeț, fel de fel de lucruri. Câte un briceag, oglindă de buzunar, piepteni, ochelari de

soare, portmonee, creioane, carnete, și ce mai luase el acolo. Am plecat spre locul meu, lăsându-l pe hoț să-și facă men-drele. În drumul meu spre locul pe care-l ocupasem, întâl-nesc un maior rus, foarte bine îmbrăcat, pâslari, pantaloni, pufoaică și pe deasupra un cojoc trei sferturi, iar după gât un șnur de care era legat un pistol, care se vedea din acest toc de piele.

Îi dau bună seara salutându-l și-i arăt pe jefuitor care își făcea meseria. Pune mâna pe mine și-mi spune „davai“, să merg. M-a împins înainte și el în dosul meu, pe ocolite, am ajuns în spatele tâlharului. Mie mi-a făcut un pic de vânt și m-a dat la o parte, iar el a dat cu tocul revolverului o lovitură în capul hoțului, strigând în același timp pe limba lor să ridice mâinile sus. Hoțul, surprins, a văzut cine l-a lovit și a ridicat mâinile sus. Maiorul i-a luat pistolul și i-a dat ordin să ridice fața de pernă cu lucrurile jefuite, și l-a dus cu pistolul în spate până la o clădire. După puțin timp s-a strigat, în românește, că cine a fost buzunărit să meargă să-și recunoască lucrurile și să le ia înapoi.

M-am dus și eu și mi-am luat oglinda, m-am dus apoi lângă Merișescu și ne-am culcat. Am dormit toată noaptea și nici păduchii, care colcăiau pe noi, nu i-am mai simțit.

Din nou la drum

Dimineăța, când m-am trezit, am căutat apă să mă spăl pe față și în special pe mâini, care erau foarte murdare. Îmi crescuseră unghiile și aveam o dungă neagră sub ele de atâta murdărie și nespălare. N-am găsit apă nicăieri și dispăru-seră și bucătăriile de campanie cu apa caldă. A trebuit să sacrific o jumătate din apa din bidon, pe care o țineam ca o rezervă pentru drum. Nu că nu erau fântâni prin satele pe unde treceam, dar în special în sate nu ni se dădea voie să

luăm sau să cerem apă de la locuitori. S-a dat ordin să ne încolonăm tot așa, ofițerii în față, soldații după noi. Observ de astă dată, cu bucurie, că nu mai aveam conducător sau comandant al escortelor pe ofițerul cu care venisem până aici. Erau alt ofițer și alți soldați de escortă. Am intrat în rând cam pe la mijloc și am pornit. În ziua aceea cerul se înnorase, se mai muiase gerul un pic și, cam pe la mijlocul zilei, a început să ningă. Dădeau niște fulgi mari de zăpadă și erau așa de deși, că nu se vedea la mai mult de 100 de metri. Ne refăcusem, într-o mică măsură, forțele, mă simțeam acum ceva mai bine în urma unei nopți dormite și a ce putusem băga în stomac, apă fiartă amestecată cu miez de pâine. Noroc că nu viscolea. Fulgii de zăpadă cădeau perpendicular pe noi și stratul de zăpadă se mărea văzând cu ochii.

Îi arătam fulgii de zăpadă lui Merișescu și-i comparam cu fulgii de zăpadă din Vâlcea noastră, care cad, totdeauna, tot așa de liniștit. Am mers ziua întreagă și, cum aveam de-acuma șuba cu mine, nu-mi mai era frig. În ziua aceea ne-am oprit de vreo trei ori pe câmpul pustiu și ne-am așezat jos pe zăpadă. Eu am întins foaia de cort și, peste ea, ne-am așezat, venind lângă noi și lt. Dăneț, fost comandant de ploton în compania mea și, de fel, tot oltean, din Grădiștea, Vâlcea. Marșul a durat toată ziua și toată noaptea și a doua zi până pe înserate. Foamea a început din nou să-și arate colții. Mațele se mișcau în noi și stomacul cerea de lucru, dar nu aveam de unde să-i dăm. Am ajuns iar la marginea unui sat, unde erau tot niște șire mari de paie, și ne-au spus, iarăși, că acolo vom dormi peste noapte. Merișescu și Dăneț dispăruseră, plecaseră să-și facă rost să intre în paie, să doarmă. M-am apucat să trag cu amândouă mâinile paie din șură și să le aștern să mă culc. Mă asociam la treaba asta cu un căpitan și amândoi trăgeam de paie, dar nu reușeam să le smulgem. Atunci ne-am hotărât să dăm zăpada la o parte, cu picioarele, de lângă șiră, să avem un perete.

Am aşternut jos o foaie de cort, ne-am luat în braţe şi m-am aşezat pe foaia de cort a mea, şi pe a camaradului am dat-o altui camarad, ca să ne acopere cu ea. Foaia de cort cu care ne acoperise a tras-o peste cap şi peste picioare, şi în acest fel ne-am culcat. În scurt timp am adormit amândoi. Norocul nostru a fost mare, că noaptea a nins şi ne-a acoperit cu un strat bun de zăpadă. Deci bunul Dumnezeu a avut grijă de noi, ne-a învelit cu pătura lui de zăpadă şi ne-a ferit de îngheţ. Dimineaţa ne-am sculat, ne-am frecat cu zăpadă pe mâini şi ne-am şters feţele cu palmele umede.

Împrejurul clăilor, se vedeau, din loc în loc, câte o gaură sau mai multe făcute în timpul nopţii de aerul cald pe care îl expiram. Erau aidoma cu găurile făcute de răsuflarea iepurilor, când îi prinde zăpada pe culcuş. Ne-am adunat toţi în jurul clăilor de paie şi discutam de felul cum am dormit fiecare. Aşa cum a fost, în zăpadă, sub foile de cort, ne-am odihnit, am mai prins puteri şi spuneam că ar fi bine să fie, în fiecare noapte, la fel. Călăreţul nostru, ofiţerul rus şi escortele veneau liniştiţi din sat unde dormiseră şi mâncaseră, de nu vor fi tras şi câte o duşcă de votcă pe gât. Veneau fumând nişte ţigări groase şi lungi de mahorcă, răsucite în foaie de ziar. Ne lăsa gura apă când îi vedeam cum le iese fumul pe gură şi pe nas. Ne ieşea şi nouă pe gură şi pe nas, dar nu fum de ţigară, ne ieşea aerul rece din plămâni, care se depunea chiciură pe mustăţi şi pe bărbi. Eram toţi cu mustaţă şi cu barbă, că feţele noastre nu mai văzuseră de mult briciul de bărbierit. Eram albi şi toţi păream bătrâni, deşi eram în floarea vârstei şi tinereţea ne-o măcina acest nenorocit de război, iscat şi declanşat de nişte nebuni, care acum stăteau la căldură, îmbăiaţi, schimbaţi de rufe şi cu stomacul plin. Ce ştiau ei ce se petrece în omenire? Ce le păsa lor de suferinţele celor de pe câmpul de bătaie? Cui să te plângi? La cine să ceri îndurare?

S-a dat ordinul de plecare și am pornit din nou la drum. Unde? Nimeni nu știa. Dacă am fi putut ști cel puțin unde mergem, localitatea, cât mai aveam de mers pe jos etc., poate am fi fost mai liniștiți, dar așa ne frământau gândurile.

Trei zile nu am să mor!

Am găsit o vânăță

Am plecat mai departe. Ziua era senină, dar odată cu răsăritul soarelui gerul s-a asprit. Odihna de peste noapte, așa cum a fost ea, în zăpadă, ne-a dat forța necesară să ne continuăm drumul. Totul ar fi fost mai ușor dacă foamea, foamea de care sufeream, am fi putut-o înșela cumva, cu ceva. Cu ce să o înșeli? Nu aveam decât gheață sub picioare. Cred că era la jumătatea zilei când mergeam pe firul unei văi largi, de circa un kilometru. De-o parte și de alta a văii se cunoștea cum se ridică terenul în pantă dulce. Pe partea din dreapta noastră, în direcția noastră de mers, zăpada fusese viscolită și măturată și lăsase pământul descoperit. Toată zăpada măturată de vânt fusese depusă pe vale și astupase drumul pe care mergeam. Cum mergeam eu așa, cu capul în pământ, prin zăpada care ne trecea de genunchi, mă pomenesc împins spre dreapta și trântit în zăpadă de camarazii care alergau ca niște scăpați din cușcă. Mă scol repede din zăpadă și o iau și eu la fugă, antrenat de ei și de cei din urmă, care mă înghesuiau și care nu țineau seama de focurile de armă trase de santinelele ruse, ca să ne oprească și să intre în formație. Nimeni nu s-a lăsat intimidat, continuând fuga mai departe, printre care și eu. Fugind și eu după ei, de sub zăpadă îmi apare o pătlăgea vânăță, înghețată os. Nu-mi venea să cred ochilor că-mi apărea o astfel de comoară din zăpadă. M-am aruncat asupra ei, mai bine ca un portar de fotbal, uitându-mă în dreapta și stânga, să văd dacă nu

cumva mă atacă cineva ca să mi-o ia. Am rămas singur, cu comoara mea, care era înghețată tun.

Am scuturat-o de zăpadă și am vrut să mușc din ea, dar nu am putut, și atunci am băgat-o între veston și șubă, ca s-o dezgheț.

Camarazii care fugeau spre dreapta s-au oprit și ei, și fiecare smulgea din pământ cotoarele de varză rămase din toamnă, după ce varza fusese recoltată. Fiecare se întorcea înapoi cu câte 2-3 coceni de varză înghețați, pe care îi savurau trăgând cu dinții din ei. Atunci mi-am dat seama că toată valea aceea (și pantele care o înconjurau) fusese grădină de zarzavat. Mă uitam la camarazii din jurul meu, care apucaseră coceni de varză, cum se străduiau să-i mănânce și-mi făceau poftă. Am scos și eu atunci comoara mea pusă să se dezghețe și am început să sug din ea. Ce gust poate avea o vânăta înghețată? Eu nu i-am simțit gustul atunci, dar am zis, în sinea mea, că am cu ce trăi cel puțin trei zile înainte. Am trecut după aceea printr-un sat mare și frumos. Populația a ieșit, cu mic, cu mare, să vadă coloana de prizonieri. Vedeam pe câte o bătrână cum își ștergea lacrimile de la ochi, gândind că poate și fiul ei va fi într-o asemenea situație.

La ieșirea din sat mă pomenesc cu slt. Merișescu că vine lângă mine. După ce se uită la dreapta și la stânga, scoate de sub manta o bucată de pâine și rupe din ea aproape jumătate și mi-o dă să mănânc. Înainte de a o primi, îl întreb de unde o are, ce minune s-a întâmplat de are el o bucată de pâine. Zâmbind, el îmi spune, cu o voce și o veselie molipsitoare, că, în adevăr, e o minune pe care a făcut-o Domnul Isus Cristos că o femeie bătrână, din mai multe cruciulițe ce i s-au oferit de mai mulți ofițeri, a ales-o pe a lui, care era din sidef și era foarte frumoasă. Cu părere de rău, nu știu de ce și cum am putut refuza bucățica de pâine, spunându-i că nu pot mânca, că a vândut pe Cristos. El nu a mai spus nimic și, parcă rușinat, a plecat de lângă mine, s-a

atașat lângă ofițerii mai tineri și multe zile în șir nu l-am văzut, mai ales că eram prea mulți, și coloana lungă.

În noaptea care a urmat nu ne-am oprit nicăieri să ne odihnim, am mers continuu. De-acum, escortele se obișnuiseră cu noi, nu mai erau așa de exigenți, nu le mai era frică că o să fugim. Și unde era să fugim, când ne aflam la cel puțin 2000 de kilometri depărtare, și asta în linie dreaptă?

În dimineța următoare am început să ne întâlnim cu camioane militare, încărcate cu fel de fel de lăzi, însoțite de militari. Ne-am mai întâlnit cu o unitate de artilerie moto-mecanizată, cu niște tunuri de calibru mare cu țevi lungi. Ne-am dat seama că prima gară nu este mai departe de o zi de marș, și așa a fost. Un soldat din escortă a întrebat pe un soldat din camion câți kilometri mai sunt până la prima gară, și acesta i-a răspuns că ajungem până seara.

Ajungem la prima stație de cale ferată

La auzul acestei vești că nu mai aveam mult de mers pe jos, ne-am înviorat cu toții, parcă nici oboseala nu o mai simțeam și ni se părea tuturor că mergem chiar mai repede. După câteva ceasuri de mers, am auzit fluieratul locomotivelor. Eram tare bucuroși că o să scăpăm de marșul pe jos, care ne vlăguise forțele. Ne slăbiseră în așa fel, de credeam că nu o să mai putem îndura mult, dar să nu dea Dumnezeu omului cât poate el să rabde. Era o stație de cale ferată mare, cu multe linii, și era, probabil, un nod de comunicații. Gara fusese bombardată de către nemți, erau numai ruine împrejurul ei. Coloana noastră este îndreptată spre o margine, spre locul unde fuseseră niște magazine de cereale. Dintre ele, mai scăpase una, care nu avea acoperiș, dar mai avea resturi de pereți laterali, și acolo ne-au înghesuit pe noi. Evacuaseră toată cenușa rezultată din ce arsese, și pe jos era ciment.

Din cenușă mai rămăseseră, într-un colț, o parte din cereale nearse complet, și luând cenușa în mână și răsfi-rând-o în palmă se mai găseau 15-20 de boabe de grâu sau mei, nu le carbonizase focul complet. Pe când vânturam și eu în mână cenușa în care se mai găseau asemenea boabe, vine la mine plotonierul armurier al batalionului nostru, pe care nu-l văzusem încă până atunci. Bagă și el mâna în cenușă, o vântură apoi în palmă și vede și el că ar mai rămâne circa 10-15 boabe în palmă, după vânturare. Îmi spune că îi pare rău că nu are în ce lua din cenușa din fața noastră, că, oricât, ar mai alege ceva din ea și și-ar mai minți foamea. Eu aveam o raniță în care îmi țineam gamela cu lingura respectivă, cu bidonul pe care nu le foloseam, că nu ni se mai dădea nimic să punem în gamelă și nici apă de pus în bidon. Așa că i-am oferit ranița ca să ne urcăm în același vagon, și până acolo s-o ducă el că era mai tânăr și mai puternic ca mine. Ne-am mai înțeles că tot ce a băgat în raniță să împărțim frățeste, pe din două. El a umplut ranița și ne-am căutat un locșor mai ferit de vânt, lângă un perete de scândură, ars și el pe jumătate. Nu ni s-a dat voie să luăm apă de nicăieri, deși apă caldă și rece se găsea în gară, am răbdat de sete ca și înainte. Obosiți și nemâncați cum eram, am adormit repede, înghesuiți unul în altul ca să ne încălzim. Iarăși am dormit fără să ne trezim până dimineța, cu toate că păduchii de pe noi ne mâncau fără milă.

Când am ajuns în această gară, am fost separați de soldați. Pe ei i-au dus în altă parte și i-au îmbarcat în vagoane, iar noi, ofițerii, am petrecut noaptea în fața magaziei, de care am vorbit că mai avea resturi de cereale arse. Dimineța, ne-a urcat în șase vagoane de vite. În vagoane, erau rămășițele din nutrețul vitelor și mult bălegar înghețat. Ne-au considerat, și pe noi, vite, fiindcă ei, rușii, n-au avut bunul-simț să fi curățat vagoanele sau să ne fi pus pe noi să le curățăm. Ce să ceri unor oameni de felul rușilor?

În vagon eram 80 de oameni și stăteam ca sardelele. Eu am stat alături de plotonierul cu ranița cu cenușă, pe care am așezat-o între noi. Încet-încet, ne-am făcut fiecare câte un loc și ne-am așezat. Eram aproape de ușă și-mi făceam un fel de bancă lângă peretele vagonului, spărgând gheața cu bocancul și punând foaia de cort bine împăturită pe așa-zisa bancă. Am cerut plotonierului să desfacă ranița și să-mi dea din cenușa pe care o luasem. Ne-am sfătuit să nu luăm mai mult de 5-6 mâini de cenușă zilnic, ca să avem mai mult timp cu ce ne înșela foamea. Ca să-mi înșel foamea și să-mi treacă timpul mai repede, muiam degetul arătător de la mâna dreaptă în gură și prindeam pe deget un bob de mei, pe care-l băgam în gură. Îl țineam în gură și-l sfărâmam în dinți, timp în care auzeam de zece ori pocnetul dintre șine. Atunci înghițeam bobul sfărâmat, după care căutam altul, îl prindeam pe deget, îl băgam în gură, apoi număram iar pocniturile roților de vagon de zece ori, după care iar înghițeam bobul strivit între dinți.

Asta se repeta până ce terminam de ales toate boabele de mei sau de grâu timp de trei zile, până ce am terminat tot ce luasem în raniță. Într-una din zile, într-o gară mare, lume multă, în special oameni de la țară, cu traistele pe după gât sau saci legați în spate și purtați în formă de ranițe, se foiau între ei, mâncând semințe de floarea-soarelui și scui-pând cojile cu o dexteritate uimitoare. Îi vedem trecând, pe rând, la fereastra cu gratii a vagonului. Nu am știut ce stație era, că nu scria numele ei pe nicăieri. Trenul nostru se opriese cam pe linia a șasea. Totuși, cetățenii au aflat că trenul de pe acea linie, păzit de sentinele, transporta prizonieri de război.

Din curiozitate, mulți dintre acești cetățeni s-au apropiat de tren, de vagoanele unde eram închiși. Nu au putut vedea decât un cap sau două, la câte o fereastră, care cereau „vodi“, apă sau pâine sau zăpadă. Chiar dacă ar fi vrut să ne dea, pe unde să ne dea? Nimeni nu ar fi putut ajunge la fereastră,

unde erau gratiile de fier. Slt. Moldoveanu, care ştia perfect ruseşte, se înţelege cu un cetăţean rus ca să ne aducă 20 de bidoane cu apă caldă pentru care va primi un ceas de mână, după care ruşii erau mari amatori. I-am arătat ceasul, şi printre zăbrelele de la fereastră i s-au dat bidoanele cu sfoara de care să le lege şi cu care să le urcăm la fereastră, la înapoiere. Slt. Moldoveanu s-a uitat după el până s-a pierdut în lume şi pierdut a fost, că înapoi cu bidoanele nu s-a mai întors. I-am urat şi noi toţi să mai trăiască atâta câtă apă să bea o dată din toate bidoanele noastre. Eu nu am apucat să dau bidonul meu. Apă, când vom primi, vom da şi celor ce şi-au pierdut bidoanele în situaţia arătată. Trenul s-a pus în mişcare şi din nou la drum, fără nici un fel de hrană sau apă.

Se discuta, în vagon, că nu se poate să nu ni se fi dat hrană pe drum, cel puţin pesmeţii aceia uscaţi, dar că şeful convoiului a vândut hrana noastră pe drum. Şi eu sunt convins că aşa a fost, criminalii ne-au vândut hrana noastră.

Primul lagăr, Libidiansk, pe Don

După încă două zile şi două nopţi de mers cu trenul, care stătea şi câte două ore în anumite staţii, am ajuns, într-o seară, într-un oraş care se numea Libidiansk. Numele oraşului l-am aflat a doua zi. Ne-au coborât din vagoane şi, în coloană câte patru, ne-au dus în dosul gării, pe un teren liber, în suprafaţă de un hectar. De-abia am coborât din vagoane, că eram sleiţi de puteri şi anchilozăţi din cauză că nu ne putusem mişca. Credeam că vom porni spre lagăr, credeam că s-a terminat cu calvarul nostru, că vom putea face ceva mai omeşte, că ni se va da cel puţin apă de băut şi un loc unde să ne adăpostim de ger, unde să putem dormi. Am aşteptat noi să pornim spre locul visat, dar nimeni nu spunea nimic,

trecuseră vreo două ore de când coborâsem, era încă lumină, dar se lăsase un ger de crăpau lemnele, ger rusesc, siberian. Suflam în mâini, jucam pe zăpadă să ne încălzim, dar în zadar, urechile ne amorțeau, obrajii se învinețeau de ger, iar mâinile, chiar în mănuși, nu le mai simțeam. Căutam să ne băgăm unul în altul ca oile pe arșița de soare, când caută răcoare, să ne mințim că ne încălzim, să ne amăgim.

Dintre noi se prăbușește la pământ un sublocotenent tânăr, cu ochii albaștri, cu părul blond și cu figura de copil-landru. Mi-am dat seama ca l-au părăsit puterile și că se va prăpădi. Am încercat să-l scol în picioare și n-am putut decât cu ajutorul altui camarad. Le-am spus celor din jur să nu-l lăsăm să moară, e camaradul nostru, este un copil, trebuie să-l ajutăm, să-l plimbăm să nu amorțească. Spre rușinea noastră, ca oameni cu educație militară frumoasă (să-ți ajuti camaradul pe câmpul de luptă, să-l iei în spate și să-l transporti când e rănit sau să-l scoți dintre linii, chiar dacă e mort), nu s-a oferit nimeni să-l luăm între noi și să-l plimbăm pe lt. Dumitrescu. Am rămas singur cu el. I-am trecut o mână pe după gâtul meu și am început să-l mișc. Încet, încet s-a dezmoțit, și în același timp și eu m-am încălzit un pic, dar consumasem destulă energie. Eram tare amărât și mă gândeam cât de meschini, cât de lași și fără de suflet suntem în momentele cruciale din viață.

Noi am făcut educație soldatului în acest sens, el a dat dovadă în împrejurări grele, scoțându-și comandantul dintre rețelele inamice și aducându-l la ai săi, dar noi, profesorii lui, am dat dovada contrarie. El a fost în stare să aducă pe camaradul lui rănit, chiar dintre rețelele de sârmă ale inamicului, și acum nimeni nu mi-a dat ajutor să-l plimbăm pe slt. Dumitrescu să nu înghețe, să nu moară în fața noastră. Încă îl plimbam pe lt. Dumitrescu când am primit ordin să ne întoarcem la vagoanele din care coborâsem. Ne-au îngheșuit pe toți în patru vagoane, nu mai erau șase ca înainte.

Eu, înainte de a urca în vagon, am rugat pe un căpitan, anume Bucșa, care știa perfect rusește, să vorbească cu șeful stației să-l bage pe Dumitrescu undeva la căldură până a doua zi, când ne spunea că vom coborî din nou jos, pentru a merge în lagăr. Și-a făcut milă șeful de gară și l-a dus pe Dumitrescu la un acar, unde a stat până a doua zi, când și-a revenit și a fost adus între noi.

În vagoane eram atât de înghesuiți, că, dacă ar fi căzut sau s-ar fi lăsat unul jos, nu ar mai fi putut să se scoale în picioare. Așa am stat toată noaptea în picioare și ne-am chinuit până a doua zi de dimineața. Acest chin nu l-am îndurat niciodată de la căderea în captivitate.

A fost o noapte pe care nici unul din cei ce am fost acolo nu o va uita vreodată.

N-am mai simțit nimic, nici frig, nici foame, nici sete, simțeam numai dureri în picioare, simțeam numai junghiuri prin tot corpul și aveam senzația că cineva îmi taie oasele cu un fierăstrău, și acela neascuțit. În sfârșit, a dat Dumnezeu și s-a făcut ziuă. Văzând că nu ne coboară să respirăm cel puțin aerul curat și să ne mișcăm mai în voie, am început să batem cu picioarele în pereții vagonului și să strigăm că avem unul mort, din cauza înghesuielii. Numai atunci au venit santinelele de la căldură, unde stătuseră toată noaptea, și ne-au coborât din vagoane.

Ne-au adunat din nou pe același loc din ajun și, după ce ne-au încolonat, am pornit pe un ger cumplit spre locul destinat ca lagăr. Era un oraș frumos, cu case frumoase, dar nu se vedea nici un locuitor, se vedea numai fumul ce ieșea drept în sus pe coșurile caselor. Răsărise și bunul soare și se uita și el la noi și ne îmbrăca cu razele lui strălucitoare, și parcă îi părea rău că nu ne poate încălzi.

După circa o jumătate de oră sau mai puțin, trecem pe un pod mare și frumos, străjuț pe margini de un zid de cărămidă roșie, înalt de cel puțin 1,5 metri. Pe sub pod, de la

dreapta spre stânga noastră, curgea un râu strâns la mijloc de cele două maluri, fiecare înghețate pe o lățime de circa 10 metri. Cam la 50 de metri de pod, în amonte, lucra o moară de apă. Cele două roți cu palete ale morii lăsau stropii de apă să curgă de pe ele în momentul când se ridicau în sus, și razele soarelui trecând prin puzderia de stropi ne arătau un curcubeu cu aceleași șapte culori, ca un curcubeu din îndepărtata noastră țară. Când am văzut atâta apă limpede cum curge la vale, ne-a făcut tuturor o sete și mai mare și fiecare dintre noi spunea: „Ah, Doamne, cum aș mai bea puțină apă să-mi potolesc un pic setea.“ Râul peste care treceam era Donul superior, deci îl trecusem, încă o dată, pe pod. Am intrat bine în oraș și, dezmoștiți un pic din chinurile nopții petrecute în vagoane, ne trezim că suntem băgați în curtea unui cimitir. Era un cimitir mare și foarte frumos. Avea multe cavouri și cruci din marmură albă sau neagră. Crucile erau destul de mari și de înalte, cu multe fotografii frumoase. După fotografiile văzute și datele înscrise pe cruci, cei ce se odihneau sub ele, în cavouri, decedaseră până în anul 1916. Mormintele, după această dată, erau mult mai simple. Am stat noi acolo în cimitir cam trei ore, până ce ne-a făcut din nou apelul, și dintre noi au dat deoparte pe niște subofițeri, pe care nu știu unde i-o fi dus. Am rămas noi, ofițerii, în număr de circa 250. După aceea ne-au încolonnat și dus mai departe, dar după vreo 30 de minute de marș ne-au băgat într-o curte destul de mică și au pus două santinele, una la poartă, și alta în curte, în fund. Curtea era împrejmuită cu ziduri înalte, cam de 2,5 metri, așa că, în starea în care ne găseam, nici unui nebun nu i-ar fi trecut prin minte să treacă peste zid și să-și caute sfânta libertate, fugind din lagăr.

În lagăr, la Libidiansk, pe Don

lată-ne și în lagăr. Eram bucuroși că ajunsesem în lagăr, crezând că de-acum s-a terminat cu mersul pe jos sau cu trenul, că vom avea un loc de dormit, la adăpost, că ni se va da și nouă să mâncăm și că vom avea, de-acum, apă la discreție. Casa aceasta avea două camere la fel de mari, erau de circa 10/10 metri. Din prima cameră se intra în a doua, nu avea zid despărțitor. Afară era o prispă, ca să-i spun așa, din care dădeai în prima cameră. Ca să fie și mai mult loc și să nu ne încurcăm la intrare sau ieșire, am scos ușa dintre camere. Spre stradă, erau la fiecare cameră câte două ferestre înalte cam de 1,50 metri și late de 1 metru, cu zăbrele groase și dese. Ne-am căutat fiecare câte un loc și ne-am așezat jos pe scândură, după prietenii sau alte criterii, și ne-am declarat satisfăcuți și stăpâni pe locul ocupat. Nu s-a căzut de acord asupra acestui lucru, fiindcă au protestat cei de lângă intrare și cei ce erau la mijlocul camerei, așa că s-a hotărât să facem rotație, după trei sau patru nopți. După ce ne-am pus bagajele pe care le aveam, am mai ieșit în curte să ne familiarizăm cu locul și să vedem unde este WC-ul. În acel timp, au venit trei sănii cu trei butoaie de apă. Butoaiile nu aveau cana prin care să luăm apă, ci aveau deasupra o deschizătură pe unde se putea băga gamela sau bidonul. Nu se mai ținea seama de regulile de igienă. La primele sacale a fost bătaie, cine să ia mai multă apă din saca. Am apucat și eu o gamelă și, când coboram cu ea în mână dreaptă și cu mâna stângă mă țineam de sanie, un locot. de rezervă îmi ia gamela și o răstoarnă în a lui. Așa că am rămas cu „gura căscată“, cum se zice pe românește, de îndrăzneala acestui ofițer, a uitat de regulamentele militare și de disciplină, neținând seama că eu eram mai în vârstă și mai mare în grad. Când i-am spus că poate va veni timpul să fie tras la răspundere pentru asemenea fapte, mi-a întors spatele

și mi-a spus să-l pup în... Iată ce face captivitatea, cu tot cortegiul ei de lipsuri și nenorociri, chiar din oamenii cu pretenții că au sânge albastru în venele lor și o educație aleasă. N-am mai spus nimic, am așteptat la rând și am luat a doua oară apă. În captivitate dispare, la o bună parte din oameni, omenia și toate celelalte însușiri frumoase ale omului, dispare bunul-simț, dispar regulamentele militare, dispar toate legile și se aplică legea junglei, legea celui mai tare și mai puternic. În ziua aceea, m-am săturat de apă.

A venit și noaptea și, pentru că nu aveam nici un fel de lumină, ne-am așezat pe locurile ocupate și ne-am culcat. Eu mi-am așternut foaia de cort, m-am descheiat la veston, mi-am pus ranița sub cap, în loc de pernă, mi-am slăbit șireturile de la bocanci, mi-am îndesat bine căciula pe cap, mi-am pus bine șuba deasupra și m-am culcat. Pe la mijlocul nopții m-am trezit, fiindcă începuseră să ne funcționeze și nouă organele, după apa băută pe satureate. Simțeam nevoia să urinez.

M-am sculat în picioare, m-am orientat, că nu-mi dădeam seama pe unde să ies și să calc cu piciorul. După ce am observat unde este ușa, am vrut să ies afară, dar, când am făcut primul pas, am călcat peste un camarad care a început să mă înjure: „Care calci peste mine, mă, paștile și Dumnezeuul mă-tii.“ Asta a durat tot timpul, din jumătatea a doua a nopții. A doua zi, pe lumină, am discutat această problemă și s-a hotărât ca cel ce iese afară și calcă, când pune piciorul, să întrebe pe cel ce este călcat, să-i spună să puie piciorul mai înainte, mai la dreapta sau stânga. Eram prea mulți și fiecare, în poziția de culcat pentru somn, nu ocupam mai mult de 20 cm, așa că dormeam toți pe o parte, nici gând ca cineva să doarmă pe spate. Oricum, era foarte bine că ne odihneam, nu ne ningeă și, fiind atâția în cele două camere, nu simțeam deloc frigul. În schimb, aerul era cât se poate de viciat, neschimbați cum eram, cu lenjeria de pe noi de

cel puțin două luni. Nu mai vorbesc de ciorapii din picioare, că nu avusesem posibilitatea să ne descălțăm niciodată. Vă puteți închipui câtă nevoie aveam de o baie și de rufe curate. Am mai discutat ca să ne întoarcem de pe o parte pe alta când dormim. Și, pentru a nu supăra și deranja pe cei de lângă noi, să ne întoarcem la comanda: „pe dreapta sau pe stânga“. Și, ca să fim toți la fel, ne culcam de la început pe dreapta sau pe stânga, iar prima comandă era ori la dreapta, ori la stânga, după cum ne culcam seara.

WC-ul, care era unul singur, cu două despărțituri, era insuficient pentru un număr așa de mare cum eram noi. La WC era un drum de du-te-vino, pe zi lumină, și se mai rărea, dar puțin, în timpul nopții. A doua zi de dimineața, ne-au adus niște pâine de secară, coaptă în tăvi, câte una la zece oameni, revenind la fiecare câte 100 de grame. După ce am primit această pâine, foarte, foarte greu de împărțit în mod exact, m-am așezat cu ea în mână lângă un căpitan de artilerie din Ploiești și amândoi priveam la cpt. Voinea din Regimentul 7 Prahova, dacă împarte exact la fiecare sau favorizează pe cineva. Voinea era unul din căpitanii cu vechime și și-a dat tot interesul ca să mulțumească pe fiecare.

Văd pe căpitanul de artilerie că gustă din pâine și-mi spune că este acră și nesărată. Apoi bagă mâna în buzunarul din dos al vestonului și scoate de acolo o legăturică de pânză de mărimea unui ou. O dezleagă cu mare atenție, se uită în toate părțile să nu fie văzut și, cum ședea jos, o pune ușor între genunchi. M-am uitat cu coada ochiului să văd ce are în legăturică. Avea ca la o lingură de sare de bucătărie și cu vârful unui briceag lua din legăturică și presăra pe pâine. Văzând că nu îmi oferea și mie un vârf de briceag din sarea lui, l-am rugat să-mi dea și mie câteva bobite să pun și eu pe pâine. Cu mare greutate mi-a dat atât cât s-a luat pe vârful briceagului. Am presărat-o peste pâine și am mâncat-o, sperând că acum am după ce bea apa.

Atunci am început să simțim și păduchii care colcăiau pe noi, umblau ca furnicile și își făcuseră caverne în pielea noastră, în special pe spate și pe piept. Cămășile și puloverele erau pline de ouă, și păduchii se prăseau acum în voie, și din zi în zi erau mai mulți.

Căutam cenușă de lemne sau scrum de țigară de la cineva pe care îl scuipam, îl frecam în palmă cu degetul și apoi mă ungeam pe piept să-mi treacă mâncărimea.

S-a mai luat o hotărâre de către toți, și anume: ca să ne putem curăți de păduchi, treceam la fereastră atâția câți puteam încăpea.

Ne scoteam cămășile și ne purecam, omorând la păduchi. Luam apoi puloverele la rând, și până terminam noi, și terminam greu, ceilalți dormeau. Când se sculau ei, ne culcam noi.

Eu aveam pe mine un pulover de lână, fără mâneci, cel cu mâneci îmi rămăsese în lada de campanie. Îl curățam cu mare atenție pe dos, și când îl întorceam pe față era același număr de păduchi. Terminam fața, și când îl întorceam pe dos iarăși găseam destui.

Mă dureau, nu numai pe mine, ci pe toți cei care omoram păduchii, unghiile de la degetele mari, omorând zilnic, fără a reuși să-i terminăm. Mantalele, vestoanele și în special cojoacele erau cuibare de păduchi și de lindini.

Prima ciorbă și linguriță de zahăr

A treia zi, ne pomenim că intră din nou în curte o sanie cu doi soldați ruși. Au chemat pe perivocic, care era căpitanul Bucșa, și i-au dat în primire unu, la două kilograme cu zahăr tos, într-un săculeț de pânză, spunându-i să ni-l împartă, în mod egal, la toți. Au dat apoi jos din sanie patru bidoane mari de aluminiu, ordonând ca fiecare să-și ia gamela, să

ne așezăm câte cinci pe rând și să trecem prin fața lui. Ne-a dat iarăși câte o pâine coaptă la tavă pentru zece inși și ne-a pus la fiecare câte un polonic (cam de 1/2 litru) de zeamă în gamelă. Era o supă care mirosea a pește. În adevăr, era o supă făcută din pește de mare, sărat, trecut prin mașină și fiert în apă dulce. Gustul acestei supe era delicios (așa ni se părea nouă), fiindcă era caldă, mirosea a pește și era sărată. Asta era hrana noastră acum, de care noi eram foarte mulțumiți, că ne ținea zilele. În aceste locuri era mare lipsă de sare de ocnă, populația consuma sare de mare. După ce ne-am ospătat cu suta de grame de zahăr și cu delicioasa supă de pește, ne-am simțit destul de bine, am fost mulțumiți.

Această ciorbă, cele 20 de grame de zahăr și 40 de grame de pâine zilnic ne mulțumeau. De asemenea, ne săturasem de somn și, fiindcă nu făceam nimic, prinsesem chiar puține puteri. Ieșeam și noi în curte și, așa mică cum era, tot puteam inspira câteva minute de aer curat. Într-o zi ne-au dus să facem baie.

În adevăr, acolo fusese o baie comunală, dar nu mai funcționase de mult. Urma ca să facem baie pe serii, câte 30 de persoane odată. Am apucat în prima serie și de-abia așteptam ca să mă spăl cu apă caldă. Ne-au băgat într-o cameră și ne-au pus să ne dezbrăcăm, lucru pe care l-am făcut cu multă plăcere și cu o mare viteză. Apa era destul de rece și așteptam să ne bage în baie. Au intrat pe ușă doi ruși cu halate albe și ne-au spus că, până nu ne tund pe cap pe toți, nu ne bagă în baie. Și-au scos mașinile de tuns și au început lucrul. Era un chin pentru cei ce se găseau sub mașină. Mașinile nu tăiau, mai mult smulgeau părul, iar bieții oameni țipau ca din gură de șarpe și se smuceau de pe scaun, în timp ce rușii râdeau și pomeneau de Antonescu. N-a mai primit nimeni să fie tuns. Dacă au văzut că nimeni nu vrea să mai fie tuns, ne-au dat drumul în camera de baie la dușuri, după ce ne dăduseră la fiecare câte o bucătică de

săpun, de mărimea unei cutii de chibrituri, însă moale ca o pastă. Au dat apoi drumul la dușuri. Noi am observat că din apa care curgea nu ieșeau aburi, totuși, din când în când, încercam apa cu mâna să vedem când vine apa caldă. Apă caldă n-am simțit, dar nu era rece ca afară. Ne-am gândit că tot eram dezbrăcați și ne-am băgat sub duș. M-am muiat și am dat cu săpun pe unde am putut și m-am spălat. Pe picioare m-am spălat cu mai multă atenție, și după ce am crezut că am muiat murdăria de pe ele am început să râcăi cu unghiile de la mâini. Pe când mă râcăiam la călcâiul stâng, scot în unghie ceva tare de mărimea unui bob de linte. Era ceva negru și, de curiozitate, am strâns în dinți acest bobuleț și am văzut că e tare, este de fier.

Atunci mi-am dat seama că bobulețul meu era o mică schije din proiectilele de katiușe căzute în jurul meu, în ziua când am capitulat. Acum mi-am dat seama ce era cu sângele din bocanc. Când am ajuns în lagăr, am examinat bocancul și am văzut gaura din tocul bocancului pe unde intrase schija în călcâi. Din seria mea, la baie nu ne-am spălat decât câțiva inși, restul au refuzat să facă baie, cu toate înjurăturile rușilor, cu toate amenințările lor și insultele că, la noi, „niet culturnăi“. La înapoiere ne-am întâlnit cu seria a doua pe drum și i-am pus în gardă cu ce vor întâmpina. S-au întors și ei repede, că nimeni nu a vrut să se tundă sau să facă baie în asemenea condiții, iar seria a treia și celelalte nu au mai vrut să iasă din curte. A venit să facă cercetări un civil, nu știam cine era, în orice caz, era o autoritate civilă. Prin perivoc i s-a spus că, în asemenea condiții, nu se poate să se facă baie pe asemenea ger, cu apă rece, că suntem destul de slăbiți de pe drum și nu vrem să ne îmbolnăvim. A plecat, spunându-ne și acesta „niet culturnăi“, „niet“ civilizație. Tot acest șef a venit a doua zi și a intrat în camere. Era natural să fie murdar pe jos pe unde călcam și lucrurile în dezordine, că nu aveam nici cu ce mătura și nici pe ce să ne punem

lucrurile în ordine, ranițe, foi de cort și vesela ce o aveam, gamelă și bidon. Ne-a spus că este murdar și că miroase urât în camere. A doua zi ni s-a adus o mătură de curte, iar după masă au venit două santinele și ne-au dat ordin să ieșim în curte fără nici un fel de bagaj. A rămas un ofițer de planton în amândouă camerele. Ne gândeam unde ne vor duce, să luăm ceva de la vreun colhoz sau vreo fabrică?

Am ieșit din curte în coloană de patru, cu o sentinelă în cap, și una la urmă, ca fetele de la pension, însoțite de pedagog, când ieșeau duminica la plimbare.

Sublocotenentul de rezervă Hânguleșteanu

În fiecare zi, după-amiaza, ne scoteau în curtea lagărului. Ne așezam în coloană de câte patru și ieșeam la plimbare, ca fetele de la pension. Aerul curat și sănătos, ozonat, că erau păduri de brazi în apropiere, ne alimenta plămânii cu oxigen și ne simțeam bine cu sănătatea. Plimbările nu durau mai mult de o oră, dar, cum am spus, ne simțeam mai tari, mai puternici. Înainte de plecare se mai făceau și glume. Unii dintre noi, cum vedeau că vin sentinelele, strigau: „Fetele din pension să iasă în curte să fie duse la plimbare.“ Împrejurimile orașului erau foarte frumoase. Pădurile de brad schimbau decorul alb al zăpezilor. Mie îmi plăcea nespuse de mult să privesc împrejurimile care erau, cât vedeam cu ochii, numai mesteacăn alb. Culoarea albă a trunchiului copacilor se confunda cu zăpada, și în una din zile unul dintre noi, mai tânăr și cu voce frumoasă, a început să cânte „Cruce albă de mesteacăn“. Cântecele camaradului ne-a dus pe toți cu gândurile în țară, la familiile noastre dragi, care nu mai știau nimic de noi, care ne credeau pierduți pentru totdeauna. Am trăit cu toții momente grele, gândindu-ne dacă vom mai apuca să vedem pe dragii noștri lăsați acasă. După

terminarea cântecului, am reluat discuțiile pe diferite teme. Eu vorbeam cu doi camarazi și unul spunea că ar fi o minune dacă ar avea cu el aparatul de fotografiat. Altul, că dacă ar avea aparatul de radio-recepție nu i s-ar părea așa de greu, ar suferi mai ușor captivitatea, că ar auzi ce se petrece în lumea asta, cum merge războiul etc. M-au întrebat și pe mine dacă am aparat de radio-recepție și ce marcă.

Vă spun cinstit că nu am știut să-i spun ce marcă are aparatul meu de radio. Am mai adus vorba despre arme de vânătoare și iarăși nu am știut ce marcă are arma mea de vânătoare. M-am gândit apoi la soacra mea, dar nu i-am mai știut numele, deși eu îi scriam tot timpul, o dată sau de două ori pe lună. Am început să mă întreb ce este cu mine, este un lapsus de moment, sau am început să-mi pierd memoria? M-am întristat destul de mult. Aproape de lagăr, pe când ne înapoiam de la plimbarea făcută în aer liber, mergând cu capul în jos și gândindu-mă că nu mai știu marca armei și cum o cheamă pe soacra mea, deodată mi-au venit în minte. Radio – marca Ingelen, arma – Imperator, iar numele soacrei – Irina. Ne culcam devreme, pe lumină, fiindcă nu aveam cu ce lumina. Într-o seară, unul dintre noi roagă pe Hânguleșteanu să ne povestească despre prima lui dragoste. S-a cam lăsat rugat Hânguleșteanu și, după ce au trecut câteva momente, a tușit potrivindu-și glasul și a început să ne povestească. Cei care nu-l auzisem până atunci povestind am rămas impresionați de felul cum povestea, cu lux de amănunte, cu accent bătrânesc, cu intonație schimbată, de credeai că povestește Sadoveanu sau, mai degrabă, Creangă. Erau așa de frumoase și interesante poveștile lui Hânguleșteanu, că nu te mai săturai ascultându-l. În timpul povestirilor lui, nu se apropia somnul de noi, dar nu numai atât, uitam de toate, inclusiv de foame. În prima seară, în povestirea lui a intrat și un capitol cu o masă mare, cu fel de fel de mâncăruri și fripturi, stropite cu vinuri vechi etc., și care

ne-a făcut să ne pună în mișcare stomacul. De atunci l-am rugat ca atunci când ne va mai povesti să includă în povestire mese cu tot felul de mâncăruri, care mai de care mai gustoase și mai parfumate, și cu vinuri spumoase, tămâioase etc. El era ofițer de rezervă și de meserie învățător, și pe front propriu-zis el nu fusese, nu avusese comandă. Fusese în spatele frontului comandant la un centru de colectare a cerealelor.

Prin anul 1955, l-am întâlnit la Institutul „Dr. Parhon”. Ne-am recunoscut imediat. Îmbătrânise. Ne-am așezat pe o bancă și am început să ne povestim unele lucruri. L-am întrebat când a venit din captivitate și mi-a spus că a stat 12 ani. A fost trimis pe malul Oceanului Înghețat de Nord, unde a lucrat 12 ani și a dus o viață de ocnaș. Mi-a spus prin câte nenorociri a trecut. Rămăsese fără gene și fără sprâncene, iar pe față îi mai răsărea câte un fir de barbă din cauza plumbului. Pentru asta venea la Institutul „Dr. Parhon” în fiecare zi, fiindcă medicii făceau un studiu pe el. Ne-am despărțit cu părere de rău că nu am putut să ne povestim mai departe amintirile, și în special cele petrecute de el în minele de plumb.

Transferarea în alt lagăr

Ne obișnuisem aici în lagărul acesta, unde ocupam un spațiu așa de mic și fără o curte unde să stai la aer. Ne obișnuisem, de asemenea, și cu puțină hrană ce ni se dădea, cu plimbările zilnice într-o margine de oraș și așteptam desfășurarea evenimentelor și sfârșitul războiului ca să ne întoarcem la cei lăsați acasă, care ne plângeau.

În ziua de 25 decembrie 1942, dimineța, ne pomenim cu un ofițer rus și cu câteva santinele, bine îmbrăcați, cu fețele roșii de sănătate. Ni se dă ordin să luăm tot ce avem și să

ne încolonăm. Ne-am strâns în grabă, în sacii de merinde sau ranițe, tot ce aveam asupra noastră, vesela și, cine mai avea, al doilea schimb de rufe, ne-am încolonat și am ieșit pe poartă. Am făcut drumul înapoi la gară. Am văzut din nou podul peste Donul superior și moara de apă, care sta și ea încremenită, prinsă de ghețuri. Ajunși în gară, ne-au îmbarcat în șase vagoane obișnuite, tot vagoane de marfă sau vagoane „bou“. În vagonul în care am intrat și eu, eram, cu toții, 45 de oameni. La față arătam acum a oameni, fiindcă în timpul cât stătusem în lagăr ne putusem bărbieri. Mai scăpase pe la unii dintre noi câte un brici de bărbierit sau câteva lame de ras. Chiar lt. Dăneț scăpase un brici de bărbierit. Seara ne puteam spăla, cel puțin o dată, cu apă rece sau cu zăpadă, pe picioare. De păduchi nu puteam noi scăpa, doar le mai micșoram numărul omorându-i, deși pe drum s-au înmulțit din nou. De data aceasta, vagoanele erau curate, se măturaseră și aveau, de-o parte și alta a celor două uși, niște paturi sau, mai bine zis, câte un raft la înălțimea de un metru. Jumătate din noi s-a așezat pe aceste scânduri, iar jumătate a stat pe culoarul liber și sub aceste rafturi. În orice caz, ocupam fiecare câte un metru pătrat. După 24 de ore ne schimbam, treceam unii în locul altora.

Până să ne urcăm în vagoane, ne-am făcut necesitățile, fiindcă avusesem apă din belșug și supa aceea de pește și suta de grame de pâine ne puseseră puțin stomacurile la lucru. Vagoanele erau singure pe această linie, ceea ce însemna că ne vor atașa la un tren. Al șaptelea vagon era vagonul în care călătoreau soldații ruși care ne însoțeau și ne conduceau mai departe. În vagon ei aveau instalată o sobă, fiindcă am văzut burlanele scoase pe fereastră care scoteau fum. În timpul când noi urcam în vagoane, rușii încărcau, în vagonul lor, lemne, cărbuni și niște saci, în care bănuiam că ar fi pâine. Mai încărcau și niște butoaie în care eram siguri că se află pește sau silotcă, cum spuneau ei. Ne-au urcat pe

toți în vagoane, au închis ușile și le-au zăvorât în cârlige. În ziua aceea nu ne-au dat nimic să mâncăm. În plus, din lagăr nu luasem nici apă în bidoane, fiindcă nu știam că o să plecăm așa de repede și că ne va surprinde această plecare.

În gară nu era nici o pompă de apă în apropierea noastră. Apa se găsea pe lângă peronul gării, ca și la noi. Erau chiar robinete cu apă caldă și rece, dar nu aveam voie să mergem să luăm. Odată închiși în vagoane, ne-am întins fiecare pe locul pe care îl ocupasem sau rezemați unul de altul. Ne părea rău că slt. Hânguleșteanu apucase în alt vagon și acum îi simțeam lipsa, că ne obișnuisem cu poveștile lui. A doua zi dimineata, trenul s-a pus în mișcare atașat la alt tren. Ne-am dat seama de acest lucru fiindcă am simțit manevrele pe care le făcea trenul și cum se cupla de alte vagoane. Iată-ne din nou la drum. Iată-ne, din nou, leșinați de foame și de sete. Iată-ne din nou pradă gândurilor negre. În vagon era o tăcere mormântală. Ne schimbam zilnic locurile pentru a ne odihni pe scândurile ce țineau loc de paturi. Ne așezam pe schimburi și la cele patru ferestre cu gratii ca să privim în afară, în special când treceam prin gări. Eram curioși să știm cel puțin în ce direcție mergem, fiindcă nu ne puteam orienta exact după soare sau după turnurile bisericilor, care erau departe de calea ferată. Unul dintre noi, din vagon, nu știu cum reușise de scăpase o busolă Bézard. Nu spusese nimic până atunci, probabil de frică, și, curios să știe și el direcția în care mergem, a scos busola. Acul busolei arăta direcția nord.

Trecuseră două zile și nu primisem nimic de mâncare. A treia zi se deschide ușa și ni se dau două pâini coapte, tot la vatră, dar erau mai mari, cred că avea fiecare câte cinci kilograme. Deci ne-au dat zece kilograme de pâine pentru 45 de oameni, care nu băgaseră nimic în gură timp de trei zile. Pâinea, tot așa de moale ca o cocă, și nimeni nu-și lua răspunderea pentru a o împărți. Am pus la vot patru inși care să

împartă pâinea și la vot a ieșit căpitanul Voinea Nistor din Regimentul 7 Prahova, Ploiești. Voinea s-a șters pe mâini pe dosul mantalei, crezând că este mai curat, și a împărțit aceste două pâini așa cum a crezut el că este mai bine.

A 45-a bucată a revenit unui sublocotenent din Regimentul 7 Prahova, Ploiești, nu-i mai rețin numele, care a refuzat să o ia și a început să plângă. Plângea fără zgomot, plângea sughițând și lacrimile îi curgeau șiroaie, una după alta. Întrebat ce are, de ce plânge, a refuzat să vorbească. Târziu de tot a încetat să mai plângă și și-a luat porția de pâine ce i se cuvenea, mâncând-o fărâmitură cu fărâmitură. Spre seară a spus căpitanului Voinea Nistor că el nu a fost mulțumit de felul cum a împărțit pâinea, că lui i-a venit porția cea mai mică și că a avut prea puțină coajă. Deci acesta a fost motivul pentru care plângea. Ne-am revenit un pic mâncând această bucățică de pâine. De urinat, urinam rar de tot, pe lângă ușă, iar pentru restul de necesități, cu ajutorul unui cuțit și, după multe ore de muncă, am reușit să facem o gaură în pardoseala vagonului, cu un diametru de circa 8 cm. Era un chin pentru cel ce avea să-și satisfacă nevoia, pentru că trebuia să nimerească exact prin centrul găurii.

A patra zi ni se dă un pește (crap) sărat, fără nimic altceva. Ca greutate, peștele a avut circa 2-3 kilograme și a fost împărțit tot de cpt. Voinea.

Peștele era crud și tare sărat. Ne-am bucurat mult când am primit fiecare porția lui, că am dat de gustul sării. Eram conștienți că vom suferi și mai mult de sete, totuși l-am mâncat, iar oasele le-am strâns în dinți, și până la urmă le-am ros și le-am înghițit. Un singur ofițer a aruncat osul (e drept, era cam gros), un medic locotenent. L-a aruncat chiar pe marginea găurii unde ne făcusem necesitățile și era gata să scape pe gaură, dacă cpt. Moca Ion din Regimentul 2 Vâlcea, promoție cu mine, nu l-ar fi prins la timp. L-a șters cu mâneca vestonului și l-a mestecat în gură până ce l-a terminat. Cine

nu a suferit de foame niciodată nu poate da crezare acestor întâmplări. Nu după mult timp, setea, acest chin de nesuportat, s-a instalat în pieptul fiecăruia dintre noi. Din cauza gerului mare și a respirației a 45 de oameni, câți eram în vagon, pereții vagonului erau albi de bruma pe care o răcâiam cu unghiile și o mâncam. Lingeam și pereții vagonului ca să ne astâmpărăm setea. Setea e mai greu de suportat decât foamea. De foame parcă mai rabdă omul mai ușor, dar de sete, nu. În trei zile, această sete ne-a sleit puterile. Eram epuizați, nu mai aveam pic de vlagă în noi. Cred că nu am mai fi fost în stare să mergem pe jos și nu știam cât va mai dura acest calvar și când va lua sfârșit, când vom mai avea un polonic de supă de pește și una sută grame de pâine, cum aveam în lagărul de la Libidiansk. Când vom mai bea apă pe săturate? Cât de mult aș fi dorit să iau o gamelă cu zăpadă, cu care să-mi potolesc setea, setea care mă sufoca.

O mână de zăpadă

În acest timp, escorta noastră cobora dimineța din vagonul lor, apoi lua doi prizonieri să le taie lemne de foc cu joagărul. Ei aveau un vagon amenajat cu sobă, lemne și cărbuni. Mai veneau ca să întrebe în fiecare dimineță dacă avem sau nu pe cineva care a murit, ca să-l coboare din vagon.

În vagon, pe lângă mine, era un slt. de artilerie, tânăr și foarte rezistent. Ne întâlnisem pe linia 1 și-l felicitasem din toată inima de felul cum condusese, ca observator, tragerile de artilerie în sectorul nostru. În situația în care mă găseam, că setea mă chinuia, îi fac propunerea: „Măi Popescule, ce ai zice dacă am merge amândoi să tăiem lemne rușilor cu joagărul? Poate am avea norocul și de puțină mahorcă și am putea lua câte o gamelă cu zăpadă și ne-om potoli setea.

Sau norocul ne va ieși în cale cu o bucatăică de pâine și o gamelă cu apă.“ Popescu a acceptat propunerea mea și m-a întrebat dacă o să pot manevra joagărul când vom tăia lemnele. I-am spus că nu am să pot trage de joagăr cu aceeași putere ca el, dar vom vedea, ne vom descurca amândoi. S-a întâmplat că, chiar de la vagonul nostru, rușii au cerut doi cioloveci să le taie lemne. Când au deschis ușa vagonului, am coborât eu și Popescu. La coborâre, am avut grijă, și eu, și el, să luăm cu noi gamelele. Era un ger groaznic. Bocancii cu care eram încălțat au înghețat imediat, dar aerul curat și mișcarea mi-au făcut tare bine. Spre nedumerirea noastră, în loc să mergem la urma trenului, unde se găsea vagonul escortelor, ne-au făcut semn să mergem spre locomotivă. N-am mers decât distanța a cinci vagoane cu alți prizonieri (soldați) și ne-a oprit la ușa unui vagon pe opt roți, un vagon mare cât o magazie. Ne-a făcut semn să deschidem ușa. Am încercat amândoi, dar nu am putut, deși santinela care patrula pe lângă vagoane în timpul staționării trenului ne-a dat câteva paturi de armă, înjurându-ne și zicându-ne „țigani lui Antonescu“. Ușa era foarte grea și înghețată. A pus și el arma mai departe, pe zăpadă, și căteșitrei de-abia am reușit s-o deschidem, atât cât să poată intra un om, nu cu fața, ci cu umărul înainte. A urcat întâi sublocotenentul Popescu, pe care l-am ajutat eu, făcându-mă capră, apoi m-a tras el și m-a ajutat și santinela, darnică cu noi în înjurături și paturi de armă. Ce era în vagon? Erau o grămadă de soldați români, cam la 40-50, morți și înghețați în diferite poziții, așa cum îi apucase moartea, cu picioarele strânse, cu ochii deschiși, cu gura căscată, parcă cereau ajutorul mamei sau al soțiilor, în ultimele clipe. Aveau niște fețe mici și supte și culoarea pielii bătea în galben, dar nu se înnegriseră. Erau îmbrăcați numai în vestoane, li se luaseră mantalele și bocancii din picioare. Li se luaseră de camarazii lor din vagon, fiindcă și așa ar fi fost dezbrăcați de cei care îi îngropau.

De la acest vagon spre locomotivă erau încă vreo 15-20 de vagoane și toate erau încărcate cu soldați prizonieri români, că îi auzeam cum strigau să le dea apă, pâine și ca le este frig. În acea dimineață cred că erau 30 de grade sub zero.

Santinela ne face semn să dăm jos morții din vagon. Mă uit la Popescu, el la mine, și începem să-i dăm jos, apucând pe fiecare mort, unul de cap, altul de picioare, strecurându-l prin ușa vagonului, care era numai întredeschisă. Erau ușori sărmanii, că rămăsese pe ei numai pielea și osul. Când am terminat, eram transpirați. Mă uitam acum să găsesc un loc cu zăpadă curată să-mi umplu gamela, când santinela ne face semn să luăm unul din morți și să ne ducem după el. Am prins unul, tot așa, de cap și de picioare, și am urmat santinela. Am trecut peste multe linii, că acolo era o gară mare, probabil un nod de cale ferată. Sentinela s-a oprit în dosul gării, pe un loc viran, arătându-ne locul unde să-l lăsăm și să plecăm să aducem și pe ceilalți. Sublocotenentul Popescu, foarte supărat, îmi spune: „Să vă fie ideea a dracului, dle căpitan, și eu la fel că v-am ascultat sfatul să coborâm noi din vagon. Iată câtă energie am consumat și o să mai consumăm până îi vom căra pe toți aici. Asta ne mai lipsea acum, nu suntem noi și așa de slăbiți?” Am tăcut chitic, că eu eram vinovatul. Cu mare greutate și cu multă transpirație am reușit să-i căram pe toți în dosul gării. Am luat de jos niște zăpadă și m-am frecat puțin pe mâini să mă curăț, apoi am căutat un loc mai curat și mi-am umplut gamela cu zăpadă. În acest timp intrase în gară un tren militar, din care coborâseră mulți ofițeri. Erau niște oameni tineri, înalți, cu fața roșie de sănătate și poate de băutură, foarte bine îmbrăcați, cu pâslari în picioare, cu pantaloni de pufoaică și pufoaică, cojoace albe trei sferturi, căciuli pe cap și mănuși îmblănite pe mâini. Când traversam eu peronul, urmat de santinelă, unul din acești ofițeri mă întreabă

dacă sunt ofițer, prizonier, ce nație și ce grad am. I-am spus că sunt prizonier, că sunt român și am gradul de căpitan. Când am terminat de spus aceste date, îmi trage o înjurătură rusească și un picior în spate, de m-am dus alunecând vreo 5-6 metri, în care timp toată zăpada din gamelă s-a vărsat pe jos. M-am sculat de jos cu două mâini de zăpadă, urmat de santinelă, care râdea de mine. Am ajuns la vagonul nostru și ni s-a deschis ușa să urcăm. Ca să mă urc, am întins mâinile ca să mă poată prinde un camarad și în același timp am pierdut zăpada din mâna stângă.

Am ajuns în vagon numai cu o mână de zăpadă și aceea amestecată cu zgură. M-am liniștit puțin și am băgat în gură fărâma care mai rămăsese.

După ce am supt această zăpadă, mi-a venit în gură un miros de petrol atât de tare, că mi-a venit să vomit, dar ce să vomit când nu aveam nimic în stomac? Mi-am ocupat locul așezându-mă pe foaia de cort și pe raniță, strângându-mă și apăsând, cu amândouă mâinile, stomacul, să-mi potolesc grețurile și răul ce-mi venea din stomac. În felul acesta, am adormit, trezindu-mă după-amiază, pe când cpt. Voinea făcea cele 45 de porții de pesmeți pe o pătură. Când mi-am primit porția, am și început să ronțai pesmetul și să ling praful de pesmet care mi se cuvenea, și greața mi-a dispărut. Aceasta s-a petrecut în ziua de 28.12.1942. În zilele de 29 la 31 a 12-a 1942, ni s-a dat zilnic câte 100-150 de grame de pesmet, fără nici o picătură de apă. Cum am mai spus, nu aveam altă sursă de apă decât bruma de pe pereții vagonului, pe care o râcăiam sau o lingeam direct, ca să-mi astâmpăr setea.

În după-amiaza acestei zile, cu tot zgomotul pe care îl făcea trenul nostru, auzeam zgomot de motoare de avioane, iar prin zăbrelele vagonului vedeam localități dese, cum nu văzusem până aci. Erau semne că ne apropiem de un oraș mare. În adevăr ne apropiam de Moscova. Cred că acest mare oraș are mai multe gări. A intrat și trenul nostru în una din

aceste gări. Se înnoptase bine când trenul nostru s-a oprit pe linia 1 a acestei gări și cred că era ora 19.30-20. Cei ce se uitau prin ferestrele zăbrele ale vagonului, cele dinspre gară, nu puteau vedea cine știe ce, că era noapte, așa că nu se puteau spiona lucruri deosebite. În orice caz, nu era o gară pentru călători. Eu nu m-am dus la fereastră, nu am fost curios să văd o gară dintr-un oraș mare rusesc. Spuneau cei de la fereastră că era luminat cu becuri puternice, lucru nemaivăzut de noi, de când plecasem de acasă. Deci rușii nu se mai temeau atunci de bombardamentul aviației germane și luminile erau necamuflăte. Trecuse cred o jumătate de oră de când oprise trenul, și deodată ușa vagonului se deschide și ni se dă ordin să coborâm din vagoane cu gamelele în mână, cu lingura și cu bidonul de apă. A fost ordin ca în vagon să rămână un singur ofițer, și acela va fi cel mai slăbit dintre noi, dar să i se ia gamela și bidonul, să i se aducă și lui ce ni se va da nouă. Am început să coborâm și să ne întrebăm dacă nu ni se va da și nouă mâncare și apă, că altfel nu ar avea nici un rost să coborâm cu gamele și bidon. După ce ne-am așezat în front pe patru, ne-au pornit printre niște căpițe de zăpadă, înalte cât căpițele de fân de pe la noi. Mă miram cum de reușiseră să strângă, în felul acesta, zăpada de pe peronul gării și s-o clădească în grămezi așa de înalte sub formă de căpițe.

După vreo 50 de metri ne-au băgat într-o sală mare și frumos luminată. În sală erau mese, ca mesele noastre din cazărmi, câte zece persoane pe fiecare latură a mesei. Mesele erau acoperite cu desene pătrate, ca pe tabla de șah. Era o curățenie ca la farmacie, cum se spune, cald și plăcut să stai. Am completat mesele, așezându-ne câte 20 la o masă. A apărut apoi o femeie îmbrăcată militar. Era tânără și excepțional de frumoasă, urmată de alte fete îmbrăcate în șorturi albe. Femeia îmbrăcată militar avea un păr blond ascuns sub căciulă, era înaltă și subțire ca o balerină. Avea gradul

de colonel și era medic. Ne privea cu ochiul unui medic, nu cum ne priveau restul, ca dușmani, și ea căuta să ne ridice moralul, spunându-ne că războiul se va termina curând și crede că, în vara anului 1943, se va face pace în mod sigur, și în mod sigur vom fi acasă. Vom merge într-un lagăr de ofițeri și acolo vom fi tratați conform legilor internaționale.

La un semnal făcut de această femeie, care ne captivase prin purtarea ei și prin spusele că vom fi în curând acasă, a apărut la fiecare masă câte o femeie îmbrăcată în halat alb, cu o tavă pe care se găsea pâine neagră și ne-a dat, la fiecare dintre noi, câte o bucată. Pâinea era cântărită și avea fiecare bucată exact 600 de grame. Unde lipsea la cântar, atunci când a fost tăiată, se adăuga câte o bucățică ca să completeze greutatea și apoi o prindeau, ca să nu se piardă, cu un mic bețișor, ca un cui de brad. Noi am numit-o, de-acuma, pâine cu băț. Nu știam ce ne va mai da, dar de pâine nu m-am atins, o priveam numai, deși stomacul o cerea. După pâine ne-a adus și distribuit, la fiecare masă, câte un polonic de supă, de un litru. Supa era cu macaroane, foi de dafin și piper și avea în ea și câte o bucățică de carne, având circa 30 de grame. Ne-am apucat să mâncăm cu lăcomie, că era prima supă de carne cu macaroane, cu parfum și cu gust plăcut și în special că era caldă, chiar fierbinte, că ne-am și încălzit. Ni s-a dat voie să mergem la robinete, să luăm apă în bidoane. După supă, ne-au adus și s-a împărțit, la fiecare, câte un polonic de cașe de mei. Era făcută cu un ulei care mirosea a rânced, dar cine ținea seama de asta? Am mâncat și cașa și am simțit, pentru prima oară de când eram prizonier, stomacul plin. M-am dus și eu la robinet, am băut apă, mi-am umplut bidonul și m-am așezat la masă din nou.

Căpitanul Bucșa, care vorbea la perfecție limba rusă, a mulțumit, în numele tuturor, frumoasei doctorițe, i-a urat ani mulți și sănătate și a rugat-o să transmită autorităților sovietice, care ne-au oferit această masă, mulțumirile

noastre. Ne-am încolonat din nou și ne-am urcat în vagoane. La plecarea din sala de mese, frumoasa doctoriță ne-a dat șase bucăți de lumânări mici și câteva chibrituri ca să le aprindem și cu care să întâmpinăm anul nou, când tunurile din Moscova ne vor vesti sosirea noului an. Unul dintre noi, la auzirea primei lovituri de tun, a aprins lumina și ne-am văzut la față. Toți, absolut toți, aveam lacrimi care ne curgeau pe obraji. Toți eram cu gândul la cei lăsați acasă, soții, mame, frați, prieteni. Nu ne gândeam că ei petrec, stau la căldură și au de toate, ne gândeam cum discutau lipsa noastră dintre ei, cum nu știau dacă suntem morți sau vii etc. Lumânarea fiind mică s-a stins repede și noi toți parcă am amuțit. Nu mai vorbea nimeni. Fiecare eram cu gândul departe, departe de tot. Trenul s-a pus în mișcare și, în glasul roților lui, care ne-a sunat în urechi timp de șapte zile și șapte nopți, de la primul lagăr și până aici, am adormit. Nici păduchii, care se înmulțiseră pe noi, nu-i mai simțeam acum.

Ziua însă ne mâncau grozav și nu puteam să ne despăduchem din cauza frigului, ca să-i mai putem împruțina, că își făcuseră caverne în trupurile noastre și așa slăbite de foame și de sete.

Încă cinci zile și cinci nopți de drum

Ne-am deșteptat a doua zi pe un ger și un viscol mare. Vântul sufla puternic ducând fulgii de zăpadă cu viteză mare spre vest. Era vestitul crivăț care își face, câteodată, apariția și pe meleagurile noastre. Când treceam prin gări, nu se vedea țipenie de om în afară de funcționarii gării, șefii de gară și ajutoare. În această zi, prima din noul an, am felicitat pe toți cu numele de Vasile și ne-am urat unul altuia, în această sărbătoare, ca bunul Dumnezeu să ne dea sănătate și putere ca să putem purta cu ușurință greutățile prin care

treceam și să ne întoarcem în țară, cât mai curând, la cei dragi ai noștri. Am început să discutăm între noi despre masa servită la Moscova, despre frumoasa doctoriță, despre cele spuse de ea cu privire la terminarea războiului și despre lagărul care ne aștepta. Pe la jumătatea zilei, ușa vagonului a fost deschisă și, dintr-un fund de sac, un soldat rus ne-a pus, pe pătura căpitanului Voinea, porția de pesmeți. Căpitanul Voinea, care se experimentase în împărțirea pesmeților în părți egale, a început să facă 45 de grămezi pe numărul celor din vagon. După ce a terminat, după un tabel făcut de el, ne-am luat porția de pesmet și am început să ronțaim bucățile mai măricele. Curios că, a doua zi, ne-au dat iarăși aceeași cantitate de pesmeți și câte o mică scrumbie sărată, căreia rușii îi spuneau „silotcă“. Era tare bună această silotcă, o mâncam cu plăcere și mirosea tare frumos. Eu am găsit pe a mea un bob de piper pe care l-am strâns în dinți, parfumându-mi gura. Știam că voi suferi de sete după silotcă, dar am mâncat-o, nu am putut să mă abțin.

Si așa ni s-a dat, de-acum în fiecare zi, până în ziua de 6 ianuarie 1943, câte o porție de circa 100 de grame de pesmeți și câte o silotcă mică.

În ziua de 6 ianuarie 1943, ne-au coborât din vagoane. Era dimineța. Eu eram înghețat ca niciodată, fiindcă îmi venise rândul să dorm lângă ușa vagonului, unde era un curent grozav. În timpul nopții, am simțit o moleșeală în tot corpul, mi se părea că nu-mi mai este frig, ba chiar mă cuprinsese un somn dulce, ca somnul de dimineată. Deodată mi-am dat seama că acest somn și moleșeala nu sunt decât semnele dinaintea morții ale unui om degerat. Pe locul acela strâmt, limitat, unde fusesem culcat am început să mișc picioarele, să lovesc cu bocancii scândura vagonului, să bat mâinile și să joc, să fac un fel de gimnastică, și așa mi-am revenit.

Odată coborâți din vagoane, cu tot ce aveam asupra noastră, ne-am dat seama că am ajuns la destinație. Ne-am

așezat câte patru în rând. La 20 de metri depărtare, doi soldați ruși împărțeau: unul ne dădea, la fiecare, 4-5 bucăți de pesmet, iar celălalt, câte 2-3 bucăți de silotcă.

Eram bucuroși cu toții că am ajuns după 11 nopți de călătorie continuă, înghesuiți și lipsiți de apă și hrană. Ce am mâncat noi, în aceste 11 zile, în afară de ce ni s-a dat la Moscova? Ni s-a dat peștele de care am vorbit și circa 1000 grame de pesmet, pâine uscată.

În afară de asta, eram nespălați, neschimbați de rufe și rupți de păduchi. Am rezistat ajungând la 3000 km depărtare de țară. Ne găseam pe paralela Finlandei sau la 300 km nord de Moscova.

Lagărul 74 Oranki

Am aflat de la cei ce știau rusește că gara în care am debarcat se numea Sonika. Am trecut, peste linii, în dosul unei magazii, unde se chinuiau niște femei îmbrăcate în pufoaice groase, în picioare cu pâslari, să facă pârtie. Ninsese mult, zăpada era până la brâu, iar drumul pe care trebuia să mergem nu se cunoștea. Era totuși o cărare bătută de picioare pe care trecuseră un număr mare de oameni. Acești oameni merseseră în șir indian și am mers și noi, ca și ei, tot în șir indian. Din loc în loc, pe dreapta sau pe stânga acestei poteci, se vedea cum cei ce trecuseră înaintea noastră își făcuseră necesitățile, fiindcă urmele fecalelor subțiri ca o apă murdăriseră albul imaculat al zăpezii. După câteva sute de metri, lângă o asemenea pată, era o tăvălitură și o urmă mare de sânge și cu păr de pe cap. Sigur că unul dintre prizonieri nu s-a mai putut scula când s-a așezat să-și facă necesitățile, și atunci, după cum se întâmpla cu cei ce rămâneau în urmă, i se pusese pistolul automat la tâmplă, îi zburaseră creierii, și-i rămăsese părul în sângele ce se închegase. Drumul fiind

greu, noi am obosit repede. Ne dezobișnuisem de marșuri, plus că ni se anchilozaseră picioarele de stat în vagoane și de nemișcare...

După ce am mers cam un kilometru și am ajuns pe coama unui deal, ne-au apărut, odată cu răsăritul unui soare aprins, turlele unei biserici care sclipeau frumos în razele unui soare tot așa de frumos. La vederea turlelor bisericii, ne-am înviorat. Mersul ni se părea mai ușor, mai ales că, după ce am urcat încă un deal, am văzut și satul. Mergeam acum mai repede, fără ca să ne silească cineva, discutam despre noul lagăr și felul de viață pe care îl vom duce.

După o oră și jumătate am ajuns în marginea satului. Satul era așezat într-o vâlcea, era înconjurat cu gard făcut din trei sau patru prăjini, prinse pe stâlpi, ca să nu iasă vitele mari, vaci, boi și cai, căci cele mici ieșeau pe unde voiau. Cum am pătruns în sat, după ce am trecut printr-o poartă, imediat pe dreapta drumului, am văzut o fântână, făcută în mal, din care se lua apă cu vasul ce-l țineai în mână, exact ca și pe la noi. Deoarece pe drum mâncasem o bucată de silotcă sărată foc, am ieșit din rând și în câteva secunde mi-am umplut bidonul cu apă. Am băut pe jumătate, și restul l-am dat la alții. Lângă fântână era un adăpost, ca o cameră cu trei pereți, și în interior pictate cu sfinți, icoane, ca și pe la noi, și o bancă alături. În jurul fântânii erau înfipite în pământ cruci de lemn, pictate cu sfinți. În toate casele ardea focul și pe coșurile lor ieșea un fum gros și alb și se ridica drept spre cer, dovadă că nu bătea nici un pic de vânt. Am trecut pe lângă prima casă și, fiindcă drumul era la înălțimea caselor (ferestrelor), puteam privi foarte bine înăuntru. Lumina electrică era aprinsă, pereții văruiți în alb, cu icoane mari, înrămate frumos în metal alb. Am privit la multe case și în toate am văzut icoane mari și frumoase. Casele erau făcute din bârne de stejar sau de brad, dar netencuite pe din afară, așa cum sunt cabanele în munții noștri. Ce bine

și ce cald trebuie să fi fost în aceste case, și ziceam, în sinea mea, că aş primi să fiu slugă în curtea oricărui cetățean din acel sat, să-mi dea numai să mănânc, să mă bage noaptea la căldură, să mă spăl pe corp și să scap de păduchi și să-mi dea drumul acasă când s-o încheia războiul. Ca mine gândeau mulți, dar asta era numai un vis.

Am ajuns în fața mănăstirii ale cărei turle le văzusem încă de departe și am fost opriți pe un mic platou din fața unui pod de piatră. Mănăstirea era înconjurată de un șanț adânc de vreo 6-7 metri și lat de 10-12 metri, așa cum erau înconjurate castelele din Evul Mediu de șanțuri cu apă și se pătrundea în castel numai pe podul greu lăsat, peste șanțul apărării, de către seniorul proprietar. Marginea din interior a șanțului era și ea înconjurată de un zid înalt de 3 metri și gros de 1 metru. Iar de aici în sus se înălța o rețea de sârmă ghimpată, pe două rânduri de pari. Poarta de la intrare era din bârne de stejar și încuiată cu un lacăt mare cât un basc bărbătesc. Lângă ea se afla un foișor de observație înalt de 5 metri, din care străjuia un soldat rus îmbrăcat în cojoc lung, peste pantaloni și pufoaică și cu pâslari în picioare. Poarta s-a deschis după circa o oră, pe unde a ieșit un omuleț slab și pirpiriu, brunet și puținel la trup, în uniformă rusească. Ne-a spus un „bună ziua“ în cea mai perfectă limbă românească. Am rămas impresionat de *bună ziua* lui și ne întrebam cine să fie și ce este cu el pe aici. Unul, în glumă, spunea că trebuie să fie un urmaș al lui Dimitrie Cantemir, luat de Petru cel Mare, ca sfetnic, la curtea lui. Nedumerirea nu a durat mult, fiindcă ne-a spus că se numește Cotler și este comisarul lagărului 74 pentru români. Ne-a ținut un discurs politic de circa o oră, în care ne-a spus că rău am făcut că nu am aruncat armele din momentul în care am ajuns pe front, că războiul este pierdut pentru noi, că, după război, la noi în țară vor fi mari schimbări politice și sociale. Rețin însă făgăduiala lui care se referea la întoarcerea

noastră acasă. „Războiul se va termina curând, după cum vedeți, frontul merge spre apus cu viteză mare. După război, dumneavoastră veți rămâne aici la noi să construiți tot ce ați distrus și numai după aceea vă veți înapoia în țară, la familiile dumneavoastră.“ Inimile noastre ni s-au strâns de durere la aflarea acestei vești. După plecarea comisarului Cotler ni s-a făcut apelul, am fost de patru-cinci ori numărați și puși pe patru rânduri. Poarta lagărului s-a deschis și am pătruns în curtea lui ca într-o închisoare pe care nu știam când o vom părăsi. După ce am intrat toată coloana în lagăr, ne-au pus pe grupe de 35 de oameni și ne-au băgat în baie. Când a venit rândul grupului din care făceam parte, ne-am dezbrăcat într-o cameră cam mică pentru 35 de oameni. Ni s-a dat câte un inel de fier pe care am băgat tot ce aveam asupra noastră, în afară de încălțăminte, centură și cureaua de la pantaloni, cine mai avea, că ni le luaseră imediat ce am căzut în mâinile lor. Aceste inele, cu tot ce aveau pe ele, au fost băgate la etuva cu aer cald, iar noi am intrat în baie. Baia nu era cu dușuri sau cu aburi. Luam apă din niște cazane mari, vreo zece la număr, cu câte un lighean de tablă și ne spălam cu bucăți de săpun ce ne-o dăduse la intrarea în sală, care era de mărimea unei cutii de chibrituri.

Ne ajutam între noi cu spălatul pe spate. Apa era caldă din belșug și ne-am spălat în condițiuni foarte bune. Am făcut o adevărată baie, după mai mult de două luni de zile.

După baie, înainte de a ne îmbrăca, am fost unși cu o soluție sau lichid, pe la părțile păroase, lichid care era alb ca un lapte și căruia îi spunea „moloco“.

După puțin necaz cu echipamentul, că nu-l găseam, se amestecaseră inelele, se pierduseră semnele, ne-am îmbrăcat și am ieșit din baie. La ieșire am fost luați în primire de un soldat rus și duși într-o clădire mare și înaltă, cu suprafața cam de 15-20 metri. Acolo instalaseră, pe laturi și la mijloc, trei rânduri de rafturi, pe trei nivele, în lungime de doi

metri, așa că un om se putea culca de-a latul raftului. Împreună cu lt. Dăneț, ne-am urcat la nivelul al treilea, unde era foarte cald. Am uitat ce spusese Cotler, la poartă, că vom fi repatriați după ce vom reconstitui tot ce am distrus.

Am dezbrăcat cojocul și l-am așternut, m-am dezbrăcat de veston și l-am pus căpătâi, apoi mi-am scos bocancii și i-am pus la cap. Îmi mai rămăseseră niște pesmeți pe care i-am mâncat, am băut apă pe săturate, că aveam acum de unde lua, și ne-am culcat toți cei ce sosisem cu acel convoi. Deși eram frânt de oboseală, nu știu de ce nu puteam dormi. Până aici eram obișnuit ca în vagon să mă scarpin, să mișc păduchele din locul lui, de unde mă sugea de sânge. Nu știu când, dar am adormit fără vise și în căldura după care am jinduit atâta.

M-am trezit la ziua, odată cu ceilalți care spuneau că este ora zece, deși afară de-abia se luminase de ziua. Așa este acolo, la 300 km de Moscova, iarna ziua este mică, iar noaptea mare. Se face ziua la orele 9.30 și noapte pe la orele 15, după-masă; iar vara este invers, se luminează pe la orele 3 și se înnoptează pe la orele 11. Prin curte erau alei largi, dar zăpada strânsă – foarte murdară. În lagăr mai erau nemți și circa 2000 de soldați români. În prima zi ne găseam peste 4000 de oameni, iar în curs de două zile am rămas circa 3000 de oameni, iar după două zile 1500, fiindcă pe soldați i-au mutat în alt lagăr. Mai erau acolo vreo 20 de soldați români, care aveau în primire câte o sanie cu doi cai, iarna, și câte o căruță care deservea lagărul, în special cu lemne.

Dând de apă, stomacurile au început să funcționeze și, în curtea lagărului fiind numai două closete, fiecare cu câte douăzeci de locuri, ele, totuși, erau insuficiente pentru un număr așa de mare de oameni. Era foarte greu să stai așezat pentru necesități, fiindcă cu o mână îți țineai pantalonii, iar cu cealaltă căciula din cap. Se mai găseau soldați, câteva bestii că nu-i pot numi altfel, care te pândeau până

te așezai și se repezeau ca uliii și-ți luau căciula din cap, dispăreau în mulțime și astfel rămâneai fără căciulă. De la dormitoare până la WC era un du-te-vino neîntrerupt. Nici-odată nu era la WC un loc liber. Șirul oamenilor care se duceau la WC și veneau semăna cu șirul du-te-vino al furnicilor dintr-un mușuroi.

Prima masă

A doua zi am primit mâncare. Iată din ce consta această mâncare.

Dimineța: un polonic de ceai din fructe de pădure, neîndulcit, 20 g zahăr, 300 g pâine neagră (din făină de orz la tavă) și 20 g slănină cu ștampila SUA sau 20 g unt. La prânz: un polonic de supă de mei sau de tărate de grâu (care era cea mai gustoasă), 300 g pâine neagră și o cașă din mei sau ovăz. Seara: o supă din mei sau tărate de grâu. Pâinea ni se aducea în bucăți de câte 600 g și trebuia să o împărțim între doi. Cum am mai spus la început, avea miezul foarte moale și se împărțea foarte greu. La masa de prânz, la fel ni se dădea, tot în porții de 600 g, și iarăși trebuia împărțită în două. Pentru a fi împărțită în mod egal, se confecționaseră din placaj niște cântare așa de sensibile, că arătau cum se înclină și la un muc de țigară. Pâinea se cântărea de unul din cei doi care o împărțeau. Înainte de a-și lua fiecare bucata lui, după cântărire, pâinea se punea pe pat sau pe o raniță. Cei doi se așezau cu fața în altă parte și un al treilea întreba pe unul din cei doi: a cui să fie bucata asta? Unul din cei doi, care nu vedea pe care bucată pusese mâna al treilea, spunea: să fie a mea sau a camaradului cu care împărțea bucata de 600 g. Cei doi se întorceau cu fața la pâine și-și luau bucata trasă la sorti.

Cu toate că pâinea se împărțea cu cântarul în două părți egale, coajă și miez, totuși, la urmă, unuia sau la amândoi li se părea că partea celuilalt este mai mare, are coajă mai multă.

Era pentru prima dată (în afară de Moscova), când aveam apă la discreție. Zilnic fierbeau, încontinuu, trei cazane mari cu fructe de pădure din care beam, că apa simplă era cu conținut de plumb, cădea greu la stomac. Zilnic aveam două feluri de mâncare (așa cum era, era bună că ne umplea stomacul, dându-ne senzația că suntem sătui și ne mențineam în viață). Având zilnic această mâncare și acest ceai neîndulcit la discreție, corpul a început să funcționeze regulat, și din această cauză urinam des, cam o dată la oră, lucru foarte chinuitor pe timpul nopții. După ce mergeai și urinai, de-abia veneai în dormitor, te descălțai, lăsaî mantaua de pe tine și, când să adormi, din nou trebuia să te îmbraci și să ajungi la WC, care era la 100 metri depărtare de dormitor. Cu toate acestea, eram mulțumiți că ni se dădea hrană și căldură și în special că ne puteam mișca, ne plimbam, la aer curat, în curtea lagărului.

A patra noapte după sosirea în lagăr, mă trezește un soldat rus și-mi face semn cu degetul la gură să nu vorbesc nimic, să mă încălț și să merg cu el. Mă îmbrac la repezeală și vreau să-mi iau și ranița cu tot ce aveam în ea, dar îmi face semn să le las acolo, că o să vin înapoi. Îl urmez ieșind în curte și mă duce într-o cameră unde se afla o masă de scris pe care se găsea un toc cu peniță și cerneală violetă și coli de hârtie duble, dar de cea mai proastă calitate. Îmi face semn să mă așez, aprinde un bec mai mare și-mi spune să-mi scriu autobiografia. O mai scrisesem în primul lagăr, la Libidiansk pe Don, și am scris-o și acum în același fel și pe scurt. În 30 de minute am terminat-o și i-am dat-o. M-a scos pe ușa biroului în curte și m-a condus până la ușa dormitorului. M-am dezbrăcat și m-am culcat. Înainte de a mă scoate din biroul lui, mi-a spus că nu am voie să discut cu nimeni unde

am fost și ce am făcut. De frică nu am spus absolut la nimeni. În noaptea următoare, iarăși sunt trezit din somn, de același soldat, și iarăși îmi face semn să-l urmez. De data aceasta nu mi-a mai fost așa frică. Mă introduce în același birou și acolo găsesc un rus în uniformă militară, fără nici un grad pe umăr. Era de statură mijlocie, avea ochelari de vedere pe față, și cu o figură de evreu. Am pus mâna la căciulă și am salutat. Spre surprinderea mea îmi răspunde la salut cu un „bună ziua“ într-o românească perfectă. Era domnul Birmaș, așa îl chema. Frica mi-a dispărut definitiv când l-am auzit vorbind românește și mai ales când mi-a oferit o țigară. După ce mi-a arătat un loc să stau, a început să mă descoasă după metoda lor diabolică. De unde sunt, ce au fost părinții, de ce m-am făcut ofițer, ce am căutat în Rusia, ce jafuri am făcut sau dacă știu pe altcineva care a făcut, orașele unde am făcut garnizoană, mă rog, ce nu m-a întrebat, pe care apoi m-a pus să le scriu pe hârtie. Cred că am stat cel puțin două ore și jumătate, după care mi-a dat drumul și am plecat să mă culc, și de data asta fără să mă însoțească cineva. Am mai fost chemat tot noaptea, tot pentru „autobiografie“, cum ziceau ei, încă de patru ori, în biroul acela, unde scriam aceeași poveste.

Bricheta

Scăpasem, ca prin minune, din toate controalele ce ni se făcuse, bricheta.

Era un lucru rar și de preț, ca și ceasornicele după care se dădeau în vânt rușii. Din moment ce ajunsesem în lagăr și cum tutun sau țigări nu mai aveam, prețul ei scăzuse, nu mai avea căutare, fiindcă cine avea țigări găsea și un cărbune de aprins la cazanele de la cazărmă.

În companie, avusesem un fost ofițer de cavalerie, de rezervă, slt. Crețu, trimis pentru reabilitare pe front, ca

unul care necinstise haina militară, fiindcă furase, și de aceea i se luase gradul de ofițer. Eu i-am înțeles durerea sufletească și l-am lăsat să-și poarte tresa de slt., iar pe timpul marșului spre front l-am pus ofițer cu popota. Și aici, în această funcție, tot hoț a fost. Îi plăteam masa înainte în mărci germane pentru că trebuia să cumpere, iar el, cu un alt hoț de soldat dat ca ajutor și bucătar, se ducea în colhozuri și lua cu forța alimente, dând, în loc de bani, câte un bon fictiv. Natural că, atunci când a aflat, colonelul Dimitriu l-a schimbat. Mă temeam, acum, să nu-mi fure bricheta, că tot îmi dădea zor s-o vând, că nu-mi mai folosește la nimic și că mi-a găsit și cumpărător, pe șeful bucătar. Mi-a mai spus că a și tocmit-o și că îmi va da pe ea 1 kg și jumătate de pâine, dar o jumătate de kg va fi partea lui, ca misit.

Cum doream ca să mai simt o dată stomacul plin, m-am tentat propunerea și am acceptat. Era în data de 15 ianuarie 1943, când am primit un kg de pâine pe care, din teamă să nu mi-o fure cineva, am mâncat-o pe toată. Este adevărat că mi-am simțit stomacul plin, dar el, sărmanul, care se micșorase, care nu avusese de lucru câteva luni de zile, a simțit efortul la care l-am supus. Am avut în ziua aceea niște crampe, că am crezut că mor.

În seara de 17 ianuarie 1943, tot slt. Crețu vine la mine și-mi spune că, în schimbul a 600 g pâine (porția zilei de 16 ianuarie, pe care nu o mâncasem), îmi aduce circa 200 g ficat de vită fript gata. Eu îl întreb de unde îl ia, cine face acest schimb de ficat pe pâine și-mi spune că a făcut legătura cu un soldat care are căruță în primire și care iese din sat cu diferite treburi ale lagărului și este în contact cu populația. Nu i-am dat nici un răspuns. A plecat și, după o jumătate de oră, vine la mine din nou și scoate din buzunarul mantalei un pachet învelit într-o bucată de hârtie dubioasă, sub raportul curățeniei, și-mi spune că mi-a adus peste 200 g ficat fript. I-am dat pâinea, am luat ficatul și, ascuns să nu

mă vadă nimeni ce mănânc, am început a înfuleca ficatul, care nu avea nici un gust și nici miros de friptură. În nici un caz nu a fost ficat de vită. Să fi fost de câine, dar câini nu existau în tot satul. Sunt convins că a fost ficat de om, de la soldații care cărau morții la groapa comună, a căror înhumare se făcea când numărul lor ajungea cam la două sute.

Sunt convins că am mâncat, fără să știu, fără voia mea, ficat de om, datorită acestui bandit de fost ofițer de cavalerie, cum îi plăcea să se recomande. Mai târziu, când am intrat în spital, bolnav de tifos, acest ticălos, căruia îi dădusem o pereche de pantaloni să mi-i păstreze până ce ies din spital, i-a vândut pe pâine și nu am putut să-i fac nimic. Aceasta a fost recunoștința unui fost ofițer de cavalerie, pe care l-am avut sub comandă și cu care m-am purtat omenește, neținând seama că a fost trimis pentru reabilitare.

A fost una dintre cele mai mari lichele pe care le-am întâlnit în viață. Nu știu când o fi sosit în țară, dar am auzit că ar fi murit după câțiva ani. Nu merita să trăiască acest ticălos care înșela pe cine putea și care se preta la cele mai josnice lucruri.

Moartea căpitanului Ionescu

Pe căpitanul Ionescu M., promoția 1925 – ofițeri de infanterie, l-am cunoscut în lagăr, chiar de la începutul captivității. Era un băiat de familie, cum se spune, era de la oraș, nu de la țară ca mine, era băiatul unor boieri și, în adevăr, dădea dovadă că este așa.

Avea o figură frumoasă, deși părea cam îmbătrânit din cauza vieții pe care o dusesse până atunci, o viață nu tocmai ordonată. Îi rămăseseră în sânge unele vicii ale tinereții, cum ar fi băutura, jocurile de noroc și, în special, fumatul.

De jocurile de noroc se dezbăraseră, de băutură, la fel, că nu aveam nici apă, dar băuturi spirtoase, dar de fumat tot

mai găsea câte un muc de țigară la cineva. Când vedea un soldat rus prin lagăr, cu țigara de mahorcă răsucită în hârtie de ziar, se ținea după el și, când soldatul arunca restul, el îl lua, apoi intra în dormitor și scotea paie din saltea, paie de mazăre, pe care le toca și le amesteca cu mahorcă, din care făcea patru țigări, pe care le fuma. După câțva timp, a făcut legătură cu un soldat care ieșea cu căruța afară din lagăr. S-a învoit cu soldatul să-i aducă tutun în schimbul pâinii. În tot timpul cât a stat în lagăr, ca noi toți, moneda lui de schimb a fost mâncarea (pâinea, untul și zahărul și, câteodată, chiar supă sau cașă). Căpitanul Ionescu dădea, zilnic, 400 g de pâine (și el rămânea cu 200 g) pe patru țigări de tutun, pe care le amesteca cu paie de mazăre, făcând o cantitate de circa 20 de țigări, care îi ajungeau o zi.

Timp de o lună de zile a mâncat numai 200 g de pâine și n-a fumat o cantitate de paie de mazăre apreciabilă. Din această cauză, slăbea din zi în zi, deși toți l-au sfătuit să nu mai fumeze, că o să moară de inaniție. După o lună de zile de fumat paie de mazăre și lipsit de 400 g de pâine, a trebuit internat în spital, unde nu a mai putut fi salvat.*

A fost primul ofițer român mort în acest lagăr și sunt conștienți că, dacă ar fi avut un dram de voință să nu mai fumeze, ar fi trăit, și s-ar fi întors acasă la familie.

Prima mea muncă din lagăr

A treia zi după ajungerea în lagăr, după ce promisem gustarea de dimineață, ședeam întins pe pat, ca și ceilalți camarazi. Nu ne înduram să ieșim afară în curte, fiindcă era ger,

* Despre moartea prin inaniție a prizonierilor care își dădeau rația de pâine pe țigări în lagărul de la Oranki vezi și Radu Mărculescu, *Pătimiri și iluminări din captivitatea sovietică*, Humanitas, București, 2010, pp. 158–159 (n. red.).

cred, de minus 25-30 de grade. Voiam să mă plimb, dar părțile erau strâmte și zăpada de circa un metru înălțime. Cum stăteam așa întins pe spate, chiar la capătul dormitorului, mă trezesc cu un rus că mă mișcă de picioare și-mi face semn să-l urmez. M-am făcut că nu înțeleg și, cum stăteam pe spate, m-am întors spre dreapta. Rusul a venit lângă mine, m-a luat de mână și m-a dat jos din pat. Mi-a făcut semn să mă îmbrac cu manta sau cojoc, să-mi iau mănușile, dar eu nu aveam, și să-l urmez. Ce era să fac? M-am îmbrăcat și m-am dus după el în curte și am ajuns la WC. La unul din cele două WC-uri era trasă o sanie și în ea un fel de troc în care la noi se pun strugurii toamna sau prunele pentru țuică. Rusul a scos din troc două lopeți și două răngi grele de fier, cu care la noi se sapă gropile de băgat stâlpii la gard. Mi-a dat o lopată și o rangă, iar el, cu o rangă, a scos scândurile ce astupau WC-ul la un capăt, făcând loc pentru spart gheața de fecale. Alături de el, am pus mâna pe rangă și am început să sparg murdăria înghețată, și apoi, cu lopata, o aruncam în troc. Ranga era grea și rece, eu fără mănuși, și nu prea săpam așa cum vrea rusul, că-mi înghețau mâinile. Rusul a văzut că-mi îngheată mâinile pe rangă și mi-a dat mănușile lui.

În felul acesta am încărcat cu el, de dimineață până la masa de prânz, două trocuri de fecale. Ca răsplată, la prânz mi-a dat 40 g pâine cântărită și câteva țigări de mahorcă. După masă am fost liber.

A doua zi, la aceeași oră, vine iarăși rusul la mine și mă așteaptă să mă echipez să mă ia la aceeași muncă. Până la ora mesei am încărcat tot două trocuri cu murdărie și mi-a dat iarăși 40 g de pâine și puțină mahorcă. A treia zi când a venit să mă ia, m-am făcut bolnav, gemeam și mă făceam că tremur de frig, și rusul m-a lăsat, a luat de mână pe primul care i-a ieșit în cale. Aceasta a fost prima mea muncă în lagăr, muncă de vidanșor, după care, mai târziu, au urmat altele.

*Cum se purtau soldații cu ofițerii
și ofițerii între ei*

Odată căzuți prizonieri, soldații, în procent de 90%, au uitat complet de disciplina și regulamentele militare. Soldații aceia, disciplinați și ascultători, cu care am plecat pe front, soldații aceia care de bunăvoie se ofereau pe câmpul de luptă să facă incursiuni sau alte fapte de arme demne de eroii neamului, soldații aceia la care nu conta dacă se mai întorc sau nu dintr-o incursiune sau atac s-au transformat deodată, ca la o comandă, într-o turmă de oameni fără suflete, fără sentimente umane, o turmă de răufăcători, lipsiți de cel mai elementar bun-simț. Foarte mulți și-au pârât pe comandanți la ruși că ar fi făcut fapte nedemne față de populație, că ar fi violat, că ar fi furat lucruri și câte și mai câte le trecea prin minte. Din cauza acestora, ofițerii erau cercetați pentru fapte imaginare, și rușii nu-i slăbeau cu cercetările până ce nu venea rezultatul din localitatea unde fusese ofițerul reclamat, dacă a făcut ce spuneau soldații, sau nu. Noroc că nu am stat în același lagăr cu ei decât două zile.

În aceste două zile, mulți nu s-au sfiit să bată pe foștii comandanți, pentru fapte fie adevărate, fie imaginare, și asta chiar în fața rușilor, care râdeau și nu interveneau cu nimic în apărarea ofițerilor noștri.

Dar ce trebuie să mai vorbesc de soldați! Același lucru l-au practicat și unii ofițeri, câteva cazuri izolate, dar au fost. Un căpitan de artilerie, al cărui nume l-am uitat, a înjurat și a lovit pe comandantul lui de regiment. Maiorul Bonchiș a înjurat și lovit pe colonelul lui, comandantul de regiment.

Captivitatea aduce pe unii oameni în situații nenorocite, în situații care în timp de pace nu s-ar putea întâmpla. Foamea și teama de necunoscut, precum și propaganda dărâamă și sfărâamă, zdrobește de multe ori caractere frumoase. S-au văzut oameni care, pentru o lingură, două de supă chioară

în plus, au făcut ce li s-a cerut, și-au uitat jurământul depus în fața oamenilor și a lui Dumnezeu.

Nimic nu degradează pe om mai mult ca foamea și teama de necunoscut.

*Comandantul lagărului
din partea prizonierilor*

După ce ne-au băgat în curtea lagărului ne-a primit un maior român, care ne-a spus: „Sunt maiorul Popescu, comandantul lagărului din partea prizonierilor. Aici, în lagăr, trebuie să vă comportați după regulile stabilite de autoritățile sovietice, să fiți disciplinați și să nu vă abateți cu nimic de la ordinele ce vă voi da. Cine nu se va supune va suferi consecințele regulamentare.“

Maiorul era un om înalt, brunet, cu ochi negri, care te sfredeleau până în adâncuri. Avea sprâncene negre, mari, stufoase, iar în gură o lulea pe care o ținea tot timpul acolo. Luleaua era de forma lulelelor țigănești de pe la țiganii corturari, și în mână ținea un baston solid cu o măciucă la cap. Pe cap avea o căciulă mare, mițoasă, ca a eschimoșilor. Cum era el așa brunețel, cu luleaua în gură, semăna cu un bulibașă, și „Bulibașa“ a fost poreclit de toți prizonierii români. Era foarte sever cu cei ce nu se supuneau de bunăvoie. Îl auzai foarte des spunând la câte un ofițer: „Vezi că-ți dau una între coarne, ce le-ai scos așa de sus?“ Numai el ar fi putut ține ordinea și disciplina la un număr de peste 4000 de prizonieri, de șapte naționalități, și anume: români, germani, italieni, finlandezi, spanioli, francezi și unguri.

Bulibașa căzuse prizonier în primele lupte din Basarabia, pe când comanda un batalion din Regimentul 2 grăniceri. La un contraatac rusesc, fusese lovit de mai multe schije de grenadă și nu putuse fi evacuat. Luat de ruși, a fost internat

într-un spital și s-a vindecat, însă i-au rămas în cap și în special în pulpe și în fese mai multe schije care îl supărau, mai ales pe timp umed. A fost dat ca mort. I-a fost anunțată soția, care a venit cu un coșciug pregătit, l-a ridicat și l-a dus în țară și l-a înmormântat. În sicriu a fost băgat însă un soldat care începuse să putrezească. A fost o confuzie, că soldatul (cadavrul) semăna puțin cu el. Până la sosirea noastră în lagăr, el era cel mai mare în grad dintre ofițerii prizonieri. Era un foarte bun gospodăru, asculta doleanțele tuturor ofițerilor, indiferent de ce nație erau.

După venirea noastră, rușii l-au lăsat mai departe comandant de lagăr, cu toate că acum erau în lagăr destui colonei. Toți ascultau de ordinele lui, gradul nu mai conta, conta funcția, așa cum era la ruși.

Era și el înconjurat de câțiva ofițeri, dintre care îi erau traducători slt. Verbinski și locotenentul Guja, care vorbeau bine limba rusă, și încă de câțiva, care formau statul lui major.

Era iubit de toți ofițerii care se încadrau, de bunăvoie, în regulamentul de ordine al lagărului. Erau și din aceia care nu-l agreau, fiindcă nu-i lăsa să-și facă de cap. Să mi se ierte lipsa de modestie, dar eu am fost unul dintre ofițerii agreați de dânsul, fiindcă, deși prizonier, am respectat nu numai regulamentul de ordine al lagărului, dar nu m-am abătut cu nici o iotă de la disciplina militară care mi-era intrată în sânge. Nu vorbeam decât în poziția de drepti cu ofițerii superiori și chiar cu unii căpitani mai vechi ca mine. Din cauza aceasta, am fost iubit de toți ofițerii superiori, și m-am convins de acest lucru cu ocazia internării mele în spital, bolnav de tifos exantematic. Toți se interesau de mine, veneau pe lângă ferestrele spitalului și așteptau să mă vadă la fereastră, să-mi facă cu mâna semne de prietenie.

Şef de baie

Într-una din zile, sunt chemat de Bulibaşa. M-am prezentat după formula regulamentară şi am aşteptat ordine. După ce mi-a strâns mâna, lucru rar la dânsul, mi-a spus că ruşii i-au cerut un ofiţer, un căpitan energic ca să conducă baia şi că dânsul s-a gândit la mine. Mi-a recomandat să colaborez cu slt. Pătraşcu, care cunoştea toate problemele, dar că era depăşit din cauza efectivului prea mare, căci baie se făcea zilnic, de la deşteptare până la stingere. Era o baie turcească, apa se fierbea în cazane mari, vreo zece la număr, şi cel ce făcea baie îşi lua un lighean cu apă caldă şi se spăla. Ca să ne spălăm bine, ne ajutam unul cu altul, spălându-ne în special pe spate, pe unde nu ajunge omul cu mâna, după care turnam apa rece pe noi ca să nu răcim. Înainte de intrarea în baie, unde încăpeau circa 30 de oameni, ne dez-echipam. Aduceam cu noi toată averea, inclusiv pătura şi cearceaful pe care le băgam pe un inel de oţel, rotund, împreună cu o etichetă de lemn cu numele nostru, pentru a le găsi mai uşor. Nu se băga pe inel doar centura, acolo se băga tot, inclusiv cojocul. Etuva era cu aer cald şi termometrul urca până la 120 de grade. După ce le puneam pe toate pe inel, le predam unui ofiţer care le băga în etuvă, atârându-le pe un cârlig. Stăteau acolo până ce termometrul arăta 120 de grade.

Înainte de intrarea în baie, primeam câte o bucăţică de săpun, de mărimea unei cutii de chibrituri, cu care ne spălăm. Toată baia dura circa 45 de minute, după care urma altă serie, şi în felul acesta treceam de câte 3-4 ori săptămânal, cu toată averea noastră, prin etuvă. Dacă nu ar fi fost această etuvă care să distrugă păduchii, am fi murit ca muştele de tifos exantematic.

Singurul loc de unde se putea bea apă caldă sau rece era baia. De băut, se bea numai apă fiartă, în care se puneau

fructe sălbatice, fiindcă apa simplă conținea plumb. Între timp ne-am obișnuit și cu apă rece, așa că veneau mulți ofițeri după apă de băut, și în special după apă caldă. Nu era voie să se ia apă caldă sau rece, însă am încălcat ordinele (eram băiaș) în acest sens și nu am refuzat pe nimeni, dar nici nu am fost surprins de nimeni că dau apa. Nu mă feream decât de litinanta Nina, de care voi mai vorbi mai încolo. De Bulibașa nu mă feream. Văzuse de mai multe ori că dau apă caldă și rece ofițerilor, dar nu mi-a spus niciodată nimic, dovadă că și el era de acord.

Puterea credinței

Era pe la începutul lunii martie, când Bulibașa mă cheamă și-mi cere să fiu gata, peste circa patru ore, cu baia și etuva și să am și două cazane cu ceai cald, inclusiv căldări sau marmite pentru ceai și căni de băut, că sosește un convoi de prizonieri. Convoiul deja sosise în gara Sonika, unde debarcasem și noi. Aceștia căzuseră prizonieri în luptele date în regiunea Oriol și Belgorod, unde nemții mai apucaseră să reziste în nord. Pe acest front luptaseră numai italieni și unguri. În două ore eram gata să-i primesc pe noii prizonieri. Bulibașa a trecut pe la baie, a văzut că sunt gata, mi-a mulțumit și a plecat. După încă trei ore de așteptare, sosește și convoiul, format numai din unguri și italieni. Afară era un ger năprasnic și vântul viscolea zăpada. Convoiul intra pe poartă, se îndrepta direct spre baie, că nimeni nu putea intra în vreo cameră înainte de a fi făcut baie, deparazitat și uns cu soluția albă (moloco), ca dezinfectant.

Odată cu convoiul, a sosit și litinanta Nina, împreună cu niște surori înarmate cu foarfeci și mașini de tuns. Prizonierii înaintau pe aleea ce ducea la baie. În capul coloanei erau italienii, urmați de unguri. Nu am darul, și nu știu

cine l-ar putea avea, să descriu și să arăt cititorului starea acestor oameni, care, în sfârșit, ajunseseră în lagăr, unde aveau un adăpost și o apă caldă. Erau încolonați pe trei rânduri, și cei din rândul de mijloc erau susținuți de cei de pe margini. Cei din mijloc de-abia se țineau pe picioare. Aveau capetele înfășurate în fel de fel de lucruri, fulare, cămăși, izmene și alte lucruri personale. De-abia își târau picioarele. Picioarele erau învelite cu paie și cu fel de fel de trențe. Cine nu a văzut filmul *Floarea-soarelui** și va avea ocazia să-l vadă va înțelege o parte din marea tragedie prin care au trecut toți prizonierii de război din lagărele sovietice.

În ceasurile acelea, socoteam și mă gândeam de ce nu sunt de față la acest spectacol jalnic marii conducători ai popoarelor înclăștate în acest război pe viață și pe moarte. Când s-au apropiat de baie și i-am văzut, de la doi pași, m-am îngrozit. Pe mantalele lor erau atâția păduchi, încât semănau cu rochiile sau basmalele cu buline ale femeilor. Când am scos primele haine de la etuvă, mirosea a grăsime prăjită și de sub gulerul unei mantale și de la revere se putea strânge, cu lingura, un pahar de $\frac{1}{4}$ cu păduchi prăjiți. Coborâse iadul pe pământ. Știau conducătorii din cabinetele lor ce se petrece în lume? Nu, nu știau. Din treizeci de oameni (italieni) intrați să facă baie, zece s-au dezbrăcat singuri și au pus echipamentul pe cârligele de fier pentru etuvă. Cam 6-8 au fost ajutați să se dezbrace, iar restul au fost dezbrăcați de sanitari și surori. Cum au intrat în camera de dezbrăcat, au început să ceară apă în toate limbile pământului pe care le cunoșteau. Le-am oferit tuturor ceai încălzit și au intrat în baie. Acolo au dat din nou de apă, și unii au băut până ce au căzut jos. Cu greu au fost readuși în sala de îmbrăcat. În baie au intrat în funcție bricele de bărbierit și mașinile de tuns. Cu briciul erau bărbierii pe piept și pe

* *I Girasoli*, 1970, în regia lui Vittorio de Sica (n. red.).

spate. Păduchii erau, unii, intrați pe jumătate în carne, iar alții își făcuseră caverne, nu se mai vedeau la suprafața pielii. Briciul îi tăia pe mulți pe din două, rămânând cu capul înfipt în piele. După bărbierit se dădea fiecăruia pe corp cu acel lichid numit moloco, alb la culoare, la care nu mai rezista nici un păduche viu. La terminarea primei serii, tot așa, vreo zece au reușit să-și găsească echipamentul și chiar să se echipeze, cinci-șase au fost îmbrăcați ca pe copii, iar restul erau morți. Cei morți erau imediat duși de sanitari cu targa la morgă, o cameră aflată într-un grajd din apropiere.

Acolo, erau așezați în pielea goală, câte patru-patru, în stive, ca pe lemne. Cu greu am terminat prima serie și ne grăbeam să le facem baie și deparazitare, că nu mai puteam sta în frig cei ce așteptau rândul. Am băgat seria a doua. Același lucru și cu ei, tot atâția se puteau dezbrăca sau îmbrăca singuri, o parte îi îmbrăcam noi, restul mureau. Cei care erau în comă erau duși la spitalul din incinta lagărului. În această serie, cei ce reușiseră să se îmbrace singuri stăteau pe o bancă – vreo șase italieni. Unul dintre ei, un bărbat malt și brunet, privea cu ochii în tavan și cerea din nou apă în toate limbile pământului pe care le cunoștea. M-a impresionat figura acestui om, care nu fusese tuns și nici bărbierit, și mai ales felul cum stătea pe bancă și privea undeva, departe, în gol. Mi-a făcut impresia, la un moment dat, că are capul înconjurat de o aureolă, de un nimb, și că semăna cu Domnul nostru Isus Cristos, cu o coroană de spini pe cap, așa cum este zugrăvit pe unele icoane. Îl rog pe sublocotenentul Mânzăraru (avocat din Sibiu) să-i mai dea o cană cu ceai. La care ofițerul îmi răspunde că nu mai are nici o cană, toate le-au luat cu ei cei ce băuseră mai înainte. Cercetând cu ochii să găsesc un vas în care să-i dau ceai, văd la piciorul lui Mânzăraru un italian căzut cu fața la pământ care ținea în mâna dreaptă un capac de bidon. Italianul urma să fie transportat la morgă de sanitari. Mânzăraru se apleacă

peste el, îi apucă mâna dreaptă și cu puțin efort îi scoate capacul din mână. În acel moment, italianul se scoală în genunchi și cu o voce tare strigă: „Mama, Madona, Mama, Madona“. Mi s-a făcut părul măciucă pe cap, cum zice românul, nu numai mie, ci și celor ce asistaseră la această scenă. Din capacul de bidon, în momentul când Mânzăraru i l-a scos din mână, a căzut un lăntșor de argint cu un medalion, pe care erau Madona și Fiul. Când l-am auzit strigând „Mama, Madona“, în aceeași clipă i-am spus lui Mânzăraru să-i pună capacul cu lanțul în mână, lucru pe care Mânzăraru l-a făcut imediat. Când a simțit capacul în mână, a căzut din nou cu fața la pământ, a mai strigat de încă câteva ori „Mama Madona“, după care nu a mai mișcat. Sanitarii au sosit, l-au ridicat și pe el pe targă, l-au transportat la morgă și l-au pus între ceilalți morți.

Se înserase de mult, era ora cel puțin 23, iar afară termometrul arăta 35 grade sub zero. În această situație, cei ce așteptau să le vină rândul să intre în baie au fost adăpostiți în alt grajd, lângă morgă, ca să nu înghețe de frig. Către ziuă am terminat cu întregul convoi, adică și cu ungurii, care erau mai puțini la număr. De la ei nu a fost nimeni transportat nici la spital, nici la morgă. Între unguri, se găseau și români rămași în Ardealul cedat, pe care ungurii îi încorporaseră și îi trimisese pe front. Toți au fost foarte rezistenți și au putut suporta, mai ușor decât italienii, foamea și frigul, pe timpul transportului.

Mai înainte cu două zile, rușii, cu dinamită, făcuseră niște gropi adânci unde băgau cadavrele celor de la morgă. Începuse transportul morților, care se făcea numai noaptea, în sănii trase de cai. În timpul transportului, dintr-o sanie căzuse un cadavru pe care l-a acoperit zăpada foarte repede, și căruțașul nu a băgat de seamă. Comandantului lagărului, când și-a făcut socoteala, adunând morții cu viii, i-a ieșit unul mai puțin. Imediat s-a dat alarma și toți prizonierii au

fost scoși afară și, pe grupe, s-a făcut apelul. Cei vii au ieșit la numărătoare.

Lipsea un mort. Se împliniseră 24 ore de când se căuta cine lipsește, și rușilor le-a venit ideea să numere și morții netransportați. Au luat personalul de la ambulatoriu, au intrat în morgă și au început numărătorea, stricând stivele făcute. Au construit altele, de câte cinci cap la cap, apoi cinci cu picioarele, făcând stive pe cinci rânduri. Deci într-o stivă erau 25 de morți. Pe la stiva a cincea sau a șasea, găsesc un cadavru moale, neînghețat ca ceilalți și cu un capac de bidon în mână. L-au transportat imediat la ambulatoriu și, după trei zile de îngrijiri, presupusul mort, care stătuse între cadavre 24 de ore, pe un ger de 35 grade sub zero, ținând mai departe capacul de bidon în mână, a cerut „apă“.

După trei luni de zile, l-am întâlnit stând pe o bancă lângă ambulatoriu și i-am spus toată povestea până la ridicarea lui și transportarea la spital. A făcut ochii mari când a auzit ce i-am spus. Ne-am înțeles amândoi în limba franceză, pe care el o cunoștea foarte bine, și în limba română, pe care el o vorbea binișor, că stătuse câtva timp la noi în țară. Avea gradul de locotenent și era din sudul Italiei, unde ninge foarte rar și clima este mai caldă. Ținea în mână același capac de bidon, pe care l-a întors la un moment dat și, scoțând din el același lanț de argint cu medalionul „Madona cu Fiul“, mi-a spus: „Uite, căpitane, și-mi arată lanțul, de ce n-am murit. Când am plecat la război, mama mi-a atârnat de gât acest lanț cu Madona și Fiul și mi-a spus că, dacă-l pierd, mor, dacă nu-l pierd, mă voi întoarce acasă. Cu această credință am plecat pe front, n-am pierdut lanțul și sunt sigur că mă voi întoarce acasă. Cred, cu sfințenie, ce mi-a spus mama și credința mea e nestrămutată în cuvintele ei.“

Iată ce minune a putut să facă puterea credinței. După două zile de căutare, a fost descoperit și mortul căzut din

sanie, pe care îl acoperise zăpada și nu ieșea la număr. Îl scoaseră câinii din zăpadă și-l mâncaseră puțin.

Am făcut următoarea remarcă: au murit în lagăr, din punct de vedere al numărului, în următoarea ordine: italienii, nemții, alte naționalități, iar numărul cel mai mic a fost al nostru, al românilor. Noi, românii, am fost cei mai rezistenți dintre toate neamurile, deși am fost supuși acelorași greutăți și lipsuri. În ordinea următoare veneau ungurii.

*Sunt bănuir de furt și amenințat cu împușcarea,
după patru ore*

Într-o zi, până la masa de prânz, vine la mine un ofițer neamț, un fel de secretar al comisarului politic pentru prizonierii nemți. Îmi transmite ordinul să pregătesc baia pentru comisarul politic neamț, un refugiat politic comunist de pe vremurile când Hitler a început prigoana contra comuniștilor. După circa o jumătate de oră, comisarul vine la baie. Începe să se dezbrace și-mi spune să-l las singur, că nu dă nimic la deparazitare, face numai baie. Am stat deoparte pe o bancă și m-am uitat la el cum se dezbrăcă și-și punea rubașca, pantalonii și rufele pe cuier. După ce s-a dezbrăcat, a intrat în baie, s-a spălat și s-a îmbrăcat. Înainte de plecare, se caută în buzunarul de la rubașcă de două-trei ori, semn că nu găsea ce căuta. Înfuriat, mă privește în față, mă cheamă la el și-mi cere stiloul, pe care spunea că-l avusese în buzunarul rubașcăi și că i l-aș fi furat eu. I-am spus că nu am văzut nici un stilou și că nu aș fi îndrăznit să fur ceva tocmai de la un comisar. Ne mai uităm amândoi să vedem dacă nu cumva i-a căzut pe jos, ba am ridicat chiar și grătarele să-l căutăm, dar nu l-am găsit. Comisarul, supărat foc, a plecat înjurându-mă și amenințându-mă cu degetul.

Mă simțeam destul de afectat pentru acest lucru, că nu era bine să te bănuiască de furt, și mai ales un comisar care

avea puteri discreționare asupra noastră și a prizonierilor. După 10-15 minute vine la mine același neamț, secretar, și-mi spune că, dacă în timp de patru ore nu-i duc stiloul, voi fi scos din lagăr și împușcat, fiindcă comisarul când a sosit la baie a căutat stiloul la birou și nu l-a găsit, și, prin urmare, eu i l-am furat. Neamțul a plecat, iar eu am intrat în panică, gândindu-mă cui să-i spun eu, în cazul când voi fi împușcat, că eram nevinovat, ca atunci când va ajunge în țară să-i spună familiei mele și autorităților militare felul și pentru ce am fost împușcat. La prânz nu am putut mânca și nu m-am hotărât cui să-i spun dintre prieteni. Am rămas în această situație, gândindu-mă ce situație idioată am avut. Am scăpat de moarte de glonț, de schije de tun și branduri, de grenade, și să mă împuște un evreu comisar rus, pe motiv că i-aș fi furat stiloul pe care nici nu-l văzusem. Cum mă gândeam eu așa, mă pomenesc din nou cu neamțul secretar că vine și-mi spune că tov. comisar, când a ajuns acasă, și-a găsit stiloul, și-și cere scuze pentru faptul că m-a jignit, bănuindu-mă de furtul stiloului. Mi-am revenit greu din starea psihică în care mă găseam când mi s-a spus că dacă nu dau stiloul voi fi împușcat. Ce ușor se împușcă un om în aceste timpuri și în asemenea situații.

„Litinanta“ Nina

„Litinanta“ Nina era de origine română, de prin părțile Bucovinei. Vorbea o moldovenească aproape curată, cu „șe vrei?“. De statură potrivită, subțirică la mijloc, cu fața șatenă, ochi albaștri, părul de culoare castanie, mai mult blondă. Avea însă picioarele puțin încovoiate de la genunchi, ca jocheii. În luptele din Basarabia, căzuse prizonieră la noi, pe când transporta niște răniți pe o tanchetă, că ea era sanitară. Prinsă, a dispărut prin șanțuri și în puterea nopții a trecut

linia frontului la ruși din nou. Pentru aceste fapte a fost avansată la gradul de „litinant“ și trimisă, tot ca sanitară, în lagărul 74, unde majoritatea eram români. Inspecta baia, intra în așa-zisele dormitoare ale prizonierilor și controla curățenia și aranjamentul în dormitoare.

De primăvara până toamna, pe timp cald, ne scotea afară cu tot ce aveam asupra noastră, inclusiv paturile suprapuse. Cu paturile era o nenorocire, colcăiau ploșnițele ca furnicile, fiindcă paturile erau confecționate din lemn de brad, teren favorabil și prielnic înmulțirii lor. Ieșeam cu paturile în curte, le demontam, le pârleam la flacăra focului iar înainte de a le duce în dormitoare și monta la loc le băgam în petrol. Cu toate aceste măsuri, după două săptămâni trebuia să ieșim din nou cu paturile afară. Nina era foarte activă și pune la punct pe orice ofițer care depășea, prin cuvinte sau gesturi, regulile buneii-cuviințe sau nu executa ordinul dat referitor la curățenie. Nu dădea voie să iasă nimeni la lucru în afara lagărului dacă nu avea apă sau ceai în bidon. Inspectia se făcea la poarta de ieșire la comanda: „Scoateți afară fleasca“. La această comandă, ofițerii se tăvăleau de răs, nu se mai puteau stăpâni, și ea, când vedea aceste lucruri, se înfură și întorcea înapoi întreaga brigadă să umple bidonul cu apă sau ceai. Într-una din zile, când se petrecuse același lucru, după plecarea brigăzilor la lucru, vine la mine și mă întreabă: „Domnu' căpitan, spune matale mie, de se ofițerii râd când le spun «Fleasca afară pentru control?»“ Eu i-am spus că, în românește, prin cuvântul flească se înțelege altceva.

Ea a stărut mult de mine să-i spun, pe șleau, ce se înțelege și i-am spus că la noi prin cuvântul flească se înțelege membrul unui om bătrân. A luat o atitudine serioasă și a plecat mulțumindu-mi, și de atunci nu a mai amintit cuvântul flească și spunea numai bidon. Odată, după ce făcusem baie, mă ștergeam cu un cearceaf în fața oglinzii și-mi admi-

ram coastele ieșite din carne afară, bune de cântat „țambalul“ pe ele. N-am simțit când a intrat Nina peste mine și repede mi-am acoperit goliciunea cu cearceaful din mână, rugând-o să mă ierte că m-a surprins în această situație. Ea a trecut mai departe, spunându-mi: „Nu fașe nimic, domnu' căpitan, am văzut mulți oameni așa, ca mata.“ După ce m-am îmbrăcat, ea a ieșit prin curtea lagărului, apoi a revenit la baie. Intră în baie, își scoate căciula de pe cap, scoate rubașca de pe ea, se întinde pe bancă și mă cheamă lângă ea, apoi îmi spune: „Domnu' căpitan, șezi matala aiș, și eu pun capul în poala matala, și matala fii bun și caută la mine în cap.“ Așa a făcut, a pus capul în poala mea. Avea un păr castaniu, bătea în blond mai mult și era tuns scurt, că părul nu-i ieșea afară din căciulă. Urechile erau frumoase și fine, așa cum le au acele femei de lobii cărora ți-e drag să atârni o pereche de cercei de aur, în formă de bobite de asparagus. Am început să-i răsfir părul șuviță cu șuviță și de-abia îi atingeam pielea capului curată cu degetele. Îi simțeam răsuflarea și tic-tacul inimii cum bătea, îi vedeam vinele frumoase de sub gât cum îi pulsau sângele în corp. După vreo zece minute se întoarce pe partea cealaltă și mă roagă să o caut și pe partea aceea, lucru pe care l-am făcut cu multă plăcere. Nu după mult timp simt că adormise. Am încetat cu căutatul și am rămas nemișcat ca să nu o tulbur din somnul ei frumos și liniștit, cu vise de copilă, că era tânără, avea abia 21 de ani. O priveam ca pe un obiect, ca pe un bibelou frumos cu care aș fi vrut să mă joc, să-l mângâi sau chiar să-l sărut. Dar nu am îndrăznit să fac așa ceva, din respectul ce-i purtam, ca și ea mie. Când s-a deșteptat, m-a întrebat dacă a dormit mult, și-a pus rubașca și căciula și a plecat mulțumindu-mi și rugându-mă: „Să nu vorbești la nimeni că eu am adormit în poala matali.“

Nu mult după aceea a venit din nou la mine, cam pe când era liniște în lagăr, și m-a întrebat dacă am vreun cazan cu

apă caldă, că vrea să facă o baie. I-am spus că am un cazan cu apă caldă gata, și ea a intrat în baie, în sala de dezbrăcare. După scurt timp m-a strigat. Am intrat în baie și am găsit-o stând pe o bancă, chinându-se să-și tragă cizmele. Când am întrebat-o ce dorește, mi-a spus că nu-și poate trage cizmele și mă roagă să i le trag eu. I le-am tras și am ieșit afară. În timp ce ieșeam afară, mi-a spus să viu în baie când mă va chema ea. A stat Nina în baie cam o jumătate de oră, și când m-a chemat am găsit-o lângă bancă, cu un halat alb foarte curat pus pe umeri. Am întrebat-o ce mai dorește și mi-a spus că să trec cu mâna peste halat, ca să se sugă apa de pe corp. Natural că i-am executat ordinul și am început să o masez cu ambele mâini pe spate. Când am terminat cu spatele, am trecut de la gât în jos, până la picioare și, crezând că am terminat, am încetat cu frecția. Ea a observat acest lucru și mi-a spus să fac același lucru mai departe, așa că am făcut masaj și pe partea din față, deși, cu toată slăbiciunea mea, sângele circula prin vene cu o viteză foarte mare și începusem să ameteșc. Aveam atunci doar 37 de ani, în floarea tinereții.

Comisarul Cotler

Era de origină evreu din România și, așa cum l-am descris înainte, când ne-a primit la poarta lagărului, era de statură mijlocie, slab și subțirel ca un jocheu, la față brunet, ochi pătrunzători și negri; nu purta mustață. Vorbea așa de curat românește, de credeai că este oltean sau muntean, nu avea nici un accent străin. Își făcuse stagiul militar la Ismail, avu-sese gradul de sergent și furier la casieria regimentului, având ca șef direct pe lt. Ionescu Virgil, despre care am mai scris că-mi dăduse, în drum spre front, carne și pâine proaspătă. În țară făcuse politică comunistă și fusese secretarul Anei Pauker. Era un om cu o cultură frumoasă, în special

politică. El ne ținea regulat conferințe pe linie politică și ne îndemna să ne schimbăm atitudinea față de mersul evenimentelor, să nu mai credem în mitul invincibil al lui Hitler și Antonescu. Dar cine îl asculta, cine îl credea? Noi, ofițerii, nu făcusem niciodată politică, credeam orbește în șefii noștri direcți, care, la rândul lor, erau și ei mințiți. Până la gradul de colonel, nu exista ofițer care să facă politică. Ne era interzisă, deci cuvintele lui Cotler, care erau adevărate, fiindcă ne spunea că războiul este pierdut pentru noi, nu le credea nimeni.

La conferințe când i se puneă mereu întrebarea: de ce ne-au luat rușii Basarabia? ne răspundea în doi peri și ne da răspunsul: noi ce am căutat peste Nistru?

Totuși, el a contribuit mult, poate cel mai mult, la „lămurirea” ofițerilor care s-au înscris și au format cadrele Diviziei „Tudor Vladimirescu”.

După plecarea celor ce s-au înscris în Divizia „T. Vladimirescu”, credeam că va începe o opresiune asupra celor ce nu ne-am înscris, că ni se va schimba în rău regimul pe care îl aveam, că vom fi trimiși în alt lagăr cu regim special etc., dar nu s-a întâmplat așa ceva. La urmă, la mulți ne-a părut rău că nu l-am crezut că războiul, odată cu căderea Stalingradului, va lua altă înfățișare.

A intrat și el în țară odată cu trupele sovietice, cu Divizia „T. Vladimirescu”, și a ajuns un fel de secretar de legație la legația rusă din București, dar nu a stat mult.

Comisarul Birman

Avea în jur de 30 de ani, scund, fața lată, păr roșcat, ochii mari, bărbia puțin întoarsă și gura mare. Purta ochelari și, deși vorbea bine românește, accentul îl trăda că este evreu. Își făcuse stagiul militar în Regimentul 26 Rovine, Craiova, și a fost dat în judecată pentru activitate comunistă, și

achitat cu sprijinul procurorului Popescu Tudor. După achitare, a trecut Nistrul în Rusia și a fost încadrat în NKVD (sau siguranța statului sovietic). În aceeași funcție fusese trimis în lagărul de români și n-a existat ofițer român prizonier să nu fie anchetat de el, cel puțin o dată. Eu am fost de vreo 6 ori, cerându-mi, de fiecare dată, autobiografia, de ce, nici astăzi nu pot ști. Noi, ofițerii, ne feream să ne întâlnim cu el prin lagăr, fiindcă te invita la biroul lui și începea un fel de interogatoriu. Ne puneă întrebări despre nemți, ce știm despre pregătirea lor de război cu gaze asfixiante și cu alte feluri de gaze, ce armament nou au, nepus în funcțiune, cum se trăiește la noi, care este starea morală a armatei noastre, cine credem noi că va câștiga războiul. Și alte întrebări despre diferite lucruri, pe care apoi trebuia să i le scrii.

Mai târziu, după plecarea mea din lagăr cu Divizia „Horea, Cloșca și Crișan“, ar fi fost prins de către organele lui superioare cu un număr foarte mare de verighete, și ridicat din lagăr.

Azima de tărâțe

Gerul se mai potolise, mergeam spre primăvară. Într-o zi, când zăpada începuse să se topească, eram în fața băii, lângă aleea care ducea spre brutărie. Vorbeam cu un italian care voia să-mi vândă niște pietre de brichetă.

În momentul când le cercetam și le zgăriam cu un vârf de ac să văd dacă fac scântei, trece prin fața noastră, spre brutărie, o sanie supraîncărcată cu saci cu tărâțe de grâu și orz, din care ne făceau nouă pâinea. În apropiere de brutărie, la un cot al aleii, a căzut un sac, care s-a spart și din care a curs cam un kilogram de tărâțe. În acel moment, și eu, și italianul ne-am repezit la tărâțe să le luăm, amândoi aruncându-ne asupra lor. Fiecare am adunat câte doi-trei pumni de tărâțe, pe care le-am pus eu într-o batistă, el pe pulpana

mantalei. Ne uitam unul la altul și ne întrebam cum s-o mâncăm. Eu îi spun italianului că voi face o mică turtă și o duc jos la cuptorul etuvei, la slt. Mălăianu, s-o coc ca să o pot mânca. Italianul îmi spune că îmi dă și partea lui, și, când o fi gata, s-o împărțim. Zis și făcut. Am dat tăratele lui Mălăianu, a făcut o turtă din ele și a băgat-o în cuptor. Focul fiind prea tare, azima s-a ars mai mult decât să se coacă. După ce s-a răcit am împărțit-o în trei. Când a văzut italianul că nu-i dau jumătate, a făcut un scandal formidabil, că trebuia împărțită azima în două, nu în trei. I-am explicat că noi am dat tărate, dar cine a făcut-o și ne-a copt-o nu trebuia să ia parte egală cu noi? Cu toate explicațiile date, italianul a plecat supărat spunând continuu „porca la mizeria, porca la mizeria”. Macaronarul de italian nu a mai vorbit cu mine până ne-am despărțit.

Bolnav de tifos exantematic

La circa două săptămâni după ce fusesem numit șeful băii, mi-am făcut o singură injecție contra tifosului exantematic. Către sfârșitul lunii martie, mă scol într-o dimineață cu dureri de cap și cu frisoane. Mă duc la ambulatoriu și mă vede un medic român, nu mai știu cum îl chema, și-mi spune că am simptome de tifos. El comunică acest caz doctoritei Noaiman, medicul-șef al spitalului din lagăr, care mă trimite cu un sanitar și mă bagă într-un cort mare de pânză, într-un colț izolat. Era un cort cât al unui circ, și în interior ardeau două sobe de tuci încontinuu, dar căldură nu era. Jumătate din cort era ocupată de italieni. De la baie mi se aducea, seara și dimineața, câte o cărămidă caldă pe care o țineam în brațe sau la picioare să mă încălzesc, dar în zadar. După două zile sunt luat de sanitari și internat în spital. Am chemat la mine pe slt. Crețu, de care am mai vorbit, și i-am

încredințat ranița în care aveam mai multe lucruri personale și strict necesare, inclusiv perechea de pantaloni pe care mi-a și vândut-o. Noroc că nu i-am lăsat și verigheta, că în mod sigur mi-o vindea.

Când m-a internat, am fost dezbrăcat la piele și din haine s-a făcut un pachet, pe care l-au băgat la pod, unde se găseau efectele tuturor celor ce muriseră în spital.

M-a băgat într-o cameră de 5/5, care de jur împrejur avea un pat de scândură, și pe el puse 15 saltele de paie, care se făcuseră praf. Toate erau ocupate, afară de unul, lângă ușă, unde m-au așezat pe mine, după ce mai întâi mi s-a dat o cămașă de noapte care ajungea mai sus de genunchi. Acum nu-mi mai era frig, din contră, îmi era cald și nu puteam suferi mirosul de mâncare sau să văd pe alții cum mănâncă. Temperatura se ridica continuu. Când venea sanitarul, slt. Ionescu Napoleon, care a plecat și care a ajuns general, și-mi aducea porția de pâine și supă, îmi trăgeam pătura peste cap și-i spuneam să mi le oprească, că i le cer eu. Vreo două zile nu am știut nimic de mine. Verigheta, ca să nu o pierd, am băgat-o în gură, în partea dreaptă. Și m-am gândit la ce mi-a spus soția la plecare, să nu pierd verigheta, că dacă o pierd mor, nu mai vin acasă.

Două zile mi s-au pus cearceafuri cu apă rece de către o soră, pe care o chema Natașa, o fată frumoasă foc, care îngrijea pe bolnavi cu multă dragoste și devotament. A început să-mi scadă temperatura și odată cu ea să-mi vină pofta de mâncare. Eram singurul ofițer român în acea cameră, restul erau nemți și italieni. În prima noapte, din 15 oameni, câți eram în acea cameră, dimineața au dus zece la morgă. A murit și neamțul de lângă mine, cred că în a doua parte a nopții, că până la jumătatea nopții a delirat, nu vorbea decât de mâncare („zupen“, „brot“, „melspaizen“).

În locul celor duși la morgă au fost aduși alții. Când mi-a scăzut temperatura, am fost trecut într-un salon mai mare,

și spre mirarea mea alături era Bulibașa, internat de două zile. Zăcea pe niște camere de cauciuc umflate, că nu mai putea sta culcat pe schijele pe care le avea în picioare și în fesă. Când temperatura mi-a scăzut aproape de normal, mi s-a făcut o foame grozavă. Îl rog pe slt. Iliescu Napoleon să-mi dea niște pâine din aceea pe care nu o mâncasem și-l rugasem să mi-o păstreze, dar nu mi-a dat, fie că o mâncase, fie că o vânduse pe alte lucruri. Foamea mă chinuia și nu aveam cu ce o minți. Mă mai chinuia Bulibașa cu câte puțină supă, dacă-i rămânea și lui, deși primea o porție mai mare că, de, era Bulibașa lagărului. Dacă aș fi putut să scot o scândură, să scot pământ, aș fi scos-o și aș fi mâncat pământ, așa îmi era de foame.

Începusem să mă mai întremez puțin, să prind puteri, dar nu mă puteam duce la un WC neținut de cineva. În una din aceste zile, când începuse să-mi scadă temperatura, vine la capul patului Natașa și mă vede că mi se umflase falca dreaptă, însă eu nu simțeam și nici nu mă durea. Natașa mă pipăie și mă pune să deschid gura. Ce să deschid, că nu puteam, așa eram de slăbit. Cu multă voință și cu chinuri și cu ajutorul lui Natașa, am deschis gura. Ea mi-a băgat degetul în gură, apoi cu coada unei linguri a forțat deschiderea gurii și mi-a scos verigheta.

Verigheta se oxidase puțin și ea mi-a curățat-o frumos, a înfășurat-o cu niște ață, ca să-i micșoreze diametrul, și mi-a pus-o din nou pe deget. Imediat gândurile mi-au zburat la draga mea soție, care mi-a spus să nu pierd verigheta, că am să vin acasă din nou. Gândul acesta mi-a umplut ochii de lacrimi și bucurie că promisem puteri noi și dragoste de viață.

Temperatura îmi revenea la normal. Bulibașa nu se mai văita așa de tare și amândoi aveam chef de vorbă. Din discuții, am aflat că amândoi aveam aceeași pasiune, vânatoarea, și ne-am luat angajamentul să facem împreună o vânătoare, dacă Dumnezeu ne va ține sănătoși și ne vom reîntoarce în

tară. Și bunul Dumnezeu ne-a ajutat, ne-am revăzut de două ori și am făcut și vânătoare.

În noaptea ce a urmat, simțindu-mă mai în putere și, sprijinindu-mă de paturi și de perete, am reușit să ajung la WC, unde am urinat. Atunci am auzit un cântec de cocoș „Cucuriguuuu“, cântec care s-a repetat de vreo două ori. La auzul cântecului de cocoș, mi-am pipăit verigheta de pe deget și m-a apucat un plâns de bucurie că voi trăi, că mă voi întoarce la draga mea soție, la toți cei dragi ai mei, și m-am înapoiat la patul meu, fără a mă ține de pereți sau paturi.

După câteva zile mi s-a făcut ieșirea din spital. M-am urcat în pod și spre norocul meu am găsit chiar ranița cu lucrurile mele.

Am început să caut prin celelalte ranițe, gândindu-mă că poate voi găsi vreo bucățică de pâine uscată și, în adevăr, am găsit într-o raniță, a unui italian, o bucățică de pâine uscată, pe care am și mâncat-o până să mă dau jos din pod. A doua zi mă apucă o durere în gât, nu puteam să înghit așa ușor. Întâlnesc pe camaradul de promoție căpitanul Șerban, căruia mă vait de acest lucru, și el îmi dă o tabletă de prontosil nemțească, Bayer. Avea asupra lui numai două bucăți, și una a păstrat-o, spunându-mi că poate va avea și el nevoie de ea.

A doua zi, spre satisfacția mea, nu am mai avut nimic. Nu m-am mai întors la baie, am stat ca și ceilalți camarazi fără serviciu, eram „șomer“. Dar nu mă simțeam bine, eu eram învățat să fiu ocupat. Nu aveam ce citi, cărți nu știam să joc ca ceilalți, table nu existau, așa că mă plictiseam de moarte.

Am învățat să croșetez

În timpul plictiselii mele, văd un ofițer de rezervă, sublocotenent, de meserie învățător, că împlotea ciorapi. Am stat lângă el și m-am uitat cum manevra acele (patru andrele) mai abitir ca o femeie. Am observat că nu este așa de greu,

că e plăcut să ai cu ce te ocupa, să stai să îndeplinești și să-ți depeni de unul singur amintirile. Am plecat prin curte și la grămada de gunoi am găsit niște arcuri vechi de la perna de trăsuri și mi-am făcut patru ace, plus unul de rezervă. Le-am curățat de rugină, le-am șters cu o cârpă până ce le-am lustruit și tot cu ajutorul unor pietre le-am bătut la capete, dându-le forma ascuțită. Am început apoi să adun din gunoaie toți ciorapii (resturi aruncate) de lână, luându-le numai partea bună (carâmbii). Am umplut o raniță din acești carâmbi, cu care m-am dus la baie. Băieții de la baie mi-au dat lighean și apă caldă. Am spălat, bine de tot, toți carâmbii, i-am băgat pe 4-5 inele și apoi în etuvă, unde i-am uscat repede. După asta m-am apucat de deșirat făcând mai multe gheme, după culori. Ciorapii fiind uzați, firul deșirat era cam dezlânat și trebuia răsucit din nou. Am ieșit din nou în curte, am găsit o creangă de lemn uscat și am improvisat un fus cu care am răsucit tot materialul. Am trecut din nou pe la ofițerul care îndeplinea și mi-a arătat cum să lucrez. Am prins repede meșteșugul și mi-am făcut prima pereche de ciorapi.

Partea cea mai grea era la încheietura călcâiului, făceam călcâi nemțesc. Nu puteam prinde ultimele șase fire (ochiuri) cu andreaua, așa că îmi trebuia un ac cu urechi mari, prin care să intre firul de lână, care e mai gros decât ața. De unde să-l iau? Nu avea nimeni așa ceva, și nici nu se putea confecționa. Mergând eu așa, prin curtea lagărului și gândindu-mă cum să rezolv această problemă, văd pe jos, presată în pământ și ruginită, o cheie de desfăcut cutiile de conserve de pate, care la un cap avea o gaură pe unde intra tabla de la cutie și răsuca de desfăcea cutia. Am luat-o, am îndreptat-o bine și am început s-o frec pe o piatră cu atâta răbdare, că după două zile am scos un ac aproape perfect, care avea urechile mari și prin care putea intra firul de lână. Mi-am mai făcut încă două perechi de ciorapi, să am, să nu sufăr.

Apoi veneau ofițerii la mine să le lucrez sau să le repar pe la călcâie, dar cu materialul lor, pe care îl găseau tot la gră-mada cu gunoi. În felul acesta timpul îmi trecea pe nesimțite. Lucram cu gândul la trecutul meu, la cei dragi din țară.

Brigada de cules urzici

Lunile treceau, primăvara se apropia, iar razele soarelui încăl-zeau, din zi în zi, mai mult. Se luase zăpada și dăduse colțul ierbii. Hrana ce ni se dădea și despre care am vorbit era lip-sită de vitaminele necesare unui om, și la un moment dat s-a observat lipsa vitaminelor în organism. Mă întâlnesc cu Bulibașa prin curtea lagărului, care discuta cu un rus pe care nu-l mai văzusem prin lagăr și-mi comunică să merg la el chiar atunci. I-am urmat pe el și pe rus și am intrat în camera lui. Îmi zise să iau loc și că m-a chemat ca eu să-mi aleg vreo patru ofițeri, oameni serioși, și să mă prezint cu ei a doua zi la poarta lagărului, unde voi găsi „pe cel ce-l vezi acum la mine. Dar bagă de seamă că mergeți prin sat sau prin apropiere, să nu cumva să facă cineva vreun gest să fugă, că nu are unde se duce și poate că-l împușcă. Acolo voi o să culegeți urzici pe care le vom adăuga, ca verdeață, la cazan, că urzicile conțin multe vitamine și ciorba va avea alt gust“. Am propus, în taină, patru ofițeri, între care unul care știa foarte bine rusește, slt. Moldoveanu.

A doua zi de dimineată, după ce am luat gustarea, ne-am prezentat la poartă, așa cum a fost vorba, și acolo am găsit pe rusul din ajun, care ne-a dat, la fiecare dintre noi, câte un sac. Acolo mai era un soldat rus, cu armă și baionetă, care ne escorta. Am mers pe un șanț mare în jurul lagărului, și până la orele 10 am umplut, fiecare, sacul cu urzici, după care am intrat din nou în lagăr.

A doua zi dimineăta, după ce am luat gustarea, ne-am prezentat la poartă, unde am găsit de data aceasta numai pe rus, fără santinelă. El avea acum armă și ne era și escortă. De data asta nu am mai mers prin sat, și am mers direct la câmp, unde știa el că sunt urzici, pe niște șanțuri naturale.

Ceasovoiul, sau santinela care ne conducea la cules de urzici, era un om în vârstă și tare slăbuț ca fizic, dar era tare respectuos și nu-i mai era frică că o să fugim sau să-i facem altă năzbâtie.

Zilele treceau, urzicile îmbătrâneau, dar ne întorceam cu sacii plini. Într-o zi, pe când mergeam pe o stradă în altă parte a satului, ne iese în față un invalid de război, fără un picior și în cârje. Se repede spre noi înjurând și gata să ne lovească cu cârja, arătând că, la Odessa, a fost împușcat de români și a rămas invalid. Cred că unul dintre noi ar fi primit câteva lovituri de cârje dacă nu intervenea escorta, rusul care ne păzea, amenințându-l că, dacă nu pleacă și nu ne lasă în pace, trage în el. Invalidul s-a întors și noi ne-am îndepărtat și n-am mai călcat prin locurile acelea.

Am cules la urzici până le-a dat floarea și au făcut semințe și nu mai fierbeau în cazan. Am trecut atunci la adunatul șteviei și măcrișului cu foaia lată și grasă, ca salata. Acum mergeam prin niște livezi sau prin ochiuri de pădure până la o distanță de 2-3 kilometri.

Se arase și se semănaseră cartofii, și în drumul nostru la ducere sau întoarcere, printre tarlale, când vedeam câte un cartof neacoperit bine de brazda plugului, ne repezeam și-l luam. Altădată întorceam brazda care acoperea cartoful, și astfel adunam câțiva cartofi la fiecare ieșire afară din lagăr. Cartofii îi duceam la baie, la slt. Mălăianu, care îi fierbea sau îi cocea, cu dijmă, din trei cartofi, el lua unul.

Eu îmi făcusem un saculeț de pânză, în care încăpea cam un kilogram de măcriș, ales de mine, foaie cu foaie, verde și gras și, după ce dădeam sacii în primire șefului bucătar, mă

duceam la grupa din care făceam parte, îl scoteam din săculeț, îl tocam mărunt pe un fund de lemn și-l puneam în gamelă. Nu-l consumam pe tot, mai dădeam și la prieteni, cam la 2-4 inși, și a doua zi la alți 2-4. Când venea supa și ni se turna cu polonicul în gamelă, mie, care aveam măcrișul pus deja, astupam gamela cu un capac de lemn. Supa, fiind foarte fierbinte, îl opărea. Așteptam cam 5 minute, în care timp măcrișul meu se îngălbenea și lăsa un gust acrișor și mâncam ciorba cu plăcere.

A ținut povestea asta cam trei săptămâni, după care culegeam un fel de usturoi sălbatec, căruia pe la noi la țară i se spune „pur“. Fiindcă acest pur se găsea în cantități mici și sosise în lagăr, din America, vitamină lichidă, și cum ni se dădea și nouă, nu am mai ieșit la cules verdețuri.

Brigada de coasă

Către sfârșitul lunii iunie, sunt căutat în lagăr de ceasovoiul cu care mergeam la cules măcriș. Am luat lângă mine pe slt. Moldoveanu, ca „perivocic“, și s-a stabilit să formăm o brigadă de coasă. Iarba crescuse înaltă, era grasă și trebuia cosită. În următoarele zile trebuia să înceapă cositul. Eu le-am spus că nu știu să trag cu coasa, să ia pe altcineva și mi-a răspuns că nu e nevoie să știu să cosesc, că eu voi fi șeful de brigadă. Am ales vreo 15 ofițeri, toți băieți de la țară, majoritatea învățători, și a treia zi a venit ceasovoiul după noi, ne-a luat la magazia lagărului, ne-a dat în primire coase, ciocane, gresii și niște nicovale mici pe care se puteau bate coasele. Ne-a mai dat un căzănel pentru pregătit mâncare, alimente pentru prânz, găleată să aducem apă de băut și câni din care să bem. Am ieșit la câmp la circa trei kilometri de lagăr. Era cam pe la 15 iunie, zi caldă de vară, cerul

de un albastru-marin. Am oprit într-o poiană, în marginea unui pâraiaș a cărui apă era limpede și rece.

Acolo, slt. Gheorghiu, de prin părțile Iașului, a primit toate produsele (alimentele) și s-a apucat să gătească masa de prânz. Pentru munca ce o făceam, primeam mai multe alimente, cu 40% peste rația camarazilor din lagăr care nu munceau. La muncă eram escortați de patru soldați care stăteau în cele patru colțuri ale careului în care munceam. Ni s-a fixat porțiunea ce aveam de cosit în ziua aceea și ni s-a spus că la terminarea ei mergeam în lagăr. Fiind cald și timp frumos, ne-am dezbrăcat cu toții și am rămas numai în chiloți.

A intrat pe brazdă primul slt. Moldoveanu, o figură de atlet, și, când a început să tragă cu coasa, se auzea numai un fluierat, în timp ce iarba sau fânul înalt și frumos cădea în pale, la picioarele lui. A intrat după el tot un slt., apoi altul, înșirându-se 15 inși, unul după altul, ca niște cocori. Până la masa de prânz, nimeni nu a stat jos, cu toate că nacealnicul nostru ne spunea să ne odihnim, la fiecare rând când ajungeam la cap. La ora 12 am luat masa la iarbă verde și la umbra deasă a mestecenilor, după care ne-am culcat și am tras câte un somn bun.

Mai rămăsese de cosit cam o optime din porția ce o aveam de cosit, pe care am terminat-o repede după ce ne-am sculat.

Nacealnicul era foarte bucuros că am terminat norma ce ni se dăduse, că nu se aștepta la așa ceva. Eu nu puteam să stau să mă uit, să fac pe șeful, și am început să cosesc. Mai băgam eu câteodată vârful coasei în câte un mușuroi mic de furnici, dar a doua zi coseam la rând și la fel ca toți ceilalți. Nu eram șef de brigadă decât cu numele, că trebuia să răspundă cineva de ordinea și disciplina brigăzii, însă eu munceam ca și restul ofițerilor.

După o săptămână ne schimbaserăm la față. Ne prinsese soarele, pusesem carne pe noi și ne simțeam în toate puterile.

Aerul, hrana îmbunătățită și munca, coasa, care este un sport complet, ne redaseră forțele și sănătatea. Eram invidiați de cei ce nu lucrau cu noi, în aer liber.

Santinelele care ne escortau stăteau în posturile lor, fumau sau citeau, ba chiar dormeau. Eram comandați de un sergent, care ne conducea la locul de muncă, apoi pleca prin satele vecine și venea când se apropia ora de plecare. De multe ori ne trata cu țigări, deși aveam, și noi, porție zilnică de 15 țigaretete. Am scăpat din vedere să scriu că începând cu luna martie ni se dădeau câte 15 țigări pe zi, așa că cei ce schimbau țigările pe pâine acum o mâncau ei. Înainte de luna martie, când eram la lucru, ne fugeau ochii după o țigară de mahorcă și ne uitam cu jind la santinelele care fumau câte o țigară groasă, făcută cu hârtie de ziar. La început, aceste escorte se fereau de noi, nu puteam să ne apropiem mai mult de 7-8 metri de ei. Le ceream câte o țigară de mahorcă, pe care o fumam toți, trecând-o din mână în mână. Țigara ce ne-o dădeau o făceau ei, apoi o lăsau jos și numai după ce se îndepărtau 5-6 pași de țigară, atunci aveam voie să o luăm. Încet, încet, ne-am împrietenit și ajunsesem să ne luăm la trântă cu ei. Le arătam cum facem noi mânuirile de armă, dar cu un băț, fiindcă nu ne dădeau armele lor, se temeau să nu-i dezarmăm și să fugim. De fugit, era greu, și din lagărele rusești nu a scăpat decât un căpitan medic și un plotonier sanitar, dintr-un lagăr din Astrahan. Au fugit spre Turcia și au reușit să treacă granița, care era slab păzită de ruși. Grănicerii turci i-au prins, și după câteva luni au ajuns în țară. Văzând noi că se poate ușor fugi, ne-am hotărât, șase inși, să o luăm din loc. Am început să strângem zahărul și pâinea ce ni se dădeau ca supliment, pe care le ascundeam, cu mare grijă, să nu dăm de bănuir. Căpitanul Mihăilescu din Târgoviște, mai vechi ca noi toți, avea o bucată de ziar cu harta frontului, care ajunsese departe de noi, dar ne puteam orienta numai ca direcție, atât ne folosea această

hartă. Făcusem rost și de o busolă mică așezată pe un fluier și care funcționa și ne împărțisem și sarcinile. Unul cu orientarea, altul cu privirea spre dreapta, altul spre stânga, altul să se uite mereu la spate, altul pe sus, să nu fim surprinși de avioane. Eu eram cu trecerea peste râuri, pe plute.

Ne mai trebuia un ceasornic și trebuia să mai așteptăm încă o săptămână să se coacă secara pe care contam s-o mâncăm pe drum. Ne ajungeau pâinea și zahărul ce-l strânsesem circa zece zile, în care timp trebuia să ne depărtăm cât mai mult de lagăr. Făcusem noi socoteala că, după strângerea secarei, o să dăm de grâu, apoi de cartofi și că am fi ajuns la Nistru cam pe la 1 octombrie, în cazul că am fi mers fără nici o piedică în calea noastră și că totul va decurge normal. În acest timp, în lagăr, o echipă de trei ofițeri, care erau absolvenți ai Institutului de Educație Fizică din București, înarmați cu o hârtie cu ștampilă în regulă (unul lucra la gazeta de perete a lagărului și câștigase încrederea comisarului Cotler, altul care știa perfect rusește), au evadat într-o noapte.

În noaptea evadării a fost tare întuneric și au mai fost favorizați și de o furtună cu descărcări electrice, de ziceai că se scufundă pământul. Au făcut o funie prin legarea a trei cearceafuri și în timpul vijeliei s-au urcat peste gard, au trecut apoi prin rețeaua de sârmă, și, culmea, pe lângă sentinela de la postul nr. 1. Lipsa lor s-a băgat de seamă abia a doua zi pe seară, când trei italieni își căutau bocancii cu tâlpi Bally, căciulile de blană și pufoaicele, pe care le luaseră fugarii.

În felul acesta s-a descoperit fuga lor. Trei zile au ținut ploile, și în acest timp nimeni nu a ieșit din lagăr la vreo muncă. Conducerea lagărului și toți cei din pază, împreună cu comisarii, erau foarte agitați și cercetau pe prietenii fugărilor dacă nu cumva știau ceva de planul de fugă al celor ce plecaseră. Toți prizonierii, indiferent de naționalitate, se bucurau sincer de fuga celor ce plecaseră. Le admiram

curajul și ne rugam lui Dumnezeu să ajungă în țară cât mai curând, să arate lumii civilizate cum eram tratați și să comunice familiilor noastre numele celor din lagăr, în care scop ei își făcuseră tabele nominale. Dar, ghinion, ploaia care le-a favorizat evadarea, tot ea nu le-a dat voie să meargă mai departe. Au fost prinși într-o vâlcea, la numai 60 km de lagăr. Au făcut imprudența să meargă un timp pe un drum de care humos și li s-a întipărit talpa bocancilor pe noroi și asta a fost de-ajuns să li se ia urma. Căinii-lupi dresați pentru a-i descoperi pe fugari au derutat pe urmăritori, și noi făceam mare haz pe socoteala câinilor. De altfel, ploaia căzută timp de trei zile spălase orice urmă. Mare a fost durerea noastră când, a patra zi, eroii noștri au fost aduși sub escortă puternică în lagăr. Nimeni, nici chiar Bulibașa, n-a putut sta de vorbă cu ei, fiindcă au fost închiși de NKVD și bine păziți.

După prinderea lor viața a intrat în normal. Brigăzile au ieșit la lucru, ca și brigada de coasă. După o săptămână, paza brigăzilor de lucru la câmp, respectiv și la noi, a început să slăbească. Santinelele își vedeau de fumat, citit și dormit.

Într-o dimineață, în apropierea locului unde trebuia să cosim, am trecut pe lângă un păpuriș și rogoz înalt și spre mirarea noastră am văzut cum niște rațe sălbatice încercau să zboare și nu puteau. Ne-am repezit cu toții în rogoz și păpuriș și am dat de opt rațe mari care încercau să fugă. Am culcat rogozul peste ele cu coasele, și astfel am prins toate rațele. Le-am luat gâtul, le-am jumulit și am făcut bucăți pe numărul cosașilor, plus pentru nacealnic. Le-am băgat la cazan, peste alimentele primite, așa că la prânz am avut o masă excelentă. Cam în jurul orei 11 a venit un ofițer rus să inspecteze santinelele ce ne păzeau. Noi, în înțelegere cu șeful lor, am dat semnalul fluierând că vine cineva străin și santinelele și-au luat locul în posturile de pază. După ce a stat de vorbă cu șeful nostru și santinela, acest ofițer vine

și la noi și vede capetele de rață, pe care nu le mai curățisem de fulgi să le băgăm la cazan. Mă întrebă pe mine de unde sunt, cine și cu ce le-am împușcat și eu fac o mare gafă, spunându-i că eu sunt vânător și că le-am împușcat cu arma unei escorte. Ofițerul probabil că nu m-a crezut, dar a inspectat pe fiecare sentinelă la armă, cât și la numărul de cartușe. M-a certat la urmă șeful santinelelor, că spusesem că am tras cu arma lor. Ne simțeam așa de bine, chiar vioiși, când plecam dimineața la coasă și eram invidiați de restul de camarazi, care nu ieșeau din lagăr la nici un fel de muncă. Se plictiseau toată ziua jucând table și remi. Ofițerii superiori nu ieșeau niciodată afară din lagăr la vreo muncă, deși ar fi vrut să iasă, să mai vadă natura, să mai ia aer ozonat și miros de rășină de brad, cum luam noi, ofițerii inferiori.

Fuge și din brigada de coasă unul

În ultimul timp, intră în brigada de coasă un ofițer de rezervă, învățător, în locul unuia bolnav.

Acest nou coasă era un oltean de prin părțile Gorjului, scund de statură, la trup destul de plin, tânăr, cu părul și fața șatenă. Era tare tăcut, aproape nu vorbea cu nimeni, stătea și se gândea mereu, studia împrejurimile. A treia zi de la sosirea lui în brigadă ne-am schimbat locul de coasă.

Am început cositul în poienile unei păduri mari. Începușeră să se coacă fragile și noi le adunam din iarbă sau fân și le mâncam cu multă plăcere, că aveau vitamine și ne amințteam de timpul când eram copii, când ne duceam să culegem fragi. A doua zi am venit în aceeași pădure, și după masa de prânz ni s-a dat voie să intrăm chiar în pădure după fragi, cu condiția să nu ne depărtăm prea mult. Am cules fragi, apoi am început lucrul, și când a sosit ora de plecare ne-am aliniat pentru a fi numărați ca să plecăm la lagăr.

La numărătoare, iese unul lipsă. A rămas cu noi numai starșeneaua, iar cei patru soldați au plecat în pădure să caute pe fugar. După o jumătate de oră au venit înapoi negăsind pe nimeni și am plecat la lagăr. A fost însă prins după o săptămână. Se depărtase de lagăr la o distanță de circa 200 de kilometri. Într-o dimineață (povestea el cum a fost prins), ud la piele că-l plouase mult, se apropia de un sat. Pe gardul unei case vede niște rufe întinse la uscat și, cum el avea nevoie de schimb uscat, pune mâna și ia o cămașă și se uită la o pereche de izmene mai bune ca să o ia și pe aceea. Spre ghinionul lui tocmai atunci iese pe ușă hazaica și începe să strige pe limba ei: „hoții, hoții mi-au furat rufe!“. Au sărit, imediat, femei, copii și bătrâni și au prins pe bietul hoț. Când s-au lămurit cine este hoțul, de ce a furat, li s-a făcut milă de el. I s-au dat cămașa și izmenele, apoi a fost băgat în casă și ospătat. Dar în același timp fusese anunțată și miliția, care a venit și l-a ridicat. A fost și el adus în lagăr și ținut închis până ce s-a cercetat drumul pe unde a umblat până să fie prins, dacă a făcut vreo faptă rea sau vreun sabotaj sau vreo crimă, apoi a fost lăsat liber între noi.

Al treilea caz de fugă

Dorul de libertate, dorul de pământul sfânt al țării, dorul de părinți, frați, rude ne măcina la toți sufletul și așteptam terminarea războiului să fim eliberați. Ne întrebam, de multe ori, unii pe alții, în felul următor: „Spune, dragă Ionescu, sau Dumitrescu, ce dorești tu în momentul acesta?“ Răspunsul tuturor era: să mă mai văd o dată acasă la ai mei, să mă satur de vorbă, să stau la masă cu o față de masă curată, cu o veselă și un tacâm, cum fiecare dintre noi aveam acasă, cu alte mâncăruri decât ce mâncăm aici, să beau un pahar de vin, apoi o cafea, să mă mai culc într-un pat cu cearceaf

curat și să nu mă mai mănânce ploșnițele astea. Să trăiesc așa o lună, și apoi întâmplă-se orice, chiar să mor sau să fiu alături de camarazii mei care luptă pe front. Aceasta era dorința tuturor care ne găseam închiși și bine păziți.

Peste suferințele ce înduram, dorul de țară și de ai noștri ar fi fost mai ușor dacă rușii ar fi respectat convenția de la Geneva și angajamentele la care au aderat la Crucea Roșie internațională, ca să ne dea scrisorile ce ne veneau din țară sau să fi permis să primim pachete de la ai noștri. Nu au dat ei nici numele nostru la Crucea Roșie internațională, ca aceste nume să fie comunicate familiilor, să știe de soarta noastră, că suntem în viață, că trăim, că, odată și-odată, vom ajunge acasă. Îmi amintesc că prin curtea lagărului se plimba, de unul singur, un slt. tânăr, cu corpul și fața de copil. Se plimba cu mâinile la spate și cu capul plecat ca și când ar fi căutat ceva pe jos. Într-o bună zi, profitând de neatenția santinelelor, a fugit luând drumul spre libertate. El, ca să deruteze cercetările, nu a luat-o direct spre S-SE, a mers spre NV, cu gândul să ajungă în Finlanda. Ziua mergea orientându-se după mijloacele învățate, dar mergea mai mult călare. Era îmbrăcat ca țăranii de prin acele locuri, cu lucrurile luate din casa unui colhoznic care lipsea de acasă. În marșul lui peste câmpii, că se ferea de sate, cum zărea un cal liber la păscut, îl prindea, îl încăleca și-i dă-i bătaie, mergând ziua întreagă. Spre seară dădea drumul calului, căuta pe câmp ceva cartofi sau secară, mânca și se culca la un adăpost. A mers el așa vreo zece zile, și după părerea lui făcuse circa 500 km. În una din seri, s-a culcat pe câmp, într-o căpiță de fân proaspăt, băgându-se chiar în mijlocul căpiței. Dimineața devreme au venit colhoznicii să ia fânul cu căruțele. El, obosit de drum cum era, nu se sculase la timp să plece și se pomenește înțepat cu furca de cineva. Sare ca ars din căpiță. Nici el nu știa ce să facă, dar nici colhoznicul, au rămas toți surprinși, până ce o colhoznică mai tânără îl

somează să ridice mâinile sus, să-i spună cine este, ce caută acolo etc. El a înțeles despre ce este vorba, le-a spus că este prizonier român, că a fugit din lagăr, că vrea să ajungă acasă, unde îl așteaptă nevasta, copiii și părinții. I-au dat să mănânce. Tânăra l-a păzit până ce au încărcat căruța cu fân și la plecare, la colhoz, l-au luat două femei cu furcile dinapoi, ca niște santinele, una în față, și una în spate, și l-au dus în sat predându-l milițianului. Apoi a fost trimis în lagăr și ținut, ca și ceilalți, la închisoare până ce s-au terminat cercetările. După cercetări a fost pus în libertate și ne-a povestit cum a fost prins.

De-atunci nimeni nu a mai încercat să fugă.

Brigada de coasă se transformă în brigada cotlovan

După ce s-a terminat de cosit, brigada noastră a fost transformată în brigadă de serviciu în interiorul lagărului. Dar ne-au trimis mai înainte la cosit secara, singura cereală ce creștea în această regiune. Erau niște lanuri întinse și secara era înaltă, cu paiul gros, de nu se vedea un om din ea, și spicul era mare, cu boabe multe și mari.

Ne-am jucat noi cu coasa prin fân și prin trifoi, dar secara ne-a venit de hac. Se cosea greu, paiul era gros, coasele se îngroșau în gură și trebuiau bătute des. După o săptămână, am terminat lanul ce ni se dăduse pentru cosit și ni s-a spus că vom face niște bordeie mari chiar lângă lan.

Într-o dimineață, în loc de coase ni se aduc niște topoare și securi, sfredele, joagăre și ne ducem lângă cimitirul de lângă lagăr. Acolo ne aștepta un rus care ne-a împărțit pe echipe. De-a lungul unui drum erau cam o sută de bucăți de lemn de brad, bușteni mari și groși, din care trebuia să construim niște bordeie în pământ, lungi de 25 de metri și late

de 50 de metri. Ne-am apucat de lucru. Se săpa, se căra pământul, cu roabele, la vreo 50 de metri depărtare, se tăiau buștenii, după măsura dată, se cioplea, se măsura etc. Nu știam însă rostul acestor bordeie, și când a fost gata primul (am lucrat la el cam o săptămână) au adus niște budane mari și largi la gură, cam de 2 metri în diametru și înalte de 5 metri.

După ce am băgat aceste budane în bordei, în total 22 de bucăți, de-a doua zi au început să sosească căruțele cu varză. Varza era adusă de colectiviști, care nu ne mai văzuseră până atunci și erau curioși să știe ce nație suntem și să ne întrebe cum este pe la noi. Unul din ei spunea că a fost în țara noastră în anul 1916-1917, în Primul Război Mondial, și mai ținea minte numele localităților pe unde luptase, prin Dobrogea, Topraisar, Ghelengic, Neajlov, Mărăști, Mărășești și altele. Odată cu varza, ni s-au adus și niște trocuri mari și lungi și niște lame ascuțite băgate în capul unor cozi de lemn. După ce varza era curățită de foile murdare sau putrede, o tocam așa cum o toacă gospodinele la noi acasă, cu aceste lame. Varza tăiată se punea în niște coșuri mari, apoi o duceam și o turnam în acele budane. Ca să ajungem sus să turnăm varza, ne suiam pe scară cu coșul. După fiecare strat de varză tocată se punea un strat de sare mărunță. În felul acesta am umplut toate budanele. Când am umplut pe ultimele, primele se și acriseră, și ne dădeau voie să luăm din ele. Aveam deci vitamină naturală.

În acest timp se lucra de zor la alte bordeie și, pe măsură ce erau gata, se puneau în ele morcovi, cartofi, sfeclă comestibilă etc.

Când pleca nacealnicul, îmi lăsa mie cheia de la bordeie să dau sarea sau să primesc varza de la căruțe sau rădăcinoasele. Varza s-a acrit în timpul când noi încă lucram acolo.

Când ne duceam la masa de prânz și de seară, băgam, pe unde puteam, morcovi, cotoare de varză, sfeclă pentru

cei ce nu ieșeau la lucru ca noi. Ne așteptau, sărmanii, cu atâta nerăbdare, cum așteaptă puii de rândunică pe mama lor cu ciocurile deschise să le bage în gură.

Lenușca

Încă de la începutul lucrului la bordeie, vedeam o femeie care avea casa în apropierea locului unde lucram noi. Aducea, pe umeri, câte o prăjină de lemn pentru foc din pădurea din apropiere. Trecea de 3-4 ori pe zi. Într-una din zile, pe când trecea pe lângă mine, îi arăt niște coji mari cioplite din buștenii de brad și-i spun să le ia. Ea a întrebat mai întâi pe șeful pazei noastre, care era în apropiere și care i-a spus că le poate lua. Lenușca era foarte bucuroasă și căra continuu toate ciopliturile. A treia zi, mă apropii de locul unde alegea așchiile și, nevăzut de nimeni, îi arunc o cutie de chibrituri goală, dar în care băgasem o cruciuliță mică din os, pe care mi-o făcuse lt. Dăneț. A luat cutia, a ascuns-o și, când sarcina de lemne a fost gata, a ridicat-o pe umeri și a plecat. A doua zi i-am dat o bucățiță de săpun de rufe, cam 250 grame, tot așa, să nu fiu văzut de cineva. A treia zi îmi lasă un bilețel în care mă întreabă cum mă cheamă, câți ani am, dacă sunt ofițer, ce grad am și-mi scrie că pe ea o cheamă Lenușca. Bilețelul mi l-a citit slt. Moldoveanu. Am continuat să-i dau cruciulițe făcute frumos din lemn de măr uscat, chibrituri, pe care le strângeam de la camarazi, și săpun, pe care-l strângeam de la baie (resturi mici aruncate sau căzute pe sub grătare). Eu le strângeam și le băgam într-o cutie de conserve, puneam apă și cenușă, și-l fierbeam puțin. După ce se răcea, răsturnam cutia și-mi ieșea afară o bucată de săpun de circa 250 grame. În fiecare săptămână, am rugat pe slt. Moldoveanu să-mi scrie, în rusește, ce vrea ea să știe despre mine. Moldoveanu mi-a scris, și a doua zi l-am pus

în locul pe unde trecea ea la lemne. A doua zi, după masă, când veneam de la lucru, o văd pe lângă un tufiş, cu un băţ în mână şi cu caprele în apropiere, şi-mi arată în direcţia tufişului, apoi îşi ia caprele şi pleacă mai departe.

În trecere se uita când la mine, când la un tufiş. După ce s-a depărtat, mă duc la tufiş şi, spre mirarea mea, în nişte frunze mari şi late găsesc o legătură în care era un ou, o bucată de pâine albă, o ceapă şi o piroşcă (plăcintă) cu brânză. Am luat legătura cu mare prudenţă, şi din conţinut am dat lui Moldoveanu, cpt. Stoian şi unor ofiţeri mai apropiaţi. Acest lucru se întâmpla cam de trei ori pe săptămână şi conţinutul pachetelului se schimba cu ce se găsea atunci şi la ei. Odată, găsesc în legăturică o sticlută de un sfert, bine astupată, cu nişte vodcă. Am gustat din ea 11 inşi, din câţi eram, că se mărise mult brigada noastră.

La un moment dat, slt. Bâtfoi, un învăţătoraş lipsit de cel mai elementar simţ ostăşesc, a prins mişcarea cu legătura şi, fără ruşine şi respect, mergea şi lua legătura pusă de Lenuşca pentru căpitanul Dimitrievici, cum îmi spunea ea mie. Tot prin slt. Moldoveanu i-am scris să nu mai facă legăturică, fiindcă mi-o ia altul, şi Lenuşca a încetat cu atenţiile ei. A venit iarna, brigada s-a desfiinţat şi noi stăteam acum sus, în pat „pe creangă“, cum spuneam noi, jucând table sau pietre, iar eu lucram la ciorapi, cu gândul la ai mei şi la data când ne vom revedea.

M-a impresionat mult gestul Lenuşcăi, poate avea şi ea soţ sau frate pe front sau prizonier ca noi, cine să ştie?

Ia fiinţă Divizia „Tudor Vladimirescu“

Când marşăluiam zi şi noapte, ca prizonier, în discuţiile noastre din timpul marşului, auzeam pe un locot. de rezervă, avocat de meserie, că vorbea cu cei din jurul lui despre

unitățile de voluntari români, formate din prizonierii de război, din armata austro-ungară, care căzuseră la ruși și italieni. Este cunoscut cum aceștia au cerut să se formeze regimente, care au luptat alături de frații lor români pentru înfăptuirea idealului național „Unirea tuturor românilor“.

Ideea de a se forma unități românești și a lupta contra nemților alături de Armata Roșie se pune pe tapet, cum se zice. Și, mai târziu, în toamna anului 1943, se formează un comitet de ofițeri superiori, care au luat contact cu Ana Pauker și Vasile Luca, să facă propagandă în favoarea creării unei divizii de voluntari români, care să lupte contra nemților, alături de armata sovietică. Propaganda în favoarea creării acelei divizii a început cu toată puterea și a prins rădăcini în sufletele multor ofițeri, la unii în mod cinstit, la alții ca o ocazie să scape de lagăr și să dezerteze la români. Ofițerii erau împărțiți în două tabere, unii erau pentru a se forma unitatea, dar masa era contra. Deodată, se zvonește în lagăr că vine un comitet de ofițeri superiori prizonieri, în frunte cu Ana Pauker și Vasile Luca, refugiați politici, și cu deputatul basarabean, avocatul Pisică (Măță)*.

Lucrul s-a adevărit. Într-o după-amiază din toamna anului 1943, se dă adunarea ofițerilor din lagăr. Se improvizează o scenă din câteva mese, se aduce pe scenă o masă acoperită cu o pânză roșie și se aduc mai multe scaune. Noi, masa de ofițeri români, suntem invitați să ocupăm locuri pe scaune lungi, atâția câți am avut loc, restul în picioare. După ce ne-am adunat, vine și comisia. Erau în comisie, în afară de

* Alexandru Măță (n. 1890 în Basarabia țaristă), om politic și avocat. Deputat în Parlamentul României în mai multe rânduri în perioada 1919–1940. Apărător al Anei Pauker în procesul din 1936; întreține legături cu comuniștii și, în 1940, aclamă ocuparea Basarabiei de către URSS. Arestat de sovietici în 1941 ca fost deputat român, și anchetat în condiții dure; este eliberat în octombrie 1942, probabil la intervenția Anei Pauker, dar rămâne deportat. Ulterior dispăre – probabil în Gulag (n. red.).

cei arătați mai sus, locotenent-colonel Cambrea, maiorul Buzoianu și încă alții, de care nu-mi mai amintesc.

A vorbit mai întâi Ana Pauker, arătându-ne cum țara noastră a fost trimisă în război de Antonescu și Hitler, cum nemții o să piardă războiul, cum o să fie Germania fărâmițată în state mici, ca să-i treacă pofta să mai declanșeze vreodată un război. A mai spus că, pentru a redobândi Ardealul, România trebuie să iasă din război și să se alătore puterilor aliate. Pentru asta trebuie să fim noi, ofițerii și trupa, în fruntea acestei lupte să ne putem scăpa țara de sub jugul fascist și redobândi Ardealul. Tot în acest sens au vorbit și Vasile Luca, Măță, lt.-col. Cambrea, maiorul Buzoianu și câțiva ofițeri înscriși și pregătiți de mai înainte să ia cuvântul. Era o tăcere ca de mormânt, nu se auzeau decât inimile care băteau și musca în aer bâzâind. Eram cam în a cincea bancă, pe la mijloc, și în stânga mea stătea bunul meu prieten, căpitanul int. Ionescu Virgil, iar cu două bănci mai în față și spre stânga stătea un colonel rus, cu un fizic de Hercule.

Acest om asculta la cei ce luaseră cuvântul până atunci și nota ceva într-un carnețel. Terminându-se vorbitorii, Ana Pauker roagă și invită pe ofițeri să se scoale și să ia cuvântul cine dorește. După un moment de ezitări se scoală un căpitan de cavalerie, pe nume Popescu-Tudor. El făcea parte din comitetul ofițerilor înscriși la clubul antifascist și nu a părut curios nimănui că dorește să ia cuvântul. Ajuns pe scenă, își reglează vocea, își pune în ordine ținuta și începe să vorbească. Toți cei ce-l ascultam ne așteptam să vorbească ca și predecesorii lui, mai ales că era în comitetul antifascist și scria articole la gazeta de perete a lagărului. Își începe cuvântarea cam așa: camarazi, să nu dați ascultare la nimic din tot ce s-a spus aici de antevorbitori și în special la cele spuse de doamna Pauker, care este o străină de neamul nostru, este în slujba dușmanilor noștri. Rușii nu vor uita niciodată visul lui Petru cel Mare de a ne lua gurile Dunării și a ocupa Dardanelele, spre a ieși la Marea Mediterană.

În acest timp, colonelul rus de lângă noi se scoală și strigă din toate puterile, în limba română: „Ajunge, nemernicule, tâlharule, bandit fascist care ai venit cu arma în mână contra țării mele, țară pașnică, care nu a făcut nici un rău țării tale. La moarte cu tine, trădător al neamului tău. Ridicați-l de-aici pe acest bandit și la moarte cu el.“ Imediat au sărit doi soldați ruși și l-au ridicat pe căpitanul Popescu-Tudor. Eu și căpitanul Ionescu Virgil, ca de altfel toți ceilalți ofițeri, am rămas înmărmuriți de cele întâmplate. Adunarea s-a terminat, noi am trecut la barăci și nimeni nu îndrăznește să scoată o vorbă referitor la cele petrecute, de teama de a nu fi aflat de vreunul din simpatizanții mișcării, spre a fi reclamat lui Cotler sau Birman, reprezentanții puterii sovietice în lagăr*.

În lagăr se găsea un număr de 5% care simpatizau cu mișcarea și care nu se fereau să vorbească pe față, să facă propagandă. Mai era încă un procent de 2-3% care, deși simpatizau și se înscriseră în mișcare, nu se dădeau pe față. Erau, și în brigada pe care o conduceam eu, destui care se înscriseră în Divizia „Tudor Vladimirescu“, dar dintre ei mulți nu erau sinceri, se înscriseră cu gândul de a fugi, de pe front, la ai noștri. Când s-a format și a plecat divizia pe front, unul și-a pus planul în aplicare, a dezertat, a fost prins și executat. E vorba de căpitanul Milica. Cum am spus, mulți erau înscriși și nu s-a știut până în dimineața când ne-am trezit fără ei, că plecaseră în puterea nopții. Așa a plecat de lângă mine zisul meu prieten bun, slt. Merișescu, vâlceanul din satul Pietrari, învățător. Era un băiat bun și ca învățător, și ca ofițer. Cânta frumos la vioară, pe care și-o confecționase singur, din ce a putut și cum a putut și cu care ne cânta din acelea, de-ale noastre, de pe la Olt. Vioara și-a

* Pentru detalii în legătură cu episodul și cu discursul căpitanului Nicolae Popescu-Tudor cf. Radu Mărculescu, *op. cit.*, pp. 201–205 (n. red.).

făcut-o singur, rușii i-au dat numai corzile, iar părul pentru arcuș l-a tăiat din coada unui cal, pe furiș.

Mie îmi spunea că nu se înscrie și, cu toate astea, în noaptea plecării, a dispărut de lângă mine, fără să-l simt.

Eram sigur că acest prieten, care știa pe dinafară adresa soției mele, îi va comunica despre mine că sunt bine și sănătos. Același lucru am crezut că-l face slt. Mălăianu, pe care l-am luat cu mine la baie și l-am băgat fochist la etuvă.

Mălăianu a ajuns general major în Divizia „Tudor Vladimirescu”, apoi a trecut la comanda altor divizii. În anul când scriu aceste rânduri, anul 1947, a venit pe la Râmnicu Vâlcea, s-a dus pe la căpitanul Crețu, care a fost în lagăr cu noi, dar pe la mine nu a venit, îi este rușine probabil. Divizia „T. Vladimirescu” s-a format la Riazan, în Rusia. Acolo s-a instruit, acolo și-a completat efectivele în ofițeri, înălțând, în grad, pe subofițeri și chiar din trupă. Unitatea aceasta s-a acoperit de glorie când a intrat în lupta contra nemților și a avut pierderi mari în Ungaria, la Debrețin, unde a fost rănit chiar comandantul diviziei, colonelul Cambrea. La urmă mi-a părut rău că nu m-am înscris, dar așa mi-a dictat soarta, să vin în țară cu a doua divizie, „Horea, Cloșca și Crișan”, sub comanda ilustrului general de divizie Lascăr Mihail.

*Întâlnesc în lagăr patru camarazi
din Regimentul 40 infanterie*

După 23 august 1944, deci după armistițiu, rușii au făcut prizonieri 80 % din unitățile ce luptaseră contra lor, la Iași. Când i-au strâns și i-au îndrumat în spatele frontului lor (rusesc), le-au spus că-i strânge pentru reorganizarea unităților, înarmarea și plecarea pe front contra nemților. Toți i-au crezut pe cuvânt, nu știau sărmanii că vor ajunge la mii de kilometri în fundul Rusiei, soldații pentru muncă,

ofițerii pentru reeducare. Dintre cei prinși în Crimeea sau la Iași, o parte au venit și în lagărul 74. Primul cu care m-am întâlnit a fost căpitanul Stere Gh., cu care fusesem în Regimentul 40 infanterie la Bazargic. Mi-a spus ce fac ai mei (soția) și că despre mine se știe că sunt mort sau într-un spital din Germania sau Polonia. I-ar fi spus un soldat soției mele că m-a lăsat rănit grav într-o groapă de obuz și că strigam să nu mă lase acolo, să mă ia și pe mine. Sigur că aceste vești m-au întristat și mai mult când mi-a spus căpitanul Stere că soția nu a primit nici o scrisoare de la mine. Alt cunoscut, tot din Regimentul 40 infanterie, era locotenentul Haeridin Galip, care nu știa nimic decât de cumnatul meu, maiorul Berceanu, care era comandantul Regimentului 40 infanterie. Că e bine și că l-a trimis pe front, pentru care nu mai găsea înjurături. În altă zi mă întâlnesc cu căpitanul Ionescu Dumitru, tot din Regimentul 40 infanterie, căruia noi îi ziceam, mai pe scurt, „Mituș“. Când mă vede în lagăr, se oprește, bagă un deget în gură, strânge și se închină, spunând: „Doamne, nu visez? – Nu visezi, Mituș, îi spun eu, e adevărat, eu sunt Păsat, în carne și oase, nu vezi că trăiesc?“ Ne îmbrățișăm, plângem amândoi, și-mi povestește cum a văzut în ziarul *Universul*, la mica publicitate, că Centrul de Instrucție Sărata din Basarabia a făcut un parastas pentru cei căzuți pe câmpul de luptă și printre ei era și numele meu, și că el a vărsat un pic de vin acasă cu soția, spre a mi se ierta păcatele și pentru odihna sufletului. Al patrulea a fost căpitanul adm. Gălășanu Radu, cel care luase serviciul îmbrăcăminte de la mine la Regimentul 40 infanterie și pe care îl călcasem ursul, pus de copii în ziua de Paști, la Bazargic. Când îl văd, îl întreb: „De când sunt prizonieri ofițerii de administrație?“ El se scarpină după ceafă și-mi spune cum, pe la Bacău, când au intrat rușii în oraș, îl sfătuiește soția să se echipeze, să-și pună centura, șapca pe cap, decorațiile și să iasă în poartă să primească

Armata Roșie, ca toți locuitorii orașului. Când m-au văzut rușii, m-au înhățat și m-au dus la Iași, împreună cu ceilalți, și de-acolo iată-mă aici cu tine departe la 3000 km de țară. Vezi, de-aceea e bine ca bărbatul să nu se ia după femeie, chiar dacă ea are, câteodată, dreptate.

Șef la brigada de cuie

Era după 23 august 1944, când năcealnicul cu care lucrasem la brigada de coasă și la cotlovan vine la mine și-mi spune că are nevoie de cuie de fier, și pe piață nu se găsesc. Ar vrea să facă cuie din sârmă ghimpată și crede că ar fi bune pentru a le bate în șindrilă. Am fost de părere cu el, și a doua zi mi-a adus o masă lungă, patru bucăți de șină de cale ferată, patru ciocane și, alături, o instalație, o foarfecă mare de tăiat sârmă, așa cum se taie astăzi pe șantiere fierul beton pentru construcții. A mai adus vreo cinci suluri de sârmă ghimpată. Mi-a dat ca ajutoare doi ofițeri români și un căpitan aviator spaniol. În total eram patru oameni. Doi întindeam firul, unul puneă firul pe foarfecă și al patrulea apăsa pe cuțit. Tăiam sârma de lângă colț și ghimpele de sârmă îl dădeam la o parte, după care bucățelele fără ghimpi le îndreptam cu ciocanul pe șină și apoi, tot cu ciocanul, le ascuțeam la vârf.

În acest fel, făceam 10 kg de cuie pe zi.

Cele mai puține cuie le făcea un căpitan spaniol. Era un băiat de o frumusețe rară, era neam de conte și ceruse să fie trimis pe frontul sovietic, fiind un fascist înfocat. Nenorocul lui să cadă cu avionul tocmai la ruși. Odată nu știu cum s-a făcut că i-am spus „tu“. A sărit ca ars de jar și mi-a cerut socoteală de ce-i spun tu, că nu permite nimănui să i se adreseze cu tu. Ca să-l împac, i-am cerut scuze, dar n-a vorbit cu mine două zile.

În acest timp, avioanele germane au trecut timp de o săptămână, în fiecare noapte, peste lagărul nostru, mergând

să bombardeze Moscova. Erau luate în primire de apărarea AA și în acest timp se dădea alarma și nimeni nu avea voie să iasă afară din barăci pentru necesități, în special nemții. Dacă îl apuca pe careva nevoia, o făcea în hârdăul în care aducea, a doua zi, ceaiul și supa. Îl spălau sumar și aduceau mâncarea în el, fără să țină seama că nu a fost spălat cu apă clocotită, dar nici nu aveau de unde să ia asemenea apă. Românii noștri nu ar fi făcut așa ceva, orice s-ar fi întâmplat.

Când s-a jucat una dintre frumoasele reviste, făcute de băieți talentați, între acte, până să se schimbe decorurile, unul dintre artiști făcea reclame, epigrame sau declama ceva. Una dintre reclame era aceasta: „Cuie orice format găsiți la fabrica Păsat.“

Mi-am lăsat să crească barba

Într-una din zile înainte de ora 15, când trebuia să încep programul la făcut cuie, mă duc la frizerie să mă bărbieresc. Mai erau circa cinci minute până la ora 15 și rog pe un ofițer din brigada frizerilor să mă bărbierească, ca să fiu prezent la ora 15, să încep lucrul. Erau prezenți toți frizerii, dar n-a vrut nici unul să mă bărbierească, spunând că și ei au program tot la ora 15. Supărat, am ieșit pe ușă și am plecat, trăgându-le o înjurătură de-a noastră tocmai când intra pe ușă un ofițer. Acesta, auzind că i-am înjurat, le spune, iar ei s-au angajat să mă taie pe față când mă vor prinde la bărbierit. Aflând de planul lor, nu am mai călcat prin frizerie și mi-am lăsat barba să crească. Mi-a fost greu vreo trei săptămâni, apoi m-am obișnuit. Aveam în barbă un firicel alb, două negre, cam asta era proporția, și-mi ajunsese barba, în februarie 1945, aproape de buric, cum se spune. Am dat-o jos la data de 25 martie 1945, din ordinul generalului Lascăr Mihail, comandantul Diviziei „HCC“.

Vara, după baie, mă legam la cap cu un prosop și-mi făceam un fel de turban, apoi mă așezam turcește jos și croșetam la ciorapi, iar camarazii îmi spuneau că semăn cu un turc.

Ia ființă Divizia „Horea, Cloșca și Crișan“

Se apropia primăvara anului 1945 și, odată cu ea, speranțele că vom fi repatriați creșteau în inimile noastre. Ne era tare dor de pământul sfânt al țării, de mame, frați, surori, rude și prieteni. Ne gândeam, cei ce nu primiserăm nici o scrisoare, că cei plecați cu Divizia „T. Vladimirescu“, prieteni buni, camarazi de regiment sau de promoție, vor spune alor noștri că suntem în viață, că trăim și ne vom înapoia cât de curând. Nu știam că toți aceștia vor păstra cu sfințenie, mai mult ca pe un secret, ordinul de a nu spune absolut nimic despre cei lăsați în lagăr. Ar fi vrut să vorbească cu ai noștri, despre noi, dar își primejduiau situația. Comandantul lagărului și ajutoarele lui, comisarii Cotler și Birman, lucrau de zor la definitivarea tabelelor cu ofițerii care urmau să formeze cadrele Diviziei „HCC“, care lua ființă la 1 aprilie 1945.

În jumătatea a doua a lunii martie 1945, sosește în lagăr și generalul Lascăr Mihail, fostul comandant al Diviziei a 6-a, cu care am căzut prizonier în aceeași noapte, așa cum am mai povestit. Tot atunci au venit la noi în lagăr, la Oranki, toți ofițerii superiori din lagărul de la Monastîrka, pentru a-i vedea pe fiecare și a sta cu ei de vorbă generalul Lascăr. În acest timp, s-a făcut ordinea de bătaie a Diviziei „HCC“, fiind constituită din regimentele 5 și 6 infanterie, un regiment de artilerie și subunități speciale de transmisiuni, pionieri, sanitare etc. Am fost și eu chemat să mă vadă generalul comandant. M-am prezentat, dar nu m-a mai cunoscut și mi-a dat ordin să-mi dau barba jos, lucru pe care l-am executat degrabă. Pe data de 1 aprilie 1945, în mod oficial, a luat ființă Divizia „HCC“. Am fost repartizat în Regimentul 6

infanterie, în funcția de comandant de companie de mitraliere (Compania a 4-a), din Batalionul 1. Comandantul de regiment a fost numit colonelul Doncea Florea, iar al batalionului, maiorul Materna Oscar.

Pe data de 1 aprilie, una mie una sută de ofițeri români au părăsit lagărul 74 de la Oranki. Ne-au îmbarcat în bou-vagoane în gara Sonika, cu direcția sud, în localitatea Birzula sau Kotovski.

Pe drum ni s-a dat mâncare caldă. Eram cu toții bucuroși că ne vom revedea țara și pe cei dragi, în trecere, spre front.

Situația lui Hitler era pecetluită și știam că războiul se va termina curând și de aceea doream să ajungem și noi mai repede să luăm parte la ultimele lupte ce se dădeau în Ungaria, și apoi în Cehoslovacia.

Ajunși la Birzula, odată cu o bună parte din trupă, am început organizarea, echiparea și primirea armamentului, după care am început instrucția, după metoda rusească, fiind îndrumați de către ofițeri sovietici.

De-abia la 1 iulie, după terminarea războiului, am intrat în țară pe eșaloane și numai după o inspecție a colonelului sovietic Griscik, care constată un înalt grad de pregătire a cadrelor și trupei pentru luptă. Cu începere de la 1 iulie 1945, intră în țară primele eșaloane ale diviziei, în frunte cu generalul Lascăr Mihail și statul său major. Soția a aflat că și eu fac parte din divizia de voluntari a generalului Lascăr Mihail și că port o barbă mare. În ziare apăreau fotografii cu grupuri de ofițeri sosiți, și ea se uita la fiecare fotografie din ziar să vadă care ofițer are barbă mare, nu știa că eu o dădusem jos, din ordin. Zilele treceau greu, nerăbdarea noastră era foarte mare, doream să ne revedem țara și pe ai noștri.

Înainte de plecarea diviziei, pe la 25 iunie 1945, am depus jurământul de credință, cu mâna pe drapel, regelui Mihai I și guvernului de sub conducerea Dr. Petru Groza.

Al douăzeci și șaselea eșalon

În sfârșit, în ziua de 19 iulie 1945, îmbarc în gara Birzula compania pe care o comandam, a patra de mitraliere, și formăm al douăzeci și șaselea eșalon. În noaptea de 19 iulie, în jurul orei 21, trenul se pune în mișcare spre țară. Ni se face ziuă la Ungheni, unde ni se oprește trenul. Aici am așteptat cam până la orele 10. Știam dinainte că ne îmbarcăm în ziua de 19 iulie, dar aveam o stare sufletească pe care nici acum nu o pot defini. Știu că nu puteam mânca și că nu mai aveam somn. Aș fi vrut să dorm, să mănânc, dar nu puteam. Mă frământau fel de fel de gânduri, pe cine voi mai găsi în viață din cei pe care i-am lăsat, ce o fi cu fratele meu Gheorghe, care fusese comisar, îl vor fi arestat și pe el, ca pe ceilalți, și câte și mai câte gânduri negre mi se desfășurau prin ochii minții.

Pe la orele zece și zece minute primim ordin să coborâm din vagoane cu bagajul personal alături. Am coborât și eu cu ranița mea cu bagajul alături, în care aveam un schimb de rufe, o cruciuliță sculptată de mine de mărimea 30/25 cm și două pudriere, una pentru pudră și alta pentru ruj, făcute de mine din lemn de măr uscat, ca dar soției mele, pe care le păstrez și azi.

Auzisem cum, din celelalte eșaloane, fuseseră opriți să intre în țară câțiva ofițeri, printre care și colonelul Dukhora Zosif, care îmi fusese comandant de batalion în Regimentul 40 infanterie la Bazargic. Mă gândeam ca nu cumva, deși nu aveau motive, să mă rețină și pe mine. Mă hotărâsem ca să-mi trag mai degrabă un glonte în cap decât să mă mai ducă înapoi în lagăr. Aveam pistolul încărcat cu opt cartușe la centură, că eram dotați cu trei unități de foc pentru fiecare armă.

Controlul a trecut repede, am fost doar numărați și atâta. Trenul se pune în mișcare și trecem Prutul. La capătul podului dinspre noi, văd o santinelă românească, cu arma în

prezentare, dând onorul la întreaga garnitură. La circa 100 metri de pod trenul se oprește pentru formalitățile vamale. Ca la o comandă, întregul efectiv coboară, ofițeri, subofițeri și trupă. Toți se descoperă, se închină și cad în genunchi sărutând pământul țării scumpe pe care am revenit, apoi se scoală și se îmbrățișează soldați și ofițeri și lacrimile curgeau șiroaie pe obrazul tuturor.

Au venit la noi și ne-au întins mâinile bărbați, femei și copii, îmbrățișându-ne unii cu alții și întrebându-ne dacă știm ceva și despre ai lor. Mi se dă în primire eșalonul acesta. Pentru asta pun pe locomotivă, lângă mecanic, pe sublocomotivă Buzilă Vasile, iar eu mă urc pe platforma ultimului vagon, într-o căruță cu fân. Aici îmi scot cizmele și mă apucă un plâns cu hohote, fără să-mi dau seama de ce plâng, de bucurie că mi-a ajutat Dumnezeu să pot săruta pământul țării mele dragi, sau de altceva? Am ajuns și am trecut prin gara Nicolina, și în jurul orei 12 trenul a oprit în gara Iași.

Aici mă așteptam să văd lume multă ieșindu-ne în cale, nu cu flori, că nu ne întorceam victorioși, dar așa, din curiozitate, dar gara era pustie.

Mi-am dat imediat seama de ce nu ne-a întâmpinat nimeni. Eram și noi priviți, ca și cei din Divizia „Tudor Vladimirescu“, că suntem comuniști și lumea se ferea de noi.

O gustare care costa 5000 de lei

Nu aveam de gând să cobor în gara Iași, dar când trenul a început să se oprească văd o cucoană tânără și frumoasă fugind după tren și întrebând unde este un ofițer, cu care vrea să vorbească. Un ostaș îi arată vagonul ultim, unde mă găseam eu, și-i spune că acolo este comandantul trenului. Auzind-o, o întreb ce dorește și mă întreabă dacă nu cunosc și nu este cumva în acest tren un ofițer pe nume Buzilă

Vasile? Eu îi spun că-l cunosc, că este chiar în compania mea și se găsește pe locomotivă, lângă mecanic. Tânăra, cu rochia numai falduri ce-i fâlfâiau în juru-i, fuge către locomotivă.

Îmi trag repede cizmele pe picioare, cobor și o iau și eu către locomotivă, tocmai când locot. Buzilă și cumnata se îndreptaseră, după ce s-au îmbrățișat, către restaurantul gării. Lt. Buzilă ceruse cumnatei niște bani și-i băga în buzunar tocmai atunci. După prezentarea mea, cer lui Buzilă 5000 de lei, cu care eu credeam că pot da de băut la toți ostașii din tren, și-i invit în dosul gării, la cârciumă, pe Buzilă și pe cumnata lui, să luăm o gustare și să ciocnim un pahar de vin, pentru revenirea noastră în țară. Era ora 12-12.30, cam așa, când intrăm în cârciuma goală. Mă reped la bufet și, spre dezamăgirea mea, nu văd în galantar decât niște ardei copti și atât. Comand patru ardei, patru felii de pâine și un litru de vin cu un sifon. Îmi invit musafirii să servească, dar cumnata lui Buzilă refuză mâncarea, în afară de paharul cu vin, cu care am ciocnit, în amintirea revenirii noastre în patrie. Mai erau zece minute până la plecarea trenului și eu fac semn fetei care servise să-mi facă nota de plată. Din ochi îmi face socoteala și-mi spune că totul face 5000 de lei în cap. La auzul acestei sume, rămân surprins și o rog să-mi arate pe patron, care tocmai venea spre noi și care știa ce am să-l întreb. N-a mai fost nevoie să-mi spună decât că eu vin de departe și nu sunt la curent cu situația din țară, cu inflația care începuse cu un an mai înainte. Am dat fetei, fără bacșiș, că nu aveam, hârtia de 5000 lei, mi-am luat la revedere de la cumnata lui Buzilă, mi-am luat locul în ultimul vagon, și trenul a pornit în direcția Ploiești.

Debarcarea. Marșul la Curtea de Argeș

A doua zi am ajuns la Ploiești, pe la orele 18, și am început debarcarea căruțelor, cailor, armamentului și muniției. Acolo, comandantul Regimentului 6 infanterie, colonelul Doncea Florea, mi-a fixat locul unde voi face conovețe pentru cai, locul căruțelor etc. și mi-a dat ordin ca a doua zi, pe la orele opt, să fiu gata pentru marș cu direcția Târgoviște.

După ce mi-am pus totul la punct, am rugat pe comandantul de regiment să mă învoiască până a doua zi de dimineață, și mi-a aprobat învoirea. M-am dus direct la fosta mea gazdă, doamna Elena Ionescu, pe strada Șt.O. Iosif nr. 5. Și, când m-a văzut doamna Ionescu, nu i-a venit să creadă. La repozală mi-a făcut niște ouă ochiuri și mi-a dat să mănânc. După trei ani și jumătate mâncam la o masă, pe o față de masa albă și curată, și numai bine că i-am pătat-o cu grăsimi, așa eram de stângaci, ca și când în viața mea nu mai mâncasem pe o față de masă. Am mulțumit gazdei, am mai stat de vorbă puțin și m-am culcat ca odinioară în aceeași cameră, în același pat, cu rufe curate și cu miros de levănțică, și am adormit buștean.

Dimineața la ora cinci m-am sculat, m-am echipat, am mulțumit gazdei și pentru amabilitate și am plecat la unitate.

Aici se adunase între timp tot regimentul și la ora opt ne-am pus în marș. A doua zi, pe la orele 10, am sosit la Târgoviște și întreg regimentul a poposit pe malul Dâmboviței, cu repaus până seara la orele 18. Era în 22 sau 23 iulie 1945, zi caldă cu cer senin. Până la ora mesei, oamenii au făcut baie în Dâmbovița, și-au spălat rufe, au făcut baie cailor și s-au pregătit din nou pentru marșul de noapte.

În după-amiaza acestei zile, mi-am ales un loc pe prundișul Dâmboviței, la umbra unui arin, mi-am așternut foaia de cort, mi-am tras cizmele și mi-am întins picioarele goale la soarele care ardea. După un timp m-am sculat și am înce-

put să merg pe nisipul fierbinte cu picioarele goale. După atâta marș, contactul cu nisipul cald îmi producea o mare plăcere și-mi dădea senzația că mi se întărește pielea crudă pe degetele picioarelor. M-am întins din nou la umbră, dar cu picioarele la soarele fierbinte și am încercat să ațipesc. Am închis ochii și, cu gândul, am plecat în căutarea locului și momentului când mă voi întâlni cu soția sau cu altcineva dintre ai mei. Cum călătoream eu așa cu ochii minții și-mi imaginam întâlnirea cu soția sau cu altul din familie, aud o voce de bărbat care întreba niște soldați, care și ei se tolăniseră pe nisip, dacă este vreun ofițer prin apropiere. Unul dintre soldați mă arată pe mine spunându-i, „uite colo la arinul acela este chiar comandantul nostru, dl maior Păsat“. Am uitat să spun că, înainte de plecarea în marș, colonelul Doncea Florea a adunat tot regimentul și a dat citire decretului regal de avansare în grad a tuturor ofițerilor ai căror camarazi de promoție fuseseră avansați în timp ce noi eram în captivitate. Printre ei eram și eu, deci eram maior cu vechimea de la 22 iunie 1944.

Domnul care întreba de un ofițer era însoțit de o doamnă tânără și foarte frumoasă. Pe cap purta o pălărie albă florentină, avea o rochie de mătase albă, care i se mula pe corpul ei frumos la adierea vântului. Părea o balerină. În mână avea o poșetă albă și în picioare pantofi albi. Mi se părea că am în față o nimfă, o zeiță coborâtă din ceruri pentru a fi văzută de cei ce, ani de zile, nu mai văzuserăm asemenea femei. După prezentările de rigoare, mă întreabă dacă nu am cunoscut în lagăr un ofițer cu numele de Arsache, cu gradul de locotenent. I-am răspuns că nu l-am cunoscut. Apoi domnul mă întreabă dacă nu sunt cumnatul maiorului Bercianu Ion, comandantul PS al Regimentului 40 infanterie de la Medgidia, la care i-am răspuns că da, îmi este cumnat. În continuare, domnul îmi spune că a făcut o concentrare la Medgidia, în 1943, și că cumnatul meu a invitat la parastasul meu ofițerii

din regiment. Deci cei din țară, în acest timp, mă credeau mort. Mai târziu am aflat adevărul. Soția mea primise o carte poștală scrisă de mine, prin Turcia. S-a dus de la Călărași la Medgidia, să o arate lui Bercianu și sorei sale Fila, și, cu această ocazie, s-a mâncat și s-a băut, dar nu erau la parastas, erau la o bucurie.

Domnul și doamna și-au cerut scuze că m-au deranjat și că mi-au dat o veste proastă și au plecat. Am rămas singur, cu durere în suflet, gândindu-mă că pentru soție și frații mei eu nu mai exist, sunt mort, și că soția s-o fi și măritat. Gânduri urâte, gânduri de care, până la urmă, mi-a fost rușine. A venit ora mesei și, după masă, ne-am pregătit de marș, cu direcția Găești. La orele 18 ne-am încolonat și am pornit. Până să ieșim din oraș, pe una din străzile mărginașe, cum mergeam în fruntea companiei, iese din lumea care ne privea un cetățean, care s-a apropiat de mine și mi-a spus: „Să trăiți, domnule căpitan, bine ați venit.“ Apoi a strigat: „Mărioară, Mărioară, vino să vezi pe domnu' căpitan Păsat, hai, vino repede.“ Îl întreb ce știe despre ai mei și-mi răspunde că soția, socrul și cumnații sunt bine și că mă așteaptă, că au primit o carte poștală de la mine, din Rusia. Atât a putut să-mi spună. Era plotonierul de gorniști Golea, originar din Călărași, chiar pe stradă cu socrul meu. Îl trecuseră pe Golea în rezervă. La auzul că toți ai mei sunt bine și că soția mă așteaptă, m-am rușinat de ce gândisem cu câteva ore mai înainte. După două ore de marș, am sosit la Găești, unde am stat două zile.

La Găești

Garnizoana noastră se hotărâse să fie orașul Găești și mă bucuram că ne vom stabili odată undeva. Dar, până la urmă, ni s-a fixat Curtea de Argeș.

În prima zi vine la mine un soldat bătrân, pe nume Gofu Miloș, din Constanța, de meserie șef de echipă la hamali în portul Constanța, și mă roagă să-i dau drumul la Constanța câteva zile, să-și vadă familia. I-am dat drumul cinci zile și l-am rugat să-mi ducă o scrisoare la Medgidia, la maiorul Berceanu, cumnatul meu, și la Constanța, la maiorul Rădulescu Ion, camarad de promoție și de regiment. Am vrut să dau un avis telefonic la Călărași, să vorbesc cu soția, dar firele de telegraf erau ocupate de Armata Roșie, așa că am dat o telegramă lungă cât o scrisoare. Anunțam soția că am sosit și că o aștept să vie la Curtea de Argeș, cu ținuta mea, că ai mei aveau una acasă, cu șapcă cu frunze de stejar, că mă făcuseră maior. Eram în haine de trupă date de ruși și nu mă deosebeam cu nimic față de soldați decât după epoletul de pe umăr.

La Curtea de Argeș

A treia zi regimentul se încolonează cu direcția Pitești, unde ajungem seara și dormim pe malul Argeșului, în corturi. Dimineata pornim din nou spre Curtea de Argeș, unde ni se fixase garnizoana și unde ocupam, provizoriu, cazarma unui regiment de artilerie.

Cum am ajuns, am dat o telegramă și mamei la Călina (satul natal), că am sosit în țară, că sunt bine sănătos.

Eram cartiruit la un cârciumar pe strada principală, mi-am uitat numele lui, și cât am stat la Curtea de Argeș nu l-am văzut de cinci ori. Se ferea de mine, crezând că sunt mare comunist și să nu-i fac vreun rău. De asemenea, nici soția lui nu se arăta, tot din același motiv.

Îmi așteptam soția cu nerăbdare și trimiteam, în fiecare zi, la gară un caporal să o aducă acasă. Caporalul nu o cunoștea, dar o descriisesem eu cum arată și-i mai spuseseam să întrebe pe cei ce coborau din tren (dacă cineva pare nedumerit,

nu știe încotro s-o ia). Așa s-a întâmplat, dar asta după zece zile. Se călătorea foarte greu atunci și soția, ca să vină, a trebuit să fie condusă de cumnatul meu Gene, care, seara, a și plecat înapoi. A venit, draga de ea, cu două lăzi de campanie, pline cu de toate ale mâncării și cu hainele mele. Ce bunătăți nu mi-a adus! Fel de fel de șunci, salamuri, pui fripți în mujdei de usturoi, cașcavaluri, brânzeturi etc. Ne-am așezat la masă și am mâncat pe săturate, din toate bunătățile, cu pofta unui prizonier.

Noaptea mi-a fost foarte rău, mă văitam de stomac și mă frământau niște crampe, de credeam că mi-a sosit ceasul.

Întâlnirea mea cu soția a fost emoționantă. După ce ne-am îmbrățișat, m-a apucat un plâns, că nu mai puteam să mă stăpânesc. Ea, drăguța, mă mângâia și mă ruga să nu mai plâng, că nu sunt femeie, să mă uit la ea, că ea nu plânge. În sfârșit m-am liniștit.

A venit de-acasă cu 400.000 de lei, solda mea strânsă, ban cu ban, de ea, pe tot timpul cât am fost prizonier. După trei săptămâni mai aveam doar 30.000 de lei, restul cheltuisem pe mâncare, fiindcă inflația creștea zilnic. După trei săptămâni, mi-a venit rândul și mie să plec în permisie, să-i văd pe cei ce nu-i văzusem din familie. Mie, pentru munca mea, colonelul Doncea Florea mi-a dat cincisprezece zile, iar celorlalți câte zece zile.

Când am plecat acasă, în acea permisie, colonelul mi-a dat, ca mijloc de transport, o căruță cu care să ajung la mine în satul Călina, Vâlcea.

Ajung la mama, la Călina

Am plecat la Călina, cu soția și lucrurile necesare, pe înserat, pe drumul ce ducea de la Curtea de Argeș la Râmnicu Vâlcea, cu o căruță cu doi cai, că alte mijloace de transport nu existau. Atât conductorul, cât și caii, care fuseseră ziua la lucru,

erau obosiți. Am mers încet și cu pauză de zece-cincisprezece minute la fiecare oră. Totuși, după orele 12, oboseala din timpul zilei a pus stăpânire pe cal și conductor, așa că ne-am trezit la un moment dat într-un șanț. În zorii zilei, eram în comuna Goranu, la capul podului de peste Olt. Am tras căruța afară din șosea la un pom de pe marginea drumului, am coborât din căruță și, împreună cu soldatul conductor, am luat o gustare, iar la cai le-am dat rația de grăunțe. I-am spus soldatului să stea până la prânz în repaus, să se odihnească caii și apoi să se înapoieze pe același drum. Mi-am pus ținuta în ordine și, cu puțin bagaj în mână, împreună cu soția am plecat la gara din Râmnicu Vâlcea să luăm un tren spre Drăgășani. Șeful de stație mi-a spus că nici vorbă de tren de marfă, dar de persoane, și mi-a spus că numai cu o ocazie, vreo mașină militară sovietică sau românească, pot ajunge la destinație, și asta dacă am noroc (așa se călătorea pe atunci). Am luat-o pe bulevardul Tudor Vladimirescu și am ajuns în centrul orașului. Din lumea pe care am întâlnit-o nu am cunoscut pe nimeni, în afară de magistratul Ciobanu Grigore, cu care am fost coleg de clasă la Râmnicu Vâlcea. El mă sfătuiește să merg la podul Vinerii Mari și să opresc o mașină, altfel nu ajung repede acasă. Ne-am luat la revedere și am plecat spre pod. Nu după mult timp, văd un camion sovietic că venea dinspre Călimănești, dar mergea cu o viteză mare, lumea speriată se dădea în lături, chiar de pe trotuar. Fac semne șoferului, și camionul oprește dincolo de pod, în fața curelarului Moldoveanu. Vreau să-i spun șoferului unde merg, dar el mi-a făcut semn să mă urc în camion, spunându-mi „davai, davai scărei“, adică haide, haide, repede. Ne-am urcat. Camionul mergea cel puțin cu 90 km la oră, că nu aveam timp să recunosc locurile pe unde treceam. Văd, ca prin vis, școala din sat, apoi podul Groșerii și încep să bat în cabina șoferului. Șoferul a înțeles, dar a oprit abia după vreo 200 de metri, așa de mare era viteza cu care mergea. M-am dat jos în dreptul lui N. Vlaicu și am

luat-o înapoi, că trecusem de casa noastră. Eram tare amețit, și eu, și soția, de zdruncinăturile din mașină, că șoseaua nu era asfaltată, ca acum. Nu știam precis unde mă aflu și nu mai cunoșteam locurile, că se mai clădiseră două case și dispăruse una.

La ai mei acasă

Până să sosesc acasă, vecinii și cei din jurul nostru erau deja acolo împreună cu sora mea Ioana, un nepot și cele două fete ale ei, Maria și Nușa. Ne-am îmbrățișat cu toții și ne-am bucurat de revedere. Mama lipsea, era plecată la fântână, cu vadra la apă. Cineva, o vecină, a fugit în calea ei să-i ia vadra și să-i ducă vestea că i-a venit Mitrică acasă cu nevasta. Iată și pe mama, trece șoseaua cu un ulcior cu apă în mână, și eu îi ies în cale în marginea șanțului. Când mă cuprinde în brațe îi scapă jos ulciorul, dar, ca să vezi, ulciorul nu s-a spart.

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i> (de Eugen Negrici)	5
<i>Notă asupra ediției</i>	7

[1941]

Martor al rebeliunii legionare de la Ploiești	11
Mă întâlnesc cu cinci milioane de lei și două aparate de radio	18
Ziua de 23 ianuarie	20
Primesc o scrisoare de amenințare	25
Celula comunistă în curte cu sala de mese a companiei mele	26
Am format și caractere, nu numai luptători	29
O cavalcadă cu urmări neplăcute	33
Decretarea mobilizării	37
Bombardarea rafinăriei „Astra Română”	40
Alte atacuri ale aviației inamice	42
Înapoierea în oraș	43
Scap o evreică de la moarte	45

[1942]

Mutarea mea din Regimentul 4 grăniceresc	47
Prezentarea la centrul de instrucție din Sărata	48
Satul Sărata	50
Batalionul 991 independent	51
Tragerile cu tot armamentul	57

Tragerea cu grenada	61
Am primit bocanci noi	64
Plecarea pe front din gara Sărata	65
Pe mulți i-am botezat	77
Repaus două nopți și o zi	78
Intrarea pe poziție	83
O imprudență fără urmări	86
Ce au făcut soldații de la trenul de luptă și regimentar	87
Comandantul și ajutorul administrativ	
al Batalionului 991 Sărata	89
Luptele din Cotul Donului	90
Vânătorii de tancuri	93
O luptă aeriană	97
Inspecția mea la trenul regimentar	98
Cimitirul de lângă satul Verhnii Fominski	103
Moartea căpitanului Stănescu Iorgu, nepotul nostru	104
Căpitanul Costescu, comandantul Companiei a 3-a pușcași	109
Alt laș	110
Înlocuirea unei mitraliere	111
Alte fapte ale lui Străoanu	112
Străoanu face una lată de tot, faptă ieșită din comun	116
Încă una de-a lui Străoanu, dar ultima	119
Soldatul Găină	124
Ochitorul de la secția de branduri	127
Popa Leu	133
Luptele din zilele de 19, 20, 21 noiembrie 1942	
din Cotul Donului	135
La postul de comandă al Diviziei a 6-a	146
Prizonier la inamic	149
Bem apă a doua oară	156
O noapte de groază	158
Mai departe în necunoscut	162

Prima hrană dată de ruși	163
Sunt numit de un ofițer rus comandantul coloanei de prizonieri	166
Agentul îmi dă cojocul	168
Prima bucată de pâine	170
Din nou la drum	173
Trei zile nu am să mor! Am găsit o vânăță	176
Ajungem la prima stație de cale ferată	178
Primul lagăr, Libidiansk, pe Don	181
În lagăr, la Libidiansk, pe Don	185
Prima ciorbă și linguriță de zahăr	188
Sublocotenentul de rezervă Hânguleșteanu	191
Transferarea în alt lagăr	193
O mână de zăpadă	197

[1943]

Încă cinci zile și cinci nopți de drum	203
Lagărul 74 Oranki	205
Prima masă	210
Bricheta	212
Moartea căpitanului Ionescu	214
Prima mea muncă din lagăr	215
Cum se purtau soldații cu ofițerii și ofițerii între ei	217
Comandantul lagărului din partea prizonierilor	218
Șef de baie	220
Puterea credinței	221
Sunt bănuț de furt și amenințat cu împușcarea, după patru ore	226
„Litinanta“ Nina	227
Comisarul Cotler	230
Comisarul Birman	231
Azima de tărățe	232

Bolnav de tifos exantematic	233
Am învățat să croșetez	236
Brigada de cules urzici	238
Brigada de coasă	240
Fuge și din brigada de coasă unul	245
Al treilea caz de fugă	246
Brigada de coasă se transformă în brigada cotlovan	248
Lenușca	250
Ia ființă Divizia „Tudor Vladimirescu”	251
Întâlnesc în lagăr patru camarazi din Regimentul 40 infanterie	255

[1944]

Șef la brigada de cuie	257
Mi-am lăsat să crească barba	258

[1945]

Ia ființă Divizia „Horea, Cloșca și Crișan”	259
Al douăzeci și șaselea eșalon	261
O gustare care costa 5000 de lei.	262
Debarcarea. Marșul la Curtea de Argeș	264
La Găești	266
La Curtea de Argeș	267
Ajung la mama, la Călina	268
La ai mei acasă	270